

**Διαχείριση
προστατευόμενων περιοχών
στην Ελλάδα**

Δυνατότητες και δυσκολίες

**ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ
ΠΕΡΙΟΧΩΝ**

**Πρακτικά Συνάντησης Εργασίας
11-13 Ιουνίου 2001
Μονοδέντρι Ζαγορίου**

Επιμέλεια

Παναγιώτα Μαραγκού, Μαρίνα Συμβουλίδου

Γλωσσική επιμέλεια

Δημήτρης Κίκιζας

Σχεδιασμός εξωφύλλου

Μάριος Βόντας

Copyright ©

Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση - WWF Ελλάς, 2001

ISBN 960-7506-05-7

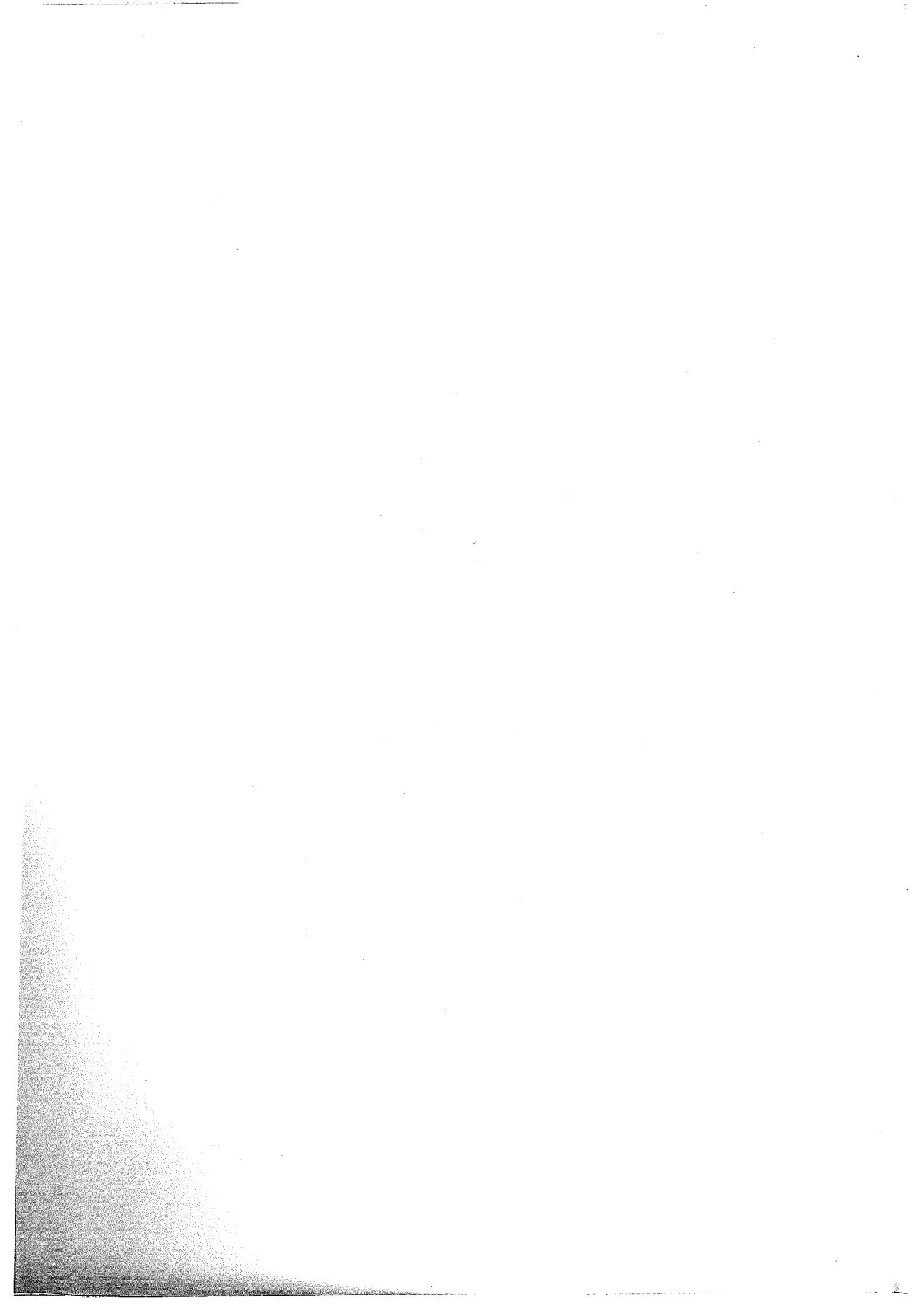
Εκτύπωση

Μιχάλης Ορφανός ΑΕΒΕ

Αποκλειστική διάθεση: WWF Ελλάς,
Φιλελλήνων 26, Αθήνα, τηλ.: 3314893

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή η μετάδοση όλου
ή μέρους του κειμένου, χωρίς προηγούμενη γραπτή
έγκριση από το WWF Ελλάς.

ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΕ 100% ΜΗ ΧΛΩΡΙΟΜΕΝΟ ΧΑΡΤΙ,
ΣΕ 1000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΤΟΝ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟ 2001 ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	5
Χαιρετισμοί	7
Εισηγήσεις	17
Ηλίας Ευθυμιόπουλος , υφυπουργός ΠΕΧΩΔΕ Το εθνικό σύστημα διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών	19
Φώτης Παπούλιας , αξιωματούχος Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος Το ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο Natura 2000 – Διαχείριση και προστασία	25
Γιώργος Κατσαδωράκης , επιστημονικός σύμβουλος WWF Ελλάς Εμπειρίες από τη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα	34
Paolo Lombardi , director, WWF Mediterranean Programme Office The Protected Areas Network, the Legislation Framework and its Implementation in Italy	46
Andrea Finger , consultant, Ecologie & Communaute The Participation of the Public and of Local Communities in the Management of Protected Areas	57
Γιάννης Παντής , πρόεδρος ΦΔ Εθνικού Θαλασσίου Πάρκου Ζακύνθου Εκτός προγράμματος τοποθέτηση	69
Πορίσματα Ομάδων Εργασίας	73
Α' Ομάδα Εργασίας Οι προστατευόμενες περιοχές στο ευρύτερο πλαίσιο διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος – ολοκληρωμένη διαχείριση ευρύτερων περιοχών	75
Β' Ομάδα Εργασίας Το θεσμικό πλαίσιο προστατευόμενων περιοχών και η εφαρμογή του	80
Γ' Ομάδα Εργασίας Σύσταση και λειτουργία φορέων διαχείρισης	84
Δ' Ομάδα Εργασίας Ανθρώπινες δραστηριότητες στις προστατευόμενες περιοχές και βιωσιμότητα των φορέων διαχείρισης	89
Ε' Ομάδα Εργασίας Ενιαίο (ή εθνικό) σύστημα περιβαλλοντικής επιστημονικής παρακολούθησης των προστατευόμενων περιοχών της χώρας	96
Συζήτηση	103
Σύνοψη πορισμάτων	125
Γλωσσάρι	129

Εισαγωγή

Τον Ιούνιο του 2001 το WWF Ελλάς οργάνωσε μια τριήμερη συνάντηση εργασίας με θέμα «Η διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα – δυνατότητες και δυσκολίες». Η συνάντηση έγινε στην προστατευόμενη περιοχή της Πίνδου, στο Μονοδέντρι Ζαγορίου, σε συνεργασία με το Ριζάρειο Ίδρυμα. Προσκεκλημένοι ήταν εκπρόσωποι από τη δημόσια διοίκηση, από τον ακαδημαϊκό χώρο, από περιβαλλοντικές οργανώσεις και από ιδιωτικούς φορείς – δηλαδή, σχεδόν το σύνολο των φορέων που ασχολούνται ή αναμένεται να ασχοληθούν ενεργά με τη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα.

Στόχος της συνάντησης ήταν να εξετάσει πώς γίνεται να βελτιωθεί η διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα, στο πλαίσιο των σημερινών εξελίξεων. Επειδή το ζήτημα είναι εξαιρετικά ευρύ, δόθηκε έμφαση στα παρακάτω ειδικότερα θέματα:

- a. Οι προστατευόμενες περιοχές στο ευρύτερο πλαίσιο διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος.
- β. Το θεσμικό πλαίσιο των προστατευόμενων περιοχών και η εφαρμογή του.
- γ. Σύσταση και λειτουργία φορέων διαχείρισης.
- δ. Η βιωσιμότητα των φορέων διαχείρισης και οι ανθρώπινες δραστηριότητες μέσα στις προστατευόμενες περιοχές.
- ε. Ανάπτυξη ενιαίου συστήματος παρακολούθησης για τις προστατευόμενες περιοχές.

Η συνάντηση δίήρκεσε τρεις ημέρες και οργανώθηκε ως εξής: Την 1η ημέρα οι συμμετέχοντες παρακολούθησαν γενικές εισηγήσεις και παρουσιάσεις οι οποίες περιέγραψαν την κατάσταση των προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα και εισήγαγαν τον σχετικό προβληματισμό χρησιμοποιώντας και την εμπειρία άλλων χωρών. Την 2η ημέρα οι συμμετέχοντες σχημάτισαν πέντε ομάδες εργασίας, για να αναλύσουν τα πέντε επιλεγμένα θέματα. Και την τελευταία ημέρα τα τελικά κείμενα προτάσεων από τις ομάδες εργασίας παρουσιάστηκαν και ακολούθησε συζήτηση.

Ο τόμος που κρατάτε στα χέρια σας περιλαμβάνει τους χαιρετισμούς και τις εισηγήσεις από την 1η ημέρα και τα κείμενα προτάσεων και τη συζήτηση από την 3η ημέρα. Οι εισηγήσεις της 1ης ημέρας δημοσιεύονται όπως μας παραδόθηκαν γραπτώς από τους εισηγητές, ενώ τα κείμενα προτάσεων όπως μας παραδόθηκαν από τους συντονιστές των ομάδων εργασίας. Οι χαιρετισμοί της 1ης ημέρας και η συζήτηση της 3ης ημέρας δημοσιεύονται όπως απομαγνητοφωνήθηκαν, με την ελάχιστη δυνατή παρέμβαση. Το WWF Ελλάς ελπίζει ότι τα συμπεράσματα της συνάντησης εργασίας θα υιοθετηθούν για τη βελτίωση της διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

Αγγελος Κίτσος, Ριζάρειο Ίδρυμα

Κύριε Υπουργέ, κύριε Πρόεδρε του Εθνικού Κέντρου Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης, κύριε Πρόεδρε του WWF Ελλάς, κύριε επίτιμε Αντιπρόεδρε του WWF International, εκλεκτοί μας προσκεκλημένοι,

Η ιστορική Ριζάρειος σας υποδέχεται με ιδιαίτερη χαρά στη γενέτειρα των ιδρυτών της αδελφών Ριζάρη και εύχεται καλή επιτυχία στην ωραία σας εκδήλωση.

Μας συνεκίνησε ιδιαίτερα η χειρονομία σας να επιλέξετε το Ζαγόρι και το ωραίο Μονοδένδρι σαν τόπο πραγματοποίησης αυτής της ωραίας σύναξης. Είναι επίσης ιδιαίτερα τιμητική για μας η παρουσία για δεύτερη φορά του κ. Υπουργού σε ανάλογη υφής εκδήλωση, ενώ θα πρέπει να εξάρουμε πάλι ιδιαίτερα την τιμητική παρουσία του κ. Λουκ Χόφμαν, επίτιμου αντιπροέδρου του WWF International. Ο κ. Χόφμαν έχει συνδέσει το όνομά του με μεγάλες και θαυμαστής αποτελεσματικότητας οικολογικές προσπάθειες στον τόπο μας, αλλά πέραν αυτής της ευαισθησίας νομίζουμε ότι είναι και ένας μεγάλος φιλέλληνας, ο οποίος συνεχίζει τη μεγάλη παράδοση των ελληνιστών της Ελβετίας, των ειρηνιστών της Γενεύης, των φιλελλήνων της Γενεύης.

Κύριε Χόφμαν, τιμώντας αυτή την παράδοση του φιλελληνισμού της Γενεύης, ο Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Κωνσταντίνος Στεφανόπουλος εγκαινιάζει στις 8 Ιουλίου μια μεγάλη έκθεση που διοργανώνει η Ριζάρειος με θέμα «Η Ελλάδα που χάθηκε», του συμπατριώτη σας Φρεντ Μπουασονά, ενός εκ των κορυφαίων φωτογράφων του αιώνα. Στις 8 Ιουλίου, στον γειτονικό χώρο του Ριζαρείου Ιδρύματος, οι κληρονόμοι του μεγάλου Μπουασονά παρουσιάζουν την εργασία του μαζί μ' ένα βιβλίο τέχνης υψηλών προδιαγραφών. Θα είναι μεγάλη τιμή για μας να παραστείτε σ' αυτή την εκδήλωση, μαζί με τους εκλεκτούς συνεργάτες σας.

Κύριοι Σύνεδροι, εγώ δεν είμαι ειδικός και δεν γνωρίζω το εύρος της έννοιας «προστατευόμενη περιοχή». Είμαι ντόπιος, και αυτή τη στιγμή, μιλώντας από μέρους αυτού του τόπου, που αποθέωσε κάποτε με τα θέσματα του όλες αυτές τις έννοιες της σύγχρονης εποχής, φέρνω στο νου μου ένα απλό απόσπασμα από μια καταπληκτική απόφαση που είχαν πάρει κάποτε οι δημιογέροντες, οι τοπικοί άρχοντες αυτής της ωραίας περιοχής. Είναι μια απόφαση του 1780. Οι άνθρωποι τότε, χωρίς να γνωρίζουν πολλά, με μόνο το μεράκι τους, την ευαισθησία, τη νοικοκυροσύνη και, αν θέλετε, για την αυτοπροστασία, μεριμνούσαν για να παραδώσουν σ' εμάς αυτό τον καταπληκτικά ωραίο τόπο. Λέει λοιπόν αυτή η απόφαση: «Επί κοινή συνελεύσει των χωριανών Βιζυτσινών», Βιζίτσα είναι το διπλανό χωριό, που μαζί με το Μονοδέντρο αποτελούσε ένα μαχαλά, τον απάνω μαχαλά, «επί κοινή συνελεύσει των χωριανών Βιζυτσινών, του πάνω, κάτω και μεσαίου μαχαλά, αποφασίσαμε ομοφώνως και αμετατρέπτως να ξεκάμιονμε τα ιγίδια μέχρι του Αγίου Δημητρίου, ως ξυλοφθόρα». Είχαν αποφασίσει να ξεκάνουν, να πουλήσουν, να σφάξουν τα γίδια. Ζημία μεγάλη βέβαια, αν μιλάμε από πλευράς φιλοζωικής, αλλά μας ενδιέφερε το «ξυλοφθόρα», γιατί ήταν μεγαλύτερη η ζημία που μπορούσε να κάνει η καταστροφή του

πρασίνου. «Ως ξυλοφθόρα», λοιπόν, «μέχρι του Αγίου Δημητρίου». «Περαιτέρω, προς περίσωση του πρασίνου, να οργανώσουμε ειδικές αποστολές, ομαδικές με ζώα, για να ξυλεύονται οι δικοί μας, οι εντόπιοι, εις την περιοχή Ριζανών». Και, πραγματικά, είχαν οργανώσει ολόκληρα καραβάνια από ζώα, τα οποία μετέφεραν εδώ τα ξύλα, για να μη χρησιμοποιούν οι ντόπιοι την ντόπια ξυλεία, για να μην καταστρέψουν το πράσινο, να προστατεύουν τη φύση και όλα τα συνακόλουθα καλά.

Αυτός ήταν ο τόπος ο οποίος έχει τη μεγάλη τιμή να σας υποδέχεται σήμερα. Ανταποδίδοντας την αγάπη που δείχνετε σ' εμάς, επιτρέψτε μας να προσφέρουμε ένα ψυχικής κατηγορίας στοιχείο έναντι αυτής της αγάπης. Είναι κάτι ουσιαστικό. Το Ριζάρειο Ίδρυμα κάνει πρόταση συμπόρευσης σε όλους. Ελάτε όλοι να συμπορευθούμε στη δημιουργία μέσα σ' αυτό το χώρο. Τα χρήματα είναι περίπου εξασφαλισμένα, όχι από κοινοτικούς πόρους (γιατί όλοι προσβλέπουμε στην Κοινότητα), αλλά με ιδιωτική πρωτοβουλία. Κύριε Υπουργέ, να δημιουργήσουμε ένα κέντρο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο Μονοδένδρι, που θα συμπληρώσει όλα εκείνα που μας λείπουν.

Γιατί καλά είναι και άγια όσα λέγονται, αλλά ενός εστί χρεία. Η εκπαίδευση του πληθυσμού. Όλα θα μείνουν σχέδια αν ο πληθυσμός δεν αποκτήσει τεχνογνωσία, με τη βοήθεια ειδικών, και αν ο πληθυσμός δεν συνδεθεί, ψυχικά και οικονομικά, αν θέλετε, με το αγαθό που λέγεται φύση, που λέγεται δάσος, που λέγεται περιβάλλον.

Η πρότασή μας είναι η εξής: Έχουμε ετοιμάσει, έχουμε βρει το χώρο, περίπου και τα χρήματα – που είναι μερικές εκατοντάδες εκατομμύρια δρχ. –, σε χώρο παρακαμένο, να ανεγείρουμε αυτό το δύπτατο και τρίπτατο κτίσμα, που μπορεί να αποτελέσει το στέγαστρο όλων, παράλληλα προς τις δραστηριότητες που έχετε αναπτύξει στο γραφικότατο Πάπιγκο, το στέγαστρο μιας τέτοιας θαυμάσιας προσπάθειας που μπορεί να διαθέτει ένα κέντρο, το ονομάζω αυθαίρετα κάπως, περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και πληροφόρησης ευρύτερης. Τα σχέδια είναι του διακεκριμένου αρχιτέκτονα Βασιλή Χαρίση, υπάρχει άδεια από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο και, λίγο πολύ, έχουν εξευρεθεί και οι πόροι.

Με τη σκέψη αυτή, με την ευχή να γίνει πραγματικότητα αυτό το δράμα, ώστε το συνέδριό σας, πέραν των επιστημονικών πορισμάτων και των όσων ωραίων θα ακουστούν εδώ, να δώσει και ένα πιο χειροπιαστό αποτέλεσμα, σας χαιρετίζω και πάλι και σας εύχομαι καλή διαμονή στο ωραίο Μονοδένδρι.

Μία πρόσθετη εξήγηση: Να ευχαριστήσουμε θερμότατα τη διεύθυνση του Δημοτικού Σχολείου Μονοδενδρίου και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, που μας δώσανε το σχολείο για να γίνει αυτή η θαυμάσια έκθεση που θα εγκαινιάσετε αύριο, η δική σας έκθεση με τη συνεργασία του WWF Γερμανίας, για την προστασία του περιβάλλοντος. Και να ευχαριστήσουμε ακόμη το Δημοτικό Σχολείο, που ετοίμασε εκ περισσεύματος καρδίας μια ωραία θεατρική παράσταση, ένα δροσερό έργο του Τριβιζά, το οποίο θα δούμε όλοι μαζί αύριο στις 8.30 το βράδυ, μετά τα εγκαίνια. Και πάλι σας ευχαριστώ.

Γαβριήλ Παπαναστασίου, δήμαρχος Κεντρικού Ζαγορίου

Αιδεσμιότατε, κ. Υπουργέ, κ. Χόφμαν, κ. Παπαγιάννη, κύριοι συνάδελφοι, κύριοι του WWF, κυρίες και κύριοι, πρώτα να ευχαριστήσω το WWF, το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση, που πραγματοποιεί αυτή την τόσο σημαντική συνάντηση στον τόπο μας, και ειδικότερα στο Δημοτικό Διαμέρισμα Μονοδενδρίου του Δήμου Κεντρικού Ζαγορίου, με τη συμβολή του Ριζαρείου Ιδρύματος, αλλά, πολύ περισσότερο, με τις άοκνες προσπάθειες του Αγγελού Κίτσου.

Σκοπός, ως γνωστόν, του συνεδρίου είναι η ανταλλαγή απόψεων και ο εντοπισμός κατευθυντηρίων γραμμών για τη διαχείριση των προστατευομένων περιοχών. Οι δικές μας επισημάνσεις σε γενικές γραμμές είναι οι εξής. Θα είμαι πολύ σύντομος — δεν θα σας κουράσω.

- Η επανεξέταση του θεσμικού πλαισίου για την προστασία των εθνικών δρυμών είναι επιβεβλημένη.
- Η διαμόρφωση μιας σύγχρονης ολοκληρωμένης πολιτικής διαχείρισης με στόχο την αρμονική συμβίωση του ανθρωπογενούς και του φυσικού περιβάλλοντος είναι επίσης επιβεβλημένη. Στη χώρα μας διαπιστώνεται μεγάλη υστέρηση στην προστασία των εθνικών δρυμών. Η πολιτεία χρησιμοποιεί συνήθως αναχρονιστικά, αποσπασματικά και πολλές φορές ανεπαρκή μέσα. Όχι μόνο η πολιτεία, αλλά και οι τοπικές κοινωνίες, θα έλεγα. Αναγκαίο είναι να εκσυγχρονιστεί η νομοθεσία και με τις σύγχρονες αντιλήψεις. Να εκδοθούν κανονιστικές πράξεις, ώστε το θεσμικό πλαίσιο να αποβεί λειτουργικό.
- Επιτακτική είναι η αναζήτηση προτύπων για τους διαχειριστικούς φορείς και εναλλακτικών λύσεων για τις επιμέρους κατηγορίες των εθνικών δρυμών. Δεν μπορεί να ισχύουν για όλους τους εθνικούς δρυμούς, κατά την άποψή μου, τα ίδια πράγματα.
- Οι αρμοδιότητες πρέπει να είναι σαφείς μεταξύ των συναρμοδίων αρχών, δηλαδή μεταξύ της κεντρικής διοίκησης και της αποκεντρωμένης πολιτείας, της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης, ώστε να προκύπτει ένα συνεκτικό και αποδοτικό σύστημα.

Ελπίζω ότι θα γίνουν δεκτές οι προτάσεις των τοπικών κοινωνιών για τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και για τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της περιοχής μας, με επίκεντρο τον παραγοντα «άνθρωπος». Τέλος, οι τοπικές κοινωνίες πρέπει να έχουν λόγο και να ενημερώνονται, γιατί χωρίς τη συναίνεση τους δεν είναι δυνατόν να αποδώσει καμία προσπάθεια. Όποια και αν είναι αυτή, απ' όπου και αν εκπορεύεται.

Πιστεύω πως στη διάρκεια της συνάντησης θα μου δοθεί η ευκαιρία να υποβάλω ερωτήσεις, να ξητήσω διευκρινίσεις, να κάνω προτάσεις, γιατί είναι επίκαιρο το θέμα για εμάς, εν όψει και της ολοκλήρωσης του σχεδίου ΠΔ με το οποίο χαρακτηρίζονται εθνικό πάρκο οι ορεινοί όγκοι της Βόρειας Πίνδου.

Ο υφυπουργός ΠΕΧΩΔΕ κ. Ηλίας Ευθυμιόπουλος παρεμβαίνει.

Δεν υπάρχει τέτοιο πρόγμα.

Γαβριήλ Παπαναστασίου

Ναι, δεν υπάρχει. Άλλα νομίζω ότι οι τοπικές κοινωνίες βρίσκονται σε μεγάλη αναζήτηση. Και θα το φτιάξουμε, αλλά πώς θα το φτιάξουμε. Εκεί είναι το πρόβλημά μας, κ. Υπουργέ, και, αν θα ήταν και άλλοι τόσοι εδώ πέρα, Ζαγορίσιοι, θα βλέπατε τις αντιρρήσεις τους, τις συμφωνίες τους, και όλα αυτά που εμείς προσπαθούμε να τα συνδυάσουμε σε μια κοινή συνισταμένη.

Ηλίας Ευθυμιόπουλος

Συγγνώμη για τη διακοπή. Μη βγάλουμε καμιά είδηση, ότι έχουμε σχέδιο ΠΔ για το Ζαγόρι. Δεν υπάρχει τέτοιο πρόγμα. Δεν υπάρχει αυτή τη στιγμή.

Γαβριήλ Παπαναστασίου

Δεν υπάρχει τέτοιο πρόγμα, δεν θα γίνει, λέτε εσείς. Συμφωνώ. Άλλα, εν πάσῃ περιπτώσει, θα υπάρξει, και πρέπει να το προλάβουμε. Και μέσα από τη συνάντηση αυτή, κ. Υπουργέ, νομίζω ότι θα βγουν πάρα πολλά χρήσιμα συμπεράσματα για την πορεία του εγχειρήματος αυτού. Εγώ, για να τελειώνω, εύχομαι κάθε επιτυχία στη συνάντηση αυτή, και να σας ευχαριστήσω μία ακόμη φορά, γιατί για δεύτερη φορά γίνεται μια τέτοια συνάντηση για την περιοχή μας.

Πιστεύω ότι, όπως είπα και στον κ. Υφυπουργό, θα βγουν χρήσιμα συμπεράσματα για την πορεία του τόπου αυτού. Εμείς ανησυχούμε, προσπαθούμε, βιώνουμε καθημερινώς όλα αυτά εδώ πέρα, όλα αυτά που γίνονται στον τόπο μας, και βέβαια νομίζω ότι οι προτάσεις μας θα είναι μέσα σε λογικά πλαίσια, στο πλαίσιο ορθολογισμένων αποφάσεων, που ήδη έχουν πάρει και τα δημοτικά συμβούλια για την πορεία του τόπου αυτού.

Σας ευχαριστώ μία ακόμη φορά, γιατί για δεύτερη φορά γίνεται η συνάντηση αυτή στον δήμο μας, και δη στο Δημοτικό Διαμερίσμα Μονοδενδρίου. Σας ευχαριστώ.

Μιχάλης Μοδινός, πρόεδρος Εθνικού Κέντρου Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης

Είναι ιδιαίτερα ευχάριστη αυτή η στιγμή για μένα, για τουλάχιστον δύο λόγους. Ο ένας είναι ότι ξαναβρίσκομαι στο Ζαγόρι μετά από αρκετά χρόνια, και μπορώ να πω, κ. Δήμαρχε, ότι είναι ένας από τους λίγους τόπους στην Ελλάδα όπου μπορεί κανείς να εντοπίσει κάποιες βελτιώσεις, ας πούμε, στο οικιστικό απόθεμα, στον τρόπο με τον οποίο έγιναν συντηρήσεις και αναστηλώσεις. Αυτό είναι σπάνιο και νομίζω ότι πρέπει να νιώθετε περήφανοι οι ντόπιοι για τα όσα σώθηκαν εδώ ή όσα θα σωθούν. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι ξαναβλέπω πολλούς αγαπητούς φίλους και φίλες, με τους οποίους είχαμε χαθεί αυτά τα χρόνια, λόγω διαφορετικών πορειών και εργασιών, και με τους οποίους θα ξαναβρεθούμε υπό νέα έννοια, ήδη αρχίσαμε να ξαναβρισκόμαστε. Είναι σημαντικά αυτά τα δύο. Το Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος, όπως ξέρετε, είναι ένας εντελώς νέος φορέας, μόλις μερικών εβδομάδων, υπό την επίσημη μορφή του μόλις τεσσάρων ημερών, εγκαινιάστηκε πριν τέσσερις πέντε μέρες. Πέντε ημερών ακριβώς. Και είναι ένας φορέας που δεν φιλοδοξεί απλώς να συνδράμει τη διοίκηση, αλλά φιλοδοξεί να παράγει πολιτική. Να προτείνει πολιτική, να προτείνει επεξεργασμένη περιβαλλοντική πληροφορία και να καλύψει, αν θέλετε, τα κενά του συνόλου της κοινωνίας, όχι μόνο της διοίκησης, σε ό,τι αφορά την τεχνογνωσία για περιβαλλοντικά ζητήματα. Το πότε θα το κάνει αυτό είναι ένα ζητούμενο. Πολύ σύντομα, ελπίζουμε. Ήδη αρχίσαμε μια σειρά συναντήσεων και ήδη σας απευθύνω μια προκαταρκτική πρόσκληση. Θα ακολουθήσει επίσημη πρόσκληση σε όσους ασχολούνται με τα θέματα της φύσης για μια συνέχιση αυτού του διαλόγου, τον οποίο πολύ ωραία ξεκινάει το WWF εδώ.

Κάναμε ήδη μια συνάντηση με τις περιβαλλοντικές οργανώσεις, με το σύνολο ίσως των εθνικής εμβελείας περιβαλλοντικών οργανώσεων, και ήδη συμφωνήσαμε σ' ένα πλαίσιο συνεργασίας και λειτουργίας των οργανώσεων ως συμβουλευτικού δικτύου προς το κέντρο. Και ακολουθούν άλλα βήματα. Είναι αυτονόητο ότι στις μέρες μας τα ζητήματα της φύσης γενικά, και ειδικότερα της βιοποικιλότητας, του τοπίου, της προστασίας, της διαχείρισης, όλου αυτού του νέου τοπίου που αναλύεται, αποτελούν απόλυτη προτεραιότητα για το Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος. Είναι απόφαση του ΔΣ και θα προχωρήσουμε προς ενίσχυση της πολιτείας, των οργανώσεων, των τοπικών κοινωνιών, σε ό,τι αφορά συγκεκριμένες πολιτικές προστασίας. Θα μου επιτρέψετε πάντως μια δυο σκέψεις, γιατί ήδη από τις πρώτες επαφές που είχα ως πρόεδρος του Κέντρου, με τη νέα αυτή ιδιότητα και έχοντας εγκαταλείψει τα προηγούμενα μετεριζία των ΜΚΟ με τα οποία ασχολήθηκα σχεδόν μία εικοσαετία, θα μου επιτρέψετε να πω ότι πραγματικά δείχνει να γίνεται κοσμογονία στον τομέα των πολιτικών για τη φύση αυτές τις μέρες, ότι το τοπίο αναδιατάσσεται πλήρως, ότι έχουμε νέες θεσμικές ρυθμίσεις που όλοι τις γνωρίζετε και νομίζω ότι έχουμε και νέους προγραμματισμούς από πλευράς πολιτικής ηγεσίας, του ΥΠΕΧΩΔΕ πιο συγκεκριμένα.

Νομίζω επίσης ότι το νέο θεσμικό πλαίσιο που μας προσφέρει η Ευρωπαϊκή Ένωση, αρχίζοντας από το περίφημο δίκτυο Natura 2000, αλλά και η νέα ντιλεκτίβα για τα νερά, για παράδειγμα, η οποία αναδιατάσσει τη διαχείριση του ελλαδικού τοπίου, πραγματικά προσφέροντα σημαντικές νέες ευκαιρίες. Πιστεύω ακόμη ότι ζούμε μια μικρή κοινογονία αυτή τη στιγμή, σε επίπεδο μελετητικό, σε ερευνητικό επίπεδο βάσης, αλλά και στο επίπεδο του διά ταύτα, της παραγωγής πολιτικής, της παραγωγής νομοθεσίας, για τη φύση. Πρόκειται για μια κοινογονία, που δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να τη δούμε με γκρίνια, με κακή διάθεση ή, αν θέλετε, χωρίς ανοιχτή καρδιά. Πρέπει να τη δούμε με ανοιχτή καρδιά και με ανοιχτό μυαλό για να την αξιοποιήσουμε. Δεν πρόκειται μόνο για τους κοινοτικούς πόρους, πρόκειται για όλη αυτή την καινούργια άσκηση, η οποία είναι μια ευκαιρία αλλά θέτει και σοβαρότατα προβλήματα, αν σκεφτούμε ότι μέχρι πολύ πρόσφατα η πολιτική για τη φύση, η πρακτική πολιτική σε τοπικό επίπεδο, εξηντλείτο, περόπου, στις αρμοδιότητες των δασαρχείων. Αυτό ήταν και καλό και κακό. Ή, αν θέλετε, είχαμε ένα θεσμοθετημένο πλαίσιο προστατευόμενων περιοχών, που είναι και το θέμα του συνεδρίου εδώ, που ήταν οι εθνικοί δρυμοί, τα αισθητικά δάση, τα μνημεία της φύσης, και σ' αυτό το πλαίσιο προστασίας, καλό, κακό, μέτριο, δεν έχει σημασία, έρχεται να επικαθήσει μια νέα αντίληψη που προέρχεται από τις ευρωπαϊκές επιταγές, αλλά και διάφορες εισροές από τα διεθνή fora. Το '92, ας πούμε, στη συνδιάσκεψη του Ρίο, αναδιατάχθηκε η όλη προβληματική για τη φύση και ήρθε στο προσκήνιο η σχετικά νέα έννοια της βιοποικιλότητας. Η βιοποικιλότητα ήρθε στην ουσία να υποκαταστήσει ερευνητικά προγράμματα, να υποκαταστήσει την έννοια της φύσης. Και την τελευταία εννεαετία, δεκαετία, ζούμε υπό την μεγάλη διεθνή σύμβαση της βιοποικιλότητας και των απαιτήσεών της. Θα πω, τέλος, ότι υπό το φως όλων αυτών των εξελίξεων, το τι είδους προστασία θέλουμε είναι ένα καίριο ερώτημα. Θέλουμε μήπως ένα νέο δίκτυο περιοχών προστασίας, που ήδη πλησιάζει το 20% της χώρας, υπό καθεστώς απόλυτης προστασίας, δηλαδή θέλουμε να «βάλουμε συρματόπλεγμα» γύρω από προστατευόμενες περιοχές; Πιστεύω πως η απάντησή μας εδώ είναι όχι. Θέλουμε το ανθρωπογενές ελληνικό τοπίο να ξαναγίνει ανθρωπογενές. Να επανεποιηθεί. Γιατί νομίζω ότι μεγάλο μέρος της ελληνικής φύσης είναι ανθρωπογενές. Είναι προϊόν αλληλεπίδρασης ανθρώπου και φυσικών παραγόντων, στη διάρκεια χιλιετιών. Και το τοπίο του Ζαγορίου είναι κι αυτό σε μεγάλο βαθμό ανθρωπογενές.

Υπό την έννοια αυτή, νομίζω ότι η θεσμοθέτηση φορέων διαχείρισης κτλ. θα πρέπει, ταυτόχρονα με την εναισθητοποίηση των τοπικών κοινωνιών, να προσφέρει και σοβαρά οικονομικά εργαλεία, ώστε οι προστατευόμενες περιοχές να γίνουν περιοχές όπου υπάρχει κίνητρο για τους ντόπιους. Ένα νέο είδος ευημερίας, δηλαδή, οφείλει να ισορροπεί με τις απαιτήσεις προστασίας. Οι δυσκολίες είναι δεδομένες, χρειαζόμαστε στελέχωση, χρειαζόμαστε ενημέρωση, χρειαζόμαστε χρηματοδότηση, αλλά έχω την εντύπωση ότι όλο αυτό το νέο μόρφωμα, επιστημονικό, κοινωνικό, πολιτικό, που δημιουργείται γύρω από τα ζητήματα της φύσης μπορεί να αντιμετωπίσει αυτά τα ζητήματα και είμαι απολύτως βέβαιος ότι σε μία τριετία, πενταετία, και η πολιτική ηγεσία αλλά και εμείς, οι οργανώσεις, οι τεχνογνωστικοί φορείς, τα ερευνητικά ιδρύματα, θα μπορούμε να περηφανεύσμαστε ότι κάτι καινούργιο προσφέρουμε σ' αυτή την κρίσιμη περίοδο. Ευχαριστώ πολύ.

Θύμιος Παπαγιάννης, πρόεδρος WWF Ελλάς

Αγαπητές φίλες και φίλοι, και με την προσφώνηση αυτή αποτείνομαι και στον κ. Υπουργό και στους ξένους μας προσκεκλημένους, θέλω να πω λίγα λόγια για το πλαίσιο αυτής της συνάντησης.

Η προστασία των φυσικών πόρων, αλλά και του πολιτισμικού πλούτου αυτής της χώρας, συχνά οδηγεί σε συγκρούσεις. Συγκρούσεις με συμφέροντα, πότε πότε και με την πολιτεία την ίδια. Αυτές οι συγκρούσεις δεν πρέπει να μας κάνουν να ξεχνάμε το πολύ θετικό έργο συνεργασίας που γίνεται όταν όλες οι πλευρές βρίσκονται από την ίδια πλευρά του τραπέζιού, προσπαθώντας να βρουν λύση στα προβλήματα. Το WWF Ελλάς, στα δέκα χρόνια που υπάρχει, έχει μετάσχει μαζί με πολλές άλλες οργανώσεις σε πολεμικές εκστρατείες. Και σας θυμίζω τη Ζάκυνθο, την εκτροπή του Αχελώου, τον Νέστο, τον Σχοινιά τώρα, κ.ά. Σε κάποιες απ' αυτές τις περιπτώσεις, όπως στην Πρέσπα, όπως στη Ζάκυνθο, αυτές οι συγκρούσεις οδήγησαν σε σύνθεση. Και τώρα πορευόμαστε από κοινού για να βρούμε λύσεις και να επιλύσουμε τις αντιθέσεις.

Όμως, πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι η συνεχής χρήση του χώρου από τον άνθρωπο, η οποία έχει ενταθεί πάρα πολύ τα τελευταία εκατό χρόνια, δημιουργεί και την ανάγκη ο ίδιος ο άνθρωπος να επανορθώσει και να αποκαταστήσει αυτή την ισορροπία που ανέφερε και ο Μιχάλης Μοδινός, την ισορροπία ανάμεσα στον άνθρωπο και τη φύση. Άρα χρειάζεται διαχείριση. Γι' αυτό, από την αρχή, πολλά χρόνια τώρα, το WWF υποστηρίζει την ανάγκη ενεργού και ολοκληρωμένης διαχείρισης του χώρου. Σας θυμίζω ότι από το 1986 το WWF είχε χορηματοδοτήσει μια πολύ σημαντική μελέτη που έγινε μέσα από την Εταιρεία Προστασίας της Φύσης: Ήρθε στην Ελλάδα ο Μπιλ Γουέιντ, ένας διακεκριμένος δασολόγος από την Αμερική, που έκανε σημαντικές προτάσεις για τη διαχείριση των εθνικών δρυμών. Οι προτάσεις αυτές έγιναν δεκτές ασμένως από το Υπουργείο Γεωργίας, αλλά ακόμα και σήμερα δεν έχουν εφαρμοσθεί και μόλις τώρα συζητούμε κάποιες τέτοιες προσεγγίσεις.

Πρέπει να προχωρήσουμε γρήγορα στην εγκατάσταση φορέων διαχείρισης. Κάποιες περιοχές της χώρας είναι ώριμες. Τι σημαίνει «ώριμες»; Σημαίνει να υπάρχει και η επιστημονική γνώση, να έχει ολοκληρωθεί και η μελετητική εργασία, αλλά, παράλληλα, να έχει γίνει και ενδελεχής διάλογος με την τοπική κοινωνία, ώστε να έχει εξασφαλισθεί κλίμα συναίνεσης. Τέτοιες περιοχές είναι, για παράδειγμα, η λίμνη Κερκίνη, είναι το δάσος της Δαδιάς στον Έβρο, είναι ίσως η περιοχή των Πρεσπών. Ακόμα δεν είναι η περιοχή η δική σας, το Ζαγόρι, όπου ακόμα χρειάζεται διάλογος και συναίνεση της τοπικής κοινωνίας. Η σημερινή συνάντηση, λοιπόν, δεν αφορά μία συγκεκριμένη περιοχή αλλά το σύνολο των περιοχών της χώρας. Ήρθαμε εδώ για να μάθουμε από την εμπειρία των ξένων χωρών, να την αντιπαραθέσουμε με τις ιδιομορφίες του δικού μας χώρου, του ελληνικού, να δούμε τι πρέπει να γίνει και τι μπορεί να προσφέρει ο καθένας από τη δική του σκοπιά.

Πιστεύω λοιπόν ότι όλοι όσοι συγκεντρωθήκαμε εδώ πρέπει να δουλέψουμε ώστε να βιοηθήσουμε την πολιτεία και το αριμόδιο υπουργείο, με εισηγήσεις, με προτάσεις και με θετική διάθεση συνεργασίας. Η χώρα μας είναι μικρή, με πάρα πολύ λίγους πόρους που διατίθενται για το περιβάλλον. Από την άλλη, έχει μια τεράστια βιολογική ποικιλότητα. Επομένως, δεν έχουμε κανένα περιθώριο να κάνουμε λάθη. Πρέπει να προχωρήσουμε σωστά. Και γι' αυτό χρειάζεται η συμβολή όλων μας. Πιστεύω ότι τούτο το συνέδριο θα δώσει αυτή τη διάσταση συνεργασίας στις εργασίες μας για την αποκατάσταση και τη δημιουργία αυτών των φορέων διαχείρισης.

Ευχαριστώ πολύ.

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Ηλίας Ευθυμιόπουλος, υφυπουργός ΠΕΧΩΔΕ Το εθνικό σύστημα διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών

Αγαπητοί φίλοι και φίλες, αγαπητοί ξένοι προσκεκλημένοι, πράγματι πιστεύω πως αξίζει τον κόπο μετά τις βασικές εισηγήσεις να κάνουμε ένα διάλογο, γιατί στο σημερινό ακροατήριο αντιπροσωπεύονται, θα έλεγα, αποφασιστικοί παράγοντες αυτού που ονομάζουμε «σχεδιασμός» αλλά και «υλοποίηση» μιας πολιτικής για τις προστατευόμενες περιοχές. Ακόμα και αν πιστεύουμε ότι για μερικές περιπτώσεις είναι αργά, ότι θα έπρεπε να έχουμε δράσει χθες, πιστεύουμε πως αυτός ο διάλογος θα πρέπει να γίνει, και θα πρέπει να γίνει με εξαντλητικό τρόπο, γιατί θα πρέπει όλοι να μάθουμε να μιλάμε την ίδια γλώσσα, και αυτό είναι δύσκολο, και θα πρέπει να ασκηθούμε σ' αυτό που λέγεται συνδιαμόρφωση πολιτικής, διότι, διαφορετικά, μια πολιτική που δεν θα έχει τη συναίνεση αυτών που θα την υλοποιήσουν θα είναι αποτυχημένη πολιτική. Επιμένω σ' αυτό. Όσο χρόνο λοιπόν και αν μας πάρει, δόση προσπάθεια και αν χρειαστεί να καταβάλουμε, θα πρέπει να συμφωνήσουμε.

Πέρα από τις μελέτες, πέρα από τη θεωρία για τις προστατευόμενες περιοχές, υπάρχει ήδη μια εμπειρία: η εμπειρία των Πρεσπών. Υπάρχουν άνθρωποι όπως ο Γιώργος Κατσαδωράκης και η Μυρσίνη Μαλακού, οι οποίοι δούλεψαν επί δεκαετίες σ' αυτές τις περιοχές, και δούλεψαν όχι μόνο με τη φύση και με τα πουλιά, δούλεψαν με τους ανθρώπους, δούλεψαν με τις τοπικές οικονομίες, δούλεψαν κόντρα στις δύσκολες συνθήκες και στην κρατική αδιαφορία. Δούλεψαν κόντρα στο συντεχνιακό πνεύμα, πολλές φορές κόντρα και στους επιστήμονες, που διεκδικούσαν και αυτοί το δικό τους χώρο μέσα στις προστατευόμενες περιοχές. Αυτή η εμπειρία πρέπει να μεταφερθεί. Αυτή η εμπειρία πρέπει να γίνει θεωρία. Αυτή η εμπειρία πρέπει να διαμορφώσει τη νέα πολιτική.

Οι προστατευόμενες περιοχές είναι ένα μεγάλο μέρος του ελληνικού χώρου. Σαν τέτοιες, βέβαια, φέρουν μέσα τους τη βαριά κληρονομιά μιας πολύ μεγάλης ιστορίας. Οι τόποι πριν απ' όλα είναι η ιστορία της εξέλιξης της φύσης αλλά και οι ιστορίες των ανθρώπων. Εδώ, το Ζαγόρι, στο οποίο φιλοξενούμαστε, δεν είναι μόνο ένας υπέροχος φυσικός χώρος, δεν το θαυμάζουμε μόνο για τα εξαιρετικά τοπία και τη βιολογική ποικιλότητα και την πολυμορφία των περιοχών οικολογικού ενδιαφέροντος, αλλά είναι ταυτόχρονα και το αποτύπωμα μιας ιστορίας πολιτισμού, μιας ιστορίας ανθρώπων οι οποίοι, αφού γύρισαν όλο τον κόσμο, ξαναγύρισαν στα χωριά τους, έχτισαν αυτά τα μεγαλοπρεπή σπίτια τα οποία βλέπουμε σε αρμονία με το τοπίο, έφεραν μέσα σ' αυτά τα σπίτια τον πολιτισμό της Δύσης, και έτσι δημιούργησαν οργανικούς δεσμούς ανάμεσα σ' αυτή την ορεινή και δύσκολη Ελλάδα και στον υπόλοιπο κόσμο, έφεραν χτίστες από τα Μαστοροχώρια και ζωγράφους Χιοναδίτες, έφεραν διπορούσαν να φέρουν σ' αυτό τον τόπο, αλλά, εν πάσῃ περιπτώσει, τον διαμόρφωσαν μέσα απ' αυτή την ακαταπόνητη προσπάθεια να διατηρήσουν και τις ρίζες τους αλλά και τις τοπικές οικονομίες.

Σήμερα ο ορεινός χώρος ερημώνεται. Ο ορεινός χώρος εγκαταλείπεται, ο ορεινός χώρος υποβαθμίζεται, στο βαθμό που η παρουσία των ανθρώπων ήταν στο παρελθόν οργανικό στοιχείο αυτού που λέμε σήμερα διαχείριση. Σε πολλές βέβαια περιοχές έχει αρχίσει η αντίστροφη μέτρηση. Το Ζαγόρι ίσως είναι μία απ' αυτές. Όμως θα πρέπει να το ξαναδούμε και το Ζαγόρι και τις υπόλοιπες περιοχές, μέσα απ' αυτή την οπτική, αυτής της πολύπλοκης σχέσης ανάμεσα στον άνθρωπο και στη φύση.

Και έρχομαι εδώ σ' ένα σημαντικό ζήτημα. Θα πρέπει να ξαναδούμε ολόκληρο το πλαίσιο, διότι αυτό θα καθορίσει σε σημαντικό βαθμό τις επιλογές μας για το μέλλον, θα πρέπει να ξαναδούμε ολόκληρο αυτό το πλαίσιο, που θα διαμορφώσει τα σχέδια διαχείρισης για τις επόμενες περιοχές. Πριν απ' όλα, απ' αυτά τα σχέδια διαχείρισης, από τις μελέτες που θα προηγηθούν των σχεδίων, δεν πρέπει να λείπει ο άνθρωπος. Ο άνθρωπος πρέπει να είναι παρών. Πρέπει να είναι ο άνθρωπος παρών ως κοινωνική συνιστώσα, ως διαμορφωτής του χώρου, ο άνθρωπος ως ιστορία, ο άνθρωπος ως θέληση να σπρώξει τα πράγματα προς τη μια ή την άλλη κατεύθυνση. Οι κοινωνίες δεν μπορεί να απουσιάζουν ούτε από τις μελέτες ούτε από τα σχέδια διαχείρισης. Δεν πρέπει επίσης να απουσιάζουν οι οικονομικές δραστηριότητες. Δεν πρέπει να απουσιάζουν οι οικισμοί. Δεν πρέπει να απουσιάζουν οι πιέσεις πάνω στο περιβάλλον. Οι πιέσεις πάνω στο περιβάλλον είναι σ' έναν μεγάλο βαθμό οι παραγόντες που διαμορφώνουν το περιβάλλον αλλά και προδιαγράφουν το μέλλον. Οι πιέσεις πάνω στο περιβάλλον, δημιουργούνται φωτογραφικά, με μια φωτογραφία της περιοχής που θα βγάλει κάποιος. Ορίζονται αν εξετάσει κανείς την ιστορία, αν εξετάσει τις δυνάμεις που δρουν στον συγκεκριμένο χώρο, αν εξετάσει τα συμφέροντα, με ή χωρίς εισαγωγικά, αν εξετάσει τις γενικότερες τάσεις που επικρατούν στο επίπεδο της χώρας. Με αυτή την έννοια, η μελέτη του περιβάλλοντος είναι στην ουσία μια μορφή χωροταξίας, εφαρμοσμένη πάνω στον συγκεκριμένο χώρο.

Αυτό που θα πρέπει να κάνουμε είναι να δούμε τις δυνάμεις, τους τανυστές που λένε οι μαθηματικοί, αυτής της χωροταξικής οργάνωσης, για να μπορέσουμε και το μέλλον να προβλέψουμε και να διαμορφώσουμε τα σωστά εργαλεία για την επέμβαση — εάν θέλουμε να επέμβουμε, εάν θέλουμε να διαχειριστούμε μ' έναν ενεργό τρόπο το χώρο.

Παλαιότερα υπήρχαν άλλες αντιλήψεις. Υπήρχαν οι αντιλήψεις ότι η προστασία είναι μια τυπική διαδικασία που μπορούμε να την κάνουμε ενδεχομένως και στα χαρτιά. Αυτή η θεωρία σιγά σιγά εγκαταλείπεται. Υπάρχουν ακόμα αντιστάσεις. Υπάρχουν ακόμα αντιστάσεις και στο θεωρητικό επίπεδο αλλά και στο επίπεδο της εφαρμογής.

Εμείς στο υπουργείο, στην κυβέρνηση, είμαστε διατεθειμένοι να την αλλάξουμε αυτή την παράδοση. Είμαστε διατεθειμένοι να κάνουμε τομές. Οι τομές αυτές ενδεχομένως θα είναι και κάποια στιγμή δυσάρεστες. Άλλα είμαστε υποχρεωμένοι να το κάνουμε. Γιατί δεν έχουμε την πολυτέλεια της αναμονής. Πολλά πράγματα θα έπρεπε να τα κάνουμε χθες. Πολλά πράγματα πρέπει να τα κάνουμε σήμερα. Πρέπει επομένως να διαμορφώσουμε πάρα πολύ σύντομα αυτό το πλαίσιο της νέας πολιτικής, πρέπει να πάρουμε αποφάσεις. Έλεγα όμως ότι αυτό δεν μπορεί να γίνει παρά μέσα από διαδικασίες συναίνεσης. Και γι' αυτόν το λόγο, σας καλώ σ' αυτόν το διάλογο, σας καλώ να κάνετε γρήγορα, όσο γρήγορα θέλουμε να κάνουμε και εμείς, αλλά, αν

χρειαστεί, θα αργήσουμε. Βέβαια, εκεί το κόστος θα είναι μεγάλο, και για το φυσικό περιβάλλον και για την πολιτική.

Τι πρέπει να κάνουμε: Πρώτον, πρέπει να αλλάξουμε τη φιλοσοφία και τις προδιαγραφές των μελετών. Οι μελέτες είναι η βάση, αν θέλετε, αυτού που καλούμαστε να κάνουμε, να διαχειριστούμε, σε όλες τις προστατευόμενες περιοχές. Οι μελέτες πρέπει να είναι προσανατολισμένες στον στόχο, που είναι η διαχείριση. Οι μελέτες δεν μπορεί να είναι μια ατέλειωτη καταγραφή ειδών και πετρωμάτων της περιοχής. Οι μελέτες πρέπει να είναι σύνθετες μορφές οργάνωσης της γνώσης και των πληροφοριών για τη συγκεκριμένη περιοχή. Οι πληροφορίες αυτές θα πρέπει να αφορούν το φυσικό περιβάλλον, θα πρέπει να αφορούν τις οικονομίες, όπως έλεγα πριν, θα πρέπει να αφορούν τους πληθυσμούς, θα πρέπει να αφορούν τα γενικότερα έργα του ανθρώπου και ιδιαίτερα, βέβαια, τους οικισμούς. Θα πρέπει οι μελέτες να μπορούν να μας δώσουν πληροφορίες απ' όλο αυτό το φάσμα των παραγόντων, που κανείς δεν θα διαφωνήσει ότι είναι αυτοί που διαμορφώνουν σήμερα το φυσικό περιβάλλον. Πρέπει λοιπόν να μας δώσουν όλα αυτά τα στοιχεία.

Στη συνέχεια – δεύτερη αλλαγή – προχωράμε σε μια διάκριση των σταδίων. Πρώτο στάδιο η μελέτη, η μελέτη βάσης. Η μελέτη δεν αποφασίζει, η μελέτη δίνει το βασικό, το απαραίτητο υλικό, τις πληροφορίες. Το δεύτερο στάδιο είναι η δημιουργία, η παραγωγή των σχεδίων των ΠΔ με τα οποία θα θεσμοθετήσουμε αυτές τις περιοχές. Αυτό είναι ένα διακεκριμένο στάδιο, που ενδεχομένως θα μπορεί να το κάνει ο ίδιος μελετητής, ή ένας άλλος μελετητής, βασισμένος, πρώτον, στα στοιχεία της μελέτης και, δεύτερον στις απόψεις της τοπικής κοινωνίας – εδώ είναι μια μεγάλη παρένθεση, την οποία θα μπορέσουμε ενδεχομένως να ανοίξουμε και θα ξεινεί να την ανοίξουμε και κατά τη διάρκεια της συζήτησης, δηλ. τι σημαίνει συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και μέσα από ποιες διαδικασίες. – Και τρίτον, βέβαια, θα πρέπει να αντανακλά την άποψη της πολιτικής ηγεσίας.

Το ΠΔ δεν είναι μια παραγωγή επιστημονική που γίνεται σε ένα επιστημονικό εργαστήριο. Είναι μια πολιτική απόφαση και σ' αυτή την πολιτική απόφαση συμμετέχουν και οι επιστήμονες μελετητές και η τοπική κοινωνία και η πολιτική ηγεσία με ίση ψήφο, θα έλεγα. Αυτό λοιπόν είναι το δεύτερο στάδιο. Είναι πάρα πολύ καθοριστικό.

Το τρίτο στάδιο είναι η θεσμοθέτηση αυτής της περιοχής, που προκύπτει βέβαια από το δεύτερο στάδιο. Άλλα εδώ υπάρχουν ακόμα προβλήματα που πρέπει να λύσουμε, και ήδη βρισκόμαστε σ' αυτή τη διαδικασία της επέλυσης. Πρώτο πρόβλημα: Ποια είναι η έκταση των περιοχών που θα διαχειριστούμε; Συμπίπτουν οι προστατευόμενες ή υπό διαχείριση περιοχές με τις περιοχές Natura; Εγώ λέω κάταρχήν όχι. Σε μερικές περιπτώσεις ίσως να συμπίπτουν. Άρα φτιάχνουμε ευρύτερες, καμιά φορά και στενότερες γεωγραφικές ενότητες, που συμπεριλαμβάνουν περιοχές Natura, περιοχές ιδιαιτέρου φυσικού κάλλους, καταφύγια κλπ., τα διάφορα εν πάσῃ περιπτώσει προστατευτέα αντικείμενα, αλλά περιλαμβάνουν και περιοχές, ζώνες, με ποικιλες ανθρώπινες δραστηριότητες, περιλαμβάνουν οικισμούς, περιλαμβάνουν ακόμα και βιομηχανικές περιοχές.

Είμαστε αναγκασμένοι να πάμε σε μια τέτοια κατεύθυνση και είμαστε αναγκασμένοι να δούμε το χώρο μέσα σ' αυτή την πολυπλοκότητα, αν θέλουμε πράγματι να κάνουμε σωστή διαχείριση.

Το θέμα είναι πού εκτείνονται τα δρια αυτών των περιοχών, πού γίνεται αυτή η νέα οριοθέτηση του διαχειριστέου αντικειμένου, πού σταματάμε, δηλαδή, πού βάζουμε τη γραμμή. Είχαμε πρόσφατα μια τέτοια συζήτηση για τον Θερμαϊκό. Όπως ίσως θα ξέρετε, υπάρχει μια πρόταση για τη δημιουργία φορέα διαχείρισης του Θερμαϊκού. Τι θα πει αυτό; Πού σταματάμε; Κοιτάζουμε τη λεκάνη απορροής του Αξιού, για παράδειγμα; Μένουμε στην ακτογραμμή των εκατό μέτρων και κοιτάζουμε μόνο το θαλάσσιο περιβάλλον, χωρίς να δούμε τις πιέσεις που έρχονται από το εσωτερικό, και σε ποιο βάθος; Βάζουμε μέσα και τη Θεσσαλονίκη και τις μιδοκαλλιέργειες και τις βιομηχανικές περιοχές; Και αφού τα κάνουμε όλα αυτά, και αφού αποφασίσουμε ποιο είναι το διαχειριστέο αντικείμενο, μετά πού θα στηρίξουμε το φορέα διαχείρισης; Σε ποιο νόμο; Πρέπει να ξαναφτιάξουμε το νόμο. Και έρχομαι στο τελευταίο στάδιο, αφού ορίσουμε τη γεωγραφία της υπό διαχείριση περιοχής – και εδώ βρίσκεται σε εξέλιξη και μια μελέτη αλλά και ένας σοβαρός προβληματισμός –, στο στάδιο «φορέας διαχείρισης». Όπως ξέρετε, αυτή τη στιγμή φορέας διαχείρισης υπάρχει μόνο στη Ζάκυνθο. Αυτή τη στιγμή ο φορέας διαχείρισης του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου της Ζακύνθου έχει προσωπικό, έχει επιστήμονες, έχει φύλακες, έχει γραφεία, έχει αυτοκίνητα, έχει μέσα για να παρακολουθεί τον θαλάσσιο χώρο, έχει διαχειριστικό σχέδιο, όχι με τη στενή έννοια, έχει ένα επιχειρησιακό σχέδιο για το τι θα κάνει στα επόμενα τρία τέσσερα χρόνια, και το τι σκοπεύει να κάνει. Εκτός βέβαια από το να ικανοποιήσει το βασικό αντικείμενο, που είναι η προστασία των παραλιών της ωτοκίας της θαλάσσιας χελώνας, σκοπεύει να κάνει μια ολοκληρωμένη παρέμβαση στην περιοχή.

Έχει λοιπόν σχέδια για την αγροτική ανάπτυξη, έχει σχέδια για τον τουρισμό, που φθάνουν μέχρι και συμμετοχή του σε επιχειρήσεις του τουριστικού τομέα, έχει σχέδια για τον πολιτισμό, έχει σχέδια για την εκπαίδευση και την κατάρτιση των νέων ανθρώπων και των στελεχών του. Αυτό είναι μια άλλη παρένθεση, κατάρτιση και δημιουργία στελεχών για τους φορείς διαχείρισης, στην οποία επίσης θα πρέπει να επανέλθουμε κάποια στιγμή, δεν νομίζω ότι θα έχω χρόνο αυτή τη στιγμή να το αναπτύξω.

Θέλω να πω λοιπόν ότι αυτό που φανταζόμαστε λίγο πολύ στη θεωρία έχει αρχίσει να υλοποιείται στη Ζάκυνθο, και μάλιστα με σημαντική επιτυχία. Αυτή την εμπειρία λοιπόν, διανθισμένη από τις ιδιομορφίες των υπολοίπων περιοχών, εννοώ γεωγραφικές, φυσικές, κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές κ.ά. Ιδιομορφίες, θα πρέπει να την αξιοποιήσουμε, για να πάμε πράγματι προς βιώσιμους φορείς διαχείρισης.

Τι σημαίνει βιώσιμοι φορείς διαχείρισης; Η διαχείριση δεν μπορεί να είναι υπόθεση του κεντρικού κράτους. Πιστεύουμε στην αυτοδιαχείριση, όπως πιστεύουμε και στην αυτοδιοίκηση, παρ' όλα τα προβλήματα που γεννά, αν θέλετε, κάθε μεταρρύθμιση. Οι περιοχές αυτές, λοιπόν, πρέπει να είναι αυτοδιαχειριζόμενα συστήματα. Πράγμα που σημαίνει ότι, πρώτον, η επιλογή της φύσης και της φυσιογνωμίας των φορέων διαχείρισης θα καθοριστεί πριν απ' όλα από το διαχειριστέο αντικείμενο, αλλά και από τη φύση των δυνάμεων που καλούνται να συμμετέχουν σ' αυτή τη διαχείριση. Δεν μπορεί να είναι ένας ατέλειωτος κατάλογος αντιπροσώπων, όπως έχουμε μάθει να βάζουμε παντού τον εμπορικό και βιομηχανικό σύλλογο, το επιμελητήριο, τις περιβαλλοντικές οργανώσεις, τις νομαρχίες, όλα αυτά τα πράγματα να τα βάζουμε μαζί και να

λέμε ότι φτιάχνουμε φορείς διαχείρισης. Αυτό το πράγμα είναι όχι μόνο ξεπερασμένο αλλά και αναποτελεσματικό. Η φυσιογνωμία των φορέων διαχείρισης πρέπει να έχει σχέση με την πραγματικότητα. Και η πραγματικότητα δεν είναι πουθενά ίδια. Ο νόμος ορίζει τις δυνατότητες για τους φορείς διαχείρισης. Αν και αυτός ο νόμος θα πρέπει ενδεχομένως να αλλάξει σε περιπτώσεις όπου καλούμαστε να φτιάξουμε φορείς διαχείρισης, π.χ. για τον Θερμαϊκό. Γιατί ο νόμος που υπάρχει για τους φορείς διαχείρισης αφορά τις προστατευόμενες περιοχές του ν. 1650/86, δεν αφορά ευρύτερα γεωγραφικά σύνολα, π.χ. τα regional parks. Ενδεχομένως, εκεί θα χρειαστεί κάποια αλλαγή και στο θεσμικό επίπεδο. Οι φορείς διαχείρισης θα πρέπει να έχουν οικονομική αυτοτέλεια. Δεν μπορεί να είναι κρατικοδίαιτοι οργανισμοί. Δεν πρέπει και δεν θέλουμε και δεν μπορούμε να φτιάξουμε παραρτήματα του κράτους, δημοσίου υπαλλήλους στις περιφέρειες όλων αυτών των νέων σχημάτων. Πριν απ' όλα λοιπόν, οι περιοχές που ζητούν να μπουν σε τέτοια συστήματα διαχείρισης – ή οι περιοχές, αντιθέτως, που εμείς θέλουμε να προωθήσουμε προς μια τέτοια κατεύθυνση – θα πρέπει να μπορέσουν να είναι αυτοδύναμες και οικονομικά. Αυτό σημαίνει ότι οι φορείς διαχείρισης θα πρέπει να βρουν δικούς τους οικονομικούς πόρους για να ασκήσουν στην πράξη μια αποτελεσματική πολιτική διαχείρισης.

Αυτό είναι μια πολιτική στάση, είναι μια φιλοσοφία, που κανένα θεσμικό πλαίσιο δεν θέλουμε και δεν πρέπει να μας την ανατρέψει. Απευθύνομαι εμμέσως και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, γιατί και εδώ, και στο επίπεδο των Οδηγιών για τις προστατευόμενες περιοχές, υπάρχουν ακαμψίες, αλλά και στο εθνικό μας νομικό σύστημα. Θα πρέπει και η ΕΕ και η εθνική νομοθεσία να δουν τη δυναμική των πραγμάτων, να δουν την πραγματικότητα και να μη μένουν σε σχήματα τα οποία ενδεχομένως όταν δημιουργήθηκαν να ήταν σωστά ή να αντανακλούσαν άλλες αναγκαιότητες, όπως, π.χ., τις αναγκαιότητες του περιβάλλοντος της βόρειας Ευρώπης, αλλά δεν λαμβάνουν υπόψη τις πραγματικότητες του νότου.

Θα πρέπει λοιπόν να υπάρχει ευελιξία, γιατί εκείνο που μας ενδιαφέρει δεν είναι να τηρήσουμε το γράμμα του νόμου, δεν είναι να είμαστε σύμφωνοι με την Οδηγία, αλλά η Οδηγία θα πρέπει να γίνει εργαλείο για τη διαχείριση και την προστασία αυτών των περιοχών.

Θα πρέπει να δούμε επίσης, στα πλαίσια αυτής της ευρωπαϊκής υποχρέωσης, με ποια βήματα θα προχωρήσουμε. Θα πάμε αύριο να φτιάξουμε φορείς διαχείρισης και να θεσμοθετήσουμε τις διακόσιες εξήντα τόσες περιοχές, θα το κάνουμε αύριο αυτό; Πριν αναθεωρήσουμε τις μελέτες, πριν οι μαδοποιήσουμε τις περιοχές, πριν αποφασίσουμε για τη γεωγραφία αυτών των χώρων, πριν εξετάσουμε την ωριμότητα των συνθηκών, έτσι ώστε να δημιουργήσουμε φορείς διαχείρισης; Θα είναι μια καταστροφή. Κανένας νόμος, καμιά Οδηγία δεν πρέπει να μας οδηγήσει σε μια τέτοια κατεύθυνση. Η ίδια η πραγματικότητα και η δυναμική των πραγμάτων είναι εκείνη που θα καθορίσει και το αντικείμενο. Θα πρέπει λοιπόν να προσπαθήσουμε να αλλάξουμε και τα θεσμικά πλαίσια, όπου και όπως πρέπει, εφόσον ο στόχος είναι η προστασία και η διαχείριση και όχι ο σεβασμός του γράμματος του νόμου.

Θα πρέπει να πάμε με σταδιακά και σίγουρα βήματα. Η Ζάκυνθος είναι μια αρχή. Το πάρκο των Σποράδων θα είναι το επόμενο βήμα. Και είναι πάρα πολύ σημαντικό, και αυτό γίνεται πρώτη φορά στην ιστορία αυτής της υπόθεσης που διαπραγματευόμαστε τώρα, ότι η Σκόπελος ξήτησε

να μπει στο Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο των Σπιράδων. Ένα μεγάλο νησί, με σημαντική δραστηριότητα, με σημαντικές πιέσεις, αν θέλετε, αλλά και με σημαντική οικονομική επιφάνεια, που θα μπορέσει να στηρίξει τον αυριανό φορέα, ξήτησε να μπει μέσα στο πάρκο. Αυτό γίνεται πρώτη φορά. Η προστατευόμενη περιοχή δεν θεωρείται ως χώρος απαγόρευσης αλλά ως ένα κίνητρο, αν θέλετε, μια ευκαιρία για τις τοπικές κοινωνίες, και αυτό δείχνει ότι το κλίμα μπορεί και πρέπει να αλλάξει, αλλά έτσι θα προχωρήσουμε. Η Δαδιά, ο Έβρος, είναι ίσως η επόμενη περιπτωση. Δηλαδή μιλάω για ώριμες – και οι Πρέσπες, βέβαια –, περιπτώσεις, αλλά από κει και πέρα θα πρέπει να δούμε ποια θα είναι τα επόμενα βήματα και τι θα γίνει με όλες αυτές τις περιοχές.

Σημαντικός βέβαια παράγοντας είναι και πάλι η σωστή ενημέρωση της κοινής γνώμης. Είμαστε αντίθετοι με όλα αυτά τα σχέδια ΠΔ που κυκλοφορούν και ξανακυκλοφορούν και τις μελέτες και τις κόντρα μελέτες, και όλον αυτό τον πληθωρισμό των ανεύθυνων πολλές φορές πληροφοριών, οι οποίες έχουν δημιουργήσει σύγχυση στις τοπικές κοινωνίες. Βέβαια, δεν απευθύνομαι στους μελετητές, που έχουν και αυτοί το δικό τους μερίδιο ευθύνης, απευθύνομαι κυρίως στο κράτος. Είναι δικές μας οι ευθύνες. Παρ' όλα αυτά, αυτό θα σταματήσει. Αυτό είναι απαράδεκτο, να μην ξέρει η τοπική κοινωνία ποιες είναι οι μελέτες για την περιοχή του Ζαγοριού, αν υπάρχει ή όχι σχέδιο ΠΔ, αν αυτό είναι επίσημο ή ανεπίσημο, αν το διέρρευσε κάποια υπηρεσία ή κάποιος μελετητής. Αυτά είναι απαράδεκτα πράγματα. Θα πρέπει να κινηθούμε ως οργανωμένο κράτος, με υπεύθυνους πολίτες και υπεύθυνους πολιτικούς.

Σταματάω εδώ, γιατί νομίζω ότι μόλις εξάντλησα το χρόνο μου, αλλά θέλω να τονίσω για μία ακόμη φορά ότι είμαστε αποφασισμένοι να κάνουμε αλλαγές, αλλαγές στις οποίες πιστεύω ότι όλοι συμφωνείτε, γιατί έχουμε κάνει επαφές σε πολλά επίπεδα και έχουμε δει ότι υπάρχει συμφωνία, αλλά η πράξη συχνά μας διαψεύδει. Εφόσον λοιπόν συμφωνήσουμε σ' αυτά τα πράγματα, θα πρέπει όλοι μαζί να προχωρήσουμε, με την ίδια τόλμη, αν θέλετε, και στην εφαρμογή αυτής της νέας πολιτικής. Ας μην κρυβόμαστε ούτε πίσω από συντεχνίες, ούτε πίσω από μικρά συμφέροντα ούτε πίσω από κεκτημένα, αν θέλετε, μέσα σε ορισμένες περιοχές. Ας δούμε με τόλμη το μέλλον, αλλά, αν θέλετε, και την ανάγκη που για πρώτη φορά εμφανίζεται με τόσο ανάγλυφο τρόπο στην Ελλάδα, κυρίως, θα έλεγα, εξαιτίας ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος που διαμορφώθηκε στην ΕΕ και εξαιτίας βέβαια της τεράστιας δουλειάς που έχουν κάνει και οι επιστήμονες και οι περιβαλλοντικές οργανώσεις. Σας ευχαριστώ και θα επανέλθω.

Φώτης Παπούλιας, αξιωματούχος Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος
Το ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο Natura 2000. Διαχείριση και προστασία

Σχεδόν δέκα χρόνια μετά την έκδοση της κοινοτικής οδηγίας 92/43/EOK περί οικοτόπων, και παρά το διστακτικό ξεκίνημα, το ευρωπαϊκό δίκτυο περιοχών Natura 2000 αρχίζει πλέον να παίρνει σάρκα και οστά. Πάνω από 420.000 km² και 12.000 περιοχές έχουν προταθεί μέχρι σήμερα για το δίκτυο, έκταση που αντιπροσωπεύει 13% του εδάφους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τώρα έχει έρθει η ώρα να δούμε πώς θα γίνει στην πράξη η προστασία και διαχείριση αυτών των περιοχών, δίνοντας την οφειλόμενη προσοχή στον κοινωνικοοικονομικό τους περίγυρο.

Στο παραπάνω πλαίσιο, συναντήσεις σαν κι αυτή είναι ιδιαίτερα χρήσιμες για την επεξεργασία των διαφόρων πρακτικών πλευρών της διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών. Ειδικά για την Ελλάδα, που έχει ήδη υποβάλει έναν σχετικά πλήρη εθνικό κατάλογο περιοχών Natura 2000 και έχει διαμορφώσει το σχετικό νομικό πλαίσιο, στόχος θα πρέπει τώρα να είναι η θεσμοθέτηση και εφαρμογή στην πράξη του κατάλληλου καθεστώτος προστασίας και των ανάλογων μηχανισμών για τη διαχείριση των περιοχών.

1. Η σημερινή κατάσταση για τη δημιουργία του Natura 2000

Χωρίς να μπούμε σε λεπτομέρειες όσον αφορά τον τρόπο σύστασης του δικτύου, θα ήταν χρήσιμο να επισημάνουμε ορισμένα σημεία που θέτουν το πλαίσιο στο οποίο γίνεται το όλο εγχείρημα:

- Το Natura 2000 αποτελεί μια κοινή, συλλογική και εθελοντική δράση των κρατών-μελών για τη διατήρηση της κοινής φυσικής τους αληθονομιάς. Πρόκειται για μια διασυνοριακή προσέγγιση, καθώς στηρίζεται στην έννοια των βιογεωγραφικών ζωνών που δεν περιορίζονται από εθνικά σύνορα. Μολονότι το δίκτυο στηρίζεται καταρχήν σε μια επιστημονική βάση για την επιλογή των περιοχών σε κοινοτικό επίπεδο, στη συνέχεια η Οδηγία εναποθέτει μεγάλο μέρος της ευθύνης για τη λειτουργία του στα κράτη-μέλη: αυτά θα πρέπει να κινητοποιήσουν όλους τους εμπλεκόμενους παράγοντες, τόσο σε κεντρικό όσο και σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, για τη διαχείριση των περιοχών, και να επιλέξουν τα αναγκαία μέσα ώστε να επιτευχθεί η διατήρηση των φυσικών ενδιαιτημάτων και της άγριας πανίδας και χλωρίδας, μέσα στο δεδομένο κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο. Η αρχή λοιπόν της επικυριούτητας, καθώς και της ενσωμάτωσης του περιβάλλοντος στις άλλες πολιτικές, βασικός άξονας της κοινοτικής περιβαλλοντικής πολιτικής, βρίσκει εδώ πλήρη εφαρμογή.
- Το Natura 2000 προβλέπει, μέσω του άρθρου 8 της Οδηγίας, κοινοτικές χρηματοδοτήσεις για τη διαχείριση του δικτύου. Αυτό είναι λογικό, καθώς το κοινωνικό σύνολο θα πρέπει να συμμετέχει στη διατήρηση της φυσικής αληθονομιάς εξίσου με αυτούς που έχουν την άμεση ευθύνη της προστασίας της φύσης.

- Το Natura 2000 επεκτείνεται προς τις υποψήφιες προς ένταξη χώρες. Επιπλέον, η προστασία της φύσης και της βιοποικιλότητας αποτελεί έναν από τους τέσσερις τομείς προτεραιότητας που θέτει το 6ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον. Ειδικότερα, η υλοποίηση του Natura 2000 αναγνωρίζεται ως ζωτικής σημασίας για την προστασία της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων που την υποστηρίζουν.

Βασικό μέλημα σήμερα για την Επιτροπή εξακολουθεί να παραμένει η επίσπευση της υποβολής εθνικών καταλόγων, καθώς οι σημαντικές καθυστερήσεις που παρατηρούνται από ορισμένες χώρες δεν επιτρέπουν την έγκαιρη διεξαγωγή των Βιογεωγραφικών Σεμιναρίων και, επομένως, την τήρηση του χρονοδιαγράμματος που έθετε η Οδηγία. Για την αναστροφή αυτής της κατάστασης, αλλά και για να διευκολύνει γενικά την υλοποίηση του Natura 2000, η Επιτροπή παίρνει μια σειρά από μέτρα:

- Νομικές διαδικασίες και προσφυγές στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Πρόκειται για μια διαδικασία που δεν είναι ούτε ευχάριστη ούτε εύκολη, αλλά μονόδομος σταν η Επιτροπή έχει εξαντλήσει όλα τα περιθώρια κατανόησης και υπομονής. Σημειώνουμε την πρόσφατη καταδικαστική εισήγηση του Γενικού Εισαγγελέα κατά της Ιολανδίας, της Γερμανίας και της Γαλλίας για ανεπαρκείς καταλόγους περιοχών.
- Ανάπτυξη εργαλείων για την επιλογή και μελλοντική διαχείριση των περιοχών:
 - Σε συνεργασία με το Θεματικό Κέντρο για τη Φύση (τμήμα της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Περιβάλλοντος) η Επιτροπή έχει επεξεργαστεί τις διαδικασίες επιλογής των περιοχών του δικτύου, όπως αυτές απορρέουν από τα κριτήρια του παραρτήματος III της Οδηγίας περί οικοτόπων.
 - Έχει εκδοθεί εριηγηνευτικό εγχειρίδιο των τύπων οικοτόπων που περιλαμβάνονται στην Οδηγία.
 - Έχει κατασκευαστεί βάση δεδομένων για την εισαγωγή και επεξεργασία των στοιχείων που αφορούν τις διάφορες προτεινόμενες περιοχές.
 - Εκπονείται ένα Γεωγραφικό Σύστημα Πληροφοριών σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις περιοχές Natura 2000.
- Ένα πολύ σημαντικό μέσο για την εφαρμογή της πολιτικής για τη φύση και ειδικότερα για την προώθηση των αναγκαίων διαχειριστικών μέτρων στις περιοχές Natura 2000 είναι το πρόγραμμα LIFE-Φύση. Το LIFE-Φύση, που έχει τώρα μπει στην 3η φάση του, με ετήσιο προϋπολογισμό περίπου 80 εκατομμύρια ευρώ, συμβάλλει σημαντικά στον προσδιορισμό και στην υλοποίηση μέτρων διατήρησης στις περιοχές αυτές.
- Σημαντική συνιστώσα της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη φύση είναι, όπως προαναφέρθηκε, η ενσωμάτωση της προστασίας της φύσης στις διάφορες άλλες κοινοτικές πολιτικές, ιδίως στους δύο μεγάλους τομείς που έχουν άμεση σημασία για τη φύση: γεωργία και περιφερειακή ανάπτυξη.
- Από τη μία πλευρά, αξιοποιούνται τα αντίστοιχα διαθέσιμα χρηματοδοτικά μέσα (διαρθρωτικά ταμεία, κανονισμός για την ανάπτυξη της υπαίθρου) για θετικές παρεμβάσεις.

- Από την άλλη πλευρά, η Επιτροπή δίνει μεγάλη προσοχή στο πώς θα υλοποιηθούν οι παρεμβάσεις των διαρθρωτικών ταμείων ώστε να μη θίγονται οι περιοχές Natura 2000. Το ενδιαφέρον αυτό οδήγησε και στην πρωτοβουλία των αντίστοιχων επιτρόπων που απέβλεπε σε δεσμεύσεις των κρατών-μελών αφενός για την υποβολή ικανοποιητικών καταλόγων και αφετέρου για τη λήψη μέτρων για την αποφυγή της υποβάθμισης των περιοχών, με θετικά αποτελέσματα.
- Η ενημέρωση γύρω από τους στόχους και τη λειτουργία του δικτύου Natura 2000 αποτελεί σημαντικό όρο για την εφαρμογή του, ώστε να αποφεύγονται παρανοήσεις και παρερμηνείες. Στα πλαίσια αυτά:
 - Έκδίδεται τακτικά ένα ενημερωτικό δελτίο (Newsletter) με χιλιάδες ήδη συνδρομητές, ενώ έχει κυκλοφορήσει και ένα ειδικό φυλλάδιο που επεξηγεί τους στόχους και τη δημιουργία του Natura 2000. Ακόμα, πληροφορίες για τις σχετικές δραστηριότητες της Επιτροπής παρέχονται και μέσα από το Internet.¹
 - Ειδικά όσον αφορά την προστασία και διαχείριση των περιοχών, οι υπηρεσίες της Επιτροπής έχουν εκπονήσει έναν «οδηγό» για την ερμηνεία των βασικών εννοιών του άρθρου 6 της Οδηγίας, ο οποίος απευθύνεται ιδίως σε φορείς και υπηρεσίες που θα κληθούν να συμμετάσχουν ενεργά στη διαχείριση των περιοχών. Τα βασικά σημεία αυτού του οδηγού παρουσιάζονται στη συνέχεια.

2. Βασικές έννοιες του άρθρου 6

Το άρθρο 6 είναι μεταξύ των σημαντικότερων από τα είκοσι τέσσερα άρθρα της Οδηγίας, δεδομένου ότι καθορίζει τη σχέση μεταξύ διατήρησης της φύσης και χρήσεων γης. Παράλληλα, φαίνεται να είναι και αυτό που έχει προκαλέσει τα περισσότερα ερωτήματα. Η Επιτροπή επεδίωξε να παράσχει στα κράτη-μέλη κατευθύνσεις για την ερμηνεία των βασικών εννοιών αυτού του άρθρου μέσω της δημοσίευσης, τον Απρίλιο, μιας έκδοσης που τιτλοφορείται «Διαχείριση των περιοχών Natura 2000 – οι διατάξεις του άρθρου 6 της Οδηγίας 92/43/EOK για τα ενδιαιτήματα». Το έγγραφο αυτό είναι βασισμένο στην εμπειρία που έχει συσσωρευτεί μέχρι τώρα και στην υπάρχουσα νομολογία. Σαν τέτοιο, αποβλέπει να δώσει άτυπες και μη δεσμευτικές συμβουλές, δεδομένου ότι εξαρτάται τελικά από τα κράτη-μέλη να επιλεγούν οι πιο κατάλληλοι τρόποι για την εφαρμογή των πρακτικών μέτρων για τις συγκεκριμένες περιοχές.

Δομή του άρθρου 6

- Η παράγραφος (1) προβλέπει τη λήψη των απαραίτητων μέτρων διατήρησης και εστιάζει στις θετικές και προορατικές επεμβάσεις.
- Η παράγραφος (2) προβλέπει μέτρα για να αποφεύγεται η υποβάθμιση των ενδιαιτημάτων και η σημαντική ενόχληση των ειδών. Δίνει επομένως έμφαση στην πρόληψη.

¹ Διεύθυνση: <http://europa.eu.int/comm/environment/nature/home.htm>

- Οι παράγραφοι (3) και (4) καθορίζουν μια σειρά διαδικαστικών και ουσιαστικών διασφαλίσεων που διέπουν τα σχέδια και έργα που πιθανόν να έχουν σημαντική επίδραση σε μια περιοχή Natura 2000.

Μέσα σε αυτή τη δομή μπορεί να φανεί ότι γίνεται μια διάκριση μεταξύ των παραγράφων (1) και (2), που θεσπίζουν ένα γενικό καθεστώς, και των παραγράφων (3) και (4), που καθορίζουν μια διαδικασία που εφαρμόζεται σε συγκεκριμένες περιστάσεις.

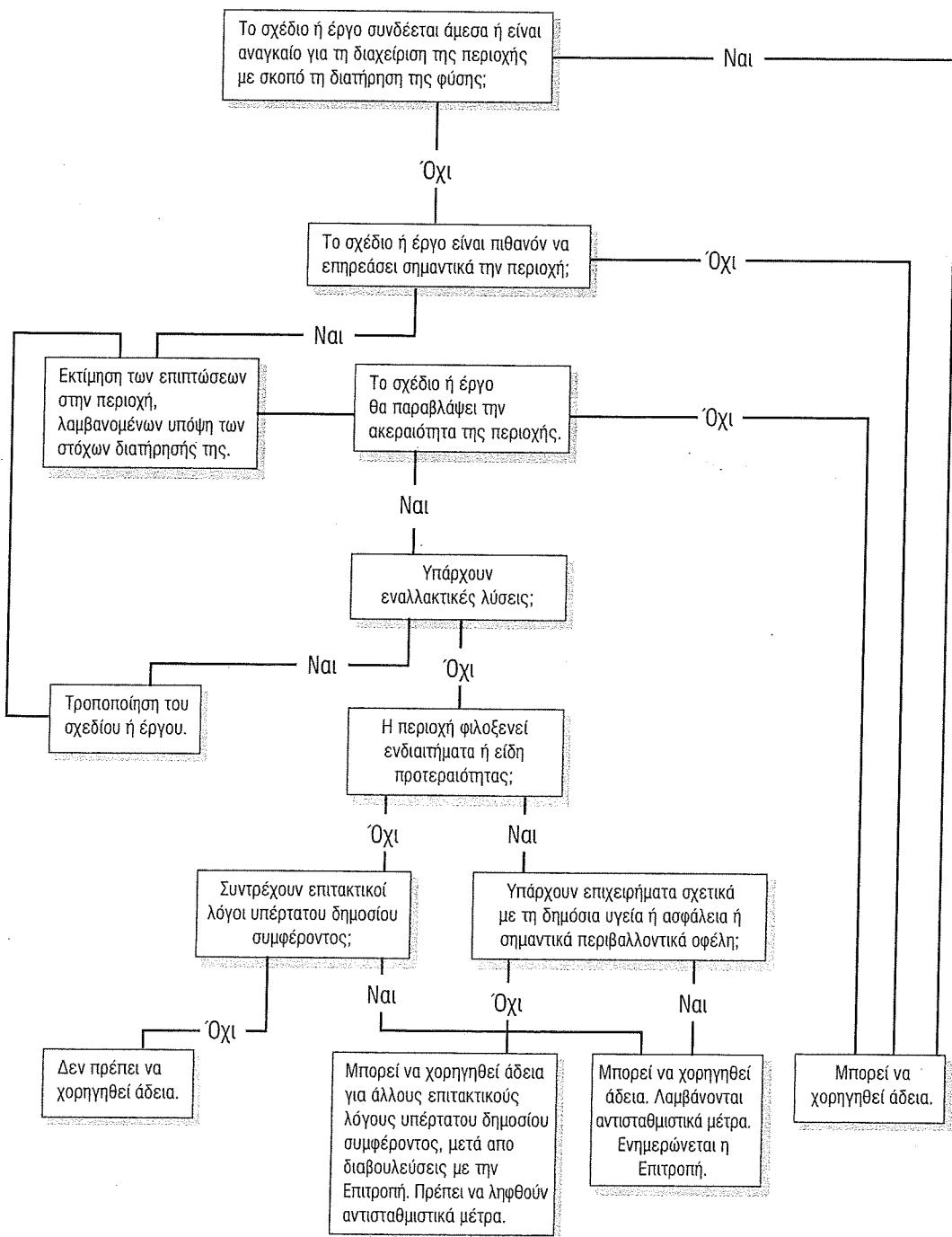
Άρθρο 6(1). Μέτρα διατήρησης

- Θετικά μέτρα που ανταποκρίνονται στις οικολογικές απαιτήσεις των ενδιαιτημάτων/ειδών.
- Στόχος: Ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης των ενδιαιτημάτων/ειδών που απαντώνται στις περιοχές.
- Με μορφή:
 - διαχειριστικών σχεδίων (προαιρετικά), αυτοτελών ή εντεταγμένων σε αναπτυξιακά σχέδια, ή
 - κανονιστικών, διοικητικών ή συμβατικών μέτρων.

Άρθρο 6(2). Μέτρα πρόληψης

- Στόχος η αποφυγή, στην περιοχή, της:
 - υποβάθμισης των ενδιαιτημάτων και της
 - ενόχλησης των ειδών από προβλέψιμα γεγονότα.
- Σημαντική υποβάθμιση/ενόχληση με βάση την κατάσταση διατήρησης.
- Δείκτες για την εκτίμησή της.

Άρθρο 6(3) και (4). Εξέταση σχεδίων και έργων που επηρεάζουν περιοχές του Natura 2000

Πεδίο εφαρμογής

Τα άρθρα 6 (1) και (2) έχουν γενική ιοχύ για τις περιοχές Natura 2000. Η Επιτροπή θεωρεί ότι οι διατάξεις τους θα πρέπει να στοχεύουν στα είδη και ενδιαιτήματα για τα οποία η κάθε περιοχή έχει χαρακτηριστεί – δηλ. εκείνα τα οποία προσδιορίζονται ως σημαντικά στα τυποποιημένα

δελτία δεδομένων που υποβάλλονται από τα κράτη-μέλη. Ο στόχος δεν είναι να εγκαθιδρυθεί ένα γενικό καθεστώς διατήρησης για ολόκληρη την περιοχή αλλά μάλλον να ληφθούν μέτρα που εστιάζουν στα είδη και ενδιαιτήματα τα οποία δικαιολόγησαν την επιλογή της περιοχής.

Αυτό πρέπει ωστόσο να γίνεται με ολοκληρωμένο τρόπο. Απ' αυτή την άποψη, συνιστώνται τα διαχειριστικά σχέδια που μπορούν «να ενσωματωθούν σε άλλα προγράμματα ανάπτυξης». Παράλληλα, πρέπει να εφαρμόζονται οι κατάλληλες κανονιστικές, διοικητικές ή συμβατικές ρυθμίσεις στις αντίστοιχες περιοχές.

Όποιο μέτρο κι αν χρησιμοποιείται τελικά βάσει του άρθρου 6(1), στόχος του πρέπει να είναι να διατηρήσει ή να αποκαταστήσει την ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης των τύπων ενδιαιτημάτων και των ειδών κοινοτικού ενδιαφέροντος. Η κατάσταση διατήρησης πρέπει να εκτιμάται τόσο σε επίπεδο μεμονωμένων περιοχών όσο και στο σύνολο του δικτύου.

Προκειμένου να αποφεύγεται η υποβάθμιση των ενδιαιτημάτων ή η σημαντική διαταραχή των ειδών, το άρθρο 6 παρ. (2) εισάγει διάφορα μέτρα προστασίας. Αυτές οι διατάξεις έχουν μόνιμη εφαρμογή στις περιοχές και αφορούν οποιεσδήποτε παρελθούσες, παρούσες ή μελλοντικές (αλλά προβλέψιμες) δραστηριότητες – εκούσιες ή όχι. Ισχύουν επίσης για τις ενέργειες που μπορεί να μην απαιτούν απαραίτητως προηγούμενη έγκριση: π.χ., γεωργία ή αλιεία. Ούτε περιορίζονται σε εκείνες που βρίσκονται μέσα στις περιοχές. Εάν εξωτερικά γεγονότα εκτός των ορίων της περιοχής επιδρούν αρνητικά στα είδη και τα ενδιαιτήματα μέσα στην περιοχή, σε αυτή την περίπτωση πρέπει επίσης να λαμβάνονται προληπτικά μέτρα.

Εξέταση των πιθανών επιπτώσεων

Αντίθετα από τις προηγούμενες παραγράφους, οι διατάξεις των παραγράφων 6 (3) και (4) ισχύουν μόνο προκειμένου για νέα σχέδια ή έργα που μπορούν να επιδράσουν στην περιοχή. Ορίζουν μια διαδικασία κατά στάδια για να εξετάζεται εάν αυτά τα σχέδια ή έργα μπορούν να επιτραπούν ή όχι (βλ. διάγραμμα).

Η Επιτροπή συνιστά μια ευρεία ερμηνεία ενός σχεδίου ή έργου στο πλαίσιο του άρθρου 6 παρ. (3), ανεξάρτητα από το μέγεθος ή το κόστος του. Ο όρος «έργο» περιλαμβάνει τόσο κατασκευαστικές εργασίες όσο και άλλες επεμβάσεις στο φυσικό περιβάλλον. Ο όρος «σχέδιο» περιλαμβάνει τα σχέδια χρήσεων γης και τα τομεακά σχέδια ή προγράμματα, αλλά εξαιρεί τις δηλώσεις γενικής πολιτικής.

Οι διασφαλίσεις που θεσπίζονται στις παραγράφους (3) και (4) τίθενται σε εφαρμογή όχι από τη βεβαιότητα αλλά από την πιθανότητα σημαντικών επιπτώσεων στα είδη και τα ενδιαιτήματα για τα οποία χαρακτηρίζεται η περιοχή. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με την αρχή της πρόσληψης, η εκτίμηση πρέπει να διενεργείται ακόμα και αν οι επιπτώσεις δεν είναι βέβαιες. Η διαδικασία εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων βάσει της Οδηγίας 85/337/EOK παρέχει μια χρήσιμη μεθοδολογία για την εκτίμηση του άρθρου 6 παρ. (3). Αν και δεν αποτελεί υποχρέωση στα πλαίσια του άρθρου 6 παρ. (3), είναι επίσης χρήσιμο σε αυτή τη φάση να διερευνώνται πιθανές εναλλακτικές λύσεις και μέτρα αντιμετώπισης των επιπτώσεων. Τα τελευταία, ειδικότερα, μπορούν να οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι το σχέδιο ή έργο δεν θα έχει επιπτώσεις στην περιοχή, υπό τον όρο ότι εφαρμόζονται ορισμένα μέτρα.

Η έννοια του σημαντικού δημοσίου συμφέροντος

Εάν, από την άλλη πλευρά, οι επιπτώσεις είναι σημαντικές, τότε τίθενται σε εφαρμογή οι διαδικασίες που θεσπίζονται στο άρθρο 6 παρ. (4). Όντας μια παρέκκλιση από το άρθρο 6 παρ. (3), η εφαρμογή τους περιορίζεται στις περιστάσεις όπου πληρούνται όλοι οι απαιτούμενοι όροι.

Το πρώτο βήμα είναι να διαπιστωθεί εάν υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις. Αυτό αποτελεί ευθύνη της αρμόδιας εθνικής αρχής. Εάν προκύψει ότι δεν υπάρχει καμία εφικτή εναλλακτική λύση, το επόμενο βήμα είναι να εξεταστεί η ύπαρξη των επιτακτικών λόγων σημαντικού δημόσιου ενδιαφέροντος. Αυτή η τελευταία έννοια δεν ορίζεται στην Οδηγία, αλλά μπορούμε να θεωρήσουμε ότι αναφέρεται σε περιστάσεις όπου τα σχέδια ή έργα αποδεικνύονται απολύτως απαραίτητα – π.χ., ενέργειες στα πλαίσια των θεμελιωδών πολιτικών για το κράτος και την κοινωνία ή εκείνες που επιτελούν συγκεκριμένες υποχρεώσεις παροχής δημόσιων υπηρεσιών. Με την ίδια λογική, σχέδια ή έργα που εξυπηρετούν αποκλειστικά το συμφέρον επιχειρήσεων ή ιδιωτών δεν εμπίπτουν σε αυτή την έννοια, ούτε εκείνα που παράγουν μόνο βραχυπρόθεσμα οφέλη για την κοινωνία.

Αντισταθμιστικά μέτρα

Τέλος, εάν όλοι οι ανωτέρω όροι τηρούνται, τότε τίθεται το θέμα πώς να αντισταθμιστεί η απώλεια της περιοχής ώστε να διατηρηθεί η συνολική συνοχή του δικτύου Natura 2000. Και σε αυτό το θέμα, η νομολογία περιορίζεται στο να κατευθύνει τα κράτη-μέλη, αλλά ορισμένοι όροι πρέπει να τηρούνται όσον αφορά τα αντισταθμιστικά μέτρα. Αυτά θα πρέπει:

- να είναι συμπληρωματικά προς τις κανονικές υποχρεώσεις εφαρμογής των Οδηγιών για τη φύση,
- να αφορούν, σε συγκρίσιμες αναλογίες, τα ενδιαιτήματα και τα είδη που υφίστανται δυσμενείς επιπτώσεις,
- να αφορούν την ίδια βιογεωργαφική ζώνη στο ίδιο κράτος-μέλος,
- να παρέχουν λειτουργίες συγκρίσιμες με εκείνες που είχαν δικαιολογήσει τα κριτήρια επιλογής της αρχικής περιοχής και
- να έχουν τεθεί σε εφαρμογή κατά τη στιγμή που η αρχική περιοχή βλάπτεται, εκτός αν μπορεί να αποδειχθεί ότι αυτό δεν είναι απαραίτητο για να εξασφαλίσει την ακεραιότητα του Natura 2000.

3. Η προστασία των περιοχών στην Ελλάδα

Στη συνέχεια θα εστιάσουμε σε ορισμένα συμπεράσματα που μπορούν να βγουν από την μέχρι τώρα συμβολή της Ελλάδας στη δημιουργία του δικτύου.

Εθνικός κατάλογος Natura 2000

Η Ελλάδα έχει υποβάλει στην Επιτροπή έναν εκτεταμένο κατάλογο περιοχών προτεινόμενων για ένταξη στο Natura 2000. Αυτό έγινε τμηματικά, το 1996 και 1997, ενώ μερικές συμπληρωματικές περιοχές διαβιβάσθηκαν πιο πρόσφατα. Συνολικά, ο κατάλογος των προτεινόμενων Τόπων Κοινοτικής Σημασίας δυνάμει της Οδηγίας περί Ενδιαιτημάτων αριθμεί σήμερα 234 περιοχές και καλύπτει περίπου 18% του χερσαίου εδάφους της χώρας.

Ο κατάλογος αυτός στηρίζεται κατά το μεγαλύτερο μέρος του στον λεγόμενο Επιστημονικό Κατάλογο που συντάχθηκε κατά τα έτη 1992–95 με συγχρηματοδότηση από το LIFE. Στα πλαίσια του Β' ΚΠΣ χρηματοδοτήθηκε επίσης η «χαρτογράφηση των τύπων οικοτόπων», ένα σημαντικό έργο το οποίο αναμένεται να βελτιώσει σημαντικά τα διαθέσιμα επιστημονικά στοιχεία για τις περιοχές (θέτοντας όμως σε κάποια αμφισβήτηση την πρωτογενή εργασία που οδήγησε στον εθνικό κατάλογο).

Ένα ιδιαίτερο ζήτημα που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι η διαδικασία υποβολής του εθνικού καταλόγου δεν συνοδεύτηκε από ενημέρωση των ενδιαφερόμενων παραγόντων (ιδιοκτήτες/χρήστες γης, ΤΑ, υπηρεσίες, κλπ.). Μολονότι αυτό είχε ένα προφανές πλεονέκτημα, δηλαδή την σχετικά έγκαιρη υποβολή του καταλόγου, η έλλειψη ενημέρωσης μακροπρόθεσμα υπονομεύει την ουσιαστική διατήρηση των περιοχών.

Όσον αφορά τις Ζώνες Ειδικής Προστασίας που ταξινομούνται βάσει της οδηγίας περί πτηνών, η Ελλάδα έχει χαρακτηρίσει 52 περιοχές σαν ΖΕΠ, που καλύπτουν περίπου 4% του εδάφους. Λόγω των σημαντικών ελλείψεων που παρουσιάζει ο κατάλογος αυτός, η Επιτροπή έχει κινήσει διαδικασία παραβίασης κατά της Ελλάδος.

Θεσμοθέτηση της προστασίας – Κοινοτικές συγχρηματοδοτήσεις

Οι Κοινοτικοί πόροι έχουν παίξει σημαντικό ρόλο για τη συγχρηματοδότηση δράσεων που συνδέονται, άμεσα ή έμμεσα, με τη διατήρηση περιοχών Natura 2000 στην Ελλάδα.

Πέρα από το πρόγραμμα LIFE-Φύση, το οποίο έχει αποκλειστικό στόχο την εφαρμογή της κοινοτικής πολιτικής για τη φύση, διάφορες δράσεις που σχετίζονται με τη διαχείριση περιοχών Natura 2000 έχουν χρηματοδοτηθεί και μέσα από τα διαφθορωτικά ταμεία, στα πλαίσια του ΕΠΠΕΡ, καθώς και δευτερευόντως από άλλους πόρους (π.χ., αγροπεριβαλλοντικά μέτρα).

Αναμφίβολα, οι παραπάνω δράσεις είχαν θετικά αποτελέσματα, καθώς επέτρεψαν να βελτιωθούν οι επιστημονικές γνώσεις, να υλοποιηθούν δράσεις διατήρησης σε έναν μεγάλο αριθμό περιοχών, να αναληφθούν δράσεις ενημέρωσης και κατασκευής σχετικής υποδομής, να γίνει επεξεργασία θεματικού πλαισίου για τη μακροπρόθεσμη προστασία των περιοχών, να δημιουργηθούν εταιρικές σχέσεις με την παράλληλη συμμετοχή και εναισθητοποίηση της ΤΑ και τη δραστήρια συμμετοχή ΜΚΟ.

Ωστόσο, το παραπάνω σημαντικό έργο δεν βρίσκει αρκετή αντανάκλαση στη θεσμοθέτηση μέτρων διατήρησης και προστασίας στις περιοχές, κι αυτό παρά την ύπαρξη του σχετικού εθνικού νομικού πλαισίου. Έτσι, είναι χαρακτηριστικό ότι από όλες τις περιοχές του ελληνικού Εθνικού καταλόγου, μόνο σε δύο (Σποράδες και Ζάκυνθος) έχουν εκδοθεί ΠΔ, ενώ η ισχύς των ΚΥΑ που είχαν εκδοθεί για ορισμένες περιοχές Ραμσάρ έχει λήξει. Ιδιαίτερα πρέπει να τονιστεί ότι μια σειρά από ΕΠΜ και διαχειριστικά σχέδια που έχουν εκπονηθεί στα πλαίσια προγραμμάτων LIFE-Φύση παραμένουν ανενεργά, καθώς δεν έχουν προχωρήσει οι διαδικασίες έγκρισης και έκδοσης ΠΔ. Το ίδιο ισχύει και για έναν μεγάλο αριθμό ΕΠΜ που έχουν χρηματοδοτηθεί στο πλαίσιο του ΕΠΠΕΡ. Υπάρχει επομένως ένα σοβαρό πρόβλημα συνέχισης των διαφόρων δράσεων και ουσιαστικής αξιοποίησης των σχετικών συγχρηματοδοτήσεων.

Στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ προβλέπεται ένα ανάλογο μέτρο, συνολικής δαπάνης περίπου 55 εκατομμυρίων ευρώ. Καταβλήθηκε προσπάθεια να εξασφαλιστεί η συνέχιση των δράσεων που έχουν ήδη χρηματοδοτηθεί από το Β' ΚΠΣ και το LIFE-Φύση, και να υπάρξουν εγγυήσεις για τη θεσμοθέτηση των μέτρων που συγχρηματοδοτούνται.

Προστασία των περιοχών

Πέρα από τη θεσμική προστασία των περιοχών, ένα σημαντικό πρόβλημα αναδεικνύεται κατά τη χωροθέτηση νέων δραστηριοτήτων που έχουν ενδεχομένως σημαντικές επιπτώσεις στις περιοχές. Αναγνωρίζοντας ότι ο θεσμός των ΜΠΕ αποτελεί ένα ευρύτερο ζήτημα, θα πρέπει να επισημανθεί η συχνά λειψή εξέταση των θεμάτων Natura 2000 (π.χ., φυσικές αξίες της περιοχής, διαχειριστικά σχέδια) από τις ΜΠΕ που εκπονούνται. Έτσι, η ανεπαρκής εφαρμογή των διαδικασιών εκτίμησης των επιπτώσεων που προβλέπει το άρθρο 6 της οδηγίας (ιδίως σε ό,τι αφορά σχέδια που έχουν παραλειφθεί από την εθνική νομοθεσία) οδηγεί συχνά σε καταγγελίες προς την Επιτροπή, με δυσάρεστες συνέπειες (καθυστερήσεις, αύξηση κόστους) για τις αναπτυξιακές δραστηριότητες και, φυσικά, για τη διατήρηση των περιοχών.

Στο σημείο αυτό σημειώνεται ότι η νέα οδηγία για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από σχέδια και προγράμματα θα βρίσκει άμεση εφαρμογή σε περιοχές Natura 2000.

Γιώργος Κατσαδωράκης, WWF Ελλάς

Εμπειρίες από τη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα

Κανείς δεν είναι ικανοποιημένος από την κατάσταση διαχείρισης των ΠΠ στην Ελλάδα ώς σήμερα.

Όλοι οι παρόντες αναγνωρίζουμε τα γενικότερα προβλήματα και τους περιορισμούς μέσα στους οποίους πρέπει να λειτουργήσουν αυτές οι περιοχές, αλλά και ότι κάτι πρέπει να γίνει γρήγορα, για να μην υποβαθμιστεί ανεπίστρεπτα η φυσική μας κληρονομιά.

Όλοι αναγνωρίζουμε επίσης ότι βρισκόμαστε σε μια μεταβατική φάση για τις ΠΠ και τη διαχείρισή τους. Πρώτη φορά κάτι αρχίζει να κινείται. Ο ν. 2742/99 ήρθε να συμπληρώσει πολλά από τα κενά του ν. 1650/86, δόθηκε μια πρώτη μορφή στους φορείς διαχείρισης, έχουν ήδη ιδρυθεί δύο, αναμένεται η ίδρυση και άλλων. Η παλιά νομοθεσία περί ΠΠ που περιλάμβανε ο Δασικός Κώδικας αρχίζει να αντικαθίσταται από την καινούργια, αλλά ισχύει ακόμη, μέχρι να ολοκληρωθεί η αντικατάσταση. Υπάρχει μια εκκρεμής ακόμη ρευστότητα μεταξύ ΥΠΕΧΩΔΕ και ΥΠΓΕ, η οποία δεν ξέρουμε πού θα καταλήξει. Όλα αλλάζουν, γι' αυτό άλλωστε και το WWF Ελλάς έκρινε ότι το συνέδριο αυτό έπρεπε να γίνει τώρα, ώστε να συνεισφέρει ουσιαστικά στη βελτίωση των πραγμάτων.

Είναι επίσης σύγουρο ότι όλοι θέλουμε να βοηθήσουμε, κανείς δεν είναι στείρα αρνητικός. Αντίθετα, όλοι θέλουμε να είμαστε αισιόδοξοι και δημιουργικοί. Με τα συναισθήματα αυτά, η καλόπιστη αποτίμηση θα βοηθήσει την πολιτεία και εμάς τους ίδιους να προχωρήσουμε στον σωστό δρόμο.

Στην ομιλία αυτή λοιπόν θα προσπαθήσω να περιγράψω πολύ σύντομα:

- Τους λόγους για τους οποίους απέτυχε ή απουσίαζε η διαχείριση των ΠΠ στην Ελλάδα πριν από την εμφάνιση του ν. 2742/99, σε σχέση και με την εμπειρία των ΜΚΟ στις ΠΠ.
- Έπειτα θα αναφέρω τα κρισιμότερα κατά την άποψή μου συμπεράσματα στα οποία έχουν καταλήξει δύο ΜΚΟ, το WWF Ελλάς και η Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, από τη μακρόχρονη εμπλοκή τους σε δύο ΠΠ, της Δαδιάς και της Πρέσπας, συμπεράσματα που πιστεύουμε ότι έχουν ευρύτερη εφαρμογή και χρησιμότητα.
- Στη συνέχεια θα αναφερθώ στην παρούσα μεταβατική περίοδο και στον ρόλο των ΜΚΟ στη νέα εποχή για τη διαχείριση των ΠΠ, έναν ρόλο που τώρα ακριβώς διαμορφώνεται.
- Θα καταλήξω με τον εντοπισμό ορισμένων ευαίσθητων σημείων.

Αλλά πριν προχωρήσω, πρέπει να διευκρινίσω τι εννοώ με τον όρο «διαχείριση». Ο όρος «διαχείριση» χρησιμοποιείται υπό την έννοια της συνολικής διαχείρισης μιας προστατευόμενης περιοχής, που σημαίνει αντιμετώπιση όλων των ποικίλων θεμάτων, δηλ. θεμάτων διοικητικών, κανονιστικών, ελεγκτικών, ερευνητικών, θεμάτων παρακολούθησης, ζωνώσεων, συνεννοήσεων, ενημέρωσης και, φυσικά, θεμάτων ενεργητικής και παθητικής διαχείρισης οικοσυστημάτων κλπ.

Για τις ανάγκες της παρουσίασης θα διαιρούσα αυθαίρετα και χονδρικά τον ελλαδικό χώρο σε τρεις υποπεριοχές:

- α. μη προστατευόμενες περιοχές,

- β. προστατευόμενες περιοχές χωρίς οικισμούς και με ή χωρίς παραγωγικές δραστηριότητες (π.χ., Όλυμπος, Παρνασσός, Πάρνηθα, Αίνος, Σαμαριά, Οίτη, Πίνδος κ.ά.) και
- γ. προστατευόμενες περιοχές με οικισμούς και με ή χωρίς παραγωγικές δραστηριότητες (π.χ., Βίκου-Αώου, Πρέσπες, Δέλτα Νέστου, Αμβρακικός, Μεσολόγγι, ΕΘΠ Σποράδων κ.ά.).

Για όλες αυτές τις περιοχές ισχύει η γενική περιβαλλοντική νομοθεσία της ελληνικής πολιτείας, αλλά σε καμία δεν εφαρμόζεται ικανοποιητικά. Τους γνωστούς, λίγο πολύ, λόγους δεν θα τους αναλύσω εδώ.

Αλλά στην β' και στην γ' υποπεριοχή ισχύει και αυτό που λέμε ειδική διαχείριση (και νομοθεσία) για ΠΠ. Ούτε αυτή εφαρμόζεται ικανοποιητικά. Γιατί; Πρώτα απ' όλα, τι είναι με απλά λόγια η ειδική διαχείριση για τις ΠΠ;

Για τις μεν ΠΠ της β' κατηγορίας είναι διαχείριση φυσικού περιβάλλοντος με κύριο στόχο την αποφυγή καταστροφών και παρανομιών και τη διαχείριση ορισμένων δραστηριοτήτων όπως ο τουρισμός και η έρευνα, με σκοπό την προστασία αξιών, την απόλαυση από το κοινό και την απόκτηση γνώσης.

Για τις ΠΠ της γ' κατηγορίας όμως, εκτός από τη διαχείριση φυσικού περιβάλλοντος ορισμένων υποτυμημάτων, όπως ακριβώς στην β' κατηγορία, είναι κυρίως μια ειδικού τύπου ανάπτυξη με σκοπό αφενός την προστασία των αξιών της περιοχής και αφετέρου τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των τοπικών κοινωνιών, αφού μπαίνει ένας εντελώς νέος παράγων στη διαχείριση, δηλ. το αναφαίρετο δικαίωμα των κατοίκων της ΠΠ για ευημερία και προκοπή, ένα δικαίωμα που δεν επιτρέπεται να υποτιμάται σε σχέση με το αντίστοιχο δικαίωμα οποιασδήποτε άλλης ομάδας πολιτών. Εκεί τα πράγματα γίνονται απολύτως πολυπλοκότερα και η συναίνεση των τοπικών κοινωνιών για οποιαδήποτε διαχείριση είναι εκ των αν ουκ άνευ για την εφαρμογή της.

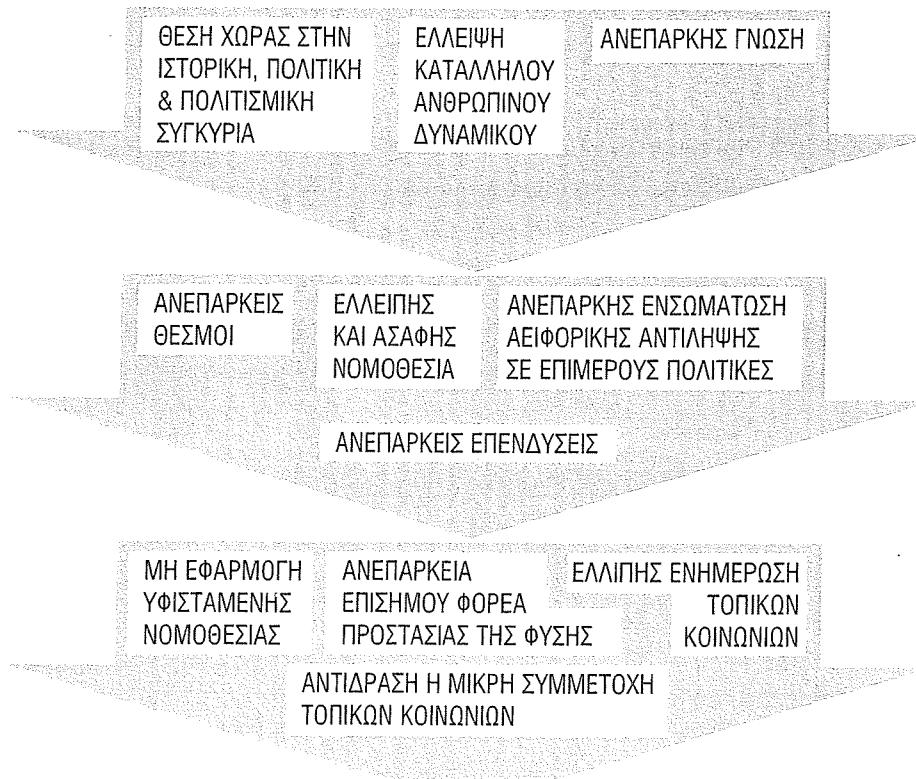
Στο Διάγραμμα 1 επιχειρώ για λόγους ενδεικτικούς να αντιδιαστείτω μερικά βασικά σημεία της αναπτυξιακής πολιτικής που απαιτείται σε μια ΠΠ και σε μια μη ΠΠ.

Αν στις μη ΠΠ ισχύει	Στις ΠΠ επιδιώκουμε να ισχύει
Μαζικός τουρισμός	Οικοτουρισμός
Εντατικοποίηση γεωργίας	Εκτατική & βιολογική γεωργία
Εντατικοποίηση κτηνοτροφίας	Εκτατική & βιολογική κτηνοτροφία
Προώθηση βιομηχανίας	Προώθηση μικρής βιοτεχνίας & μεταποίησης
Μεγάλη κλίμακα & ομοιογένεια	Μικρή κλίμακα – μωσαϊκό – ανομοιογένεια
Μηχανοποίηση & απορροσωποποίηση	Ανθρωπιά & ταυτότητα
Συμβατικές μορφές ενέργειας	Εναλλακτικές μορφές ενέργειας
Ο ρυπαίνων & καταστρέφων πληρώνει	Ρύπανση & καταστροφή προλαμβάνονται
Ποσότητα υπερέχει ποιότητας	Ποιότητα προέχει ποσότητας
Ανταγωνιστικότητα επιθυμητή	Προστασία αξιών περιοχής προϋπόθεση
Κόστος οικονομικό υψηλό	Οικονομικό κόστος ακόμη υψηλότερο, που πρέπει να το αναλάβει το κοινωνικό σύνολο
Στην πράξη, κέρδος και νόμοι αγοράς επικρατούν	Περιορισμός στην παντοκρατορία κέρδους, που υπό τη μορφή προστασίας κάποιων αξιών είναι κοινή περιουσία όλων

Διάγραμμα 1 Αναπτυξιακή πολιτική σε μια ΠΠ και σε μια μη ΠΠ

Γιατί η διαχείριση των ΠΠ ήταν μέχρι σήμερα ανεπαρκής ή αποτυχημένη;

Η διαχείριση των ΠΠ στην Ελλάδα ώς σήμερα υπήρξε κατά γενική ομολογία είτε ανεπαρκής είτε αποτυχημένη είτε, απλά, δεν υπήρχε. Γιατί λοιπόν συνέβη αυτό μέχρι τώρα; Επικεντρώνω κυρίως στις ΠΠ της 3ης κατηγορίας, που είναι και οι δυσκολότερες περιπτώσεις.

Λόγοι ανεπαρκούς ή ανύπαρκτης διαχείρισης των ΠΠ

Στο επίκεντρο βρίσκεται αυτό που ονομάζουμε απλουστευτικά «Έλλειψη Πολιτικής Βούλησης». Που οφείλεται αυτή; Σε πολλά και αλληλεξαρτώμενα πράγματα. Για παράδειγμα:

- Με δεδομένη τη θέση της χώρας στην ευρύτερη πολιτική, ιστορική και πολιτισμική συγκυρία, το ζήτημα των ΠΠ είναι χαμηλής προτεραιότητας στην πολιτική.
- Μειωμένη κοινωνική πίεση – οι περισσότεροι πολίτες αδιαφορούν, οι αριθμόις αναβάλλουν.
- Το αντικείμενο δεν έχει πολύ ορατή και άμεση οικονομική ανταπόδοση.
- Εγγενή προβλήματα της δημόσιας διοίκησης και οργάνωσης.
- Δυσκολίες γνωστικής και οικονομικής φύσης κυρίως.

Όλα αυτά πρέπει επίσης να τα δούμε σε ένα περιβάλλον από το οποίο λείπει το κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό (θέμα παιδείας) και η επαρκής γνώση (θέμα έρευνας).

Έτσι, η έλλειψη πολιτικής βούλησης, μαζί με όλα τα παραπάνω, οδηγεί, σε πρώτο επίπεδο, σε ανεπαρκείς θεσμούς, ελλιπή και ασαφή νομοθεσία, ανεπαρκείς επενδύσεις και κυρίως ανεπαρκή ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής αντίληψης (βλ. αειφορία) στις επιμέρους πολιτικές και στην κοινωνία των δημόσιων λειτουργιών και υπαλλήλων.

Σε δεύτερο επίπεδο, όλα τα παραπάνω οδηγούν σε μη εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας, σε έλλειψη και ανεπάρκεια του επίσημου φορέα που εκφράζει την προστασία της φύσης (ΥΠΕΧΩΔΕ), σε ελλιπή ενημέρωση των τοπικών κοινωνιών και, άρα, σε αντίδραση ή μικρή συμμετοχή τους. Να λοιπόν γιατί η διαχείριση μέχρι τώρα ήταν ανεπαρκής ή ανύπαρκτη.

Αλλά ποιος ήταν ο ρόλος των περιβαλλοντικών ΜΚΟ σε αυτό το πλαίσιο των πολλαπλών και πολυεπίπεδων ελλείψεων και αναγκαιοτήτων; Ανάλογα με την περίπτωση – εντός ή εκτός των ΠΠ –, ήταν καθαρά και λιγότερο ή περισσότερο ο ρόλος οργανώσεων που με ελάχιστα μέσα και με ελάχιστο προσωπικό προσπαθούσαν στην ουσία να «κλείνουν τρύπες» σε όλα αυτά τα επίπεδα και συχνά να υποκαθιστούν το κράτος σε ένα ασαφέστατο πλαίσιο: Πότε συνήγοροι και πότε κατήγοροι, πότε κριτές και πότε δεκανίκια, με συμμαχίες και στηρίγματα που άλλαζαν κατά την περίπτωση, με δράση σε διαφορετικό βάθος ανάλογα με το επίπεδο, αγωνιζόμενες για τη σωτηρία κάποιων αξιών της φυσικής κληρονομιάς μας, πότε με μηδενική και πότε με σημαντική επιτυχία, αλλά και συχνά με αποτελέσματα αντίθετα των επιδιωκόμενων, μέσα στις δικές τους ατέλειες και ελλείψεις, οι ΜΚΟ έχουν προσφέρει ούτως ή άλλως σημαντικό έργο στην προστασία της φύσης στην Ελλάδα.

Στη συνέχεια θα παρουσιάσω τα κριτιμότερα κατά την άποψή μου συμπεράσματα στα οποία έχουν καταλήξει δύο ΜΚΟ, το WWF Ελλάς και η Εταιρία Προστασίας Πρεσπών από τη μακρόχρονη εμπλοκή τους σε δύο ΠΠ, της Δαδιάς και της Πρέσπας – συμπεράσματα που πιστεύουμε ότι έχουν ευρύτερη εφαρμογή και χρησιμότητα, ειδικά τώρα που οι ΦΔ βρίσκονται προ των πυλών.

1. Επιστήμονες και προσωπικό: ζουν εκεί και είναι καλοί γνώστες των θεμάτων

Το προσωπικό, εκτός από την εικόνα του φυσικού περιβάλλοντος, πρέπει να έχει μια εικόνα της ιστορίας, της κοινωνίας και του πολιτισμού της περιοχής. Έτσι, χάρη και στην άμεση επαφή με την τοπική κοινωνία, μπορεί να σχηματίσει μια σφαιρικότερη εικόνα για το κοινωνικό γίγνεσθαι της περιοχής – βλέπει το δάσος και όχι μόνο τα δέντρα.

Το σημαντικότερο είναι ότι αυτοί οι επιστήμονες-κάτοικοι μπορούν να συνδυάζουν τις επιστημονικές τους γνώσεις με τις εμπειρικές άγραφες γνώσεις των ανθρώπων της περιοχής, οι οποίες σχεδόν πάντα είναι ανεκτίμητης αξίας και συχνά παραμένουν ανεκμετάλλευτες από την επιστημονική έρευνα.

2. Σοβαρή και συνεχής έρευνα και παρακολούθηση

Μόνο οι άνθρωποι που συμμετέχουν σε συνεχή έρευνα και παρακολούθηση των κρίσιμων θεμάτων της περιοχής μπορούν να έχουν αντικειμενική άποψη για τα μεγέθη και για τις συνεχείς αλλαγές των μεγεθών, ώστε να είναι αξιόπιστοι συνομιλητές και να χρησιμοποιούν έγκυρα και πρόσφατα στοιχεία, τα οποία είναι αναντικατάστατα για λήψη σοβαρών αποφάσεων.

Στην παρακολούθηση εμπίπτει και η συνεχής ενσωμάτωση της άποψης του τοπικού πληθυσμού και της εμπειρικής του γνώσης.

Παραδείγματα και θέματα

- Και η Πρέσπα και η Δαδιά εφαρμόζουν οργανωμένα συστήματα παρακολούθησης πολλών παραγόντων και έχουν πλήρη στοιχεία για πολλές σημαντικές παραμέτρους, πράγμα που δεν συμβαίνει σχεδόν σε κανένα από τα Κέντρα Πληροφόρησης του ΥΠΕΧΩΔΕ στους υγρότοπους Ραμσάρ.
- Για να γίνεται όμως αυτό, πρέπει να εξασφαλίζονται κάποια στοιχειώδη εξοδα, αναλώσιμα και υποδομές. Χωρίς αυτά δεν γίνεται να δουλέψεις. Άλλωστε, η παρακολούθηση έχει νόημα μόνο αν διεξάγεται σταθερά και χωρίς κενά για μεγάλα χρονικά διαστήματα.

3. Προγραμματισμός, καθοδήγηση, αλλά και ευελιξία προσαρμογής σε απρόβλεπτες αλλαγές και ανάγκες
 Πρέπει να γίνεται λεπτομερής προγραμματισμός με τοιετή τουλάχιστον χρονικό ορίζοντα για όλες τις δραστηριότητες. Ο προγραμματισμός αυτός διαρθρώνεται ως εξής: καθορισμός αντικειμενικών στόχων, μέθοδοι εργασίας, εκτίμηση κοινωνικού περιβάλλοντος σε διάφορα επίπεδα, χρονοδιαγράμματα δράσεων, σενάρια αντιμετώπισης πιθανών αρνητικών εξελίξεων και ακριβής προϋπολογισμός.

Για κάθε δύσκολη ή απρόβλεπτη κατάσταση πρέπει να υπάρχει διαθεσιμότητα έμπειρων στελεχών που συμβουλεύουν και βοηθούν στην εξεύρεση λύσεων.

Συχνά, λόγω αλλαγών στο κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον και στις συνθήκες εργασίας, πρέπει να δίνεται η δυνατότητα άμεσης αντίδρασης, αλλαγής στόχων ή αλλαγής προσέγγισης και συχνότατα και προϋπολογισμού με μεταφορές ποσών από μια κατηγορία σε άλλες, διότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα δεν μπορούν να περιμένουν και, συχνά, αν κάτι δεν αντιμετωπιστεί στη γένεσή του, γιγαντώνεται και μετά δεν αντιμετωπίζεται αποτελεσματικά.

Παραδείγματα και θέματα

- Όταν διαθέτεις κάποια εξασφαλισμένα κονδύλια τα οποία μπορείς να διαχειριστείς όπως θέλεις, μπορείς να προσαρμοστείς στις απρόβλεπτες αλλαγές, αλλιώς αγκυλώνεσαι στην απράξια. Σύγκρινε με Κέντρα Πληροφόρησης του ΥΠΕΧΩΔΕ.
- Οι άνθρωποι των Κέντρων Πληροφόρησης του ΥΠΕΧΩΔΕ αισθάνονται έρημοι και ορφανοί, παρατημένοι να τα βγάλουν πέρα όπως μπορούν.

4. Συνεννόηση και συνεργασία με τον ντόπιο κόσμο, όχι αντιπαράθεση

Τις αντιδράσεις, τη συμπεριφορά και τη νοοτροπία των ντόπιων κοινωνιών δεν γίνεται να τα επηρεάσεις απ' έξω ως αντίπαλος, αλλά μόνο από μέσα ως συνεργάτης. Λόγω διαφοράς στους ρυθμούς αλλαγής και προσαρμογής στα νέα δεδομένα, πρέπει να μπορείς να κάθεσαι στο ίδιο τραπέζι και να συζητάς, για να έχεις πιθανότητες να αλλάξεις σιγά σιγά κάποια πράγματα. Είναι συχνά αναπόφευκτο να θυσιάσεις κάποια θέματα για να κερδίσεις κάποια άλλα. Γι' αυτό, πρέπει να υπάρχουν προτεραιότητες, τακτική και στρατηγική. Τίποτα όμως δεν επιτυγχάνεται αν δεν υπάρχει συνεχής επαφή και φυσικά ειλικρίνεια και συνέπεια, που φέρνουν την εμπιστοσύνη.

5. Άμεση και έμμεση συμμετοχή σε οικονομικές δραστηριότητες – θέσεις εργασίας στους ντόπιους

Το να βοηθήσεις μια τοπική κοινωνία να αυξήσει τα εισοδήματά της προωθώντας και στηρίζοντας συγκενριμένες οικονομικές δραστηριότητες που έχουν σχέση με την αειφορική αξιοποίηση των φυσικών αξιών της περιοχής είναι όχι μόνο ένα από τα κυρίως ζητούμενα αυτό καθαυτό, αλλά και ένα ισχυρό εργαλείο επιρροής, ένα ισχυρό εργαλείο ενδυνάμωσης της φωνής και της διαπραγματευτικής θέσης σου.

Ένα αποδοτικό εργαλείο με το οποίο πολλαπλασιάζεται η επιρροή της οργάνωσης και προβάλλονται οι θέσεις της σε μεγαλύτερο μέρος της τοπικής κοινωνίας είναι η πρόσληψη ντόπιων σε θέσεις μόνιμης ή μερικής απασχόλησης και η συνεχής εκπαίδευσή τους. Πέρα από τις υπόλοιπες προφανείς θετικές επιδράσεις για την τοπική κοινωνία, αυτοί διαχέουν στο άμεσο οικογενειακό και κοινωνικό τους περιβάλλον τις απόψεις της οργάνωσης βοηθώντας στην επικράτησή τους.

Παραδείγματα και θέματα

- Οικοτουρισμός Δαδιάς
- ΠΕ Πρέσπας με επισκέψεις σχολείων
- ΕΠΠΕΡ Πρέσπας
- Θέσεις εργασίας Δαδιάς
- Θέσεις εργασίας Πρέσπας
- Εκπαιδευτικά ταξίδια Δαδιάς και Πρέσπας συνεχή και πολλά

6. Συμπεριφορά πλήρους κομματικής ουδετερότητας και

7. Διαφάνεια και αξιοκρατία σε διαδικασίες

Δύο είναι οι προϋποθέσεις για να αποδώσει η εμπλοκή σε οικονομικές συνεργασίες με την τοπική κοινωνία: Η πλήρης αποχή από δράσεις που μαρτυρούν έστω και την ελάχιστη κομματική προτίμηση και η διαφάνεια και η αξιοκρατία σε οποιεσδήποτε διαδικασίες αναλαμβάνει η οργάνωση. Οι λόγοι είναι προφανείς, αλλά σε μικρές κοινωνίες γίνονται ακόμη εντονότεροι, αφού εκεί είσαι υποχρεωμένος να συμβιώνεις με συμπαθούντες και αντιπαθούντες συνεχώς και από πολύ κοντά. Εξάλλου, οι τοπικές αρχές αλλάζουν κάθε τέσσερα χρόνια και εναλλάσσονται πρόσωπα και πράγματα, αλλά η ανάγκη της συνεργασίας και της συνεννόησης για τη διαχείριση του περιβάλλοντος παραμένει.

Τέλος, τα άτομα και η συμπεριφορά τους σε τέτοιες μικρές κοινωνίες ταυτίζονται με αυτό που εκπροσωπούν, πράγμα που, ανάλογα με την περίπτωση, μπορεί να είναι ευλογία ή κατάρα.

8. Ταυτόχρονη δράση σε τοπικό, νομαρχιακό, περιφερειακό, κεντρικό και υπερεθνικό επίπεδο και ρόλος καταλύτη και διευκολυντή

Η διαχείριση του περιβάλλοντος και η προστασία των φυσικών αξιών θα έπρεπε να είναι προφανές ότι είναι κυρίως μια οριζόντια δραστηριότητα και έγνοια – άρα, ότι είναι κυρίως θέμα συντονισμού των διαφόρων κρατικών υπηρεσιών, ιδιαίτερα στις ΠΠ που κατοικούνται και στις

οποίες υπάρχουν παραγωγικές ανθρώπινες δραστηριότητες. Εφόσον υπάρχει κατάλληλη νομοθεσία και θεσμοί, η περιβαλλοντική διαχείριση είναι ζήτημα τρόπου εφαρμογής συγκεκριμένων επιλογών και πολιτικών ανάπτυξης. Αυτό στην Ελλάδα είναι τις περισσότερες φορές το ζητούμενο και στο σημείο αυτό καλείται πάνω απ' όλα να συμβάλει μια περιβαλλοντική οργάνωση για να βοηθήσει στη σωστή διαχείριση ενός τόπου. Άρα, η περιβαλλοντική οργάνωση κινείται συνεχώς σε όλα τα επίπεδα, από το κοντινότερο στο μακρινότερο, και συμβάλλει στη βελτίωση της ενημέρωσης, της κατανόησης και του συντονισμού. Αυτός ο συνδετικός κρίκος είναι που λείπει ιδιαίτερως, και μάλιστα μεταξύ της τοπικής κοινωνίας και των υπόλοιπων (των επιστημονικών φορέων περιλαμβανομένων), διότι συχνά οι τοπικές κοινωνίες δεν κατανοούν πλήρως πώς δουλεύει ή δεν δουλεύει ο κρατικός ή ο ευρωπαϊκός μηχανισμός, με αποτέλεσμα τοπικές κοινωνίες και κεντρική διοίκηση να μιλούν διαφορετική γλώσσα. Όχι μόνο πρέπει να δρούμε και να συζητάμε σε διαφορετικά επίπεδα, ανάλογα με τις ανάγκες και τις ευαισθησίες του καθενός, αλλά και να δρούμε ως καταλύτες φέροντας όλους αυτούς στο ίδιο τραπέζι και φροντίζοντας ώστε η σύγκριση να γίνεται στο ίδιο μήκος κύματος.

Παραδείγματα και θέματα

- Συνεννοήσεις γίνονται ατομικά, αλλά αποφάσεις παίρνονται με όλους παρόντες.
- Δεν έχει κατανοηθεί πλήρως ότι ο ΦΔ είναι ένα όργανο που απλώς θα τους βάζει όλους αναγκαστικά να κάτσουν στο ίδιο τραπέζι. Αποδίδεται στους ΦΔ αποφασιστική και εκτελεστική εξουσία.
- Πολλές αντιδράσεις που υπάρχουν ή θα υπάρξουν οφείλονται στο ότι δεν υπάρχει κανείς να εξηγήσει με απλά λόγια κάποια βασικά πράγματα.
- Τα κείμενα των ΕΠΜ και των ζωνώσεων είναι πλέον τόσο πολύπλοκα ώστε κανείς δεν μπορεί να ξεχωρίσει την ουσία από τον τύπο χωρίς ειδικές γνώσεις.
- Οι τοπικές κοινωνίες αισθάνονται ότι οι ΦΔ θα έχουν μια απέραντη δικαιοδοσία στη ζωή τους και ότι από αυτούς θα εξαρτώνται πλέον οι αναπτυξιακές επιλογές.

9. Δράση με βάση ιεραρχημένο κατάλογο προστατευτέων αξιών σε ποιοτική και ποσοτική κατά το δυνατόν βάση (που επιτρέπει να τίθενται προτεραιότητες κάθε φορά και κατά περίπτωση)

Ακόμη στην Ελλάδα δεν έχει κατανοηθεί πλήρως η ανάγκη να προσδιορίζονται με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια τα προστατευτέα αντικείμενα σε κάθε περιοχή. «Με ακρίβεια» σημαίνει ποιοτικά, ποσοτικά και χωροχρονικά. Πώς ακριβώς θα τα προστατέψουμε, σε ποιο βαθμό θα τα προστατεύουμε, πότε θα πούμε ότι πετύχαμε την προστασία τους; Εκφράσεις του τύπου «προστασία της βιοποικιλότητας» ή «προστασία του αγροτισμού» ή «προστασία των σπάνιων υδρόβιων πουλιών» δεν λένε απολύτως τίποτα για το δέον γενέσθαι και, αντίθετα, απορροσατολίζουν και τους ίδιους τους οικολόγους και κατ' επέκταση τις τοπικές κοινωνίες, προκαλώντας την εντύπωση ότι τα πάντα και εις το διηγεμένο είναι υπό προστασία, άρα και η τοπική κοινωνία είναι υπό περιορισμό. Οι οικολόγοι μπερδεύονται κι αυτοί, και συχνά προσπαθούν να συμβιβάσουν τα ασυμβίβαστα και παρουσιάζονται αρνητικοί σε οποιαδήποτε μορφή εκμετάλλευσης ή ανάπτυξης. Ένα μεγάλο πρόβλημα συχνά με την προστασία της φύσης είναι ότι κάποια διαχειριστικά ή προστατευτικά μέτρα για ένα αντικείμενο επιδρούν βλαπτικά σε κάποιο άλλο

που είναι επίσης προστατευτέο. Έτσι επέρχεται και στους οικολόγους σύγχυση, που οδηγεί στην ευκολότερη λύση, δηλ. «μην πειράζετε τύποτα, αφήστε τα όλα έτσι όπως είναι».

Ο επακριβής προσδιορισμός των προστατευτέων αντικειμένων θα έπρεπε να καταλαμβάνει το κεφάλαιο «Policy» στα περιεχόμενα των διαχειριστικών μελετών και των μελετών τύπου ΕΠΜ: «Description», «Policy», «Prescription», μέσα σ' ένα χρονικό πλαίσιο. Δυστυχώς, αν θυμηθείτε τις γνώριμες σ' εμάς μελέτες, υπάρχει μόνο το πρώτο και το τρίτο κεφάλαιο, το δεύτερο είναι πάντα γενικό και αρδιστο και υποβαθμισμένης σημασίας.

Παραδείγματα και θέματα

- Θέμα αυξήσης υγρών λιβαδιών της Πρέσπας με διαχείριση. Ναι, να αυξηθούν τα υγρά λιβάδια. Άλλα πόσο ακριβώς;

10. Μακρόχρονη συνεχής παρουσία και δραστηριοποίηση επί τόπου, και πάντα αρχίζουμε από τα μικρά για να προχωρήσουμε στα μεγάλα

Τα αποτελέσματα της διαχείρισης δεν φαίνονται αμέσως. Η εμπειρία δείχνει ότι απαιτούνται πέντε με δέκα χρόνια για να αρχίσουν να γίνονται ορατά τα αποτελέσματα σε ορισμένες κλίμακες μεγεθών και πάνω. Διότι θέλει πολύ χρόνο να εγκαθιδρυθεί αμοιβαία εμπιστοσύνη, να εμπεδωθούν θεσμοί και διαδικασίες, να γίνουν συνεννοήσεις και να αλλάξουν κάποιες νοοτροπίες, να συσταθούν φορείς και να αναληφθούν πρωτοβουλίες. Αν έχουν γίνει δύσα περιέργασα στα σημεία 1 – 9, τότε υπάρχει το χρονικό περιθώριο, και ο καλύτερος τρόπος να το εκμεταλλευτείς είναι να ξεκινήσεις με μικρής κλίμακας εγχειρήματα και μεγάλες πιθανότητες επιτυχίας. Και καθώς σφυρηλατείται και εγκαθιδρύεται η εμπιστοσύνη, ξεκαθαρίζει η γνώση και στεριώνουν οι συμμαχίες, τότε προχωράς σε μεγαλύτερα και δυσκολότερα εγχειρήματα.

Εννοείται ότι τα παραπάνω συμπεράσματα τα έχουμε καταλάβει μεν, αλλά δεν τα έχουμε κατακτήσει και επιτύχει παντού στον ίδιο βαθμό.

Η παρούσα μεταβατική περίοδος και το μέλλον

Επικεντρώνοντας πάλι λοιπόν στις ΠΠ της γ' ομάδας, που η διαχείρισή τους είναι η δυσκολότερη και απαιτητικότερη, οι απόψεις μας περιορίζονται κυρίως στο θέμα των ΦΔ και της στήριξής τους, που είναι και το ουσιαστικά καινούργιο που φέρνει ο ν. 2742/99.

Στην ουσία τοία πράγματα επιθυμούμε να πετύχουμε για τις ΠΠ, ούτως ώστε αυτές να υπάρχουν και να δικαιολογούν την ύπαρξή τους:

- A. Να εφαρμόζεται η υφιστάμενη εθνική περιβαλλοντική νομοθεσία.
- B. Να εφαρμόζονται πρόσθετα μέτρα και κανονισμοί πρόληψης, ελέγχου και ρύθμισης/περιορισμών, ώστε να αποφεύγεται η υποβάθμιση των συμφωνημένων αξιών τις οποίες η συγκεκριμένη ΠΠ θεσπίστηκε για να διατηρεί.
- C. Να προωθούνται και να εφαρμόζονται μόνο οι αναπτυξιακές επιλογές που αφενός βελτιώνουν το βιοτικό επίπεδο των τοπικών κοινωνιών και αφετέρου προστατεύουν και βελτιώνουν τις αξίες της περιοχής ή αποτρέπουν την υποβάθμισή τους.

Το Γ προϋποθέτει τα Α και Β, όπως και το Β δεν έχει νόημα χωρίς το Α. Αυτό που συμβαίνει στην πράξη και που πρέπει να το καταλάβουμε δύο είναι ότι, ενώ τόσα χρόνια δεν μπορούμε να πετύχουμε το πρώτο βήμα, το Α, απαιτούμε να γίνουν για τις ΠΠ τα Β και Γ, που όμως δεν έχουν νόημα αν δεν προηγηθεί το Α. Στην πράξη αυτό οημαίνει ότι, εδώ που έχουμε φτάσει, ο αγώνας από όλους μας (αράτος, ΜΚΟ, φορείς, πολίτες) θα είναι συνεχής, θα έχει πολλούς συμβιβασμούς και θα έχει πολλές απώλειες. Το κλειδί είναι αναγκαστικά η λεξη προτεραιότητα. Είναι καλύτερα, αντί να παριστάνουμε τους ασυμβίβαστους και να επιχειρούμε να τα πετύχουμε όλα με ημίμετρα και να αποτυχαίνουμε παντού, όπως γίνεται μέχρι τώρα, να επιχειρήσουμε συνειδητά να σώσουμε μερικά απ' όλα αλλά να είμαστε αποτελεσματικοί σε αυτά τα μερικά τουλάχιστον. Άλλωστε, η απουσία ξεκάθαρων προτεραιοτήτων και σοβαρής αφοσίωσης στην αποστολή μας αποτελεί το σοβαρότερο μειονέκτημα της σύγχρονης ιστορίας για την προστασία των ΠΠ στην Ελλάδα. Απόδειξη τρανταχτή είναι ότι έχουμε κηρύξει πολλές ΠΠ που συνεχώς υποβαθμίζονται και χάνουν σταθερά μέρος των αρχικών τους αξιών, σε αισθητική τοπίου, σε βιοποικιλότητα ειδών, γονιδίων και λειτουργιών, σε επιστημονική, εκπαιδευτική, ψυχαγωγική και οικονομική σημασία. Τελευταία δε, η κήρυξη ΠΠ χωρίς κανένα νόημα πέρα από πολιτικές και άλλες σκοπιμότητες έχει επανέλθει (βλ. Εθνικό Πάρκο Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και Εθνικό Πάρκο Σχοινιά).

Με βάση τα παραπάνω είναι οξύμιωρο να συζητάμε για τα Β και Γ αλλά και για ΠΠ, όταν δεν υπάρχει καν το Α. Παρ' όλα αυτά, ας δεχτούμε ότι με τον ν. 2742/99 μπορεί πράγματι να αλλάξει κάπι στις ΠΠ, τόσο γενικότερα όσο και σχετικά με το ρόλο των περιβαλλοντικών ΜΚΟ στη διαχείρισή τους. Όμως:

A. Στο Α δεν υπάρχει καμιά αλλαγή. Ο ρόλος των οργανώσεων είναι δυνάμει τεραστίος, αλλά δεν έχουν αρκετά μέλη, άρα δύναμη πίεσης, και στο ελεγκτικό πεδίο ο ρόλος τους μπορεί να είναι μόνο βοηθητικός, όπως κάθε ενεργού πολίτη, αλλά σε καμιά περίπτωση δεν μπορούν να αντικαταστήσουν τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες, οι οποίες όμως δεν κάνουν επαρκώς τη δουλειά τους και δεν βλέπουμε να λαμβάνεται κανένα μέτρο για να γίνεται αυτό.

B. Το ζήτημα Β είναι και θα παραμείνει αντικείμενο συνεχούς διαπραγμάτευσης μεταξύ τοπικών κοινωνιών και μικρών μειονοτήτων (περιβαλλοντικές ΜΚΟ, άτομα, ομάδες) που αναλαμβάνουν το ρόλο του υπερασπιστή των αξιών μιας περιοχής, αφού δεν υπάρχει επίσημος φορέας με σαφή πολιτική για την προστασία (δηλ. ΥΠΕΧΩΔΕ). Δυστυχώς, λόγω φτωχής γνώσης και έλλειψης ιεράρχησης και συγκεκριμένων συμφωνιών για το τι καλείται να προστατέψει μια ΠΠ, αλλά και συχνά λόγω ανειδίκευτου προσωπικού, η διαπραγμάτευση αυτή καταλήγει σχεδόν πάντα σε αντιπαράθεση κωφών και τυφλών αντιπάλων, όπου κανείς σχεδόν δεν ακούει και δεν βλέπει αυτά που υποστηρίζει ο άλλος και δεν θέλει να έρθει στη θέση του άλλου. Από την άποψη της εξειδικευμένης γνώσης, ο ρόλος των ΜΚΟ θα μπορούσε να είναι τεραστίος εδώ, αλλά η συνολικότερη διαπραγμάτευση και τα αντισταθμιστικά μέτρα που απαιτούνται κάθε φορά δεν είναι σε καμία περίπτωση μόνο δική τους αρμοδιότητα, αλλά κυρίως αρμοδιότητα της πολιτείας, η οποία, δυστυχώς, μέχρι τώρα είναι πάντα απούσα και δεν βλέπω γιατί θα είναι παρούσα στους ΦΔ, τι έχει γίνει προς αυτή την κατεύθυνση, ειδικά όταν θα έχουν ιδρυθεί τριάντα ή πενήντα ΦΔ.

Στο ελεγκτικό πεδίο ο ρόλος των ΜΚΟ μπορεί να είναι εδώ μεγαλύτερος, αλλά πάλι δεν μπορεί παρά να παραμένει βοηθητικός.

Γ. Το Γ είναι το πιο ακανθώδες και σύνθετο και, φυσικά, αποτελεί και αυτό πεδίο διαπραγματεύσεων. Εντοπίζουμε όμως ένα σοβαρότατο έλλειψη στην προσπάθεια που χρειάζεται για να κατανοήσουν οι τοπικές κοινωνίες το εξής πολύ δύσκολο: Ότι, πράγματι, σε μια ΠΠ οι αναπτυξιακές επιλογές περιορίζονται σε σύγκριση με τις μη ΠΠ, αλλά οι ευκαιρίες που έχουν οι ΠΠ στις διαθέσιμες επιλογές είναι μεγαλύτερες.

Όμως, σχεδόν πάντα οι αναπτυξιακές επιλογές που διαθέτει μια ΠΠ απαιτούν συνθετότερες λύσεις και μεγαλύτερη και κατά περίπτωση ειδική τεχνογνωσία την οποία ελάχιστοι έχουν, με αποτέλεσμα οι τοπικές κοινωνίες δικαιολογημένα να διστάζουν να αναλάβουν εγχειρήματα που δεν τα κατανοούν ή που τα αισθάνονται ξένα. Έχουμε δηλαδή το φαινόμενο να απαιτείται από κάποια τμήματα της γενικώς υποβαθμισμένης στελεχιακά ελληνικής επαρχίας να εφαρμόσει πρακτικές ανάπτυξης που απαιτούν από τον μέσο πολίτη (βλ. και μέσο δήμαρχο ή κοινοτάρχη) πολύ περισσότερα προσόντα από αυτά που διαθέτει, χωρίς μάλιστα καμιά βοήθεια. Σκέτος παραλογισμός, δηλαδή, και σύγουρη αποτυχία, όπως αυτή που έχουμε δει ώς τώρα. Ο ρόλος των κρατικών υπηρεσιών θα ήταν κρίσιμος εδώ, αλλά δυστυχώς εκεί υπάρχει έλλειψη. Και θα εξακολουθήσει να υπάρχει, διότι τίποτα δεν φαίνεται να αλλάξει.

Και σε τούτη την περίπτωση ο ρόλος των ΜΚΟ είναι δυσκολότατος. Οι καλύτερες από τις περιβαλλοντικές ΜΚΟ μπορούν να βοηθήσουν συνήθως σε θέματα που άπονται του φυσικού περιβάλλοντος μόνο. Περιορισμένα κι εκεί. Ένα συνολικό αναπτυξιακό σχέδιο όμως, αυτό που σχεδόν πάντα λείπει, αποτελεί ένα σύμπλοκο αλληλένδετων αποφάσεων και πρωτοβουλιών. Έτσι, η αποσπασματική βοήθεια ουδόλως αρκεί ή και συχνά προκαλεί επιπλέον προβλήματα, διότι ωραίες ιδέες είναι συχνά ανεφάρμοστες λόγω άλλων περιορισμών (κοινωνικού, οικονομικού, στελεχιακού χαρακτήρα συνήθως).

Συμπεράσματα

Ας επιχειρήσω λοιπόν κλείνοντας να εντοπίσω μερικά ευαίσθητα σημεία τα οποία προέκυψαν από την παραπάνω ανάλυση και να κρούσω τον κώδωνα του κινδύνου όπου χρειάζεται:

1. Είναι αυταπάτη να πιστεύουμε ότι οι ΜΚΟ ή οι ΦΔ – που είναι και οι μεν και οι δε ΝΠΙΔ – μπορούν να υποκαταστήσουν το κράτος σε ορισμένες του υποχρεώσεις ή να προσδοκούμε να επιτύχουν αποτελέσματα πέρα από μια ορισμένη κλίμακα μεγέθους, χωρίς επιπλέον προσπάθεια.
2. Οι ΦΔ θα απορριφήσουν σταδιακά πολλά από τα ενεργά και έμπειρα στελέχη των ΜΚΟ, αφού μέχρι τώρα στην Ελλάδα conservationists συμλεύονται στις οργανώσεις αλλά δεν φτιάχνονται στα πανεπιστήμια. Έτσι θα αποδυναμωθούν σοβαρότατα οι ΜΚΟ, πράγμα εντελώς αρνητικό για τη δημοκρατία και την κοινωνία. Δεν θα πρέπει να μας διαφεύγει όμως ότι αργά ή γρήγορα και οι ΦΔ θα αντιμετωπίσουν σοβαρότατο πρόβλημα στελέχωσης. Πρέπει, έστω και τώρα, να φροντίσουμε να ιδρυθούν στα πανεπιστήμια μας τμήματα που θα έχουν ως αντικείμενο το conservation και θα παράγουν conservationists. Κάλλιο αργά παρά ποτέ.

3. Το πλαίσιο των διαθέσιμων αναπτυξιακών επιλογών σε μια ΠΠ διαμορφώνεται μόνο από την ιεραρχημένη λίστα των διατηρητέων αξιών με ποιοτική και ποσοτική διευκρίνιση. Άνευ τουτου, και οι ΦΔ θα απορροσανατολίζονται και θα αυτοσχεδιάζονται, και πάλι οι ΜΚΟ θα υποχρεωθούν είτε να λένε όχι σε όλα είτε να καταγγέλλουν εκ των υστέρων αφού μειωψηφήσουν, προκαλώντας έτσι αρνητικές καταστάσεις, διαιωνίζοντας τα ίδια προβλήματα ή καταντώντας και επισήμως οι αποδιοπομπαίοι τράγοι. Ας σκεφτούμε λοιπόν τώρα πώς θα στηθεί το όλο πρόγμα, διότι αλλιώς θα χάσουμε την τελευταία ευκαιρία να στήσουμε ένα σωστό σύστημα ΠΠ. Οι τοπικές κοινωνίες έχουν ακούσει τα ίδια και τα ίδια πολλές φορές και η ανοχή τους εξαντλείται. Δεν απέχουμε πολύ από το να αρχίσουν να μην παίρνουν την προσπάθεια στα σοβαρά και το όλο εγχείρημα να αποδυναμωθεί και να σβήσει ντε φάκτο.
4. Το θέμα της φύλαξης και του τρόπου της παραμένει θολό και αδιευκρίνιστο. Χρειάζεται εκεί παραπάνω παίδεμα, ώστε να βρεθούν πιο συγκεκριμένες και δεσμευτικές για όλους λύσεις.
5. Ας μην περιμένουμε να εγκαθιδρυθούν στη συνείδηση του κόσμου και να λειτουργήσουν σωστά οι ΦΔ αν δεν τους εξασφαλίζεται, τουλάχιστον στην αρχή και για κάποια χρόνια λειτουργίας, ένα ελάχιστο λειτουργικών εξόδων για υποδομή, αναλώσιμα και μισθούς προσωπικού. Δέστε τι έγινε με τα Κέντρα Πληροφόρησης των Ραμσάρ. Όσα δεν έκλεισαν, φυτοζωούν και είναι περιθωριοποιημένα, πλην ενός δύο, και σχεδόν όλα δεν εκπληρώνουν παρά ένα μικρό ποσοστό αυτών για τα οποία σχεδιάστηκαν. Η λαϊκή παροιμία «με πορδές δεν βάφονται αυγά» ταιριάζει περίφημα εδώ. Για να αποκτηθεί η οριμή που θα οδηγήσει στην αυτάρκεια των ΦΔ απαιτείται μια αρχική τουλάχιστον στήριξη και βεβαίως αρχική δουλειά προετοιμασίας.
6. Για έναν λόγο παραπάνω, επειδή είναι ΝΠΙΔ, οι ΦΔ θα αποτύχουν αν δεν προικιστούν με κάθε δυνατό θεσμικό και νομοθετικό μέσο διαδικασιών διαφάνειας και ανεξαρτησίας από επιρροές κοινωνικής προέλευσης και τοπικών εξουσιών.
7. Κανείς ΦΔ δεν θα είναι αξιόπιστος αν δεν εξασφαλίζεται η συνεχής εφαρμογή ενός μίνιμου προγράμματος παρακολούθησης και έρευνας. Δέστε πάλι τι έγινε με τα Κέντρα Πληροφόρησης των Ραμσάρ.
8. Η διαχείριση των ΠΠ θα πελαγοδρομεί ή θα απορροσανατολίζεται αν δεν ιδρυθεί ένα κεντρικό ολιγομελές όργανο να συνδράμει, να καθοδηγεί, να βοηθά και να ελέγχει και, βέβαια, να διαθέτει και τα εφόδια για να τα κάνει όλα αυτά. Ειδικά στα πρώτα στάδια λειτουργίας, αυτή η στήριξη είναι καθοριστική διότι απαιτείται η εμπέδωση της διαδικασίας του διαλόγου σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας ώστε να αντιμετωπιστούν τα δύο κύρια θέματα που βρίσκονται πίσω από τη διαχείριση ΠΠ και που είναι:
 - α. Η συνεχής ανάγκη ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής (οικολογικής) αντίληψης στα επιμέρους αναπτυξιακά σχέδια και πρακτικές.
 - β. Η εμπέδωση του δεδομένου ότι η ανάγκη βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των τοπικών κοινωνιών εκπληρώνεται μόνο μέσω αναπτυξιακών επιλογών που συμβάλλουν στην προστασία των αξιών της περιοχής.

Σχετικά με το θέμα του κεντρικού οργάνου, θυμάμαι ότι πριν από λίγους μήνες ο κ. Υφυπουργός, στο ίδιο αυτό χωριό, σε μια άλλη συγκέντρωση για τις ΠΠ, είχε πει: «Μα τι θέλετε, να τους

κάνουμε όλους δημοσίους υπαλλήλους;» Συμφωνούμε απολύτως με την ένσταση του, αλλά ένα ολιγομελές κεντρικό συντονιστικό και στηρικτικό όργανο είναι απαραίτητο, διότι είναι πασίγνωστο ότι το προσωπικό της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος του ΥΠΕΧΩΔΕ δεν επαρκεί ούτε για το ένα δέκατο των σημερινών υποχρεώσεών της και διότι είναι παγκοίνως αποδεκτό ότι στην Ελλάδα πολλές καλές ιδέες, νόμοι και θεσμοί δεν περπάτησαν μόνο και μόνο διότι η πολιτεία δεν φρόντισε να προετοιμάσει την έλευσή τους και να τα στηρίξει στα πρώτα βήματά τους μέχρι να ενηλικιωθούν και να εγκαθιδρυθούν στη συνείδηση της κοινωνίας και στη λειτουργία της πολιτείας και των πολιτών. Και εδώ θα πρόκειται για μια τέτοια περίπτωση ακριβώς, αν δεν φροντίσουμε από τώρα.

Paolo Lombardi, director, WWF Mediterranean Programme Office,
The Protected Areas Network, the Legislation Framework and its Implementation in Italy

Περίληψη στα ελληνικά

Το Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών, το νομοθετικό πλαίσιο και η εφαρμογή του στην Ιταλία

Οι ΠΠ στην Ιταλία αυξήθηκαν σημαντικά τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα μετά την ψήφιση του Νομοσχεδίου για τις Προστατευόμενες Περιοχές το 1991. Στην παρούσαση που ακολουθεί γίνεται μια πρώτη ανάλυση της κατάστασης και των διαφορετικών «τύπων» προστατευόμενων περιοχών που προϋπήρχαν στην Ιταλία.

Η ψήφιση του Νόμου-Πλαισίου για τις Προστατευόμενες Περιοχές στην Ιταλία σημαίνει ότι:

- Η δημιουργία Προστατευόμενων Περιοχών για τη διαχείριση της φύσης αποτελεί εθνική πολιτική.
- Ιδρύονται φορείς διαχείρισης για τις ΠΠ.
- Προσδιορίζεται η τυπολογία των ΠΠ.
- Εναρμονίζονται οι διαχειριστικές δομές.
- Υπάρχει συνεργασία μεταξύ εθνικών φορέων και φορέων των τοπικών κοινοτήτων.
- Αναγνωρίζεται η διαχείριση της φύσης ως μία δυνατότητα ανάπτυξης.
- Διατίθενται σημαντικοί πόροι για τη διαχείριση και την προστασία της φύσης.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται η δομή των φορέων διαχείρισης των Εθνικών Πάρκων και τα κυριότερα διαχειριστικά εργαλεία που διαθέτουν (καταστατικό, κανονισμός λειτουργίας, διαχειριστικό σχέδιο και κοινωνικο-οικονομο-τεχνική μελέτη). Ακόμη, αναλύονται οι διαδικασίες συμμετοχής και συνεργασίας που χρειάζονται για την ομαλή λειτουργία των ΠΠ. Τέλος, αναλύονται τα δυνατά και τα αδύνατα σημεία των προστατευόμενων περιοχών.

Τα συμπεράσματα από το παρόδειγμα της Ιταλίας είναι ότι, για να επιτύχουμε τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα, πρέπει:

- Να ιδρυθεί ένας Φορέας Προστατευόμενων Περιοχών που με την τεχνογνωσία και την αρμοδιότητα να κηρύσσει προστατευόμενες περιοχές και να τους παρέχει κάθε αναγκαία βοήθεια, ιδιαίτερα στην αρχική φάση της λειτουργίας τους.
- Να χαραχτεί στρατηγική σε επίπεδο «οικοπεδοφρέσειας», με σκοπό την ανάπτυξη ενός συστήματος προστατευόμενων περιοχών.
- Να εδραιωθεί η συνεργασία μεταξύ κράτους, περιφέρειας και τοπικών κοινοτήτων και να αναπτυχθούν διαδικασίες επίλυσης διαφωνιών.

- Να υποστηριχθεί η ανάπτυξη της επιστήμης και της κουλτούρας της διαχείρισης της φύσης.
- Να αξιολογούνται προσεκτικά οι ικανότητες δύναμης διορίζονται στους ΦΔ.
- Να αναπτυχθεί η ικανότητα των φορέων διαχείρισης των ΠΠ να επιτελούν τις λειτουργίες τους αυτόνομα και να παίζουν σημαντικό ρόλο στις περιοχές όπου βρίσκονται.
- Να εξασφαλιστεί η ταχεία ανάπτυξη εργαλείων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών και, συγκεκριμένα, σχεδίων διαχείρισης.
- Να δοθεί αυτονομία στους φορείς διαχείρισης των ΠΠ.
- Να εξασφαλιστεί ότι όλες οι βασικές διαχειριστικές υπηρεσίες ελέγχονται από τον ΦΔ.
- Να αποφευχθεί η υπερφόρτωση των Φορέων Διαχείρισης των ΠΠ με περιπτές γραφειοκρατικές διαδικασίες.
- Να διασφαλιστεί η συμμετοχή ΜΚΟ (κοινωνία).
- Να διασφαλιστεί η επαρκής χορηγιατοδότηση των φορέων διαχείρισης.
- Να προωθηθούν οι επενδύσεις σε συμβατές οικονομικές δραστηριότητες.

The Protected Areas Network, the Legislation Framework and its Implementation in Italy

Thank you very much. Let me first thank you for inviting me to this workshop. It looks like this is a keytime for Greece in terms of its protected areas policy. I hope that my presentation about the Italian experience on protected areas will provide some useful input to help this process.

The last fifteen years have been very dynamic in Italy in terms of protected areas development.

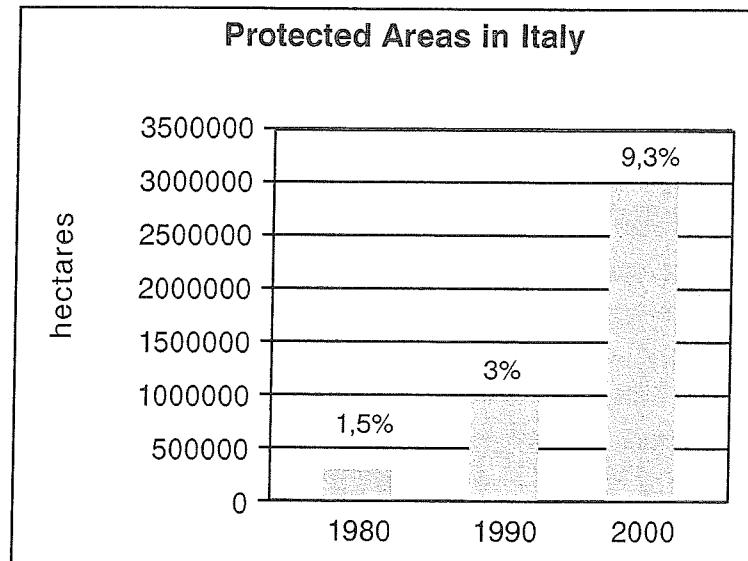

Figure 1 Increase of Italian Protected Areas in the last 15 years

Protected areas have slowly grown from covering a tiny 1,5% of country surface in 1980 to a 3% in 1990. After 1990 there has been a boom in the establishment of protected areas. Now around 10% of country surface is formally protected. Adding the entire Natura 2000 list of Sites of Community Importance this would bring us to a 13–14% of the country included in protected areas – a very significant improvement.

In Table 1 we see a broad classification of these areas and how they contribute to the extension of the total protected area.

Type of protected area	Number	Area (Kha)	% of total PA
National parks	21	1,346	44.7
Regional Parks	110	1,187	39.3
Marine State Reserves	16	170	5.6
State Reserves	143	114	3.8
Regional Reserves	252	142	4.7
Other Protected Areas	128	55	1.8

Table 1 Classification of Protected Areas in Italy and the contribution of each type to the total protected area

National parks and regional parks are the two main categories. The total area covered by marine state reserves is still largely insufficient considering the ecological importance and extension of coastal and marine areas in Italy. Then there are state reserves, regional reserves and other protected areas established at various levels, from municipalities to NGOs. It is a very rich picture.

The main push to this growth in the number of protected areas has been the establishment of a legislative framework at the end of 1991: the Protected Areas Framework Law. I will try to analyze this legislative framework, look at its strengths and weaknesses, and comment on the lessons we learned from its implementation, hoping that this can be of use to this workshop and to your future work in Greece.

As you can see in Figure 2, before this framework law was established, the protected areas in Italy had a very differentiated management. It was a very incoherent picture.

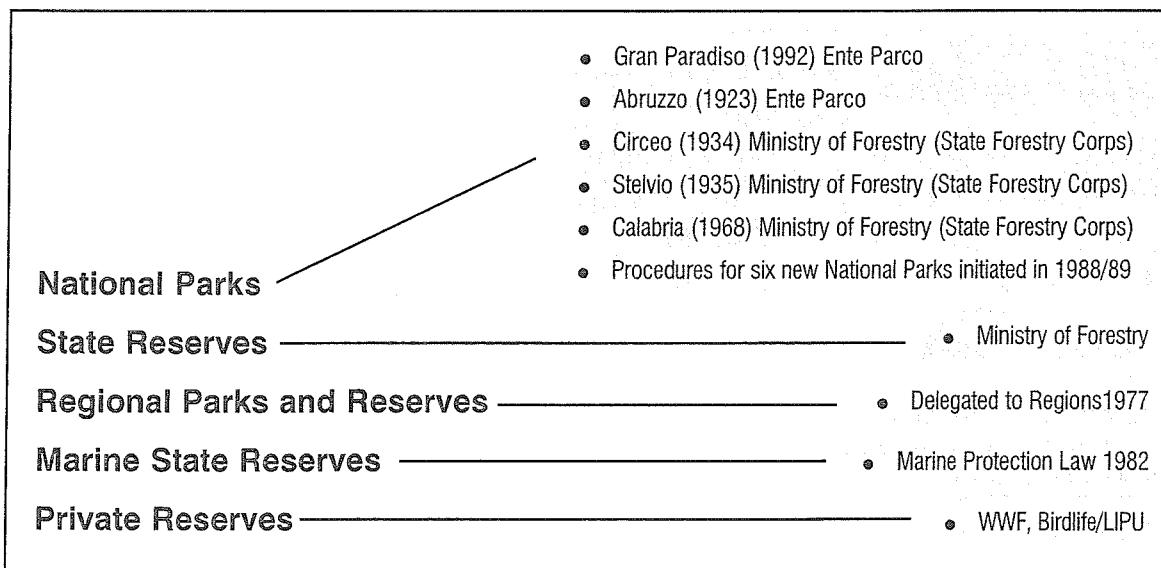

Figure 2 Types and management of protected areas in Italy before the adoption of the 1991, Protected Areas Framework Law

For example, we had five national parks. Two of them were managed, and are still managed, by an “Ente Parco”, that is, an autonomous management body. The other three were managed by the Ministry of Forestry, through the National Forestry Corps. We had situations ranging from the success story of Abruzzo National Park, always portrayed as a model for protected areas management, to the National Park of Calabria, what we call a “paper park” with practically no management.

Then we had the state reserves managed by the Ministry of Forestry. Regional parks and reserves were delegated to the Regions. A few of them have established good regional protected areas systems, but others have done much less or nothing at all. Marine state reserves were established under a separate legislative framework, the Marine Protection Law of 1992. There were also private reserves established by NGOs like WWF or Bird Life. The Protected Area Framework Law in 1991 changed the picture rather significantly.

The PA Framework Law of 1991

- Creation of PAs for nature conservation established as a national policy
- Planning tools for the development of PA systems
- PA management bodies
- Definition of PA typologies
- Harmonization of management structures
- Collaboration among national and local administrations and local communities
- Recognition of conservation as a development option
- Allocation of significant resources to conservation

The first and most important feature of this law has been the establishment of nature conservation, through the creation of protected areas, as a national policy, distributing responsibilities at all levels, from the national government, to the regions, to the municipalities. The law also provided planning tools for the strategic development of protected area systems — although we will see shortly that this actually did not work very well. Furthermore, the law has clearly established more protected areas management bodies, defined the typologies of protected areas, harmonized management structures, and created mechanisms for collaboration among national and local administrations and local communities. These mechanisms of collaboration must be considered a key to the success of protected areas. Then the framework law recognized conservation as a development option, that is, it recognized that in certain areas conservation may be a better development option for local communities than traditional and sometimes unfeasible development models. And, finally, it allocated significant resources to conservation. This has been, I think, the largest injection of financial resources into nature conservation that we ever had in Italy. And as money here in Greece seems to be a problem, please note that the transfer of money from the state into protected areas, mainly national parks, is currently around 90 billion Italian Liras, about 45 million Euros, per year. This is probably the cost of something like 10 kms of highway. So, we should ask ourselves if a society, a nation, can afford to spend the equivalent of building 10 kms of highway per year to protect its natural heritage.

Although putting an Italian piece of legislation on a chart is always a very daring enterprise, I have tried to do so. Figure 3 is my interpretation of the Italian Protected Areas Framework Law.

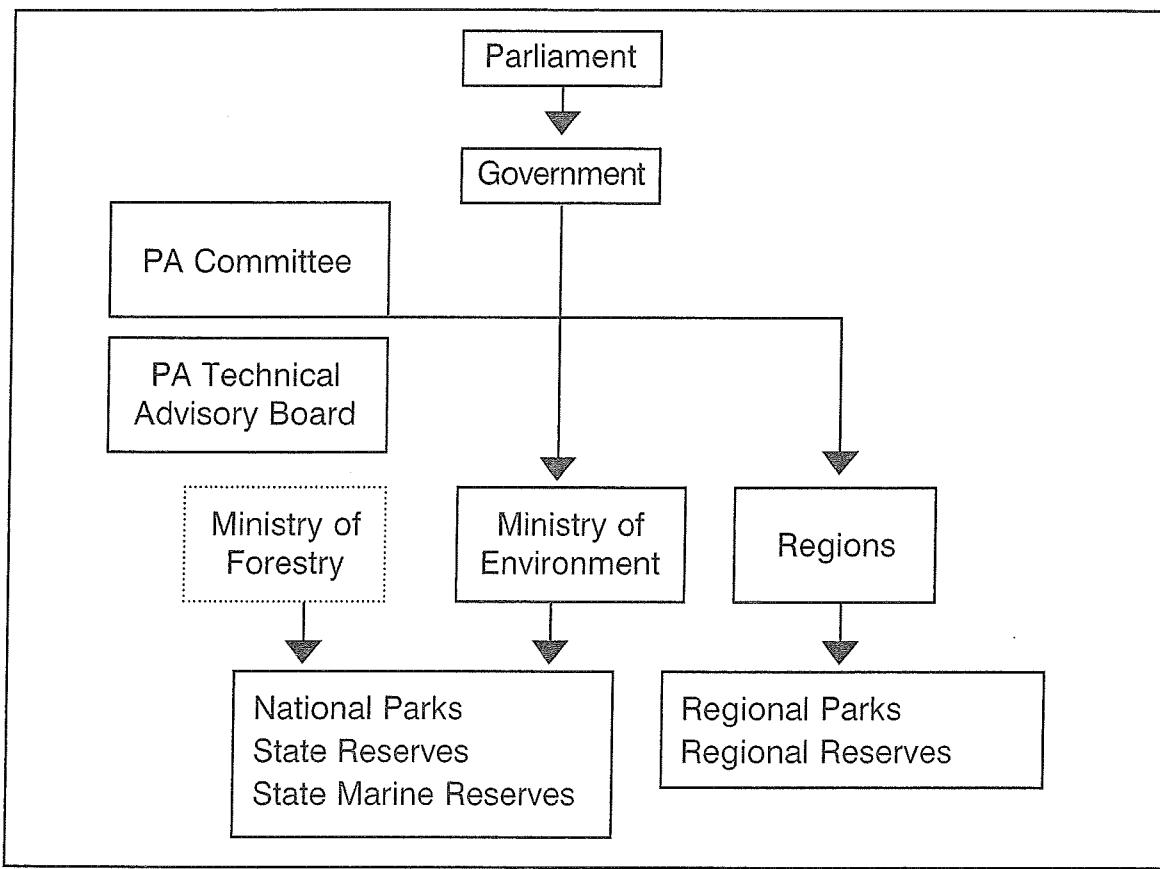

Figure 3 A schematic interpretation of the bodies involved in the protection and management of protected areas in Italy, according to the PAs Framework Law

Implementation of the framework law starts from the Parliament. This is very important, because it means that the prime push comes from the main representative body in the country. Then it proceeds to the government, which is responsible for the enforcement of the law, and it finally goes down to the implementation authorities, mainly the Ministry of Environment and the Regions. I put the Ministry of Forestry into dotted line because it still retains some responsibility, although, in principle, it should sooner or later disappear from the picture.

The two other bodies in the figure are, first, a Protected Area Committee, an inter-ministerial committee in which regions were also represented and which was in charge of producing the strategy for protected areas development. This committee was supported by a Protected Area Technical Advisory Board, a scientific body in which NGOs also participated. The Committee was responsible for the general protected area strategy. It should have supervised the production of a map of nature values, which is of course a basic planning tool for protected areas. It should have produced the land and sea use planning guidelines, that is, the general guidelines on how

resources, land and sea, are used in a country to allow for nature conservation. It should have produced three-year plans that would provide for the establishment of new protected areas and the improvement of their management. Two of these plans were produced, but then the process stopped. Finally, the Committee was responsible to approve the Protected Area Official List. To be officially recognized, protected areas must qualify to be included in this list. I have been using the past tense because, unfortunately, these two bodies were later abolished. We will soon see where their functions have been transferred.

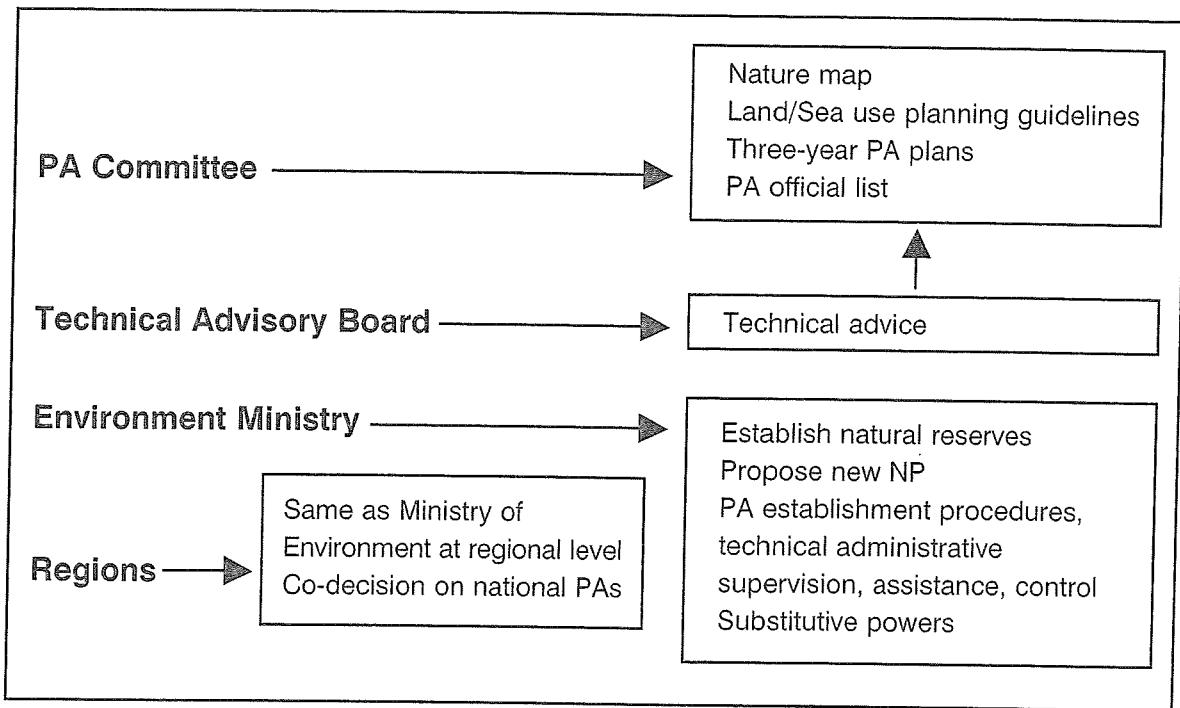

Figure 4 Main responsibilities of the relevant bodies according to the 1991 Italian PA Framework Law

The Ministry of Environment's responsibilities are to establish state nature reserves, to propose new national parks, to supervise and assist the establishment of protected areas, to provide technical and administrative assistance, supervision and control to the management of protected areas, to manage conflicts and negotiate solutions with the local authorities. It also assumes substitutive powers when things do not work because responsible bodies do not perform adequately. Regions have more or less the same responsibilities, but at the regional level. They implement regional policies and establish regional protected area systems. They also have a very important responsibility because of the large number of co-decisions they take on national protected areas, national parks and state reserves.

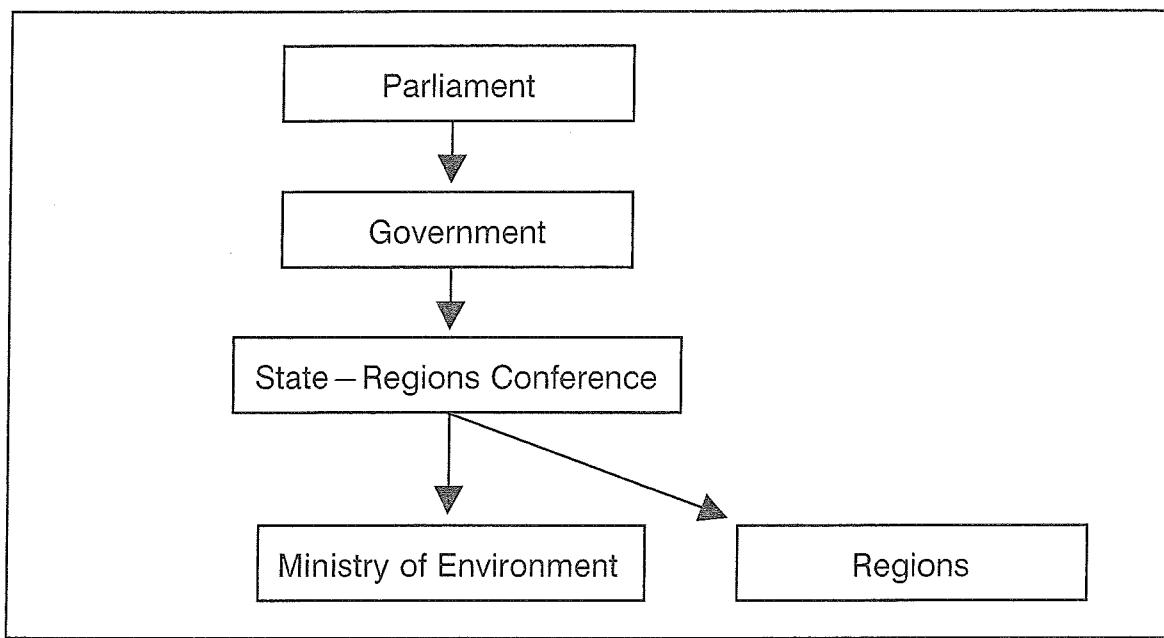

Figure 5 Structure of involved bodies after the PA Framework Law reform

A few years after the enactment of the framework law, a reform (Figure 5) eliminated the Protected Area Committee and transferred all its responsibilities to the State Regions Conference. This is the body in which the national government and the Presidents of the Regions meet to discuss all issues of concern in terms of national and regional governance. The protected area policy has been basically transferred to this body — which may be considered a good thing, as the state – regions relations are of growing importance in the political dynamism of the country. But now the strategic view of a protected area policy has been lost. The Ministry of Environment and the Regions, anyway, remain the main implementation bodies.

Then there are the National Park Management Authorities. I would like to focus on national parks, because we don't have the time to look at all the types of protected areas and because I think that the progress we had with the national parks is probably the most significant. We passed from five national parks in the 80s to twenty-one today. This has been very significant in terms of how the country is dealing with nature conservation and with the establishment of protected areas. The most relevant thing here is the National Park Management Authority, which proved to be a key tool in establishing national parks. These management authorities are made of a number of components. First, there is the President, who is appointed by the Minister of Environment. This appointment is usually a political choice, very often the result of an agreement between the Minister of Environment and the Regions. Then we have a Board of Directors, the national park board, the main decision-taking body. Its members are appointed by the Minister of Environment, but nominated by a number of entities: five from the park community, which is the gathering of all the local authorities; two by environmental NGOs; two by scientific institutions; and two by the Ministries of Environment and Forestry.

National Park

Management Authority

- **President** appointed by the Minister of Environment
- **Board of Directors** members appointed by the Minister of Environment
 - 5 nominated from the Park Community
 - 2 from Environmental NGOs
 - 2 from Scientific Institutions
 - 2 from the Ministries of Environment and Forestry
- **Park Community**
 - Presidents of Regions, Provinces, Mayors of Municipalities
- **Auditors**
- **Director**
 - Appointed by the Minister of Environment from a selection by the NP Board (official list of Directors)

Then we have the Park Community, which gathers the Presidents of the Regions and of the Provinces, the Mayors of the Municipalities, and all other local governments, then, of course, the Auditors, and finally the Director, who has an extremely important role. The Director of a national park is appointed by the Minister of Environment from a selection provided by the National Park Board. Candidates must be selected from an official list of people who qualify to be national park directors. This is a national list, accessed through a competition.

What are the main management tools that these bodies can use? The National Park Authority is an independent public body, so it needs a statute to operate. The statute defines the governance of the park management body. Then, there is the National Park Regulation. This includes things like general restrictions (hunting, building, polluting), the standards that you should use in the park (for example, architectural standards might be included into the park regulation), and the conditions for derogation as well.

Then there is the National Park Management Plan. This is probably the most important management tool of the park. The management plan is actually the real conservation plan for the park. It includes zoning, a key instrument to make a park operational, which means the mapping of core reserves, buffer zones, development areas, and use of natural resources allowed in different zones. The management plan also includes the infrastructures of the park: visitor centres, information

centres, museums, paths — whatever is needed to manage and run the park. It also includes conservation programs: special plans for the protection of species (reintroduction or restocking, if necessary) and for habitat restoration — all that is necessary to manage the park and to achieve the conservation objectives.

Parallel to the management plan, there is the socio-economic development plan. This includes the promotion of economic activities compatible to the purpose the park, to promote employment, income and welfare for local communities.

A number of collaboration procedures, usually complicated but vital, are also included in these management tools. For example, the National Park Authority statute is elaborated and deliberated by the National Park Board, has to take into consideration the advice of the park community and is adopted by the Ministry of Environment. The National park regulation is elaborated and adopted by the National Park Board. The management plan is elaborated by the National Park Board with the participation and advice of the national park community. It is then approved by the National Park Board and must be adopted by the regions (this is very important, because the national park plan becomes a land use plan that must be followed by all authorities in the area). The socio-economic development plan is elaborated by the park community, in parallel with the management plan; it should seek the advice of the national park board, and should be approved, again, by the regions.

This is the background. And now I would like to present my analysis of that.

What are the strengths and weaknesses of this process? Let us start with the strengths:

- The main strength is, I think, the creation of a key policy that runs from the supranational, European level, down to the national and local level for PAs.
- Another major strength is the reconciliation of conservation and local development. It is a key point that now is established in the legislation.
- The cooperation among administrative levels and the establishment of a participatory approach.
- The role of the NGOs, which is recognized at many levels, since NGOs are represented in the management bodies and since, as we will see shortly, they actually play a role in promoting the management and the development of the national parks.
- The creation of the national park authorities and their empowerment. The national park authorities are the main engine of the national park work. And actually —as is evident from the other levels also, including regional parks—, where management bodies are good, effective and empowered, the protected areas work well and have more support by local communities.
- The national park management plans that are superimposed on other land/sea use plans. As in other countries, we have a number of plans, a lot of layers. It is very important, in an area where conservation, nature conservation, is considered the main objective, that the protected area management plan should be superimposed on all other plans. Conflicts are generated all the time, but the legislation now states this very clearly, and this is also why there is this need to build a consensus on the management plans and to have the approval of so many different bodies.
- The harmonization of the management systems, the integration of the national and regional levels; since it resolves the confusion that this process generated.

- The wave of initiatives in support of protected areas. Associations of national parks were established to promote collaboration, and NGOs support national parks in capacity building, in development projects and in conservation projects. There has been a real growth in participation and in initiatives taken at all levels in favour of protected areas.

Let us now look at the weaknesses. I divide them into two categories: Strategic weaknesses and technical and administrative weaknesses. Strategically speaking, the definitions of conservation and the understanding of the biological requirements of conservation are still inadequate. We do not have a clear idea of what is needed in terms of representing different habitats, of the minimum size of protected areas, of the connectivity among protected areas, of the integrity of ecological functions. This is a significant problem related to how we have, or have not, been addressing these issues in Italy. Another issue of similar origin is the inadequate understanding of the relations between conservation and development. There is still a limitation in the understanding of the ecological basis of development. This is a wider problem affecting protected areas quite significantly.

The delay in producing the nature map and the general land and sea use guidelines is seriously limiting the strategic approach to protected areas.

Conflicts between the state and the regions, and inadequate political support also proved to be a limit to the implementation of the protected areas law. The political support for the process decreased, the political profile of the protected areas policy became lower. Conflicts between the state and the regions were also fuelled by the general trend towards the so-called “devolution”, where powers are being transferred to the regions. The government did not try sufficiently to resolve these conflicts.

Let us now look at technical and administrative weaknesses. The most important one is probably the inadequate technical and administrative support for protected areas provided by the Ministry of Environment. Unfortunately, the Ministry of Environment does not have the capacity to adequately support protected areas, particularly in the phase of their establishment. The ministry has only twenty people available for this massive task. These people often come from other administrative units and have limited skills or no skills at all in protected areas management. Furthermore, they are usually hired on two-year contracts, renewable for another two years. After four years, they usually leave and the experience they may have gained leaves with them. So, the ministry is not able to work as a “national protected areas agency”. However, such an agency would definitely be a key tool to the implementation of the protected areas policy.

Partly because of that, the activation of national park management bodies has been extremely slow. And when such bodies are established, they suffer from lack of capacity. It often happens that a new protected area is established, people have great expectations, but then there is no effective management. For example, national parks were established five, six or even ten years ago, but only few of them actually have a management plan. The management objectives of the area remain unclear and distrust grows in local communities.

National parks are also often burdened with excessive bureaucratic procedures. A national park with a few tens of employees is obliged to apply the same bureaucratic procedures as a ministry

with thousands of employees. Delays in the approval of their budget and in the transfer of funds have prevented many parks from properly implementing their management plans. The staffing of the park management authorities is extremely slow and the parks are often unable to implement their plans or even to spend the money they have available. All these things reduce the support from local communities that see their expectations remain unfulfilled.

Another weak point is the appointment of presidents and national parks board members. Very often the people who are appointed lack any significant knowledge of conservation and sustainable development and do not have any clear ideas of the objectives and potential of a protected area. It is therefore difficult for them to take proper decisions.

Wardening in national parks is, in Italy, a conflict-ridden issue. This function has been assigned to the State Forestry Corps. The Ministry of Forestry should decide which part of the Forestry Corps should be assigned to the wardening of national parks and should also establish a reporting line to the park management authority. This has not been done properly and the Forestry Corps units operating in national parks have double reporting lines, something that causes much confusion. Wardening in a national park is totally different from the common police tasks. Priorities for wardening within a park may be very different compared to these outside parks, and sometimes the State Forestry Corps is not trained for these special tasks. Certainly there is a potential in the State Forestry Corps, a capacity that should be used. But reporting lines must clearly go to the park authority and skills must be updated.

There are many lessons to be learned from this analysis. To conclude, I list those that I think are the most important when engaging in the establishment of a protected area system.

Lessons learned

- Create a PAs Agency with adequate skills and capacity to carry out establishment procedures and assist PAs, particularly in their initial phases
- Develop a strategic vision at Ecoregional level for the development of a PAs system
- Establish State – Region – Local collaboration but also effective conflict resolution procedures
- Support development of conservation culture and science
- Carefully assess skills for appointments in management bodies and positions
- Build the capacity of PAs management bodies to carry out all their functions and play their role in the territories where they operate
- Ensure rapid development of all PAs management tools and in particular of the management plan
- Give autonomy to PAs management bodies
- Ensure all key management services are directly controlled by the management authority
- Do not burden PAs management bodies with unnecessary bureaucratic procedures
- Ensure participation of NGOs (civil society)
- Ensure adequate funding to management bodies
- Promote investment in compatible economic activities
- Build capacity to entrepreneurship

I apologize for perhaps having been a bit longer than expected. I hope that what I said will be of some use.

Andrea Finger, Consultant, Ecologie & Communaute

The Participation of the Public and Local Communities in the Management of Protected Areas

Περίληψη στα ελληνικά

Η συμμετοχή του κοινού και των τοπικών κοινωνιών
στη διαχείρηση προστατευόμενων περιοχών

Τι σημαίνει συμμετοχή; Γιατί η συμμετοχή περιλαμβάνεται ή πρέπει να περιλαμβάνεται στη διαχείριση των φυσικών πόρων; Ποιος πρέπει να συμμετέχει; Και πώς μπορεί να αποδώσει η συμμετοχή; Με βάση αυτά τα ερωτήματα, διακρίνουμε δύο προσεγγίσεις του όρου «συμμετοχή»: Η μία είναι η συμμετοχή του κοινού, που δίνει τη δυνατότητα να «εμπλακούν» δύοι ίσοι επιθυμούν να συμμετάσχουν, και η άλλη είναι η «συνδιαχείριση», η οποία αναπτύσσεται σε μια βάση συνεργασίας μεταξύ επιλεγμένων χρηστών. Αυτοί οι δύο κύριοι τύποι συμμετοχής βασίζονται σε ευδιάκριτα θεωρητικά σχήματα και καθιερωμένες πρακτικές. Η δική μας συνεισφορά εξετάζει τα σχετικά χαρακτηριστικά, τις δυνατότητες και τους περιορισμούς της συμμετοχής του κοινού ή/και της τοπικής κοινότητας στη διαχείριση των φυσικών πόρων γενικά και των προστατευόμενων περιοχών ειδικότερα. Θα δείξουμε γιατί αυτές οι διαφορετικές προσεγγίσεις της συμμετοχής εξυπηρετούν διαφορετικά θεσμικά πλαίσια και διαφορετικούς πολιτικούς ή διαχειριστικούς στόχους και χρήστες. Δεν συμπεράνουμε ότι η μία προσέγγιση είναι καλύτερη από την άλλη, αλλά προσφέρουμε μια ανάλυση που θα βοηθήσει τους διαχειριστές των φυσικών πόρων και των προστατευόμενων περιοχών να διαλέγουν τα κατάλληλα εργαλεία συμμετοχής ανάλογα με την κατάσταση που αντιμετωπίζουν, πιθανώς χρησιμοποιώντας και τις δύο προσεγγίσεις συμπληρωματικά. Η παρουσίαση διαρθρώνεται ως εξής:

1. Εισαγωγή: «αειφορία» και «συμμετοχή»

Διεθνείς περιβαλλοντικές συμφωνίες και κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών σύμφωνα με την International Union for the Conservation of Nature (IUCN).

2. Σημασία του όρου «συμμετοχή»: από τη θεωρία στην πράξη

Τι είναι η συμμετοχή του κοινού;

Γιατί συμμετοχή;

Ποιος συμμετέχει;

Πώς ασκείται η συμμετοχή;

Όρια της συμμετοχής.

3. Διαβαθμίσεις και όρια της συμμετοχής και της «συνδιαχείρισης»

Διαβαθμίσεις εμπλοκής των χρηστών στη λήψη αποφάσεων.

Θεσμικά επίπεδα στα οποία έχουμε συμμετοχή.

4. Συμπεράσματα

Προσαρμόζοντας τις προσεγγίσεις του όρου «συμμετοχή» στο γενικό πλαίσιο, στους στόχους και στις ανάγκες των χρηστών.

5. Προς μια συμμετοχική διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα

The Participation of the Public and Local Communities
in the Management of Protected Areas

1. Introduction: “sustainability” and “participation”

“Sustainable development” is generally defined as a process aimed at improving in an integrated way social benefits, economic viability and environmental appropriateness. How these objectives and their integration can be achieved will depend on the issue addressed, on the institutional and ecological context and on people’s preferences. Therefore, “sustainability” is to a large extent a notion that entails uncertainty and has to be continuously adapted to environmental and social change. Indeed, sustainability is not only a technical matter — besides expertise, it requires normative and political choices. Participatory institutions relevant to natural resources and protected areas management allow the expression and negotiation of societal choices and contribute to:

- foster collective action for the conservation or restoration of resources over time and generations,
- settle value and interest conflicts by respecting — and learning from — culturally diverse knowledge and experience, and
- distribute equitably the costs and benefits of production and conservation systems, for the well-being of present generations.

International environmental agreements and participation

Numerous international environmental agreements, from Agenda 21 to the latest development of the Convention of Biological Diversity, are fostering the participation of the public or of particular stakeholders. The Convention of Biological Diversity has recently become even more explicit about participation by defining the “ecosystem approach” as the fundamental concept in its overall policy framework. The ecosystem approach is a “strategy for the integrated management of land, water and living resources that promotes conservation and sustainable use in an equitable way”. The “ecosystem approach” is further defined along twelve principles. The first two pertain most directly to the need for participation:

Principle 1: **The objectives of management of land, water and living resources are a matter of societal choice.** Different sectors of society view ecosystems in terms of their own economic, cultural and societal needs. Indigenous peoples and other local communities living on the land are important stakeholders and their rights and interests should be recognized. Both cultural and biological diversity are central components of the ecosystem approach. [...] Societal choices should be expressed as clearly as possible.

Principle 2: Management should be decentralized to the lowest appropriate level. Decentralized systems may lead to greater efficiency, effectiveness and equity. Management should involve all stakeholders and balance local interests with the wider public interest. The closer management is to the ecosystem, the greater the responsibility, ownership, accountability, participation, and use of local knowledge. (CBD, COP V/6, May 2000)

Protected areas and community participation

The combined goals of conservation, sustainable use and equitable benefit sharing, as promoted by the Convention on Biological Diversity, imply also an integrated management approach for protected areas. In order to meet these three goals comprehensively, it is obvious that the management of protected areas has to adapt to diverse and complex social and environmental situations. Then, participation arises as a central question.

While the IUCN International System of Protected Area Categories continues to reflect a history of exclusive approaches to nature conservation (the categories reflecting a gradation of tolerance toward human intervention), more inclusive interpretations and uses of these categories have been recently attempted. Accordingly, human presence and human activities are no longer seen as destructive per se and therefore mainly as problems or objects to be managed, but as a presence that can have a positive effect on the environment, that can become part of the solution. And, in some instances, local communities can become decision-makers and managers themselves. Along such an interpretation, “community participation should become a cross-cutting issue through all categories. [...] [N]one of these categories of protected area excludes the ownership, control and management by indigenous communities, provided that these are competent and effective in securing compliance with management objectives”. (G. Oviedo, 2000)

2. Meanings of “participation”. From theory to practice: What is “participation”?

There are many definitions and uses of the concept of participation. For the sake of this analysis we limit our use of the term to the voluntary and direct involvement of interested people in developing options of decisions, influencing and/or taking part in decisions. (Participation is therefore distinct from elections, legal appeals, boycotts or protests.) We see two distinct perspectives on participation related to the management of natural resources: the one is “public participation” and the other “co-management”. Accordingly:

Public participation is a voluntary process whereby people, individually or through organized groups, can exchange information, express opinions and articulate interests, and have the potential to influence decisions or the outcome of the matter at hand. (FAO, ECE, ILO 2000, p. 9)

Co-management is a situation in which two or more social actors negotiate, define and guarantee amongst themselves a fair sharing of the management functions, entitlements and responsibilities for a given territory, area or set of natural resources. (Borrini-Feyerabend et al, 2000, p. 1)

For the sake of this short presentation we refer mainly to the above sources because they illustrate clearly the different approaches to be found in the wider literature. The authors of each source

have worked within the framework of their own approach without considering the other type.¹ Further, we need to stress that the two approaches have been developed in different contexts: The collective authors of the first approach developed their perspectives on the basis of forestry in a northern context (Economic Commission of Europe), while the authors of the second have developed their perspective mainly on southern cases (the Congo Basin, in this particular publication).²

Why public participation?

The main purposes of public participation processes are defined by the FAO/ECE/ILO Team of Specialists on Participation in Forestry as follows:

- to increase awareness for forestry issues and mutual recognition of interests;
- to improve involvement in decision-making and commitment in implementation;
- to enhance acceptance of forest policies, plans and operations;
- to manage and solve conflicts/problems together, in a fair and equitable way;
- to increase transparency and accountability of decision-making;
- to improve provision of multiple environmental benefits; and
- to gather information and enhance knowledge on forests and their users.

The team further stressed that the relevance of each purpose depends on:

- the issue tackled by the participatory process;
- the perspectives and interests of the initiators and participants; and
- the cultural, political, economic and institutional context. (Adapted from FAO/ECE/ILO, 2000, p. 13)

For the co-management approach, the overarching purposes are:

- equity, social justice and democracy in natural resource management,
- effective management building on various stakeholders' knowledge, skills and resources,
- conflict management,
- integration of people and biodiversity relationships. (Adapted from Borrini-Feyerabend et al, 2000, p. 3)

¹ The present comparative analysis is our own and it does not engage the authors of our references. We may further warn that what is called the "co-management approach" in our references pertains to a type of participatory management slightly different than "co-management" as practiced in North America. In this latter context "co-management" means cross-jurisdictional participation — that is, management shared between different public agencies having overlapping management responsibilities over a given territory or resource base. Co-management in this case does not necessarily involve the public or non-state stakeholders. For a more open partnership type of relationship, the North American literature uses more often the full term of "collaborative management" (Margaret Shannon, 2001, personal communication).

² Our selection of citations from the references quoted in this paper follows our own analytical and interpretative purposes. It should not be seen as a summary or as an exhaustive account of these reports.

Who participates?

For the public management approach “all who are potentially concerned by the process and wish to take part” can participate. In fact, this “all” refers to the public defined as “a vast and heterogeneous group of people or stakeholders, organized or not, who are concerned by a specific problem or issue and who should be given the opportunity to take part in discussions and to influence and/or jointly make decisions regarding the issue at hand”. (FAO/ECE/ILO, 2000, p. 31 – 32) The difficulty may be seen as letting everyone who wishes enter the process, which may lead to a difficult position, for various reasons: practical reasons (potentially great number of persons involved), economic reasons (relatively high organizational costs) or political reasons (considering all interests). However, this openness is tempered by two factors: First, participation is generally limited to those who perceive that the benefits outweigh the costs of participation. Second, since participation is voluntary, anyone can also refuse any claims and options they do not agree with.

On the contrary, for the co-management approach only some stakeholders will be selected as entitled to take part: “The entitlement to manage nature resources is a socially recognised claim to participate in one or several management activities, such as planning, advising, taking decisions, implementing plans, sharing benefits, assuming responsibilities, monitoring and evaluating, etc.” (Borrini-Feyerabend, et al, 2000, p. 16)

The stakeholders that are defined as entitled to take part in co-management are so defined in relationship to their “community” and to the recognition by that community of the legitimacy of their claims (use, knowledge, skill, property, management role) over the resources to be managed. The difficulty is then to define who is “the community” — what is the nature and the legitimacy of the stakeholders’ relationship with this community and with the resources to be managed. Because communities are neither homogenous nor static groups, the definition of the “locale” of a community may also be problematic. What should one consider when defining the community? Geography, culture, administration, ecosystem or some other consideration? Do we talk of communities of place or of communities of interest? (S. Jeanrenaud in ILO/FAO/ECE, 2000, p. 45 – 48) When working at the local community level, there is the risk of involving mainly local elites and political representatives, and to bypass less organized, less visible and less advantaged people and, by doing so, actually to reinforce local inequities.

In order to characterize different types of participation processes it is also important to differentiate between those who take part in them and those who have initiated and organised them. Both the public and the co-management type of participation can be initiated, organized or facilitated by any type of stakeholder, from the public, private or civil sector. (*ibid.*) According to the cases collected by the FAO/ECE/ILO Team on Participation in Forestry, most but not all public participation processes are initiated and organized by public agencies. However, public hearings and other forms of public involvement are also undertaken by private forest owners and/or enterprises or by organized groups from civil society. When a group of stakeholders from civil society takes spontaneously the initiative to influence decisions or collaboratively manage resources, this is often called a self-mobilised initiative. (S. Jeanrenaud, 2000)

How is participation put into practice?

Apart from our main references, a wide literature is developing on the question of how to develop, on the methods of, participatory processes. We cannot present here this vast domain, which is actually less well served by a theoretical discussion than by more hand-on training, using real life examples. Such training would greatly enhance the capacity of protected areas managers to effectively fathom and implement their policies and plans. However, some general lessons learned or tips to watch for when practicing participation can be summarized for the two approaches of participation.

Some tips for how to organize public participation:

- Ensure motivation, collaboration and skill within the initiating organisation(s), through all hierarchical levels.
- Manage information – impartial, comprehensive and transparent data compilation, storing and feedback on results, – to build trust.
- Identify and discuss existing or potential conflicts within and outside the process, from the early stages, openly and fairly (possibly with a facilitator/mediator).
- Define with participants criteria of success, and start from early on the evaluation of the work accomplished. (ILO/FAO/ECE, 2000, p. 29 – 30)

Some tips for co-management:

- Adopt a syncretic approach – a synthesis of knowledge and practices of different historical and cultural origins.
- Remember that social dynamics have their own rhythm – the development of effective and equitable co-management often involves profound political and cultural change, which takes time.
- Stress the complementarity of the capacities of different institutional actors in the roles they can play for the sound management of resources.
- Identify and recognize the ecological functions performed by natural environments.
- Highlight non-economic as well as economic benefits accruing to individuals participating in the co-management process, and disseminate information about the positive outcomes of this process. (Adapted from B. Feyerabend et al, 2000, p. 63)

Limits to participation

The following elements can limit public participation or its effectiveness:

- The political, cultural and institutional contexts, including regulative or ownership contexts.
- Lack of access and availability of resources (financial, time, capacity etc.).
- Lack of information and communication or lack of appropriate media.
- Lack of credibility and trust.
- Perceived imbalances in the expected cost/benefit ratio of participation.
- Lack of interest or tactical behaviour.
- Dominant actors' fear that they may lose control. (ILO/FAO/ECE, 2000, p. 16)

While many of those limits are also valid for the co-management approach, according to G. Borrini-Feyerabend et al it may not be advisable to enter a natural resource management partnership when:

- the partnership may result in local communities renouncing a customary status of unique rights with no expectable comparable advantage in exchange,
- the political environment does not secure the safety of all negotiating parties,
- pluralist approaches are little accommodated within the existing customary or legal frameworks,
- there is a lack of economic and socio-cultural feasibility (limited opportunities for reconciling conservation with the satisfaction of economic needs). (Adapted from B. Feyerabend et al, 2000, p. 17)

The consideration of and weight given to these limits (be they from the public participation or the co-management approach) is also a matter of interpretation — and therefore open to discussion. Different stakeholders will have different views on the current situation and its potential for change. A participatory process —whatever its type— is actually a means for expressing these various views and for seeking solutions that are both widely acceptable and feasible. Limits are therefore not reasons for not starting a participatory process but more often challenges to address within the process.

3. Degrees and levels of participation

Degrees of participation

The question of how much participation is desirable reveals a difference of normative and political appreciation between the two approaches. For the public participation approach, everything seems open as to the amount of participation when in the decision-making process. And the duration of participation depends on the issue, on the context and on the stakeholders' interests.

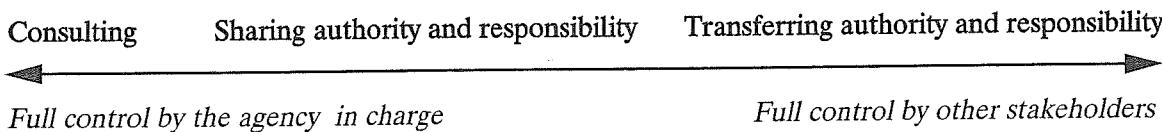
- There are varying degrees of intensity of public participation, ranging from sharing information to collaborative decision-making. There is no ideal intensity per se and one or more degrees of intensity may be used in any one process.
- Public participation may occur at various stages of the policy-making, decision and implementation cycle.
- Public participation processes are dynamic and may change from one to another type of process over time — some are short-lived, others more permanent.

Institutional levels

Regarding institutional levels, public participation processes may take place at any level, from local management unit, regional (subnational), to international levels. The most appropriate level will depend on the issue and objectives, on the stakeholders to be involved and on the institutional (regulative, legal and organizational) context. The two distinctive parameters of the typology of public participation developed by the FAO/ECE/ILO Team are the institutional level at which a public participation process is developed (national, regional and local) and the question of the object

of policy-making (policy, programme and plan; promotion of specific forest projects; public hearings of policy and practices; advisory boards and more permanent councils). (Adapted from FAO/ECE/ILO, 2000, p. 16–19)

We note that in this typology the degree of participation is not seen as a distinctive parameter. The normative focus for the public participation approach is on collaborative learning for enhancing the effectiveness of a management plan, by minimizing conflicts and improving the legitimacy of an agency that most often holds already the authority and responsibility for the implementation of this plan. Quite differently, in the co-management approach it is the locus and degree of decision-making power by primary stakeholders which is used to distinguish various types of participatory management. Accordingly, G. Borrini-Feyerabend has developed the following scale:

Borrini-Feyerabend, IUCN, Gland, 1996, p. 17

The right side of the graph pertains to more community-based forms of management. The equity function in this typology is central, considering that local communities are usually motivated for redressing asymmetrical patterns and relations of power. On this view, communities are often seen to have an integrated appreciation of natural resource management, combining benefits for their livelihoods, their social sustainability (institutional building) as well as biodiversity conservation. (S. Jeanrenaud, 2000)

The normative emphasis for the co-management approach is on the settling of conflicts among people using – valuing – a set of resources and, also, on the decentralization of management authority and responsibility to the level where stakeholders are most directly concerned by the use of these resources.

Interestingly, it is when discussing degrees and levels of participation that we come to consider the importance of the context in which the public participation and the co-management approach have been developed. The former comes from a northern – mainly European – context, where institutions and related agencies around the management of natural resources have an affirmed place and their authority is often protected by the state. In this case, the focus is more on the reform of existing institutions, in order to make their actions more adapted, effective and efficient. On the other hand, the co-management approach is more likely to develop in a context where there is some room for institutional innovation or where there is a generally perceived dissatisfaction about the institutions holding management authority. Co-management approaches develop therefore more often in southern contexts or in relatively marginalized regions across all countries (remote mountain areas etc.).

Relatively to this difference, we may note that in its definition of public participation the FAO/ECE/ILO Team on Participation in Forestry stressed as one of its principles that such a process “is a complement to legal requirement, but cannot conflict with legal provision in force, in particular with ownership and user rights”. (FAO/ECE/ILO, 2000, p. 9) Reinforcing this respect of existing institutions, the Team saw as a key principle that public participation is a voluntary process concerning not only initiation and participation in the process, but also the use of the outcome of the process. Such assertions pose clear limits to the potential of participatory processes for shifting both rights and responsibilities among stakeholders, making such processes of quite limited use for redressing inequitable distribution of rights and responsibilities. The co-management approach allows for a greater consideration of such inequities.

4. Conclusions

Public participation and co-management approaches are complementary, each having its own potential strengths and weaknesses. We may summarize their main differences in the following table.

1. Public participation	2. Co-management
<p>All can take part to influence decisions or the outcome. However, “public participation is largely self-selecting, only those who see a potential benefit will participate”.</p>	<p>Entitled stakeholders have gained social recognition for being willing and capable to negotiate an agreement in partnership with others, to share benefits and take on management responsibility.</p>
<p>Stakeholders are self-defined: There are no objective and generally acceptable criteria to define who are the “primary” or “secondary” stakeholders.</p>	<p>Primary actors are “in the front line of needs. [...] [T]hey claim a unique relationship as users, managers, protectors and producers of the natural resources at stake. Such actors are the local communities”.</p>
<p>Public participation may occur at all institutional levels, local, regional, national and international, according to the issue addressed.</p>	<p>“In general it is best to negotiate at the local level, among the communities agencies, organisation and people directly involved in natural resource management activities”.</p>

The public participation approach has the advantage of being open to all the public. On the other hand, the co-management approach involves a more selected number of stakeholders. The disadvantage of the first is that its inclusiveness is restricted by a relative limit in the decision-making power granted to the process and its participants. In fact, it is usually quite large and/or officially legitimated organizations that organize public participation processes and ultimately make the decision. On the contrary, the organization of co-management may be more accessible to smaller scale institutions, usually (but not always) active at local levels, and may provide institutional space for collaborative decision-making.

Whereas for the public participation approach the question of power is avoided –as it is often taken for granted that the ultimate decision-making power remains in the hands of the actors organizing the public participation process–, the empowerment function of participation is more stressed in the co-management approach. In the first approach we have mainly the opportunity for an exchange of information, views and concerns, while in the second there tends to be more room for a redefinition of responsibility and authority.

Limits in the feasibility and effectiveness of any type of participation need to be recognized. In general, stakeholders for both types of approaches are most likely to participate if they perceive that the benefits of their involvement can outweigh the costs of their investment in the process (participation costs time and resources). The interest in participation usually varies among stakeholders and not all interests are transparent and “in good faith”. Some actors may adopt a discourse of participation for their image of political “correctness”. Governmental agencies –often under budget and capacity pressure– may also be in favour of decentralized, participatory and partnership-based approaches, but they may be so with a view of withdrawing from some of their administrative and funding responsibilities. Non-governmental organizations, claiming to represent the public interest, do also often use the discourse of participation for promoting their own interests in obtaining a greater say in decisions taken by the government or influenced by the private sector. They do often fail to open up their own organizations to participatory management, which would also enhance their own legitimacy and effectiveness.

It is obvious that neither the state nor non-governmental organizations can sustain an effective management of protected areas on their own. Without the involvement of both the public at large and the local communities, it is unlikely that protected areas will be more than paper parks. Both approaches –public participation and co-management– do actually serve different institutional contexts, objectives and stakeholders. On the one hand, public participation may help to consider also the concerns of stakeholders that may be remoter, which is helpful for making effective and legitimate policies concerning relatively large territories, as well as for developing mechanisms to equitably distribute the benefits and costs of sustainable management between local and more remote or global stakeholders. On the other hand, co-management aims at actually building the institutions that will hold responsibility and authority over the management of the resource, giving a stronger voice to more primary or local stakeholders.

Both participatory processes can be complementary and one can lead to the other. For protected areas, broader public participation may be organized to reach agreement on the establishment of a new protected area. But when it comes to actually building the more continuous management capacity of the protected area, the co-management approach is often more appropriate.

There may still be other ways to distinguish types of participation than the two we discussed in this contribution. The third way could be a more self-mobilized type of “participation”, based on traditional institutions and/or emerging out of contemporary initiatives. Both the public participation and co-management approaches often rely on some more or less externally driven organizing, advising or facilitating capacity. There is in most places some form of self-mobilized form of

involvement in natural resource management; it may be more or less organized and vocal to claim for management authority and responsibility. Learning how to recognize and build on local people's knowledge, experience, innovative capacity and motivation is a key for all managers of protected areas. Sometimes this more self-mobilized institutional capacity becomes effective enough to allow the devolution of management authority and responsibility to its hands. However, when this occurs the state usually sets conditions, to protect the interests of remoter stakeholders or its own interests.

We need still to acknowledge that building partnerships, like entering public participation processes, is not always satisfactory for more marginalized groups which see their rights largely unrecognized. In order to gain more bargaining power, such groups may first try other means of influence (protest, resistance, boycott etc.), pressuring other stakeholders to recognize their claims. They may first organize and promote their interests out of self-mobilized initiatives and only then become willing to "participate" in a wider public or enter in "partnerships" with other stakeholders.

5. Towards participatory management of protected areas in Greece¹

What are in Greece the legal and institutional requirements, opportunities and obstacles for participatory processes, as applied to the management of natural resources in general and to protected areas in particular?

Are there cases in which there has been some form of participatory management (past and present examples)?

- What are the types of participation processes identified (public participation and co-management)?
- Why were these processes launched?
- Who initiated and took part in the processes (interests involved)?
- How were the processes organized, and how did they evolve?
- What are the limits and obstacles of such different processes?

What can WWF Greece do to foster participation in protected areas within its own organization and in its relationships with other actors from the governmental, civil and private sectors?

¹ Η ενότητα αυτή δεν αναπτύχθηκε από την κ. Finger λόγω ελλείψεως χρόνου. Θεωρούμε ωστόσο οτι τα ερωτήματα που θέτει είναι χρήσιμα για όποιον θελήσει να εξετάσει στην πράξη τη συμμετοχική διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα. [ΣτΕ]

Cited references

- Borrini-Feyerabend, Grazia, *Collaborative Management of Protected Areas: Tailoring the Approach to the Context*, IUCN, Gland, 1996.
- Borrini-Feyerabend, Grazia, M. Taghi Farvar, Jean-Claude Nguenirui and Vincent Ndangang, *Co-Management of Natural Resources – Organising, Negotiating and Learning by Doing*, GTZ and IUCN, Kasperek Verlag, Heidelberg (Germany), 2000.
- Convention on Biological Diversity, Conference of the Parties, Decision V/6, May 2000. (www.biodiv.org/decisions)
- FAO/ECE/ILO Joint Committee Team of Specialists on Participation in Forestry, *Public Participation in Forestry in Europe and North America*, ILO WP 163, Geneva, 2000
- Finger-Stich, Andrea, Krishna Ghimire, *Travail, Culture et Nature. Le Developpement Local dans le Contexte des Parcs Nationaux et Naturels Regionaux*, L'Harmattan, 1997. (Or summary english version: "Local Development in France", in *Social Change and Conservation*, Krishna B. Ghimire and M. Pimbert (ed.), Earthcan, London, 1997.)
- Jeanrenaud, Sally, IUCN, *European Profile on Community-Based Forest Management*, in print.
- Oviedo, Gonzalo T., "The IUCN International System of Protected Areas Categories and Indigenous and Traditional Peoples: Opportunities and Pitfalls", WWF International, Gland, December 2000.

Γιάννης Παντής, πρόεδρος ΦΔ Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου

Εκτός προγράμματος τοποθέτηση

Ζήτησα να κάνω μια μικρή τοποθέτηση επειδή πολλά ακούστηκαν και αναφέρθηκαν για το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου και επειδή πιστεύω ότι, αν δούμε μεταξύ της 5ης Ιουνίου της προηγούμενης χρονιάς και της φετινής, δύο πολύ σημαντικά πράγματα συνέβησαν στην Ελλάδα. Το πρώτο ήταν ο πρώτος φορέας διαχείρισης, πέρσι τον Ιούλιο, και το δεύτερο το Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος και Αειφορικής Ανάπτυξης. Και τα δύο αυτά νομίζω ότι αποτελούν μεγάλη τομή σ' αυτά που γίνονται για την προστασία του περιβάλλοντος στην Ελλάδα. Ειδικά για τη Ζάκυνθο, θα ήθελα, επειδή πολλά ακούστηκαν και ειπώθηκαν, να πω μερικά πράγματα, ουσιαστικά συνεχίζοντας αυτά που είπε ο κ. Κατσαδωράκης στην εισήγησή του.

Αυτά που είπε ο κ. Κατσαδωράκης και με τα οποία στο μεγαλύτερο ποσοστό συμφωνώ απόλυτα, είναι το αυτονόητο, θα λέγαμε, όπως το έχουμε βρει μέσα από την εμπειρία της δουλειάς που έχει γίνει μέχρι τώρα και από την επιστημονική εμπειρία και γνώση που έχουμε. Αν δεν γίνουν αυτά, δεν μπορεί να γίνει κανένας φορέας διαχείρισης. Και, αν υποθέσουμε ότι βρισκόμαστε σήμερα στην μετά τον πρώτο φορέα διαχείρισης εποχή, δηλαδή στην μετά ΦΔ περίοδο, και ότι μπορούμε, φαντάζομαι, όπως είπε και ο κ. Υψηλούργος, υπάρχει μια στρατηγική για τη δημιουργία και άλλων φορέων διαχείρισης, καλό είναι να πούμε πολύ συνοπτικά, με δύο κουβέντες, τα προβλήματα που αντιμετωπίσαμε και τη βασική λογική που ακολουθήσαμε.

Το πρώτο και σημαντικό είναι ότι το ΔΣ του φορέα διαχείρισης στη Ζάκυνθο και, όπως ειπώθηκε και προηγούμενα, δύναντας φορέων διαχείρισης πρέπει να είναι το σημείο σύγκλισης. Οι φορείς διαχείρισης είναι ο χώρος όπου συζητιούνται όλα τα θέματα. Αν δεν υπάρχει σε μια περιοχή μια μη κυβερνητική οργάνωση, θα πρέπει ο φορέας διαχείρισης να τη φτιάξει. Θα πρέπει δηλαδή στις περιοχές προστασίας να υπάρχουν διακριτοί ρόλοι μη κυβερνητικών οργανώσεων, έτσι ώστε η συζήτηση που θα γίνεται μέσα στο ΔΣ, δηλ. συζήτηση ανάμεσα στην τοπική κοινωνία, σε εκπροσώπους υπουργείων και σε μη κυβερνητικές οργανώσεις, να γίνεται σε μια βάση όπου να μπορεί ο φορέας διαχείρισης να κρατά την κοινή στάση, τον μέσο όρο, για να μπορούμε να προχωράμε παρακάτω. Ένα πολύ σημαντικό που έγινε στη Ζάκυνθο και που το ακολουθήσαμε εξαρχής: δεν πήραμε απόφαση η οποία να μην είναι κοινά αποδεκτή. Δηλαδή δεν πάρθηκε καμία απόφαση έστω και με μία μειοψηφία. Για να σας το πω αλλιώς: Αν μειοψηφήσει μια μη περιβαλλοντική οργάνωση και έχουμε εννέα ψήφους υπέρ και μία κατά, δεν είναι μια πληγή ανοικτή; Αν μειοψηφήσει η νομαρχία, μία ψήφος είναι πάλι η διαφορά. Δεν είναι μια πληγή ανοικτή; Άρα λοιπόν, αυτό πιστεύω ότι είναι υποχρέωση μας. Και το κάναμε πράξη: Εκατόν είκοσι αποφάσεις πήραμε στο ΔΣ του φορέα της Ζακύνθου και ούτε μία δεν ήταν με πλειοψηφία. Όλες ήταν με απόλυτη συμφωνία και τρεις τέσσερις φορές που είχαμε πρόβλημα, για να πάρουμε την απόφαση, γυρίσαμε πίσω, δώσαμε χρόνο, δύο, τρεις, τέσσερις εβδομάδες, να

συνεννοηθούν μεταξύ τους τα μέρη που διαφωνούσαν, για να βγάλουμε τον κοινό τόπο, την κοινή συνισταμένη. Νομίζω ότι αυτό είναι κάτι που πρέπει να ακολουθηθεί όχι σαν δέσμευση απόλυτη, αλλά σαν λογική, σε όλους τους φορείς διαχείρισης. Δεν είναι δηλαδή αριθμητικό το πρόβλημα, είναι ποιοτικό. Είναι σημαντικό πρόβλημα.

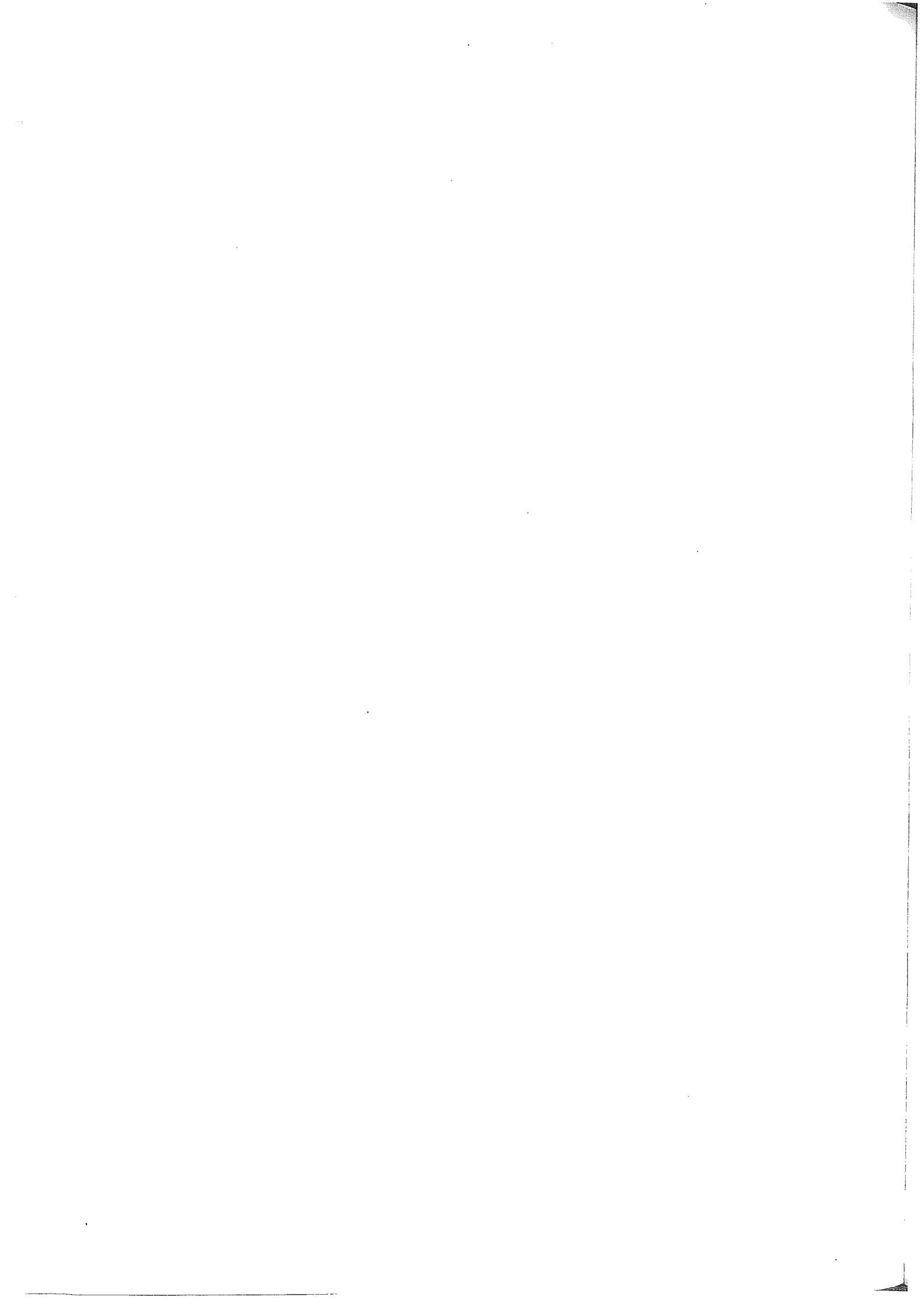
Το δεύτερο πρόβλημα: τα οικονομικά. Θα αρχίσω με τη βασική μας ιδέα όταν ξεκινήσαμε στο Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου: Πιστεύω, και έχουμε παραδείγματα και από την Ελλάδα και από παντού, ότι είναι λάθος οι ΦΔ να γίνουν κρατικοδίαιτοι, υδροκέφαλοι μηχανισμοί. Είναι λάθος. Διότι ο φορέας διαχείρισης ή το εθνικό πάρκο, οποιοδήποτε εθνικό πάρκο, πρέπει να κυνηγάει τα πράγματα, όχι να περιμένει να έρθουν από πάνω έτοιμα. Σαφώς και θα πρέπει το κράτος να έχει ετήσια συμμετοχή στα έξοδά του, ώστε να καλύπτονται τα βασικά έξοδα. Δεν μιλάω γι' αυτό. Αλλά, οπωσδήποτε, θα πρέπει στην προοπτική του εθνικού πάρκου να είναι κάποια στιγμή η αυτοδυναμία του. Η δική του ύπαρξη. Δεν νομίζω ότι θα θελήσει καμία περιοχή στην Ελλάδα να έχει μια προβληματική επιχείρηση. Σκεφτείτε το... Δηλαδή έναν προβληματικό μηχανισμό. Που θα εξαρτάται από το ΕΤΕΡΠΣ αν θα έχει ένα εκατομμύριο, δύο, πέντε, είκοσι, και θα κυνηγάμε μονίμως τη χρηματοδότηση, μη μπορώντας να ακολουθήσουμε τις δυνατότητες, τέλος πάντων, ή αυτά που έχουμε σχεδιάσει. Άρα, τι πρέπει να κάνει; Εκτός από το βασικό ποσόν, που θα πρέπει να δίνεται από το κράτος – και που εγώ θα το έβλεπα να μειώνεται σ' ένα βάθος χρόνου πέντε ετών, δηλ. να ξεκινά από ένα Α ποσόν και να μειώνεται σιγά σιγά τα επόμενα έτη, αλλά να διατηρείται –, εκτός απ' αυτό το ποσόν, να ανοιχτούν οι φορείς διαχείρισης, τα εθνικά πάρκα, σε χρηματοδότηση μέσω της ΕΕ, μέσω εθνικών πόρων κλπ. Αυτό είναι πάρα πολύ σημαντικό να το δούμε, γιατί η χρηματοδότηση δεν είναι μόνο να πάρουμε κάποια χρήματα, αλλά και τι δράσεις κάνουμε. Και εγώ συμφωνώ απόλυτα με αυτά που είπε ο κ. Κατσαδωράκης. Δηλαδή πρέπει να έχουμε μια αναπτυξιακή, προς την αειφορική κατεύθυνση, προοπτική.

Το τρίτο μεγάλο πρόβλημα είναι τα εξειδικευμένα στελέχη. Είχαμε μεγάλο πρόβλημα στη Ζάκυνθο να βρούμε εξειδικευμένα στελέχη. Ευτυχώς που υπήρχε ο Σύλλογος Προστασίας Θαλάσσιας Χελώνας και πήραμε ένα στέλεχος από κει, μεταγραφή θα λέγαμε, με το οποίο ουσιαστικά κρατήσαμε το βάρος όλης της δουλειάς. Τα πανεπιστήμια δυστυχώς δεν παράγουν εξειδικευμένα στελέχη, και πολύ ωραία τονίστηκε αυτό προηγούμενα. Θα πρέπει τα μεταπτυχιακά να έχουν και μια τέτοια κατεύθυνση, αυτό είναι ευθύνη που έχουμε ως πανεπιστημιακοί. Άλλως, να βρούμε άλλους τρόπους να καλύψουμε αυτό το άνοιγμα. Υπάρχουν ιδέες, υπάρχουν προγράμματα τώρα, προγράμματα κατάρτισης κλπ. Θα μπόρουσε, σε ένα χαμηλότερο επίπεδο τουλάχιστον, σε επίπεδο φυλάκων ή εργαζομένων μέσα στα πάρκα, να καλυφθεί και με άλλους τρόπους. Και να μείνει το δεύτερο επίπεδο, το επίπεδο δηλαδή των εξειδικευμένων επιστημόνων, στα πανεπιστήμια.

Το τέταρτο και πολύ σημαντικό είναι οι σχέσεις με τις ΜΚΟ. Ουσιαστικά, υπάρχει ένα μεγάλο πρόβλημα ή υπάρχει μια καινούργια κατάσταση, μια αλλαγή στις σχέσεις των ΜΚΟ με το προστατευόμενο αντικείμενο. Τι εννοώ: Όταν εμείς είχαμε στη Ζάκυνθο τουλάχιστον τρεις ΜΚΟ, τον Σύλλογο Προστασίας Θαλάσσιας Χελώνας, το WWF και την MEDASSET, και έρχεται ξαφνικά ο ΦΔ, ποιος είναι ο ρόλος τώρα των ΜΚΟ εκεί; Εμείς στη Ζάκυνθο κατά κάποιον τρόπο μπορώ να πω ότι κάναμε κάτι το πρωτοποριακό. Γιατί δεν υπήρχε άλλος φορέας.

Άλλιώς θα το είχε κάνει ο προηγούμενος. Φτιάξαμε μνημόνια συνεργασίας με τις ΜΚΟ. Έτσι ορίσαμε το πλαισιο της συνεργασίας και ορίσαμε και το πλαισιο της ιδιαιτερότητας και του ξεχωριστού ρόλου που έχουμε να παιξουμε όλοι μας. Είναι νομίζω πάρα πολύ σημαντικό αυτό, και θα το βρούμε μπροστά μας, γιατί θα γίνουν και άλλοι φορείς διαχείρισης και άλλα εθνικά πάρκα, και εκεί είναι πάρα πολύ σημαντικό να διευκρινιστεί ο ρόλος. Να μην υπάρχουν αντιπαραθέσεις. Δεν είμαστε πολλοί για να μπορούμε μέσα από αντιπαραθέσεις να αυτοαναιρούμαστε.

Δεν μπορεί οι πολιτικές μας να είναι αντιθετικές. Άρα πρέπει να το δούμε από κοινού. Υπήρχαν και κάποια άλλα. Το ζήτημα είναι ότι πρέπει στην προστασία του περιβάλλοντος. Τι καινούργιο φέρνει, είτε αυτό ονομάζεται βιολογική καλλιέργεια είτε ονομάζεται οικοτουρισμός, όπως και αν ονομάζεται η καινοτομία που θα εισαγάγει το πάρκο. Αυτό είναι ένας πάρα πολύ σημαντικός λόγος. Ο ρόλος που έχει να παιξει. Ένα πάρκο τι φέρνει σε μία περιοχή; Όχι μόνο οικονομικά, αλλά και ως καινοτομία. Όχι μόνο ποσοτικά, αλλά και ποιοτικά. Ποιες είναι οι αλλαγές που συντελούνται από τη λειτουργία ενός εθνικού πάρκου σε μία περιοχή; Είναι κάτι που χρειάζεται αποτίμηση, γιατί σύμφωνα με δουλειές που έχουν γίνει στο εξωτερικό, και ο κ. Σκούρτος μπορεί να μας πει, στην Αμερική κάποιες αποτιμήσεις έχουν δώσει λόγο 1/8, 1/10, δηλαδή ένα δολάριο μπαίνει, οκτώ και δέκα παράγονται. Όχι μόνο με την έννοια της ποσοτικής αποτίμησης, αλλά και με την έννοια της ποιοτικής μεταβολής. Είναι πολύ σημαντικά πράγματα αυτά και θα βοηθήσουν, νομίζω, πάρα πολύ σημαντικά το υπουργείο, για να σχεδιάσει από δω και στο εξής την πολιτική του για τους νέους φορείς διαχείρισης και τα εθνικά πάρκα. Ευχαριστώ.

ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΟΜΑΔΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α' Ομάδα Εργασίας

**Οι προστατευόμενες περιοχές
στο ευρύτερο πλαίσιο διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος
— ολοκληρωμένη διαχείριση ευρύτερων περιοχών**

Συντονιστής Αριστοτέλης Παπαγεωργίου

Πρακτικογράφος Παναγιώτης Δενδρινός

Συμμετείχαν Παύλος Ανδρεαδάκης, Δέσποινα Βώκου, Γιώργος Γιαννάτος, Μαρία Δασκαλάκη,
Μαρία Θεσσαλού, Αρετή Κοντογιάννη, Γιώργος Μπλιώνης, Γιώργος Ντούρος, Φώτης Παπούλιας,
Ελίνα Χατζηδημητρίου

Η προβληματική

Οι προστατευόμενες περιοχές δεν αρκούν από μόνες τους να προστατεύσουν το φυσικό περιβάλλον
μιας χώρας όπως η Ελλάδα. Η επιτυχία του σκοπού τους εξαρτάται από το γενικότερο πλαίσιο
ανάπτυξης στο οποίο κινείται η χώρα.

Για να πετύχει λοιπόν ένα δίκτυο προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα, πρέπει ο σχεδιασμός
του να εναρμονίζεται τόσο με τις κατάλληλες αναπτυξιακές πολιτικές και πρακτικές που επηρεάζουν
τις περιοχές εντός δικτύου όσο και μ' εκείνες που καθορίζουν το τοπίο εκτός προστατευόμενων
περιοχών.

Σήμερα φαίνεται ότι οι διάφορες αναπτυξιακές πολιτικές εξελίσσονται ανεξάρτητα μεταξύ τους.
Όταν αυτές οι πολιτικές αλληλεπιδρούν με την ανάγκη προστασίας και ειδικής διαχείρισης των
προστατευόμενων περιοχών, προκαλούνται συγκρούσεις που εμποδίζουν την εκπλήρωση του
σκοπού των περιοχών αυτών. Είναι λοιπόν απαραίτητο να υπάρξει σύγκλιση και κοινός σχεδιασμός
όλων των σχετιζόμενων αναπτυξιακών πολιτικών με την πολιτική των προστατευόμενων περιοχών.

Στόχος της ομάδας εργασίας ήταν να εντοπίσει τις αναπτυξιακές πολιτικές που αλληλεπιδρούν με
την ίδρυση και τη λειτουργία των προστατευόμενων περιοχών στη χώρα μας, να εκτιμήσει την παρούσα
κατάσταση, να περιγράψει τα προβληματικά σημεία που προκαλούν τριβές και συγκρούσεις και
να προτείνει κατευθυντήριες γραμμές για τη λύση των παραπάνω προβλημάτων.

Η συζήτηση επικεντρώθηκε σε τρία κυρίως θέματα:

- Στην αξιολόγηση της περιβαλλοντικής πολιτικής της χώρας μας, στον εντοπισμό των
προβληματικών σημείων για τις προστατευόμενες περιοχές και στη διατύπωση συγκεκριμένων
προτάσεων για τις απαραίτητες βελτιώσεις.
- Στη διατύπωση συγκεκριμένων προτάσεων για την προώθηση του δικτύου Natura 2000 στη
χώρα μας, ώστε να ξεπεραστούν τα προβλήματα που προκύπτουν από τις συγκρούσεις με τις
επιμέρους αναπτυξιακές πολιτικές.

γ. Στη σχέση των κύριων αναπτυξιακών πολιτικών με τη λειτουργία των προστατευόμενων περιοχών, με έμφαση στην περιγραφή χαρακτηριστικών σημείων όπου υπάρχει σύγκρουση με την περιβαλλοντική συνιστώσα, και στη διατύπωση προτάσεων για την επίλυση των προβλημάτων αυτών.

Πορίσματα και προτάσεις της ομάδας εργασίας

Η ομάδα εργασίας κατέληξε σε ένα σύνολο κατευθυντήριων γραμμάτων που θα πρέπει να ακολουθήσουν αυτοί που διαμορφώνουν τις αναπτυξιακές πολιτικές στην Ελλάδα, ώστε να γίνει δυνατή μια βιώσιμη ανάπτυξη της χώρας που θα αξιοποιεί το συγκριτικό της πλεονέκτημα απέναντι στους εταίρους της: το μοναδικό φυσικό περιβάλλον που τη χαρακτηρίζει.

Η περιβαλλοντική πολιτική στην Ελλάδα

Από την μέχρι σήμερα εμπειρία φαίνεται ότι η χώρα μας δρα χωρίς στρατηγική για το φυσικό περιβάλλον. Μοιάζει περισσότερο να αντιδρά με «πυροσβεστικό» τρόπο στα προβλήματα που προκύπτουν ή απλά να ανταποκρίνεται στις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συχνά υπό την απειλή κυρώσεων. Έτσι, τα όποια βήματα γίνονται σπάνια έχουν σκοπό και συνοχή. Επιπλέον, φαίνεται να υπάρχει ελάχιστη περίοδος προετοιμασίας για τα βήματα αυτά, αφού τις περισσότερες φορές αποφασίζονται την τελευταία στιγμή για να αντιμετωπιστούν έκτακτες ανάγκες, με δυσμενή αποτελέσματα στην ποιότητα των μέτρων που προτείνονται.

Η ομάδα εργασίας εντόπισε λοιπόν την ανάγκη μιας ενιαίας πολιτικής για το περιβάλλον στη χώρα μας, σύμφωνα με την οποία θα λαμβάνονται όλες οι αποφάσεις. Η πολιτική αυτή πρέπει να περιλαμβάνει τις προστατευόμενες περιοχές και όχι να περιορίζεται σε αυτές. Πέρα λοιπόν από την ίδρυση και λειτουργία ενός δικτύου προστατευόμενων περιοχών, πρέπει να καθοριστούν και να εφαρμοστούν στρατηγικές ανάπτυξης και διαχείρισης των φυσικών πόρων οι οποίες θα διασφαλίζουν την προστασία των φυσικών αξιών της χώρας μας, τη βιωσιμότητα των πόρων και την ποιότητα ζωής των πολιτών.

Ειδικότερα για τις προστατευόμενες περιοχές, δεν φαίνεται να υπάρχει εμπειρία σε θέματα συνολικής διαχείρισης, εκτός από λίγες εξαιρέσεις. Αυτό που έχει γίνει ως σήμερα είναι ένα πλήθος ανεφάρμοστων μελετών ή κάποια μέτρα προστασίας που αφορούν μικρής έκτασης προστατευτέα αντικείμενα, χωρίς να υπάρχει συνολική θεώρηση μιας περιοχής. Όταν λοιπόν καλείσαι να διαχειριστείς μια προστατευόμενη περιοχή, έρχεσαι μιούρα σε επαφή με διαφορετικές αναπτυξιακές πολιτικές και δραστηριότητες και η επιτυχία του έργου σου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την εναρμόνιση όλων αυτών με την περιβαλλοντική συνιστώσα. Η εμπειρία μας ώστερα δείχνει ότι αυτές οι αναπτυξιακές πολιτικές δεν περιλαμβαναν στοιχεία όπως η προστασία του περιβάλλοντος και η αειφορία, με εξαίρεση ίσως τη δασοπονία, σε παλαιότερες εποχές.

Μία από τις κύριες αιτίες του φαινομένου αυτού είναι η έλλειψη κατανόησης ανάμεσα στους εκτελεστές και τους διαμορφωτές των πολιτικών σε σχέση με την περιβαλλοντική συνιστώσα. Π.χ., η κατασκευή ενός οδικού αξονα σε μια περιοχή φυσικού κάλλους βρίσκει σύμφωνους συνήθως όλους τους τοπικούς εκπροσώπους, χωρίς κανείς να εκτιμά την αξία που έχει για την περιοχή το τοπίο που θα χαθεί. Πρέπει λοιπόν το περιβάλλον να συμπεριλαμβάνεται σε όλες τις επιμέρους πολιτικές, ώστε και το περιβάλλον να διαφυλαχθεί και οι πολιτικές να είναι βιώσιμες.

Το δίκτυο Natura 2000 στην Ελλάδα

Τόσο ο θεσμός του ευρωπαϊκού δικτύου Φύση 2000, όσο και ο τρόπος δημιουργίας του παρουσιάζουν κάποια προβλήματα. Στην παρούσα φάση, όμως, θεωρούμε αυτό το δίκτυο αποδεκτό σαν βάση για τη διασφάλιση σημαντικών περιοχών στην Ελλάδα και των προστατευτέων αξιών τους.

Ακούγεται συχνά ότι το δίκτυο καλύπτει ένα μεγάλο ποσοστό της χώρας, οπότε, αφενός, είναι δύσκολο διαδικαστικά να υλοποιηθεί και, αφετέρου, αν υλοποιηθεί, θα αποτελέσει τροχοπέδη στην «ανάπτυξη» της χώρας. Όμως, ο μεγάλος αριθμός των περιοχών του δικτύου δεν πρέπει να αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα στην προώθηση μέτρων προστασίας τους ούτε δικαιολογία για να μη λαμβάνονται πρωτοβουλίες και πολιτικές αποφάσεις προς αυτή την κατεύθυνση.

Σύμφωνα και με την πολιτεία, επιβάλλεται να κωδικοποιηθούν και να ομαδοποιηθούν οι περιοχές του δικτύου ανάλογα με τις διαχειριστικές τους ανάγκες. Αυτή η ομαδοποίηση μπορεί, π.χ., να διαχωρίσει τις περιοχές που είναι μεγάλες και σύνθετες και περιλαμβάνουν ποικίλες ανθρώπινες δραστηριότητες από εκείνες όπου το προστατευτέο αντικείμενο είναι μικρό σε έκταση και απλό.

Αφού η πολιτεία κρίνει ότι δεν είναι δυνατή η ίδρυση φορέων διαχείρισης σε όλες τις περιοχές του δικτύου, η ομάδα εργασίας προτείνει οι φορείς να γίνουν μόνο για τις συνθετότερες περιοχές, στις οποίες απαιτείται η ρύθμιση πολλών δραστηριοτήτων. Αυτό το μέτρο όμως πρέπει να ληφθεί άμεσα.

Υπάρχουν απλά διαχειριστικά μέτρα που μπορούν να εφαρμοστούν σε συγκεκριμένες περιοχές (π.χ., μικρού μεγέθους) από υφιστάμενες υπηρεσίες και με υφιστάμενους θεσμούς, που θα λειτουργήσουν προστατευτικά ως προς την αξία που έχει ιεραρχηθεί (π.χ., ΖΟΕ, δασικά μέτρα, KYA, υπουργικές αποφάσεις κλπ.).

Επίσης, διαπιστώθηκε ότι πολλά προβλήματα προκύπτουν σε περιοχές στις οποίες δεν λαμβάνονται μέτρα και δεν εφαρμόζεται ο νόμος, σε αναμονή της ίδρυσης φορέων διαχείρισης. Στις ευαίσθητες περιοχές, μέχρι την ίδρυση των φορέων πρέπει να εφαρμόζεται η ισχύουσα νομοθεσία. Οι παράνομες ενέργειες στους Εθνικούς Δρυμούς πρέπει να αντιμετωπίζονται τουλάχιστον με βάση το ισχύον νομικό καθεστώς και όχι να αγνοούνται.

Για την εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας, για τη λειτουργία των προστατευόμενων περιοχών αλλά και για την ενσωμάτωση του περιβαλλοντικού παράγοντα στις αναπτυξιακές πολιτικές γενικότερα, διαπιστώθηκε επιτακτική ανάγκη ενημέρωσης και διακίνησης πληροφοριών μεταξύ των κρατικών υπηρεσιών, των περιφερειών και της τοπικής αυτοδιοίκησης, και των ιδιωτικών φορέων, ερευνητικών ιδρυμάτων κλπ. Ακόμα και όταν ιδρυθούν φορείς διαχείρισης, προβλέπεται ότι θα υπάρχουν έντονα προβλήματα αρμοδιοτήτων. Τέτοια προβλήματα συχνά οφείλονται σε κακή ενημέρωση και παρεξηγήσεις ή σε λάθος κατανόηση ανάμεσα στους φορείς.

Το έργο αυτό πρέπει να το αναλάβει ως αριθμός φορέας το ΥΠΕΧΩΔΕ μέσα από μια υπηρεσία συντονισμού των προστατευόμενων περιοχών. Αυτή μπορεί να υποστηρίζεται από έναν φορέα σαν το ΕΚΠΑΑ.

Επιμέρους αναπτυξιακές πολιτικές και προστατευόμενες περιοχές

Η αγροτική πολιτική περιλαμβάνει τη γεωργία, τη δασοπονία, την κτηνοτροφία και την αλιεία,

και συνδέεται άμεσα με τη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών. Σε όλους τους τομείς διαπιστώθηκε έντονη η ανάγκη της καταγραφής του διαχειριστέου πόρου. Επίσης, επιβάλλεται να εναρμονιστούν όλες οι προστατευτέες κατηγορίες που υπάγονται στην αγροτική πολιτική (π.χ., καταφύγια θηραμάτων, αλιευτικά αποθέματα) με το θεσμό των προστατευόμενων περιοχών. Επιπλέον, ζητήθηκε να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στον κοινωνικό χαρακτήρα ορισμένων παραγωγικών δραστηριοτήτων, ώστε να διευκολυνθεί ένας μακροπρόθεσμος και φιλοπεριβαλλοντικός σχεδιασμός. Ειδικά για την αλιεία και για τον θαλάσσιο χώρο υπάρχουν ιδιαιτερότητες που δεν έχουν ληφθεί υπόψη κατά το σχεδιασμό των πολιτικών.

Εντοπίστηκε ακόμη μια αντιφατική πολιτική της ΕΕ στον τομέα των επιδοτήσεων. Ενώ το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Γεωργίας προβλέπει περιβαλλοντικά μέτρα και συνδέεται με το δίκτυο Natura 2000, οι επιδοτήσεις που δίνονται ενισχύουν την εντατικοποίηση της γεωργίας. Είναι λοιπόν επιτακτική η ανάγκη να προωθηθεί μια πιο «πράσινη» Κοινή Αγροτική Πολιτική και οι επιδοτήσεις να συνδεθούν με περιβαλλοντικές προϋποθέσεις. Χρειάζεται ακόμη να αναπτυχθούν πιλοτικά αγροτικά προγράμματα φιλοπεριβαλλοντικού χαρακτήρα που θα αποτελέσουν πρότυπο για όλους τους αποδέκτες της αγροτικής πολιτικής και να προωθηθούν διαδικασίες πιστοποίησης ποιότητας προϊόντων. Η συνεργασία μεταξύ συναρμοδίων υπουργείων είναι απαραίτητη για όλα τα παραπάνω και πρέπει να βελτιωθεί, όπως αναφέρθηκε.

Όσον αφορά τον τουρισμό, διαπιστώθηκε ότι η ανάπτυξη τουριστικών υποδομών εκτός οικισμών (π.χ., δασικά χωριά) έχει αρνητικές επιπτώσεις. Χρειάζεται χωροταξική ρύθμιση όλων των δραστηριοτήτων, στην οποία θα υπάγεται και ο τουρισμός. Είναι επίσης ανάγκη να αναπτυχθεί ο οικοτουρισμός σε εθνική βάση με προδιαγραφές και με κεντρική πολιτική. Εκεί θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ύπαρξη και οι δυνατότητες των προστατευόμενων περιοχών ως ιδιαίτερο πλεονέκτημα για μια περιοχή. Ο τουρισμός συχνά προβάλλεται ως η μόνη εναλλακτική αντισταθμιστική χρήση στην προστασία του περιβάλλοντος. Αυτό είναι επικίνδυνο και προβληματικό. Είναι απαραίτητο ο τουρισμός να εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο των παραγωγικών δραστηριοτήτων και να μην αποτελεί τη μοναδική αναπτυξιακή πρόταση. Γι' αυτόν το λόγο, όπου είναι δυνατόν, ο τουρισμός μπορεί να συνδέεται με τις πρωτογενείς παραγωγικές διαδικασίες.

Όσον αφορά τα έργα, αναφερθήκαμε ιδιαίτερα στην οδοποιία και διαπιστώσαμε μεγάλη επιβάρυνση του ελληνικού τοπίου από άσκοπους δρόμους. Είναι απαραίτητο να γίνονται για όλους τους δρόμους μελέτες σκοπιμότητας και οικονομικότητας, με ιδιαίτερη προσοχή σε προσχήματα όπως είναι η πυροπροστασία. Είναι αναγκαία η εφαρμογή των υφιστάμενων νόμων για τη χωροθέτηση, τις Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) και την τήρηση των περιβαλλοντικών όρων. Πρέπει επίσης να προωθηθεί ο εκσυγχρονισμός των κατασκευαστικών μεθόδων προς μια πιο περιβαλλοντική κατεύθυνση, σύμφωνα με την εμπειρία σε άλλες χώρες.

Ειδικά για τις εγκαταστάσεις παραγωγής ενέργειας, επισημάνθηκε ο κίνδυνος υπερβολικών παρεμβάσεων με αφορμή την απελευθέρωση της αγοράς στην Ελλάδα. Για να αποφευχθούν οι δυσμενείς επιπτώσεις χρειάζεται και εδώ χωροταξικός σχεδιασμός, αυστηρή εφαρμογή του θεσμού των ΜΠΕ και τήρηση των περιβαλλοντικών όρων. Ειδικά για την έγκριση των έργων, αλλά και των σχεδίων τους πριν αυτά υλοποιηθούν, μπορεί να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός του

άρθρου 6 της Οδηγίας 92/43/EOK. Γι' αυτόν το σκοπό, οι υπηρεσίες που εγκρίνουν τα έργα πρέπει να ενημερώθουν για τις προστατευόμενες περιοχές και για τις υποχρεώσεις (χυρώσεις) που προκύπτουν από την Οδηγία 92/43/EOK. Επίσης, για όλες τις παρεμβάσεις πρέπει να συνυπολογίζονται το κόστος και το όφελος σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Πέρα από την ενημέρωση των εμπλεκόμενων φορέων στις ανεξάρτητες διαχειριστικές αρχές, καλείται να λειτουργήσει η κοινωνία των πολιτών μέσα από συνεχή ενημέρωση και επαγρύπνηση.

Είναι ιδιαίτερα λυπηρό ότι η χωροταξία, η οποία λειτουργεί σαν ρυθμιστής όλων των δραστηριοτήτων και η οποία καλείται να εγγυηθεί την αειφορία και τη βιωσιμότητα της ανάπτυξης, απουσιάζει στη χώρα μας. Διαπιστώθηκε έλλειψη βασικών τεχνικών υποδομών και εφαρμόσιμου θεσμικού πλαισίου (π.χ., κτηματολόγιο και δασικοί χάρτες). Έτσι διαιωνίζεται ένα καθεστώς αυθαιρεσίας και αδυναμίας εφαρμογής των νόμων. Χρειάζεται λοιπόν νέος χωροταξικός σχεδιασμός με συνυπολογισμό του περιβάλλοντος και ιδιαίτερα των προστατευόμενων περιοχών.

Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, η ομάδα εργασίας κατέληξε στις παρακάτω αναγκαίες κατευθυντήριες γραμμές:

- να διεισδύσει η περιβαλλοντική διάσταση σε όλες τις αναπτυξιακές πολιτικές, ιδιαίτερα όσον αφορά τις προστατευόμενες περιοχές,
- να κωδικοποιηθούν οι περιοχές του δικτύου Natura 2000 και να συσταθούν άμεσα φορείς διαχείρισης όπου είναι απαραίτητο,
- να αξιοποιηθεί η υπάρχουσα εμπειρία στη διαχείριση προστατευόμενων περιοχών,
- να συντονιστούν οι κρατικοί και μη φορείς από το ΥΠΕΧΩΔΕ στο πλαίσιο της λειτουργίας των προστατευόμενων περιοχών,
- να εφαρμοστούν τα υφιστάμενα νομικά εργαλεία (νομοθεσία, άρθρο 6, ωήτρες στο πλαίσιο του Γ' ΚΠΣ) στις περιοχές του δικτύου και
- να υπάρξει συστηματική ενημέρωση και διασπορά πληροφορίας για τις προστατευόμενες περιοχές και το δίκτυο Natura 2000 στη χώρα μας.

Β' Ομάδα Εργασίας

Το θεσμικό πλαίσιο προστατευόμενων περιοχών και η εφαρμογή του

Συντονιστής Δημήτρης Καραβέλλας

Προαποκράφος Κώστας Βασιλάκης

Συμμετείχαν Κωνσταντίνος Αρβανίτης, Αλεξάνδρα Βλαντού, Κωνσταντίνος Κωνσταντής, Βαγγέλης Παππάς, Φώτης Περγαντής, Σπύρος Πλέσσας, Βιβή Ρουμελιώτου, Χαρητάκης Παπαϊωάννου, Χρήστος Χρυσομάλλης

Η προβληματική

Στόχος της ομάδας εργασίας ήταν να αναλύσει εν συντομίᾳ το θεσμικό πλαίσιο (εθνικό και κοινοτικό) για τις προστατευόμενες περιοχές και να εντοπίσει τα βασικά κενά και ελλείψεις καθώς και τους παράγοντες που εμποδίζουν μέχρι στιγμής την αποτελεσματική εφαρμογή του.

Σε ό,τι αφορά την ανάλυση του θεσμικού πλαισίου, παρότι αναγνωρίστηκε η ύπαρξη πολλών σχετικών νομοθετημάτων (π.χ., Σύμβαση Ραμσάρ, Βέρονης, Βόννης κ.ά.), αποφασίστηκε η ανάλυση να εστιαστεί περισσότερο στα εξής:

Εθνική νομοθεσία

- Νόμος 1650/86 «για την προστασία του περιβάλλοντος»
- Νόμος 2742/99 «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη»

Κοινοτική νομοθεσία

- Οδηγία 79/409/EOK «για την προστασία των άγριων πουλιών»
- Οδηγία 92/43/EOK «για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων...»

Πορίσματα και προτάσεις της ομάδας εργασίας

Με σημεία αναφοράς τα παραπάνω, η ομάδα εργασίας έδωσε απαντήσεις στα εξής ερωτήματα:

1. Ποια είναι τα βασικά κενά, οι ελλείψεις και οι αδυναμίες του θεσμικού πλαισίου για τον χαρακτηρισμό και τη διαχείριση προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα;

Αν και εντοπίστηκαν ορισμένα κενά ή ελλείψεις που θα αναφερθούν και αναλυτικά παρακάτω, η ομάδα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το θεσμικό πλαίσιο είναι καταρχήν επαρκές για τον χαρακτηρισμό και τη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα. Άλλα καθώς οι περιοχές αυτές ήδη δέχονται, σε ορισμένες περιπτώσεις τουλάχιστον, τεράστιες πιέσεις και η διαδικασία ίδρυσης προστατευόμενων περιοχών αργεί χαρακτηριστικά, η ομάδα διατύπωσε την ανάγκη να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο που θα επιτρέπει την εφαρμογή «οοικείων» μέτρων προστασίας. Για παράδειγμα, αναφέρθηκε η περίπτωση ενός μέτρου απαγόρευσης της εκτός σχεδίου δόμησης για όλες τις περιοχές του δικτύου Natura 2000.

Σε ό,τι αφορά καταρχάς τον ν. 1650/86, δύο βασικές ελλείψεις που εντοπίστηκαν είναι, πρώτον, ότι δεν επιτρέπει την ίδρυση φορέων διαχείρισης, βασικό εργαλείο για τη διαχείριση περιοχών και, δεύτερον, ότι δεν αποσαφηνίζει τις αρμοδιότητες των εμπλεκομένων στις προστατευόμενες περιοχές φορέων. Στον ίδιο νόμο δεν καθορίζεται η έννοια της «περιφερειακής ζώνης» ούτε υφίσταται σύνδεση της προστατευόμενης περιοχής με τον αναγκαίο ευρύτερο χωροταξικό σχεδιασμό. Επίσης, η ολιγωρία στην έγκριση των Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών (ΕΠΜ) καθώς και των Προεδρικών Διαταγμάτων (ΠΔ) θεωρήθηκε από την ομάδα ότι δεν οφείλεται τόσο σε κενά ή παραλείψεις του ν. 1650/86, δύο στη διαδικασία που προβλέπει η KYA 69269/5387/90.

Σχετικά με τον ν. 2742/99, το άρθρο 15 καλύπτει ένα από τα κενά του ν. 1650/86, καθώς προβλέπει και την ίδρυση φορέων διαχείρισης. Παρ' όλα αυτά, ούτε στον ν. 2742/99 αποσαφηνίζονται οι αρμοδιότητες των εμπλεκομένων φορέων. Επίσης, στους φορείς διαχείρισης δεν εκχωρούνται αρμοδιότητες φύλαξης με δυνατότητες επιβολής κυρώσεων. Σημαντικό επίσης κενό του ν. 2742/99 είναι ότι δεν εξασφαλίζει την οικονομική υποστήριξη των φορέων διαχείρισης από το κράτος. Χαρακτηριστικά, ενώ το άρθρο 15.5(δ) προβλέπει ότι το 30% των εσόδων του κάθε φορέα διαχείρισης αποδίδεται ετησίως στο ΕΤΕΡΠΣ (για την αναδιανομή πόρων μεταξύ φορέων διαχείρισης), δεν υπάρχει και αντίστοιχη δέσμευση ποσοστού εσόδων του ΕΤΕΡΠΣ προς τους φορείς διαχείρισης.

Συγκεκριμένες προτάσεις που διατύπωσε η ομάδα εργασίας είναι οι εξής:

- Για τον ν. 1650/86 είναι αναγκαία η «επικαιροποίηση» των κατηγοριών των προστατευόμενων περιοχών και η εναρμόνιση τους με τις κατηγορίες που θέτει το IUCN (International Union for the Conservation of Nature). Προτείνεται επίσης να προστεθούν δύο νέες κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών (παράκτιες περιοχές και περιφερειακά πάρκα).
- Επαναξιολόγηση και τροποποίηση της KYA 69269/5387/90 για να απλουστευτούν οι διαδικασίες έγκρισης των ΕΠΜ και των ΠΔ και για να εκπονούνται μελέτες με ουσιαστική άποψη και περιεχόμενο.
- Κρίνεται σημαντικό οι φορείς διαχείρισης να έχουν ισχυρότερο ρόλο στα θέματα φύλαξης. Έτσι, προτείνεται στον ν. 2742/99 και μέσα στους Κανονισμούς Διοίκησης και Λειτουργίας των υπό σύσταση φορέων διαχείρισης να προβλέπεται ωητή δέσμευση για συνεργασία και συντονισμό των εμπλεκόμενων φορέων σε ό,τι αφορά τον έλεγχο και την επιβολή κυρώσεων.
- Δημιουργία θεσμικού πλαισίου που θα επιτρέπει την εφαρμογή «օριζόντιων» μέτρων προστασίας για τις προστατευόμενες περιοχές.

2. Πώς σχετίζεται η εθνική με την κοινοτική νομοθεσία για τις προστατευόμενες περιοχές; Διαπιστώνονται σημαντικές αναντιστοιχίες ή αντιφάσεις;

Επικεντρώνοντας την προσοχή της στην Οδηγία 92/43/EOK, η ομάδα εργασίας εντόπισε αρκετά προβλήματα στην εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με αυτήν. Συγκεκριμένα, σε ό,τι αφορά την KYA 33318/3028/98 επισημάνθηκαν τα εξής:

- Η κακή μετάφραση της 92/43/EOK σε αρκετά σημεία (ως παράδειγμα δίνεται το άρθρο 8), με ενδεχόμενο να υπάρξουν προβλήματα στην ερμηνεία και εφαρμογή.
- Ελλιπή παραρτήματα (στα είδη των παραρτημάτων αλλά και σε ολόκληρο το Παράρτημα IV, που απουσιάζει από την σχετική KYA).

- Το αρθρο 6.3 της KYA προβλέπει την υποχρεωτική εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων από «έργα» (projects) και όχι από «σχέδια» (plans), όπως προβλέπεται από την 92/43/EOK.
- Εισάγεται νέα ορολογία για τις προστατευόμενες περιοχές (π.χ., ειδικές ζώνες διατήρησης, ειδικές ζώνες προστασίας κλπ.) διαφορετική από την κατηγοριοποίηση που έχει ο ν. 1650/86 «για την προστασία του περιβάλλοντος».

Επίσης, ορισμένα μέλη της ομάδας εργασίας επεσήμαναν ότι κατά τον χαρακτηρισμό των περιοχών του εθνικού καταλόγου Natura 2000 ελήφθησαν υπόψη κοινωνικά και οικονομικά κριτήρια. Αυτά τα κριτήρια έχουν αποκλειστεί από πρόσφατη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Βάσει της απόφασης αυτής, η επιλογή περιοχών πρέπει να βασίζεται αποκλειστικά σε επιστημονικά κριτήρια.

3. Με σημείο αναφοράς την Οδηγία των Οικοτόπων, ποιοι είναι οι βασικοί ανασταλτικοί παράγοντες για την αποτελεσματική εφαρμογή της;

Αναγνωρίστηκαν οι εξής ανασταλτικοί παράγοντες:

- Έλλειψη πολιτικής βιούλησης
- Συγκρουόμενες χρήσεις/πολιτικές
- Ανεπάρκεια κρατικού διοικητικού μηχανισμού
- Ανεπάρκεια πόρων
- Έλλειψη γνώσης και εμπειρίας σε θέματα διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών
- Ελλιπής ενημέρωση τοπικών κοινωνιών

Λόγω περιορισμένου χρόνου, δεν αναλύθηκαν σε βάθος όλοι οι παραπάνω παράγοντες. Αναγνωρίστηκε πάντως η σχέση και αλληλεπίδραση των παραγόντων, στοιχείο που δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την ανάλυση.

Καθοριστικής σημασίας στοιχείο θεωρήθηκε η έλλειψη πολιτικής βιούλησης. Βέβαια, ο βαθμός βιούλησης εμπεριέχει και το στοιχείο της επιλογής. Εξετάζοντας την περίπτωση της Οδηγίας των Οικοτόπων και ανάλογων κοινοτικών νομοθετημάτων, η ομάδα εργασίας υπογράμμισε το γεγονός ότι η εφαρμογή δεν αποτελεί πολιτική επιλογή αλλά υποχρέωση. Αυτό θα πρέπει να γίνει ιδιαίτερα σαφές στις κυβερνήσεις των χωρών -μελών της ΕΕ, ειδικά μετά και τη δυνατότητα επιβολής κυρώσεων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, που έχει ήδη τεθεί σε ισχύ για περιπτώσεις όπως του Κουρουπητού στα Χανιά.

Σε ό,τι αφορά την ανεπάρκεια του κρατικού διοικητικού μηχανισμού, διαπιστώθηκαν δύο σημαντικά κενά:

- Έλλειψη οργάνωσης και ανεπάρκεια στελεχών και υλικοτεχνικής υποδομής σε κεντρικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.
 - Συχνές επικαλύψεις και ασάφειες αρμοδιοτήτων μεταξύ εμπλεκομένων φορέων.
- Εδώ η ομάδα εργασίας πρότεινε την άμεση ενεργοποίηση και υποστήριξη της Επιτροπής Φύση 2000, ως οργάνου που θα μπορούσε να καλύψει, τουλάχιστον μερικώς, τα παραπάνω κενά.

Για την ανεπάρκεια πόρων, η ομάδα διαπίστωσε την απροθυμία διάθεσης πόρων για την εφαρμογή της 92/43/EOK. Βάσει του «master plan» που είχε αναθέσει το ΥΠΕΧΩΔΕ, είχε προκύψει ελάχιστο αναγκαίο ποσό 28 δισ. δρχ. για τη σωστή εφαρμογή και επιθυμητό ποσό 100 δισ. δρχ. Το ΕΠΠΕΡ Φύση έχει προβλέψει μόνο προϋπολογισμό 14 δισ. Επιπλέον, για τους όποιους

πόρους διατίθενται συχνά δεν έχει προηγηθεί σωστός σχεδιασμός και αξιολόγηση της πραγματικής συμβολής τους στον τελικό στόχο της αποτελεσματικής εφαρμογής της 92/43/EOK. Αν και υπάρχει βεβαίως η δυνατότητα αξιοποίησης άλλων κοινοτικών χρηματοδοτήσεων (π.χ., Life, ΠΕΠ κ.ά.), μέχρι τώρα δεν έχει γίνει σωστός συνδυασμός τους, με σημείο αναφοράς και ουσιαστικό ζητούμενο την αποτελεσματική εφαρμογή της 92/43/EOK. Στο σημείο αυτό, πέρα από την προφανή ανάγκη να συνδυάζονται καλύτερα οι ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις, η ομάδα εργασίας πρότεινε τα εξής:

- Την εγγραφή επαρκούς κονδυλίου στον τακτικό προϋπολογισμό του κράτους.
- Ορισμένο ποσοστό από το ΕΤΕΡΠΣ να διατίθεται σε ετήσια βάση για την εφαρμογή της 92/43/EOK.

Τέλος, σε ότι αφορά την έλλειψη γνώσης και εμπειρίας, αναγνωρίστηκε ότι, παρά τις φιλότιμες προσπάθειες και τις προόδους των τελευταίων ετών, υφίσταται ακόμα το κενό γνώσης, όχι μόνο στο επίπεδο μελέτης ειδών και περιοχών, αλλά ιδιαίτερα σε σχέση με το πλέον ζητούμενο, τη διαχείριση.

Τα απαραίτητα βήματα που κατά την ομάδα εργασίας πρέπει να γίνουν εδώ είναι:

- Μεταφορά της τεχνογνωσίας από προστατευόμενες περιοχές της Ελλάδας και του εξωτερικού, με αξιοποίηση και της εμπειρίας των μη κυβερνητικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στον χώρο. Η μεταφορά αυτή, για να γίνεται με τον αποτελεσματικότερο τρόπο, προϋποθέτει και την οργάνωση αντίστοιχου συστήματος ανταλλαγής πληροφοριών και εμπειριών.
- Αμεση συλοποίηση πιλοτικών εφαρμογών σχεδιασμού και διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών. Οι εφαρμογές αυτές θα βοηθήσουν στη συσσώρευση και διάχυση γνώσης για τη διαχείριση περιοχών.
- Ως ειδικότερο αλλά αναγκαίο μέτρο για την εφαρμογή της 92/43/EOK, επιβάλλεται η δημιουργία πρότυπων συστημάτων παρακολούθησης (το αντικείμενο αυτό αναλύθηκε σε βάθος από άλλη ομάδα εργασίας).

Γ' Ομάδα Εργασίας

Σύσταση και λειτουργία φορέων διαχείρισης

Συντονίστρια Θεοδότα Νάντσου

Πρακτικογράφος Νίκος Γιαννάκης

Συμμετείχαν Ανδρέας Άθανασιάδης, Πέπη Αλεξίου, Αγγέλα Γεωργαντά, Δημήτρης Δημόπουλος, Βρασίδας Ζάβρας, Κώστας Κασιούμης, Χαροκλεια Μινωτού, Γιάννης Μιχαλακόπουλος, Παγιάτας Γιώργος, Ιουλία Σιώρη, Φιλιώ Τσιαλτάτζιαλη

Η προβληματική

Φορείς διαχείρισης για τις προστατευόμενες περιοχές προβλέπονται από τον ν. 1650/86 «για την προστασία του περιβάλλοντος», ενώ το πλαίσιο ίδρυσής τους περιγράφεται στον ν. 2742/99 περί «χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης». Επιπλέον, η Οδηγία για τους Οικοτόπους (92/43/EOK), στο άρθρο 6.1, ζητάει από τα κράτη-μέλη να καθορίσουν συγκεκριμένα μέτρα διατήρησης και μέτρα διαχείρισης για τις Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (Natura 2000). Ο ν. 2742/99 περιγράφει δύο τύπους διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών:

- Τους φορείς διαχείρισης, που είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και μπορούν να επιφορτιστούν με τη διαχείριση μίας ή περισσότερων προστατευόμενων περιοχών. Ο πρώτος και στην ουσία μοναδικός φορέας διαχείρισης στην Ελλάδα ιδρύθηκε το 2000 για το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου.
- Τις συμβάσεις διαχείρισης, με τις οποίες το ΥΠΕΧΩΔΕ αναθέτει διαχειριστικές αρμοδιότητες σε φορείς δημόσιους (ΝΠΙΔΔ) ή ιδιωτικούς (ΝΠΙΔ). Μέχρι στιγμής δεν έχουν συναφθεί συμβάσεις διαχείρισης.

Η ομάδα εργασίας ασχολήθηκε με το πλαίσιο σύστασης και λειτουργίας των φορέων διαχείρισης, καθώς και με τις δυνατότητες στήριξής τους από τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες. Ενδεικτικά ξητήματα που απασχόλησαν την ομάδα είναι:

- Η ευελιξία του οργανωτικού σχήματος διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών που προβλέπεται από τον νόμο, με δεδομένη την ποικιλομορφία του ελληνικού δικτύου προστατευόμενων περιοχών (όπως αυτό ορίζεται από τον εθνικό κατάλογο Natura 2000).
- Η εξέταση της επάρκειας του υφιστάμενου (ΥΠΕΧΩΔΕ, Τμήμα Φυσικού Περιβάλλοντος) και προβλεπόμενου (Επιτροπή Φύση 2000) διοικητικού μηχανισμού για τον συντονισμό της διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών και για τη στήριξη των φορέων διαχείρισης σε εθνικό επίπεδο.
- Ο εντοπισμός των κενών, αντιφάσεων και άλλων προβλημάτων στην υφιστάμενη νομοθεσία για τους φορείς διαχείρισης, καθώς και των κανονιστικών πράξεων των οποίων η έκδοση εκκρεμεί.
- Η απουσία κρατικής δέσμευσης για οικονομική ενίσχυση των φορέων, τουλάχιστον κατά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας τους.

- Ο ρόλος των περιβαλλοντικών μη κυβερνητικών οργανώσεων στη διαχείριση προστατευόμενων περιοχών.

Με στόχο την εξέταση του πλαισίου ίδρυσης και λειτουργίας των φορέων διαχείρισης, τον εντοπισμό των δυνάμει θετικών στοιχείων και των προβλημάτων, και τη διατύπωση προτάσεων για την αντιμετώπισή τους, η ομάδα εργασίας καθικοποίησε τα παραπάνω ζητήματα στις παρακάτω θεματικές ενότητες:

Πορίσματα και προτάσεις της ομάδας εργασίας

1. Κεντρικός συντονισμός φορέων διαχείρισης και ο ρόλος του κράτους

Μετά από εξέταση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου διαπιστώθηκε ότι απουσιάζει ένα ευέλικτο δραγμα που θα συντονίζει τη δράση των φορέων διαχείρισης. Κρίθηκε ότι η λειτουργία ενός φορέα με τέτοιες αρμοδιότητες είναι αναγκαία, αφού προβλέπεται ότι με την ίδρυση περισσότερων φορέων διαχείρισης θα ανακύψουν πολλά θέματα κοινού προβληματισμού. Εκτιμήθηκε ότι οι φορείς θα πρέπει να λειτουργούν με σχετική αυτονομία από την κεντρική διοίκηση, οπότε κρίθηκε απαραίτητος ο περιορισμός των αρμοδιοτήτων του συντονιστικού οργάνου σε γνωμοδοτικές και υποστηρικτικές.

Η ομάδα εργασίας εξέτασε τις δυνατότητες επίτευξης του βέλτιστου σχήματος κεντρικού συντονισμού της λειτουργίας των φορέων διαχείρισης, το οποίο όμως θα διασφαλίζει και τη μέγιστη δυνατή αυτονομία τους από την κεντρική διοίκηση.

Η ομάδα εργασίας δεν έκρινε απαραίτητη την ίδρυση νέου κρατικού οργάνου. Αυτό θα ενέτεινε τελικά τη δυσκαμψία και θα ήταν αντίθετο με τη γενικότερη πολιτική περιστολής του δημόσιου τομέα. Η Επιτροπή Φύση 2000, όπως προβλέπεται από τον ν. 2742/99, έχει θεσμικά τη δυνατότητα να αναλάβει αυτόν το συντονιστικό ρόλο. Προτείνεται λοιπόν η Επιτροπή Φύση 2000 να συσταθεί άμεσα και να αναλάβει τον γενικό συντονισμό και την υποστήριξη, σε κεντρικό επίπεδο, των φορέων διαχείρισης. Σε αυτόν το ρόλο της η Επιτροπή Φύση 2000 προτείνεται να υποστηρίζεται από το ΕΚΠΑΑ. Το προτεινόμενο σχήμα μπορεί να λειτουργήσει χωρίς καμία παρέμβαση σε επίπεδο τυπικού νόμου. Επιπλέον, μελλοντικά θα πρέπει να προβλεφθεί συμμετοχή εκπροσώπων των ΦΔ στην Επιτροπή Φύση 2000.

2. Χρηματοδότηση των ΦΔ

Το αρχικό ερώτημα που απασχόλησε την ομάδα εργασίας ήταν αν οι φορείς διαχείρισης πρέπει να λαμβάνουν εγγυημένη κρατική χρηματοδότηση. Ο ν. 2742/99 δεν εκφράζει ξεκάθαρα τη δέσμευση της πολιτείας να στηρίζει οικονομικά τους φορείς. Μέχρι σήμερα ο φορέας διαχείρισης της Ζακύνθου έχει λάβει μικρή αρχική χρηματοδότηση από το ΕΤΕΡΠΣ. Επισημάνθηκε ότι η βελτίωση των διαδικασιών λειτουργίας του ΕΤΕΡΠΣ (σχεδιασμός, διαφάνεια) και η δέσμευση ενός μέρους των πόρων του θα μπορούσε να το καταστήσει πηγή σημαντικής οικονομικής ενίσχυσης των φορέων.

Στόχος των προτάσεων της ομάδας είναι η εξασφάλιση σταθερής οικονομικής ενίσχυσης προς

τους φορέας διαχείρισης από κρατικούς πόρους, μέσω της οποίας διασφαλίζεται και εκφράζεται έμπρακτα η δέσμευση του κράτους να προστατεύει το φυσικό περιβάλλον. Η εξασφάλιση αυτής της ενίσχυσης δεν θα πρέπει με κανέναν τρόπο να οδηγήσει σε αποκλειστική οικονομική εξάρτηση των φορέων από το κράτος. Αντίθετα, θα πρέπει να έχει τη φιλοσοφία της ενίσχυσης των φορέων διαχείρισης με στόχο την ενδυνάμωσή τους και τη μελλοντική οικονομική τους αυτοδυναμία.

Η ομάδα εργασίας κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η πολιτική χρηματοδοτήσεων των φορέων διαχείρισης πρέπει να απευθύνεται τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα. Όσον αφορά τον δημόσιο τομέα:

- Το αρχικό κόστος σύστασης και λειτουργίας (start-up funding) των ΦΔ θα πρέπει να καλύπτεται από κρατικούς πόρους. Μέσα από το ΕΠΠΕΡ III έχει προβλεφθεί σημαντικό κονδύλι γι' αυτή την κατηγορία δαπάνης. Κρίνεται απαραίτητη η άμεση εξάλειψη των υφιστάμενων διαδικαστικών προβλημάτων, ώστε το ποσό αυτό να μπορεί να διατεθεί άμεσα σε φορέας διαχείρισης.
- Η οικονομική συμμετοχή του κράτους θα πρέπει να είναι μόνιμη και να καλύπτει τα βασικά έξιδα λειτουργίας των φορέων. Προϋποτίθεται ότι ο φορέας διαχείρισης τεκμηριώνει την ανάγκη για κρατική χρηματοδότηση. Γι' αυτό προτείνεται:

α. Αναμόρφωση του ΕΤΕΡΠΣ.

Συγκεκριμένα, προτείνεται η θεσμοθέτηση διαδικασιών υποβολής, αξιολόγησης και έγκρισης προτάσεων χρηματοδότησης. Επιβάλλεται επίσης και η δημοσιοποίηση ετήσιου σχετικού απολογισμού. Δεδομένου ότι δεν υφίσταται πρόβλεψη στην κείμενη νομοθεσία για τα κριτήρια κρατικής ή κοινοτικής χρηματοδότησης των φορέων διαχείρισης του ν. 2742/99, κρίνεται σκόπιμο, για να υπάρχει διαφάνεια στη λήψη των αποφάσεων αλλά και για να τηρείται ενιαίο μέτρο κρίσεως στην επιλογή των χρηματοδοτούμενων φορέων, να προωθηθεί νομοθετική ρύθμιση ως εξής:

Άρθρο.....

Κατανομή χρηματοδοτήσεων σε Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών.

Στο άρθρο 15 παρ. 5 στοιχείο (α) προστίθενται εδάφια ως εξής:

«Με κανονιστικές κοινές αποφάσεις των Υπουργών Οικονομικών, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και επίσης, εφόσον ρυθμίζονται ζητήματα Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων ή κοινοτικών χρηματοδοτήσεων, του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, καθορίζονται τα κριτήρια κατανομής των επιχορηγήσεων από τους φορείς του δημόσιου τομέα και του ΕΤΕΡΠΣ προς τους Φορείς Διαχείρισης καθώς και των χρηματοδοτήσεων από προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων. Με αποφάσεις μόνο του ΥΠΕΧΩΔΕ είναι δυνατόν να καθοριστούν τα κριτήρια αναδιανομής των πόρων μεταξύ των φορέων Διαχείρισης του στοιχείου (δ) του παρόντος.

Οι αποφάσεις αυτές είναι δυνατόν να αφορούν στην κατανομή είτε σε ετήσια βάση είτε σε μεγαλύτερες είτε και μικρότερες περιόδους. Είναι επίσης δυνατόν να έχουν πάγια εφαρμογή. Με τις αποφάσεις αυτές προβλέπεται χρηματοδότηση είτε των Φορέων Διαχείρισης γενικά είτε συγκεκριμένων κατηγοριών δραστηριοτήτων τους. Για την έκδοση ή την τροποποίηση των κανονιστικών αυτών αποφάσεων γνωμοδοτεί η Επιτροπή Φύση 2000».

β. Οι κρατικοί φορείς των οποίων οι αρμόδιότητες συνάπτονται με θέματα περιβάλλοντος θα πρέπει να υποχρεώνονται να συμβάλλουν οικονομικά στη λειτουργία των φορέων διαχείρισης. Συγκεκριμένα, προτείνεται να περιληφθεί στον τακτικό προϋπολογισμό των παραπάνω κρατικών φορέων σχετική πίστωση για τους φορείς διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών. Παραδειγματικά αναφέρονται οι εξής κρατικοί φορείς: ΥΠΕΧΩΔΕ, Υπουργείο Γεωργίας (Γενική Γραμματεία Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος, Δ/νση Αλιείας), Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας (Δ/νση Προστασίας Θαλάσσιου Περιβάλλοντος), Υπουργείο Ανάπτυξης (ΕΟΤ, ΔΕΗ κ.ά.).

3. Ρόλος των ΜΚΟ

Στην ενότητα αυτή συζητήθηκε η συμμετοχή των περιβαλλοντικών οργανώσεων στους ΦΔ. Συζητήθηκε επίσης η διατήρηση του ανεξάρτητου και ελεγκτικού ρόλου των περιβαλλοντικών οργανώσεων. Στόχος ήταν ο εντοπισμός στοιχείων που εγγυώνται τη θεμελίωση εποικοδομητικής συνεργασίας των περιβαλλοντικών οργανώσεων με τους ΦΔ ενώ ενισχύουν τον θεσμικό ρόλο των περιβαλλοντικών ΜΚΟ.

Η ομάδα εργασίας διαπέρασε τις εξής προτάσεις:

1. Οι περιβαλλοντικές οργανώσεις είναι απαραίτητο να συμμετέχουν στους ΦΔ, διατηρώντας παράλληλα την ανεξαρτησία, την αυτοτέλεια και τον ελεγκτικό ρόλο τους.
2. Η εκπροσώπηση των περιβαλλοντικών ΜΚΟ στο ΔΣ του ΦΔ θα πρέπει να διέπεται από τη φιλοσοφία του γενικότερου συμφέροντος της προστατευόμενης περιοχής.
3. Να ενεργοποιηθεί η εξουσιοδότηση του άρθρου 15 παρ. 1(γ) του ν. 2742/99 για έκδοση KYA που θα καθορίσει μεταξύ άλλων κριτήρια σύνταξης του μητρώου περιβαλλοντικών ΜΚΟ.
4. Οι φορείς διαχείρισης θα πρέπει να εκμεταλλευτούν στο μέγιστο δυνατό την εμπειρία που έχει συσσωρευτεί στις περιβαλλοντικές ΜΚΟ που εκπονούν δράσεις διαχείρισης στις προστατευόμενες περιοχές μέχρι σήμερα.

4. Κοινωνικός ρόλος των ΦΔ

Η συζήτηση σ' αυτή την ενότητα επικεντρώθηκε στην αντίληψη των τοπικών κοινωνιών η οποία ταυτίζει τον κοινωνικό ρόλο των φορέων διαχείρισης με την αντισταθμιστική πολιτική της διοίκησης. Στόχος είναι να πάψει να ταυτίζεται ο κοινωνικός ρόλος των ΦΔ με την εφαρμογή αντισταθμιστικών μέτρων που έχουν αποκλειστικά οικονομικό χαρακτήρα. Εξετάστηκαν τρόποι για την επιτυχημένη ενσωμάτωση του φορέα στην τοπική κοινωνική πραγματικότητα.

Η ομάδα εργασίας πρότεινε να τηρούνται οι παρακάτω γενικές αρχές:

1. Ο κοινωνικός ρόλος των ΦΔ είναι να εκπαιδεύσουν την τοπική κοινωνία, τους τοπικούς και κρατικούς φορείς και το κοινό στην έννοια της αειφόρου ανάπτυξης των προστατευόμενων περιοχών.
2. Ο κοινωνικός ρόλος των ΦΔ αφορά τρία επίπεδα:
 - Κοινωνικό σύνολο (απασχόληση ανθρώπινου δυναμικού, στήριξη τοπικών πρωτοβουλιών, περιβαλλοντική εκπαίδευση κ.ά.).

- Τοπική αυτοδιοίκηση (ενασχόληση του ΦΔ με θέματα ευρύτερου τοπικού ενδιαφέροντος, στήριξη στην τοπική αυτοδιοίκηση στο επίπεδο της δημοσιοποίησης και προβολής και στο επίπεδο της ενημέρωσης του κοινού, διαφάνεια δραστηριοτήτων ΦΔ, σεμινάρια κατάρτισης και επιμόρφωσης).
- Περιφερειακές και κεντρικές αρχές (συνεργασία με αρμόδια όργανα, ενημέρωση για τις δραστηριότητες του ΦΔ, σεμινάρια επιμόρφωσης).

ΠΡΟΣΟΧΗ: Ο κοινωνικός ρόλος του ΦΔ δεν πρέπει να συγχέεται με την εφαρμογή των αντισταθμιστικών μέτρων που έχουν αποκλειστικά οικονομικό χαρακτήρα.

Δ' Ομάδα εργασίας

Ανθρώπινες δραστηριότητες στις προστατευόμενες περιοχές
και βιωσιμότητα των φορέων διαχείρισης

Συντονίστρια Παναγιώτα Μαραγκού

Πρακτικογράφος Ράνια Γιαννάκου

Συμμετείχαν Στέλλα Αδαμαντοπούλου, Γιάννα Αραμπατζή, Φωτεινή Βακιτσίδου, Μυρσίνη Μαλακού, Δάφνη Μάντζιου, Γιάννης Μαρίνος, Θεόδωρος Ναζηρίδης, Λάζαρος Νικολάου, Γιάννης Παντής, Κώστας Πιστόλας, Ελένη Σβορώνου, Μιχάλης Σκουρτος, Βάλια Στεργιώτη, Μαρίνα Συμβουλίδου, Σπύρος Ψαρούδας

Η προβληματική

Η αντίληψη που επικρατεί πλέον για τις προστατευόμενες περιοχές είναι ότι πρόκειται για περιοχές «αφιερωμένες» στην προστασία της βιοποικιλότητας αλλά και των τοπικών φυσικών και κοινωνικοπολιτιστικών χαρακτηριστικών μέσω της θεώρησης των ανθρώπινων δραστηριοτήτων μέσα και γύρω από αυτές.

Αυτή η διατύπωση αναγνωρίζει την παρουσία ανθρώπινων δραστηριοτήτων μέσα στις ΠΠ. Στην Ελλάδα αυτό συνιστά άλλωστε τον κανόνα, λόγω της κλίμακας και λόγω της ανθρώπινης παρουσίας, που μπορεί να μην είναι πάντα έντονη, αλλά σημειώνεται παντού. Επιτέλον, αναγνωρίζει την ανάγκη των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, αφού σε πολλές περιπτώσεις η ανθρώπινη παρουσία έχει συμβάλει σημαντικά στη διαμόρφωση και διατήρηση του μωσαϊκού των διαφόρων τύπων οικοτόπων που σήμερα προσπαθούμε να προστατεύσουμε.

Ένα άλλο θέμα που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι ότι ένα εθνικό δίκτυο προστατευόμενων περιοχών αποτελεί μια δομή που μπορεί αρχικά να οργανώνεται και να υποστηρίζεται ως αναγκαιότητα από την κεντρική πολιτεία (κάποτε λόγω διεθνών δεσμεύσεων και υποχρεώσεων) και να αφορά το σύνολο του πληθυσμού, αλλά που στη συνέχεια πρέπει να υποστηριχθεί από την τοπική κοινωνία. Συνεπώς, η αποτελεσματικότητα της διαχείρισης μιας ΠΠ και η συνετή χρήση των φυσικών πόρων βασίζεται τελικά όχι μόνο στη εφαρμογή ενός (σωστού) θεσμικού πλαισίου αλλά και στη συναίνεση και τη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και των ανθρώπων που τοπικά ωφελούνται από τους φυσικούς πόρους.

Για να επιτευχθεί η συνετή χρήση των φυσικών πόρων σε μια ΠΠ και να διατηρηθεί η βιοποικιλότητα, πρέπει να τίθενται δεσμευτικοί κανόνες για όλες τις δραστηριότητες. Αυτό ενίστε συνεπάγεται μεγαλύτερα κόστη αλλά, από την άλλη, το πλαίσιο προστασίας μπορεί να φέρει μεγαλύτερα οφέλη (π.χ., επιδοτήσεις σε ΠΠ, ακριβότερα προϊόντα οργανικής γεωργίας, προϊόντα με «ονομασία προέλευσης» κλπ.). Το πώς μοιράζονται οι υποχρεώσεις ή/και τα οφέλη

που προκύπτουν από τη διαχείριση μιας ΠΠ είναι ένα ακόμη θέμα που συχνά προκαλεί τριβές και που συνδέεται άμεσα και με το θέμα της βιωσιμότητας ενός ΦΔ. Το ερώτημα είναι τούτο: Μπορεί ένας ΦΔ να είναι πραγματικά λειτουργικός, δηλαδή να θέτει διαχειριστικούς στόχους, να σχεδιάζει και να πραγματοποιεί τις απαραίτητες δράσεις για την υλοποίησή τους, χωρίς να έχει εξασφαλίσει τους αναγκαίους πόρους τουλάχιστον για το ελάχιστο των βασικών του δαπανών;

Με βάση τα παραπάνω, βασικός στόχος της ομάδας εργασίας ήταν να εντοπίσει κάποιες βασικές αρχές που πρέπει να ισχύουν για τις ανθρώπινες δραστηριότητες μέσα και γύρω από τις προστατευόμενες περιοχές, ώστε, αφενός, να εξασφαλίζεται η βιωσιμότητα των φορέων διαχείρισης και, αφετέρου, να επιτυγχάνεται ο βασικός στόχος της διαχείρισης των περιοχών αυτών, δηλ. η προστασία των φυσικών (και σε κάποιες περιπτώσεις και πολιτιστικών) χαρακτηριστικών τους.

Το θέμα χωρίστηκε σε δύο βασικές ενότητες: Οι ανθρώπινες δραστηριότητες αποτελούν την πραγματική και καθημερινή πρακτική σε όλες τις προστατευόμενες περιοχές ενώ η βιωσιμότητα των φορέων διαχείρισης αφορά πρακτικά μόνο τις περιοχές όπου αυτοί έχουν ιδρυθεί (προς το παρόν μόνο το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου) ή πρόκειται να ιδρυθούν.

Πορίσματα και προτάσεις της ομάδας εργασίας

Ελάχιστες απαιτήσεις και δρια των ανθρώπινων δραστηριοτήτων μέσα σε μια προστατευόμενη περιοχή

Στα παρακάτω ο όρος «ανθρώπινες δραστηριότητες» χρησιμοποιείται με την ευρύτερη έννοια, η οποία, εκτός από τις οικονομικές δραστηριότητες, περιλαμβάνει και τις πολιτιστικές, τις κοινωνικές κλπ. Η ομάδα εργασίας συμφώνησε ότι η βιωσιμότητα των δραστηριοτήτων δεν πρέπει να εξαντλείται στην καθαρά οικονομική ή, μάλλον, αγοραία διάσταση του θέματος, αλλά να περιλαμβάνει και δράσεις που συνδέονται με την ποιότητα ζωής. Γι' αυτό, τα πολιτιστικά και κοινωνικά στοιχεία θεωρήθηκαν εξίσου σημαντικά με το προστατευτέο αντικείμενο δύον αφορά τη ρύθμιση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων μέσα σε μια προστατευόμενη περιοχή.

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή, στην Ελλάδα, εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις, το φυσικό περιβάλλον έχει διαμορφωθεί από τις ανθρώπινες δραστηριότητες σε τέτοιο βαθμό, ώστε δεν υπάρχουν πια πραγματικά παρθένες περιοχές. Μάλιστα, σε πολλές περιπτώσεις αυτή η αλληλεπίδραση ανθρώπινων δραστηριοτήτων και ενδιαιτημάτων είναι λειτουργική και συνεισφέρει σε τέτοιο βαθμό στις φυσικές αξίες της περιοχής, ώστε ο διαχειριστικός στόχος να περιλαμβάνει τη διατήρησή της. Γι' αυτό, η ομάδα εργασίας κάτεληξε ότι δεν είναι επιθυμητή η δημιουργία κλειστών προστατευόμενων περιοχών που θα λειτουργούν σαν ζωντανά μουσεία φυσικής ιστορίας.

Ρύθμιση ανθρώπινων δραστηριοτήτων

Οι ανθρώπινες δραστηριότητες πρέπει να ρυθμίζονται έτσι ώστε να είναι αποδοτικές και επωφελείς και για τις τοπικές κοινωνίες και για τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος.

Κατά την ισχύουσα πρακτική, οι ανθρώπινες δραστηριότητες σε μια προστατευόμενη περιοχή περιγράφονται, συχνά με μεγάλη λεπτομέρεια, από Προεδρικό Διάταγμα που ορίζει ζώνες προστασίας, δρια κλπ. Άλλα οι γνώσεις μας για το προστατευτέο αντικείμενο κατά την περίοδο

που συντάσσεται το ΠΔ δεν αρκούν πάντα για την ακοιβήριση των δραστηριοτήτων. Επιπλέον δεν υπάρχει η απαραίτητη ευελιξία στους θεσμούς, ώστε να αντιμετωπίζονται άμεσα νέες ανάγκες και δυνατότητες. Γι' αυτό, η ομάδα πρότεινε σε μια προστατευόμενη περιοχή το ΠΔ να προσδιορίζει τους επιτρεπτούς τύπους δραστηριοτήτων (ποιοτικά στοιχεία), ενώ ο φορέας διαχείρισης τα δρια και την έντασή τους (ποσοτικά στοιχεία).

Στο πλαίσιο αυτού του σχήματος, ο κάθε φορέας διαχείρισης, για να επιτύχει στο έργο του, θα πρέπει με τη σειρά του να καταγράψει όλες τις δραστηριότητες στην προστατευόμενη περιοχή. Στη συνέχεια πρέπει να ιεραρχηθούν οι δραστηριότητες και να ρυθμιστεί η ένταση τους, ώστε το αποτέλεσμα να οδηγήσει στη ζωνοποίηση της ΠΠ. Στις ζώνες θα τοποθετούνται όλες οι συμβατές με το προστατευτέο αντικείμενο δραστηριότητες, οι οποίες θα ενισχύονται και θα υποστηρίζονται από τον ΦΔ. Η διαδικασία αυτή είναι απαραίτητη για νέες δραστηριότητες, ενώ πιθανόν να είναι απλούστερη για παραδοσιακές δραστηριότητες που είναι ιστορικά διαπιστωμένο ότι συνάδουν με τη διατήρηση των στοιχείων που επιθυμούμε να προστατεύσουμε.

Ο παρακάτω ενδεικτικός και όχι εξαντλητικός κατάλογος περιλαμβάνει επιγραμματικά και με τυχαία σειρά διάφορα αριτήρια αξιολόγησης στα οποία κατέληξε η ομάδα εργασίας. Για κάθε δραστηριότητα θα πρέπει λοιπόν να εξετάζεται:

- Η συμβατότητα με τον διαχειριστικό στόχο
- Η φέροντα ικανότητα της περιοχής
- Ο βαθμός έντασής της στο χώρο και στο χρόνο
- Η συμπληρωματικότητα με άλλες ισχύουσες δραστηριότητες
- Η συνέργεια δράσεων
- Η αρχή της προφύλαξης
- Η (μακροπρόθεσμη) οικονομική βιωσιμότητα
- Η συμβολή της στην ποιοτική αναβάθμιση της περιοχής
- Η συμβατότητα με την εξέλιξη της τοπικής κοινωνίας
- Ο καινοτόμος χαρακτήρας
- Η συμβατότητα με ευρύτερες πολιτικές διαχείρισης
- Η συμβολή της στην ανάδειξη της τοπικής ιδιαιτερότητας
- Η δυνατότητα ελέγχου και παρακολούθησης

Μια ξεχωριστή κατηγορία έργων που πρέπει να εξετάζονται ακόμη και αν δεν πληρούν τα παραπάνω αριτήρια είναι όσα αξιολογούνται ως αποδεδειγμένης κοινής αφέλειας (και όχι κοινού συμφέροντος). Γι' αυτά τα έργα προτείνεται να απαιτείται γνωμοδότηση του φορέα που θα είναι υπεύθυνος για την προστατευόμενη περιοχή, ώστε να διασφαλίζεται η μικρότερη δυνατή επιβάρυνση της περιοχής από την υλοποίηση και λειτουργία τους.

Βιωσιμότητα των φορέων διαχείρισης

Εφόσον συμφωνήθηκε ότι η διατήρηση και η ανάπτυξη μιας προστατευόμενης περιοχής εξαρτάται από οικονομικούς αλλά και κοινωνικούς παράγοντες, η ομάδα εργασίας διαχώρισε αντίστοιχα και τη βιωσιμότητα των φορέων διαχείρισης σε οικονομική και κοινωνική.

Κοινωνική βιωσιμότητα

Για να υλοποιήσει τους στόχους του, ένας φορέας διαχείρισης πρέπει πρώτα απ' όλα να γίνει αποδεκτός από την τοπική κοινωνία. Αυτό επιτυγχάνεται αν η λειτουργία του διέπεται από αξιοπιστία και αξιοκρατία στη λήψη αποφάσεων και από διαφάνεια σε όλους τους τομείς και τις πτυχές της λειτουργίας του. Ο φορέας πρέπει επίσης να είναι ικανός να εμπνεύσει το όραμα της προστασίας στην τοπική κοινωνία.

Το επόμενο βήμα που θεωρήθηκε απαραίτητο είναι η ενσωμάτωση του φορέα διαχείρισης στην τοπική κοινωνία. Πρέπει να αναπτύσσονται δράσεις ενδυνάμωσης των διαφόρων ομάδων και να υποστηρίζονται οι τοπικές πρωτοβουλίες. Πρέπει επίσης οι κάτοικοι να συμμετέχουν ουσιαστικά και ανάλογα με τις ικανότητες και τα συμφέροντά τους στις δραστηριότητες του φορέα διαχείρισης, ώστε τελικά να αναπτυχθούν οι απαραίτητες δομές δσμωσης ανάμεσα στο φορέα και την τοπική κοινωνία.

Οικονομική βιωσιμότητα

Οι προστατευόμενες περιοχές αποτελούν δημόσιο αγαθό. Συνεπώς η ομάδα εργασίας θεώρησε ότι το κόστος των δράσεων διατήρησης και προστασίας τους δεν μπορεί να αφορά αποκλειστικά τους κατοίκους της προστατευόμενης περιοχής ή να βαραίνει μόνο τους επισκέπτες. Το κόστος πρέπει να επιμεριζεται σε όλους τους πολίτες που πραγματικά ή δυνητικά απολαμβάνουν τα αγαθά που προσφέρει μια προστατευόμενη περιοχή. Και είναι επίσης ανάγκη να διατίθεται σταθερή κρατική επιχορήγηση στο εθνικό δίκτυο προστατευόμενων περιοχών.

Αν περιοριστούμε στις περιοχές που έχουν ή προβλέπεται να αποκτήσουν ανεξάρτητο φορέα διαχείρισης, ευχή και στόχος είναι να υποστηριχτεί η στρατηγική τους για τη διαχείριση της προστατευόμενης περιοχής, ώστε με τον καιρό κάθε ΦΔ να γίνει ανταποδοτικός και οικονομικά αυτοδύναμος. Γι' αυτό, θεωρούμε ότι πρέπει να προβλέπεται για κάθε ΦΔ ελάχιστη κρατική χρηματοδότηση ώστε να εξασφαλίζεται ο πυρήνας των δράσεών του. Με το τελευταίο εννοείται το σύνολο των ανελαστικών υποχρεώσεων του φορέα, που περιλαμβάνουν τα ελάχιστα αναγκαία πάγια εξόδα λειτουργίας του αλλά και τα σάσα απαιτούνται για να υλοποιηθούν οι απαραίτητες δράσεις προκειμένου αυτός να επιτύχει τους βασικούς διαχειριστικούς του στόχους.

Για κάθε φορέα διαχείρισης η ομάδα πρότεινε ένα ορισμένου χρόνου (π.χ., πέντε ή επτά ετών) πρόγραμμα δράσης που, εκτός από τους απαραίτητους διαχειριστικούς στόχους, θα περιλαμβάνει και οικονομικούς στόχους. Η κρατική οικονομική ενίσχυση στην αρχή είναι επιθυμητό να είναι υψηλή, ώστε να βοηθήσει το ξεκίνημα και την οργάνωση του νέου φορέα, και να μειώνεται σταδιακά, χωρίς ωστόσο να πέφτει ποτέ κάτω από το ποσό που απαιτείται για να καλυφθεί ο πυρήνας των δράσεών του. Στο ίδιο διάστημα ο φορέας θα πρέπει να καταβάλλει προσπάθειες και να λαμβάνει τις κατάλληλες πρωτοβουλίες ώστε να αυξάνεται η οικονομική του αυτοδυναμία. Προτείνεται δηλαδή ένα σύστημα κρατικής χρηματοδότησης και ενίσχυσης αντιστρόφως ανάλογο της αυξανόμενης αυτοδυναμίας κάθε φορέα.

Σύμφωνα με τα πορίσματα της ομάδας εργασίας, με την ολοκλήρωση του προγράμματος το έργο και η απόδοση του κάθε φορέα θα αξιολογείται. Αν ο φορέας έχει επιτύχει την οικονομική

αυτοδυναμία, η κρατική χρηματοδότηση θα μειώνεται και πάλι στο ελάχιστο (πυρήνας δράσεων). Σε ιδιαίτερες περιπτώσεις απόλυτης αυτοδυναμίας του ΦΔ, η κρατική ενίσχυση μπορεί και να σταματά, τουλάχιστον μέχρι να εμφανιστεί ξανά ανάλογη ανάγκη. Με βάση πάντως την εμπειρία από φορείς άλλων προστατευόμενων περιοχών, π.χ. του πολύ επιτυχημένου Εθνικού Πάρκου του Αμπρούτζο στην Ιταλία, η αυτοδυναμία αυτή δεν αναμένεται να μπορεί να επιτευχθεί στη διάρκεια ενός ολιγοετούς προγράμματος δράσης.

Σε κάθε περίπτωση, μετά το τέλος του προγράμματος θα ελέγχεται κατά πόσον η αδυναμία αυτή οφείλεται σε μη ζεαλιστικούς στόχους, σε ολιγωρία των υπευθύνων ή ακόμη και σε κακή διαχείριση, και θα λαμβάνονται τα ανάλογα διορθωτικά μέτρα. Ένα νέο πρόγραμμα δράσεων θα εκπονείται και η κρατική ενίσχυση θα συνεχίζεται όσο χρειαστεί, προκειμένου ο φορέας να μπορεί να σχεδιάζει και να υλοποιεί αυτόνομα τις απαραίτητες δράσεις.

Εξεύρεση πόρων

Εκτός από τις ετήσιες επιδοτήσεις από κεντρικές υπηρεσίες ή από τον τακτικό προϋπολογισμό που αναφέρθηκαν παραπάνω, σύμφωνα και με τη σχετική βιβλιογραφία υπάρχουν διάφοροι τρόποι χρηματοδότησης ενός φορέα διαχείρισης. Ο καθένας απ' αυτούς μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε συνδυασμό με τους υπόλοιπους, είτε για να εξασφαλιστούν πόροι για μια συγκεκριμένη δράση που χρειάζεται να υλοποιήσει ο φορέας, είτε για τη γενική του λειτουργία και για να καλυφθούν δράσεις που πιθανόν να μην ελκύουν την ιδιωτική πρωτοβουλία. Στο πλαίσιο της ομάδας εργασίας εξετάστηκαν οι παρακάτω εναλλακτικές λύσεις.

Χρηματοδοτικά προγράμματα, χορηγίες και δωρεές

Στην ενότητα αυτή συζητήθηκε η υποχρέωση ενός ΦΔ να αναζητεί ενεργητικά χορηγούς ή χρηματοδοτικά πλαίσια για συγκεκριμένα προγράμματα. Αν και πρόκειται για θετικές πρωτοβουλίες που μπορούν να στηρίξουν οικονομικά έναν φορέα διαχείρισης, η ομάδα έκρινε ότι επιβάλλεται η θέσπιση κριτηρίων τόσο για συνεργάτες όσο και για χορηγούς. Παρόμοια τακτική ακολουθούν άλλωστε διεθνείς οργανισμοί που ασχολούνται με προστατευόμενες περιοχές αλλά και μη κυβερνητικές περιβαλλοντικές οργανώσεις. Αυτά τα κριτήρια επιλογής πρέπει να καλύπτουν όχι μόνο το τελικό προϊόν μιας εταιρίας αλλά και όλη τη διαδικασία παραγωγής. Έτσι, οι προστατευόμενες περιοχές δεν θα γίνουν το περιβαλλοντικό άλλοθι εταιριών που μπορεί με τις άλλες τους ενέργειες να δρουν καταστρεπτικά για το περιβάλλον.

Σε κάθε περίπτωση, πάντως, όλοι οι συμμετέχοντες συμφώνησαν ότι η επιλογή ενός χρηματοδοτικού προγράμματος ή μιας εταιρικής συνεργασίας πρέπει να γίνεται σύμφωνα με τον στρατηγικό σχεδιασμό του κάθε φορέα διαχείρισης και με βάση την αναγκαιότητα της δράσης, και όχι σύμφωνα με την προσφορά.

Επιπλέον, ο κάθε φορέας διαχείρισης πρέπει να επιδιώκει μια διαφοροποιημένη και πλατιά βάση συνεργατών και χορηγών έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η μεγαλύτερη δυνατή αυτονομία.

Οικονομικές δραστηριότητες με άμεση ή έμμεση εμπλοκή του φορέα διαχείρισης

Στην πρώτη περίπτωση η ομάδα ασχολήθηκε με δραστηριότητες που υλοποιεί ο φορέας και που

μπορεί να περιλαμβάνουν, π.χ., εισιτήρια ξενάγησης σε μια ΠΠ, έσοδα από εκμετάλευση του λογοτύπου της ή από πωλήσεις ειδών σε κέντρα πληροφόρησης. Ο φορέας δικαιούται βέβαια να απολαμβάνει τα αποτελέσματα των ενεργειών του, αν και στο πλαίσιο της κοινωνικής βιωσιμότητας που αναφέρθηκε παραπάνω κρίνεται σκόπιμο αυτού του τύπου οι δραστηριότητες που υλοποιούνται αποκλειστικά από έναν ΦΔ να μειώνονται σταδιακά, καθώς ο στόχος είναι η τοπική κοινωνία να συμμετέχει δύο και πιο ενεργά στη διαχείριση της περιοχής.

Η δεύτερη περίπτωση περιλαμβάνει κάποιου είδους έμμεση φορολογία επί δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται με τη συμβολή του φορέα διαχείρισης, π.χ., με τη δέσμευση ενός ποσοστού από τον ΦΠΑ που ήδη καταβάλλουν οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται μέσα στην ΠΠ υπέρ της διαχείρισης της ΠΠ. Σύμφωνα και με τη διεθνή πρακτική, δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό και την παροχή υπηρεσιών σε επισκέπτες είναι πολύ εύκολο να ενταχθούν σε ένα τέτοιο ανταποδοτικό σύστημα, ακόμη και σε εθελοντική βάση. Ωστόσο, δύο οι συμμετέχοντες συμφώνησαν ότι το θέμα δεν είναι τόσο απλό όταν αναφερόμαστε σε άλλες δραστηριότητες όπως, π.χ., η γεωργία. Αν ένας φορέας διαχείρισης συμβάλλει στην ανάπτυξη ενός προγράμματος βιολογικής γεωργίας σε μια προστατευόμενη περιοχή, το κάνει για να αποκομίσει κέρδη ή μήπως για να ενισχύσει τους τοπικούς γεωργούς, να διαφυλάξει την παρουσία τους στην περιοχή αλλά και, π.χ., για να μειώσει τις επιφανειακές απορροές φυτοφαρμάκων; Η ομάδα συμφώνησε ότι μια απάντηση δεν μπορεί να είναι μονοσήμαντη ή να καλύπτει όλες τις δραστηριότητες και όλες τις περιπτώσεις. Το μόνο που μπορεί να ειπωθεί είναι ότι είναι επιθυμητό ένας φορέας διαχείρισης να λαμβάνει ένα ποσοστό από τα κέρδη μιας δραστηριότητας που υλοποιείται στην περιοχή του, όταν αυτό είναι εφικτό με βάση τα κοινωνικά και διαχειριστικά κριτήρια που έχει θέσει.

Η ανάγκη για ένα συντονιστικό δίκτυο προστατευόμενων περιοχών

Ομόφωνη πρόταση της ομάδας εργασίας ήταν τα άμεσα ή έμμεσα έσοδα ενός φορέα διαχείρισης να χρησιμοποιούνται για την υλοποίηση των διαχειριστικών του στόχων και για την προστασία του περιβάλλοντος.

Στην κατεύθυνση αυτή θα μπορούσε να συνεισφέρει η οργάνωση και δημιουργία ενός συντονιστικού δικτύου προστατευόμενων περιοχών. Προτείνεται το όργανο αυτό να χαράζει μια συνολικότερη πολιτική και στρατηγική για τις προστατευόμενες περιοχές και να συντονίζει κοινές δράσεις των φορέων διαχείρισης. Επιπλέον, θα σχεδίαζε κοινά προγράμματα και θα υποστήριζε κάποιες οριζόντιες δράσης κοινού ενδιαφέροντος για όλους τους φορείς (ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε δράσεις ενημέρωσης για τις προστατευόμενες περιοχές), οι οποίες βοηθούν καθοριστικά να εγκαθιδρυθεί στη συνειδηση του κόσμου ο εθνικός ωρίλος των προστατευόμενων περιοχών.

Το συντονιστικό δίκτυο εθνικών πάρκων και των αντίστοιχων φορέων τους που προτείνει η ομάδα εργασίας θα διευκολύνει επίσης την ανταλλαγή πληροφοριών και τη μεταφορά τεχνογνωσίας ανάμεσα σε αυτά. Το όργανο αυτό μπορεί επίσης να αναλάβει τη γενικότερη αναδιανομή πόρων. Ο όρος αυτός δεν περιορίζεται σε τυχόν οικονομικά πλεονάσματα κάποιων πάρκων τα οποία θα χρησιμοποιούνται για την ενίσχυση πιο αδύναμων περιοχών, αλλά

περιλαμβάνει επίσης ανθρώπινο δυναμικό, εμπειρίες κλπ.

Θα πρέπει να τονιστεί ότι το προτεινόμενο όργανο δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να υποσκελίζει την αυτονομία των φορέων διαχείρισης ή να αποφασίζει αντί γι' αυτούς. Ο ρόλος του θα είναι καθαρά συμβουλευτικός και υποστηρικτικός, αφού οι διάφοροι φορείς διαχείρισης δεν λειτουργούν σε αποκομμένες περιοχές, αλλά με πνεύμα συνεργασίας και συνέχειας επιδιώκουν την εδραιώση της προστασίας του περιβάλλοντος στο δίκτυο προστατευόμενων περιοχών.

Βασικά συμπεράσματα

- Ο στόχος της διαχείρισης των ΠΠ είναι η προστασία των φυσικών ή/και πολιτιστικών τους χαρακτηριστικών μέσω της ρύθμισης των ανθρώπινων δραστηριοτήτων.
- Το θεσμικό πλαίσιο προτείνεται να προσδιορίζει τους τύπους των δραστηριοτήτων μέσα σε μια ΠΠ (ποιοτικά στοιχεία), ενώ ο φορέας διαχείρισης τα δρια και την έντασή τους (ποσοτικά στοιχεία).
- Η κοινωνική βιωσιμότητα ενός ΦΔ εξαρτάται από την αποδοχή του από την τοπική κοινωνία και τελικά από την ενσωμάτωση του σε αυτή.
- Η στρατηγική των ΦΔ για τη διαχείριση μιας προστατευόμενης περιοχής πρέπει να υποστηριχτεί, ώστε με το χρόνο κάθε ΦΔ να γίνει ανταποδοτικός και οικονομικά αυτοδύναμος. Γι' αυτό, πρέπει να προβλέπεται μια ελάχιστη κρατική χρηματοδότηση που θα εξασφαλίζει τουλάχιστον τον πυρήνα των δράσεων του κάθε ΦΔ. Η κρατική αυτή ενίσχυση προτείνεται να είναι αντιστρόφως ανάλογη με την αυξανόμενη αυτοδυναμία του ΦΔ.
- Η επιλογή χρηματοδοτικών προγραμμάτων και χρημάτων θα πρέπει να βασίζεται σε συγκεκριμένα κριτήρια και να συμφωνεί με τον στρατηγικό σχεδιασμό του κάθε ΦΔ και με την αναγκαιότητα της χρηματοδοτούμενης δράσης.
- Προτείνεται ως απαραίτητο μέτρο η σύσταση ενός συντονιστικού δικτύου που, χωρίς να υποσκελίζει την αυτονομία των ΦΔ, θα χαράζει πολιτική και στρατηγική, θα υποστηρίζει οριζόντιες δράσεις και θα συντονίζει τους ΦΔ σε κοινές δράσεις, θα διευκολύνει τη μεταφορά τεχνογνωσίας κλπ., θα αναδιανέμει πόρους (ανθρώπινους, εμπειρίες, πιθανά οικονομικά πλεονάσματα κλπ.).

Ε' Ομάδα Εργασίας

Ενιαίο (ή εθνικό) σύστημα περιβαλλοντικής επιστημονικής παρακολούθησης των προστατευόμενων περιοχών της χώρας

Συντονιστής Γιώργος Κατσαδωράκης

Πρακτικογράφος Τάσος Δημαλέξης

Συμμετεέχαν Αντωνία Γαλανάκη, Πηνελόπη Δεληπέτρου, Γιάννης Καζόγλου, Κική Καττή, Θόδωρος Κομνηνός, Θάλεια Λαζαρίδου, Τάσος Λεγάκης, Πέτρος Λυμπεράκης, Γιώργος Μερτζάνης, Δανάη Πορτόλου, Δώρα Σκαρτσή, Μαριέλλα Φουρλή

Η προβληματική

Επιστημονική παρακολούθηση είναι η περιοδική παρακολούθηση των διακυμάνσεων κάποιων παραμέτρων, για να εξακριβωθεί ο βαθμός συμφωνίας με μια προκαθορισμένη διακύμανση ή ο βαθμός απόκλισης από ένα αναμενόμενο πρότυπο διακύμανσης.

Είναι πλέον κοινώς αποδεκτό ότι η περιβαλλοντική παρακολούθηση αποτελεί αναπόσπαστο μέρος κάθε προγράμματος διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών, αφού παρέχει αξιόπιστα στοιχεία για την οικολογική κατάσταση της ΠΠ και συμβάλλει αποφασιστικά στη βελτίωση των διαχειριστικών δράσεων μέσω της περιοδικής αξιολόγησης και αναπροσαρμογής τους.

Η επιλογή των παραμέτρων που παρακολουθούνται, η διατύπωση των σχετικών ερωτημάτων, η επιλογή των μεθόδων παρακολούθησης καθώς και της διαδικασίας σύνθεσης και ερμηνείας των δεδομένων με σκοπό την περιοδική ανατροφοδότηση του προγράμματος διαχείρισης, αποτελούν το Σύστημα Επιστημονικής Παρακολούθησης (ΣΕΠ). Σε καμιά ΠΠ της χώρας δεν εφαρμόζονται ακόμη πλήρη ΣΕΠ, εκτός ίσως από την Προστατευόμενη Περιοχή Δαδιάς – Λευκίμης – Σουφλίου και τον Εθνικό Δρυμό Πρεσπών.

Αφού δεν υφίστανται ΣΕΠ στις ΠΠ της χώρας, είναι φυσικό να μην υπάρχει και κάποιο εθνικό σύστημα παρακολούθησης μέσω του οποίου θα αντλούσαμε τις απαραίτητες πληροφορίες για τη συνολική, σε εθνικό επίπεδο, κατάσταση ειδών, οικοσυστημάτων και τοπίων αλλά και για την αποτελεσματικότητα των διαχειριστικών μέτρων εντός των ΠΠ. Η εικόνα αυτή είναι απολύτως αναγκαία τόσο για τον εθνικό σχεδιασμό σε όλα τα επίπεδα όσο και για την εκπλήρωση των διεθνών υποχρεώσεων της χώρας.

Η ομάδα εργασίας ασχολήθηκε με το περιεχόμενο και τη διαδικασία σχεδιασμού και υλοποίησης του εθνικού συστήματος παρακολούθησης των ΠΠ της χώρας, που το ονομάζουμε Ενιαίο ΣΕΠ και που τροφοδοτείται από τα τοπικά ΣΕΠ. Θεωρείται ως δεδομένο ότι τα τοπικά ΣΕΠ θα διαμορφωθούν από τους ειδικούς επιστήμονες που θα εργάζονται στους φορείς διαχείρισης κάθε ΠΠ. Χωρίς να σχολιάζεται εις βάθος η διαδικασία εκπόνησής τους, υποδεικνύονται οι αναγκαίες προϋποθέσεις και διαδικασίες ώστε να είναι εντάξιμα στο Ενιαίο ΣΕΠ.

Πορίσματα και προτάσεις της ομάδας εργασίας

Ακολουθεί μια περιγραφή της δομής και των παραμέτρων οργάνωσης του ενιαίου Συστήματος Περιβαλλοντικής Επιστημονικής Παρακολούθησης όπως το ανέπτυξε η ομάδα εργασίας.

1. Σκοπός και στόχοι του Ενιαίου ΣΕΠ

Με δεδομένη την προοπτική λειτουργίας φορέων διαχείρισης οι οποίοι θα είναι επιφορτισμένοι με την ετοιμασία ΣΕΠ για την περιοχή τους, η οργάνωση ενός συστήματος συνάρμοσής τους μέσω της ίδρυσης Ενιαίου ΣΕΠ θα εξασφαλίσει κοινές προδιαγραφές των τοπικών προγραμμάτων και ενιαίες διαδικασίες ανάπτυξης, υλοποίησης και αξιολόγησης τους, ώστε να μεγιστοποιείται η αξιοποίηση των αποτελεσμάτων τους και να καταρτίζεται μια ενιαία βάση επιστημονικής πληροφορίας για τις σημαντικότερες οικολογικές, κοινωνικές και οικονομικές παραμέτρους που αφορούν τη διαχείριση των ΠΠ της χώρας.

Σκοπός λοιπόν του Ενιαίου ΣΕΠ θα πρέπει να είναι:

Να διαμορφωθεί μια συνολική εικόνα για την κατάσταση και τις τάσεις ειδών και οικοσυστημάτων στις ΠΠ, μέσω της ανάπτυξης κοινών προσεγγίσεων.

Επιμέρους στόχοι του Ενιαίου ΣΕΠ προτείνεται να είναι:

- Να δημιουργηθεί ένα αξιόπιστο εργαλείο υποστήριξης της πολιτικής για τη διαχείριση των ΠΠ.
- Να καλύπτονται οι υποχρεώσεις που έχει αναλάβει η χώρα με διεθνείς συνθήκες και συμβάσεις.
- Να υποστηρίζονται τα τοπικά προγράμματα διαχείρισης των ΠΠ.
- Να συμπληρωθούν τα κενά στη βασική γνώση για τις ΠΠ.

2. Ποιος θα αναλάβει να σχεδιάσει το Ενιαίο ΣΕΠ;

Η ανάπτυξη του Ενιαίου ΣΕΠ μπορεί να προκύψει μέσω της υλοποίησης οριζόντιου διεπιστημονικού προγράμματος που θα καθορίσει τις προτεραιότητες των τοπικών ΣΕΠ, θα θεσπίσει κριτήρια επιλογής των παρακολουθητέων παραμέτρων σε κάθε περιοχή, θα καθορίσει τις παραμέτρους που θα χρησιμοποιηθούν από το Ενιαίο ΣΕΠ για την εξαγωγή συμπερασμάτων εθνικής εμβέλειας, θα επιλέξει τις ενδεδειγμένες μεθόδους παρακολούθησης, συλλογής και επεξεργασίας των δεδομένων, τις οποίες θα προδιαγράψει αναλυτικά μέσα από σχετικούς οδηγούς και πρωτόκολλα παρακολούθησης, και θα εκτιμήσει το ελάχιστο κόστος των προγραμμάτων παρακολούθησης σε κάθε ΠΠ. Θα συντάξει επίσης βάση δεδομένων συμβατή με Γεωγραφικό Σύστημα Πληροφοριών, όπου θα καταχωρούνται τα δεδομένα και τα αποτελέσματα των τοπικών προγραμμάτων.

Για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της οριζόντιας δράσης θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η διεθνής εμπειρία. Επίσης θα πρέπει να καταγραφούν οι διάφοροι φορείς που παρακολουθούν παραμέτρους-αντικείμενα του εθνικού προγράμματος παρακολούθησης των ΠΠ και να συναφθούν συμφωνίες ανταλλαγής δεδομένων με τους φορείς αυτούς.

Φορέας υλοποίησης ενός τέτοιου εγχειρήματος θα μπορούσε να είναι είτε κάποιος υφιστάμενος φορέας εγνωσμένης επιστημονικής επάρχειας, σε συνεργασία πιθανόν με ειδικούς επιστήμονες,

είτε μια ομάδα ειδικών επιστημόνων που θα συγκροτηθεί ad hoc για να εκπονήσει αυτό το έργο και που μετά το πέρας του θα πάψει να υφίσταται. Τα αποτελέσματα του σχεδιασμού θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να αξιολογηθούν από ανεξάρτητον επιστημονικό φορέα, ώστε να διασφαλιστεί η αξιοπιστία, η εφαρμοσιμότητα και η γενικότερη αποδοχή τους.

3. Επιλογή των παραμέτρων του Ενιαίου ΣΕΠ

Ποια είναι τα στοιχειώδη αντικείμενα παρακολούθησης που θα έπρεπε να περιέχονται σε ένα Ενιαίο ΣΕΠ; Σύμφωνα με την ομάδα εργασίας είναι οι εξής πέντε κατηγορίες:

- α. είδη,
- β. ενδιαιτήματα-οικότοποι,
- γ. τοπίο,
- δ. αβιοτικές παράμετροι και
- ε. κοινωνικο-οικονομικές παράμετροι.

Τονίζεται ότι αυτά τα αντικείμενα είναι υποσύνολο εκείνων που θα παρακολουθούνται σε κάθε ΠΠ. Ακολουθεί συνοπτική περιγραφή των σημαντικότερων στοιχείων κάθε αντικειμένου σε ό,τι αφορά τις ανάγκες του Ενιαίου ΣΕΠ.

α. Είδη

Η ομάδα εργασίας δεν ήταν δυνατό να προτείνει αναλυτικό κατάλογο ειδών. Γι' αυτό προτείνει έναν κατάλογο κριτηρίων επιλογής των ειδών που τελικά θα παρακολουθούνται από το Ενιαίο ΣΕΠ:

- Προστατευόμενα (κατά την διεθνή και ελληνική νομοθεσία)
- Απειλούμενα (κατά IUCN)
- Είδη κλειδιά για συγκεκριμένα οικοσυστήματα
- Είδη σημαντικά για την κοινωνία
- Είδη εμπορικού ενδιαφέροντος
- Ενδημικά
- Ξενικά
- Είδη ενδείκτες

Για καθένα απ' αυτά τα είδη προτείνεται να παρακολουθούνται:

- Κατάσταση και τάση πληθυσμών
- Βασικά στοιχεία οικολογίας και βιολογίας
- Απειλές – αίτια μεταβολής των παραπάνω
- Υφιστάμενα μέτρα διαχείρισης
- Κατάσταση και μεταβολές βασικών ενδιαιτημάτων

β. Ενδιαιτήματα-οικότοποι

Προτείνεται να παρακολουθούνται όλοι οι οικότοποι του Παραρτήματος Ι της Οδηγίας 92/43, καθώς και οικότοποι του Παραρτήματος Ι του Πρωτοκόλλου για τις Ειδικά Προστατευόμενες Περιοχές (Σύμβαση Βαρκελώνης), αλλά και άλλοι σημαντικοί οικότοποι σε εθνικό επίπεδο, οι οποίοι πρέπει να καθοριστούν μετά από ειδική έρευνα.

Παραχωρούνται των οικοτόπων-ενδιαιτημάτων που προτείνεται να παρακολουθούνται:

- Έκταση
- Δομή και σύνθεση
- Απειλές – αίτια μεταβολής
- Υφιστάμενα μέτρα διαχείρισης

γ. Τοπίο

Περιγραφικοί παραχωρούνται του τοπίου που προτείνεται να παρακολουθούνται είναι η κατά χώρο δομή (με ιδιαίτερη μέριμνα σε διαδρόμους και κενά) και η αισθητική αξία (με δείκτες ποσοτικής μεταβολής).

δ. Αβιοτικά στοιχεία

Η ομάδα εργασίας δεν θέλησε να αναφερθεί σε αβιοτικά στοιχεία που συλλέγονται ήδη από κάποιους κεντρικούς φορείς (π.χ., μετεωρολογικά και υδρολογικά), αλλά πρότεινε ότι τουλάχιστον πρέπει να παρακολουθείται η ποιοτική κατάσταση των νερών (τουλάχιστον, μετοξύ άλλων παραμέτρων, η περιεκτικότητα σε χλωροφύλλη, σε αιμανιακά, νιτρικά και φωσφορικά άλατα) αλλά και η στάθμη των υπόγειων υδροφορέων. Είναι επίσης αναγκαίο να παρακολουθείται ο ρυθμός διάβρωσης των εδαφών και βασικές περιγραφικές παραχωρούνται ποιότητας αέρα.

ε. Κοινωνικο-οικονομικοί παράγοντες

Προτείνεται η παρακολούθηση των εξής κατηγοριών παραμέτρων:

- Δημογραφικά και πληθυσμιακά στοιχεία
- Χρήσεις γης
- Παραγωγικές δραστηριότητες (πρωτογενής, δευτερογενής και τριτογενής τομέας)
- Δραστηριότητες αναψυχής (αριθμός επισκεπτών, χρήσεις ανά κατηγορία αναψυχής, κύκλος εργασιών)
- Παράνομες δραστηριότητες
- Στάσεις τοπικού πληθυσμού (με συγκεκριμένη μέθοδο)

4. Ποιος και πώς θα υλοποιήσει το Ενιαίο ΣΕΠ και πώς θα συνδυαστεί αυτό με την ετοιμασία των τοπικών ΣΕΠ;

Όπως είναι γνωστό, η σταδιακή ίδρυση φορέων διαχείρισης στις ΠΠ θα ακολουθηθεί από ανάπτυξη των αντίστοιχων τοπικών ΣΕΠ, με βάση τους στόχους που καθορίζονται από τα σχετικά Σχέδια Διαχείρισης. Πώς όμως όλα αυτά τα τοπικά ΣΕΠ, που θα αντιμετωπίζουν τόσο διαφορετικές συνθήκες, ανάγκες και καταστάσεις, θα διαμορφωθούν ώστε να είναι εντάξιμα στο Ενιαίο ΣΕΠ;

Για να αναπτυχθούν και να υλοποιηθούν με επιτυχία τα τοπικά ΣΕΠ και για να συγκεντρωθούν και να αξιοποιηθούν τα αποτελέσματά τους, ιρίνεται αναγκαία η ίδρυση ειδικού συντονιστικού οργάνου που θα συντονίζει, θα καθοδηγεί, θα υποστηρίζει και θα ελέγχει την υλοποίηση των τοπικών προγραμμάτων. Το προσωπικό του οργάνου αυτού θα συμβάλλει στο σχεδιασμό και στην ανάπτυξη των τοπικών ΣΕΠ και θα καταχωρεί, θα επεξεργάζεται και θα ερμηνεύει όσα από τα δεδομένα των τοπικών προγραμμάτων έχει κριθεί ότι εμπίπτουν στο ενδιαφέρον και στο αντικείμενο του Ενιαίου ΣΕΠ (βλέπε καταλόγους παραπάνω).

Το όργανο αυτό, που προτείνεται να είναι το κύριο όργανο υλοποίησης του Ενιαίου ΣΕΠ, πρέπει να έχει εξασφαλισμένη βιωσιμότητα (αφού ο χρονικός ορίζοντας των ΣΕΠ είναι αρκετές δεκαετίες κατ' ελάχιστον), να θεσμοθετηθεί έτσι ώστε να μπορεί να παρέχει ανεξάρτητη, αντικειμενική και αξιόπιστη γνωμοδότηση, να έχει αποκλειστικό αντικείμενο το Ενιαίο ΣΕΠ και να διαθέτει την απαραίτητη τεχνογνωσία και επιστημονική επάρχεια. Επίσης θα πρέπει να εξασφαλίζει τη σύνδεση των προγραμμάτων παρακολούθησης με την επιστημονική έρευνα, μέσω στρατηγικών συνεργασιών με ερευνητικά ιδρύματα και ινστιτούτα, ελληνικά και ξένα.

Η πληροφορία του Ενιαίου ΣΕΠ θα πρέπει να είναι διαθέσιμη στους φορείς διαχείρισης των ΠΠ (π.χ., μέσω του διαδικτύου). Μέρος της πληροφορίας που θα συγκεντρώνει και θα επεξεργάζεται το συντονιστικό όργανο θα μπορούσε να είναι διαθέσιμο στους ενδιαφερόμενους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς είτε επί πληρωμή (δεδομένα με εμπορικό ή επιστημονικό ενδιαφέρον) είτε δωρεάν (περιοδικές αναφορές και αξιολογήσεις).

Το κεντρικό συντονιστικό όργανο θα κάνει περιοδική αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των μέτρων διαχείρισης των τοπικών προγραμμάτων, με βάση τις εθνικές και τοπικές προτεραιότητες. Ένα σημαντικότατο τμήμα του έργου του θα είναι να παρακολουθεί και να αξιολογεί περιοδικά τη λειτουργία των τοπικών ΣΕΠ (διαθέσιμο προσωπικό, οικονομική διαχείριση, υποδομές και εξοπλισμός παρακολούθησης), ώστε να βελτιστοποιείται η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων και να αξιοποιούνται τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα της ενιαίας παρακολούθησης.

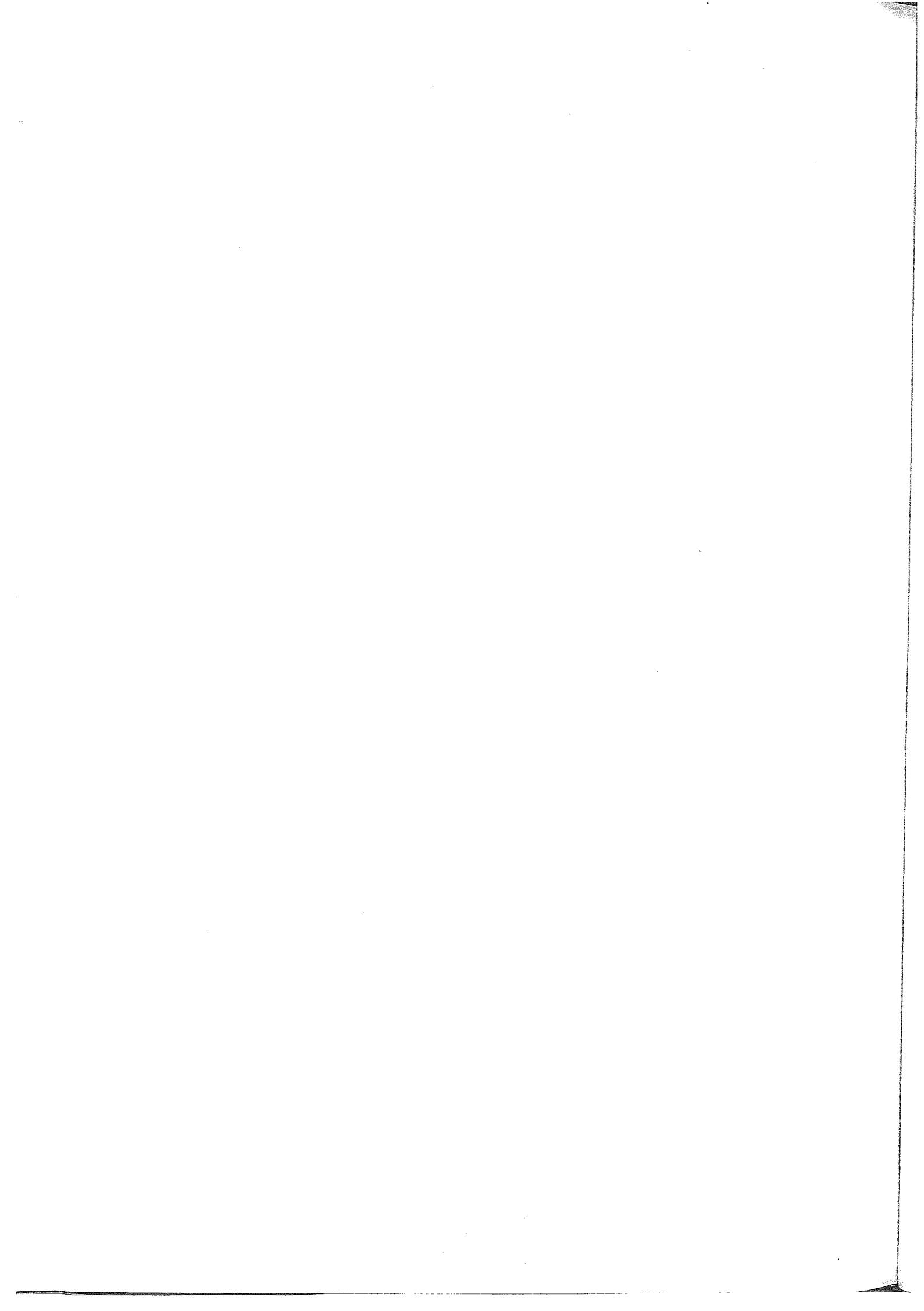
Όπως είδαμε, για να λειτουργήσει το Ενιαίο ΣΕΠ θα πρέπει να διαμορφωθούν τοπικά ΣΕΠ εντάξιμα σε αυτό. Τα τοπικά προγράμματα λοιπόν θα αναπτύσσονται με βάση τα παραπάνω, περιλαμβάνοντας ως ελάχιστη προϋπόθεση τις παραμέτρους του Ενιαίου ΣΕΠ και προσαρμοζόμενα στις ανάγκες κάθε περιοχής. Υπολογίζεται ότι για την υλοποίηση κάθε τοπικού ΣΕΠ και για τη γενικότερη επιστημονική υποστήριξη της διαχείρισης θα απαιτηθεί η αποκλειστική απαχόληση τριών έως πέντε ειδικών επιστημόνων σε κάθε ΠΠ, οι οποίοι θα επικουρούνται κατά τον σχεδιασμό από τους ειδικούς επιστήμονες του κεντρικού συντονιστικού οργάνου.

Υπάρχουν πολλές εναλλακτικές προτάσεις προσέγγισης για τον σχεδιασμό προγραμμάτων περιβαλλοντικής παρακολούθησης, ιδιαίτερα σε ότι αφορά την επιλογή των εκάστοτε στόχων και των μεθόδων εφαρμογής. Σε δλες πάντως τις προσεγγίσεις, η διαδικασία θα πρέπει να περιλαμβάνει τα παρακάτω γενικά στάδια:

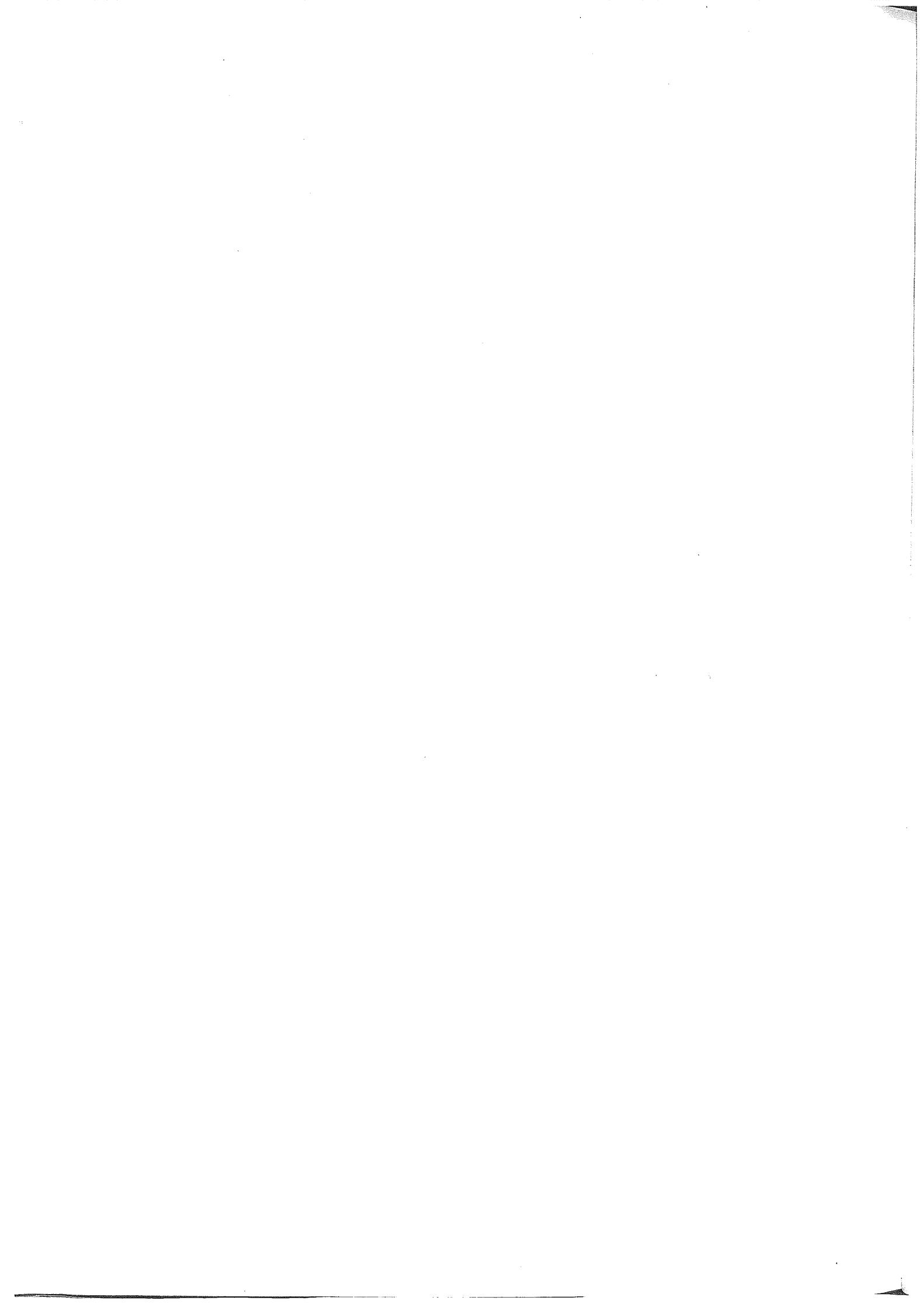
- Διατύπωση των γενικών και ειδικών στόχων της παρακολούθησης.
- Ανασκόπηση της υφιστάμενης βιβλιογραφικής (και μη) πληροφορίας για την κατανόηση των λειτουργιών, των διεργασιών και των πολύτιμων χαρακτηριστικών των προς παρακολούθηση οικοσυστημάτων.
- Ανάπτυξη περιγραφιών μοντέλων σχέσεων και αλληλεξαρτήσεων μεταξύ των συνιστωσών και των πολύτιμων χαρακτηριστικών των παρακολουθητέων οικοσυστημάτων.
- Αρχική επιλογή των υποψήφιων παρακολουθητέων παραμέτρων με κριτήρια, αφενός, την επίτευξη των ειδικών στόχων του προγράμματος και, αφετέρου, τον όρο τους στο παραπάνω περιγραφικό μοντέλο.
- Επιλογή σε δεύτερο επίπεδο των καταλληλότερων παραμέτρων (με βάση σειρά κριτηρίων)

που θα αποτελέσουν τους οικολογικούς δείκτες η παρακολούθηση των οποίων θα επιτρέψει γενικότερες αναγωγές στην κατάσταση του οικοσυστήματος.

- Πειραματικός σχεδιασμός της παρακολούθησης των οικολογικών δεικτών. Ανάπτυξη πρωτοκόλλων δειγματοληψίας.
- Πειραματικός έλεγχος της αποτελεσματικότητας των πρωτοκόλλων (πιλοτική εφαρμογή).
- Τελική επιλογή πειραματικού σχεδιασμού και πρωτοκόλλων δειγματοληψίας.
- Σύστημα διασφάλισης ποιότητας και αξιοπιστίας της διαδικασίας λήψης, αποθήκευσης, επεξεργασίας και ερμηνείας των δεδομένων παρακολούθησης.
- Προδιαγραφές ετήσιων και περιοδικών αναφορών και αξιολογήσεων των αποτελεσμάτων.
- Διασύνδεση με τη διαδικασία διαχείρισης (εσωτερικά) και λήψης αποφάσεων για την περιοχή (εξωτερικά).

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Παντής Γιάννης

Νομίζω ότι μπορούμε να ξεκινήσουμε τη συζήτηση πάνω στις δύο ενότητες, την τέταρτη και την πέμπτη. Θα ήθελα να πω κάτι. Ας πούμε ότι είναι μια αρχική μικρή παρέμβαση για τη συζήτηση.

Οι φορείς διαχείρισης: Πιστεύω ότι τώρα είναι η μεγάλη ευκαιρία να γίνουν πράγματα που λέγονταν τόσα χρόνια, είτε από επιστήμονες οικολόγους είτε από τις ΜΚΟ είτε από το κοινωνικό οικολογικό κίνημα, περί εναλλακτικής δυνατότητας διαχείρισης. Είναι η χρονή ευκαιρία να εφαρμοστούν όλα αυτά στην πράξη και ως εναλλακτικές διαχειριστικές πρακτικές, όπως και ο δημοκρατικός προγραμματισμός, όπως και η προστασία του περιβάλλοντος, διότι ο φορέας διαχείρισης δεν είναι μόνο για να προστατεύει, με την έννοια ότι φυλάει μια περιοχή και έχει και ένα πρόγραμμα παρακολούθησης. Δεν είναι μόνο αυτό. Είναι και αυτό αλλά είναι και πολλά άλλα που πρέπει να ενταχθούν σε μια συνολική διαχειριστική πρακτική, στρατηγική, που θα συνδέσει, αυτή την εναλλακτική, ας πούμε, προσέγγιση, που τόσα χρόνια λέγαμε και που τώρα μπορεί να εφαρμοστεί. Αυτό νομίζω ότι είναι το αρχικό. Επομένως, αν ένας ΦΔ ξεκινάει με τη λογική «να φυλάξω, και να δω και το πρόγραμμα φύλαξης, πώς θα το καλύψω, και λίγο την παρακολούθηση, και είμαι ευχαριστημένος», για μένα είναι αποτυχία. Κάνουμε μια οργάνωση τύπου ΜΚΟ που έχει στόχο τη φύλαξη και την παρακολούθηση. Όπως είχαμε μέχρι τώρα. Διαχείριση όμως με εναλλακτικό τρόπο, που λέγαμε τόσα χρόνια, μόνο ο φορέας διαχείρισης μπορεί να κάνει. Άρα είναι κάτι πολύ παραπάνω ο ρόλος του και κάτι πολύ παραπάνω η δυνατότητα παρέμβασης. Γι' αυτό ο ΦΔ πρέπει να είναι αυτόνομος οικονομικά. Διότι, αν δεν είναι, θα έρθει η οποιαδήποτε πολιτική σε τοπικό ή κεντρικό επίπεδο εξουσία να μην τον αφήσει να κάνει διαχείριση. Να μη βάλει νέες καινοτομίες δηλαδή στην περιοχή. Εγώ με αυτό κλείνω και το αφήνω σαν μια λογική για τη συζήτηση, η οποία έτσι κι αλλιώς έχει ανοίξει.

Μαλακού Μυρσίνη

Από την Εταιρία Προστασίας Πρεσπών. Αισθάνομαι λίγο θιγμένη, κ. Παντή, για τον ορισμό που δώσατε για τις ΜΚΟ, ότι κάνουν απλώς επιστημονική παρακολούθηση και φύλαξη. Δεν νομίζω ότι αξίζει ένας τέτοιος χαρακτηρισμός στις ΜΚΟ. Μήπως δεν εκφράστηκε καλά. Το ότι δεν κάνει θεσμοθετημένη διαχείριση μια ΜΚΟ είναι γιατί δεν υπάρχουν θεσμοί. Άλλα προσπαθεί να κάνει διαχείριση. Και, αν θέλετε να αναφερθούμε στη βοήθεια που δίνεται γι' αυτή τη διαχείριση, είναι πάρα πολύ μεγάλο θέμα — και τι επιπτώσεις προκαλεί αυτή η διαχείριση. Και, βεβαίως, δεν νομίζω ότι δόθηκε η εντύπωση ότι οι φορείς διαχείρισης είναι, ή προσδοκούμε να είναι, ένας φορέας που θα ασχοληθεί με φύλαξη και παρακολούθηση. Αυτά.

Ζάβρας Βρασίδας

Σε σχέση με τις άλλες παρουσιάσεις που είδαμε, θα σταθώ λίγο στην εξασφάλιση της οικονομικής βιωσιμότητας του φορέα διαχείρισης — ειδικά για το θέμα των χορηγιών. Προσωπικά με φοβίζει

λίγο αυτό. Καταρχάς, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι κάναμε μια πάρα πολύ σημαντική δουλειά αυτές τις τρεις τέσσερις ημέρες. Και μιλάμε για φορείς διαχείρισης και συζητήσαμε εκτενώς το θέμα του συντονισμού των φορέων διαχείρισης, αλλά ξεχνάμε ότι σήμερα έχουμε μόνο έναν φορέα διαχείρισης. Άρα, ένα συντονιστικό σχήμα του φορέα διαχείρισης ακόμα δεν έχουμε, θα αργήσει λίγο αυτό. Στην επόμενη τριετία, τετραετία, θα έχουμε δύο, τρεις μάξιμουμ, άρα καλώς κάνουμε και συζητάμε το συντονιστικό σχήμα των φορέων διαχείρισης, καλώς κάνουμε και συζητάμε την πολιτική χρηματοδότησης των φορέων διαχείρισης, αλλά προς το παρόν και για τα επόμενα ένα, δύο, τρία χρόνια είμαι βέβαιος ότι θα έχουμε έναν, δύο, μάξιμουμ τρεις φορείς διαχείρισης.

Αυτοί οι τρεις πρώτοι φορείς διαχείρισης, λοιπόν, δεν θεωρώ ότι πρέπει να μπουν στο παιχνίδι των χορηγιών. Θεωρώ ότι πρέπει, παρόλο που είναι πολύ θελκτικό, να το αφήσουμε αυτό για τους επόμενους τρεις. Ας προσπαθήσουμε να εξασφαλίσουμε τα χρήματα αυτών των φορέων με ιδιωτικές χρηματοδοτήσεις, όχι με χορηγίες, και οπωσδήποτε με κρατική επιχορήγηση. Και επιμένω σ' αυτό πάρα πολύ, διότι οι πρώτοι φορείς διαχείρισης της Ελλάδας θεωρώ ότι πρέπει να στηθούν με χρήματα της πολιτείας. Οι πρώτοι. Και μετά, που θα δημιουργηθεί και ένα ανταγωνιστικό καθεστώς, με την καλή έννοια, μετά που θα δούμε ίσως να εφαρμόζονται συστήματα, που θα δούμε ποιος είναι ο καλύτερος, ποιος τα καταφέρνει, τότε βεβαίως να παίξουν και οι χορηγίες, αλλά το παιχνίδι πλέον και οι όροι του παιχνιδιού θα έχουν ξεκαθαρίσει λίγο. Γιατί τώρα είναι λίγο ασαφείς. Και θα επιμείνω στην επισήμανση που έγινε από την γ' Ομάδα Εργασίας, ότι υπάρχει αυτή τη στιγμή, μετά τις προσπάθειες πολλών φορέων —τα προηγούμενα χρόνια μπήκε ειδική επισήμανση από την Γενική Διεύθυνση Περιβάλλον της Επιτροπής—, ότι υπάρχει στην Γενική Διεύθυνση Περιφερειακή Ανάπτυξη ειδικό κονδύλι στο Γ' ΚΠΣ που ονομάζεται «start-up φορέων διαχείρισης στην Ελλάδα». Είναι κονδύλια που αναφέρονται σε ήπιες ενέργειες, δεν είναι υποδομές. Μπορούν να πληρώνουν ανθρώπινό δυναμικό, να πληρώνουν ενημέρωση, μπορούν να πληρώνουν διάφορα πράγματα, και υπάρχουν για το start-up των φορέων διαχείρισης της Ελλάδας. Υπάρχει αυτό το κονδύλι. Δεν μπορεί ίσως από κει να περάσει στους φορείς διαχείρισης. Άλλα αυτό είναι χρέος της πολιτείας να το κάνει άμεσα. Άλλα υπάρχει το νούμερο. Και είναι και μεγάλο. Ευχαριστώ.

Κατσαδωράκης Γιώργος

Εγώ θα ήθελα να πω ότι στην Ελλάδα πολύ συχνά η λέξη κλειδί είναι αυτό που λέμε «μεσοβεζίκιο», υβριδισμός, μπαστάρδεμα, δεν ξέρω πώς να το πω. Αυτό που βλέπω είναι ότι, από τη μία, πότε πότε όλοι εννοούμε το ίδιο πρόγμα, αλλά από την άλλη, αν το κοιτάξουμε καλά, αυτό που θέλουμε να πετύχουμε και αυτό που θέλει το υπουργείο να πετύχει και αυτό που πάμε και εμείς οι ίδιοι, αλλά είμαστε μπερδεμένοι, να πετύχουμε, είναι «η εμπλοκή του φορέα διαχείρισης», ενός φορέα που δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου — θέλω να πω ότι σαν περιβαλλοντική οργάνωση δεν πρέπει να το ξεχνάμε ποτέ αυτό. Αυτά τα πράγματα, ότι θα κάνει διαχείριση ο φορέας, εγώ τα βλέπω λίγο επιφυλακτικά. Θα ήθελα να τα δούμε λοιπόν από την άποψη της εμπλοκής μ' αυτό που λέμε ελεύθερη αγορά, μ' αυτό που λέμε κέρδος.

Αυτό που συμβαίνει είναι το εξής: Την επιβίωση αυτού του μηχανισμού, τον λέω έτσι, που λέγεται φορέας διαχείρισης, τη ζητάμε από τον μηχανισμό, στην ουσία, του κέρδους. Τον ρίχνουμε στην

τύχη και του λέμε, βρες λεφτά, βρες χορηγίες, ψάξε από δω, ψάξε από κει, δηλαδή μπες στον ανταγωνισμό. Αυτό είναι στην ουσία: η επιβίωση. Το έργο που του ζητάμε όμως να κάνει, ξέρετε τι έργο του ζητάμε να κάνει; Στην ουσία, να απεμπλακεί απ' αυτούς τους μηχανισμούς τους ίδιους. Διότι, για να κάνεις διαχείριση, πρέπει να είσαι εταίρος στην κοινωνία. Αυτό του λέμε. Κύριε μου, δεν σου δίνω κανένα άλλο όπλο, παρά μόνο ότι είσαι εταίρος στην κοινωνία. Για να κάνεις το έργο σου, πρέπει να είσαι μέλος, συζητητής, συμμέτοχος, στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Ποιο κοινωνικό γίγνεσθαι, όμως; Με τι συνυφαίνεται αυτό; Με τα πάντα, ειδικά με αυτό που λέμε «ανάπτυξη». Και φυσικά συνυφαίνεται με το κέρδος. Βλέπετε ποιος είναι ο υβριδισμός; Το ξαναλέω. Για την επιβίωσή του, του λέμε: Κόψε το κεφάλι σου, ψάξε να βρεις ότι θέλεις, δημόσιους υπαλλήλους δεν σας κάνουμε, κλπ. κλπ. κλπ. Ωραία. Άλλα για το έργο του πρέπει να είναι συμμέτοχος στην κοινωνία. Ο φορέας διαχείρισης, αν εξαιρέσει κανείς κάτι που είναι αδύνατο να κάνει μόνος του, δηλ. την παρακολούθηση, όλο το άλλο σημαντικό έργο που έχει είναι η διαχείριση. Και διαχείριση σημαίνει να είσαι εταίρος στην κοινωνία. Ξεκαθαρίζω λοιπόν αυτό τον υβριδικό χαρακτήρα, και θέλω να τονίσω πάρα πολύ, άλλη μία φορά, ότι το μόνο από τα πράγματα που δεν θα κατορθώσουμε ποτέ να κάνει ο φορέας αν ψάχνει συνέχεια μέσα στο πλαίσιο της ελεύθερης αγοράς, να βρει λεφτά από δω κι από κει, είναι η παρακολούθηση. Η επιστημονική παρακολούθηση. Δηλαδή, η αξιόπιστη, συνεχής, σοβαρή, επιστημονική γνώση, που είναι ένα από τα κομμάτια αυτού που λέμε διαχείριση. Αυτά ήθελα να πω.

Δενδρινός Παναγιώτης

Και εγώ ήθελα να πω κάποιες σκέψεις, γιατί σ' αυτό τον υβριδισμό που λέει ο Γιώργος βλέπω και ένα άλλο κομμάτι, στο οποίο διαβλέπω μια όχι ξεκάθαρη στάση. Είναι δύσκολο βέβαια. Είναι το θέμα του κατά πόσον έχουμε ένα κρατικό κομμάτι και κατά πόσον όχι. Κατά πόσο είναι ιδιωτικού δικαίου φορείς, εποπτευόμενοι όπως λέει ο νόμος από το δημόσιο, από το ΥΠΕΧΩΔΕ, που είναι ο καθ' ύλην αρμόδιος φορέας, πράγμα που αντανακλάται βέβαια και στις χρηματοδοτήσεις και στη βασική λειτουργία των φορέων διαχείρισης. Ήδη η προηγούμενη ομάδα μιλησε για τη βιωσιμότητα, για ένα ποσόν που προέρχεται από το κράτος και που εξασφαλίζει μια βασική παρακολούθηση, άρα μια βασική λειτουργία, και μιλήσαμε στη συνέχεια για χορηγίες, για πλεόνασμα το οποίο θα ανακατανέμεται. Δεν ξέρω κατά πόσο στέκει εδώ η έννοια πλεόνασμα, είμαι λίγο σκεπτικός αν θα υπάρχουν πλεονάσματα για να ανακατανεμηθούν. Υποτίθεται ότι ένας επιτυχημένος φορέας έχει συνέχεια καινούργια πράγματα να κάνει, η εμπειρία είναι ότι δεν υπάρχουν πλεονάσματα σε τέτοιου είδους δράσεις, συνέχεια ανάγκες υπάρχουν.

Από την άλλη μεριά, στο επόμενο κομμάτι, το πόρισμα ήταν πιο συγκεκριμένο, γιατί, όπως είπε και ο Γιώργος, ήταν πιο συγκεκριμένο και το θέμα. Ακούσαμε για έναν μέσο προϋπολογισμό γύρω στα εξήντα εκατομμύρια, π.χ., ανά φορέα διαχείρισης. Είναι μεγάλο αυτό το ποσό αν μιλάμε μόνο για το κομμάτι της παρακολούθησης τοπικά. Δεν ξέρω αν σ' αυτό συνυπολογιζόταν και η λειτουργία του κεντρικού φορέα, που θα στηθεί και θα χρηματοδοτηθεί και αυτός κεντρικά. Αυτό είναι ένα άλλο κομμάτι. Νομίζω ότι, δεν ξέρω αν πρέπει να το πω, εθελοτυφλούμε λιγάκι υπάρχει ένα κενό εκεί στη σκέψη μας. Ζητάμε και μια κρατική εξασφάλιση και μια ευθύνη που

την έχει όντως το κράτος, να λειτουργήσουν κάποια πράγματα. Αν μπούμε και σε θέματα φύλαξης, που και αυτά φαντάζομαι ότι είναι μέσα στη μίνιμου λειτουργία, και αρχίσουμε να κάνουμε οικονομικές αναλύσεις – έχουμε μια μεγάλη εμπειρία από τη φύλαξη στην Αλόννησο –, θα δούμε ότι είναι τα κόστη επίσης μεγάλα, θα μπει άλλο ένα τέτοιο ποσόν, και νομίζω ότι πια όταν φτάσουμε σε κάποια νούμερα και τραβήξουμε την πρόσθεση, θα είναι λίγο δύσκολο να μιλήσουμε για πλεονάσματα, για χορηγίες οι οποίες κατέχουν ένα μεγάλο ποσοστό μέσα στη λειτουργία του φορέα διαχείρισης.

Δεν ξέρω... Οι χορηγίες, η ανταγωνιστικότητα, που όλοι θέλουμε να πιστεύουμε ότι θα λειτουργεί με καλό τρόπο, δεν ξέρω πού μπορεί να οδηγήσει αυτό. Δεν ξέρω σε τι είδους ανταγωνιστικότητα μεταξύ δύο διαφορετικών περιοχών, που έχουν ίσως και παρόμοια αντικείμενα προστατευτέα, πώς θα γίνεται το παιχνίδι στην ελεύθερη αγορά, σε σχέση με την εξασφάλιση των χρηματοδοτήσεων... Βάζω απλώς ορισμένες σκέψεις, να τις δούμε λίγο.

Από την άλλη μεριά, διστάζουμε να δώσουμε και στο κράτος μια λειτουργία, ένα κομμάτι, το οποίο του το ζητάμε στην ουσία να το κάνει. Δεν βάλαμε, διστάζουμε να βάλουμε μια υπηρεσία στο ΥΠΕΧΩΔΕ, όπως κάπου ακούστηκε από την πρώτη ομάδα. Θέλω να το αφήσουμε λίγο έξω αυτό.

Νομίζω ότι μιλήσαμε για την παρακολούθηση, και βάλαμε έναν ορίζοντα τριάντα χρόνια, ο οποίος είναι λογικός με τα επιστημονικά δεδομένα. Άλλα δεν νομίζω ότι το βλέπουμε από τη σωστή σκοπιά. Προγραμματίζουμε για τα επόμενα τριάντα χρόνια, πενήντα χρόνια, και περιμένουμε από το κράτος να συντονίζει αυτό που προγραμματίσαμε, ενώ κανείς δεν ξέρει πώς θα είναι το κράτος σε τόσα χρόνια.

Βάζω απλά κάποιες σκέψεις, μαζεύοντας λίγο τις τοποθετήσεις των δύο αυτών ομάδων, και επανερχόμαστε.

Σκούρτος Μιχάλης

Μιχάλης Σκούρτος, από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Περιβάλλοντος. Φαίνεται ότι τα τελευταία δέκα λεπτά, όπως ήταν φυσικό μετά από την ευρύτερη προβληματική αυτών των θαυμάσιων τριών ημερών, που ήταν τόσο παραγωγικές και ενδιαφέρουσες, τέθηκαν πραγματικά επί τάπτως τα σοβαρά προβλήματα. Με τον τρόπο που το έκανε ο κ. Κατσαδωράκης, περί μπάσταρδου, υβριδιακού τρόπου, και γενικότερα με τις ανησυχίες που προστέθηκαν από τον κ. Δενδρινό.

Όντως, αυτή τη στιγμή ίσως είμαστε ανώριμοι να σκεφθούμε σε μη μπάσταρδους όρους, καθαρά οικονομικούς ή καθαρά κάτι άλλο, δεν ξέρω τι. Το γεγονός αυτό ίσως οφείλεται σε μια αναριμότητα των σχετικών αναλύσεων, του σχετικού επιστημονικού δυναμικού στην Ελλάδα, ίσως να οφείλεται και στην ίδια την εποχή μας. Ζούμε σε μια εποχή στην οποία, σε θέματα διαχείρισης περιβάλλοντος και προστατευτέων περιοχών, δεν μπορούμε να προευόμαστε πλέον παρά μόνο – ταπεινή μους άποψη – έχοντας υπόψη αυτό που πολύ συγκεκριμένα και επιγραμματικά έθεσε ο κ. Τάσσι, πολύ απλά, σαν μια διαπίστωση. Η ζήτηση για περιβαλλοντικές υπηρεσίες και για τη φύση γενικότερα θα αυξάνεται συνεχώς, ενώ η προσφορά θα είναι σταθερή ή θα μειώνεται. Αυτό δημιουργεί ένα οικονομικό πρόβλημα, όχι κατ' ανάγκην αγοραίο. Έχουμε

συνηθίσει να φέρουμε στο ίδιο τσουβάλι το οικονομικό και το αγοραίο, αλλά αυτά τα δύο διαφέρουν. Το οικονομικό έχει σχέση με την επιλογή μεταξύ εναλλακτικών πόρων, ενώ το αγοραίο έχει σχέση με συγκεκριμένα κανάλια αγοράς και πώλησης.

Αυτό εκφράστηκε με τις απόψεις για τους φορείς διαχείρισης και με τις παλινδρομήσεις στην κοινωνία, αν θα πρέπει οι φορείς διαχείρισης να είναι ιδιωτικοί ή όχι, και εκφράστηκε και από το ποτοθετήσεις του τύπου «πώς μπορεί ένα σοβαρό σύστημα πληροφόρησης να στηρίζεται στις χορηγίες». Και πάρα πολλές άλλες, που δεν τις συγκράτησα. Θα δοκιμάσω να σας δώσω ένα επιχείρημα, σε όσους έρχεστε σε συζητήσεις με δημόσιους λειτουργούς, οι οποίοι, από μια άλλη μεριά, χρησιμοποιούν κι αυτοί λαθεμένα επιχειρήματα του στυλ «κρατικοδίαιτοι», «δεν θέλουμε να σας κάνουμε δημόσιους υπαλλήλους» και όλα αυτά τα πράγματα. Είναι ένα σοβαρό οικονομικό, καθαρά οικονομικό, επιχείρημα, που βγαίνει από τη λογική του κέρδους και από τη λογική της αγοράς: Για ποιον λόγο πρέπει να είστε κρατικοδίαιτοι. Το λέω λίγο χοντρά, δίνω λίγο πολύ την προβληματική που κυριάρχησε στη δική μας ομάδα, όταν θέσαμε την ανάγκη κρατικής επιχορήγησης με έναν φθίνοντα ρυθμό στα πρώτα χρόνια.

Το παραδειγματικό είναι απλό. Σκεφθείτε την αγορά εναλλακτικών μορφών ενέργειας. Σκεφθείτε κάθε αγορά που εμφανίστηκε τα τελευταία διακόσια χρόνια. Κάθε νέα αγορά αντιμετωπίζει αυξημένα κόστη εισαγωγής και ανταγωνισμού στις ήδη καθιερωμένες αγορές, και έρχεται ο κρατικός φορέας να επιχορηγήσει αυτές τις αγορές, σ' ένα πρώτο επίπεδο, για να σπάσουν ένα φράγμα που έχουν θέσει οι υπάρχουσες αγορές, και αυτό συνέβη με τη ραπτομηχανή, συνέβη με το κομπιούτερο, συνέβη δυστυχώς με την πυρηνική ενέργεια και συμβαίνει σήμερα ευτυχώς με τις ηλιακές και άλλες εναλλακτικές μορφές ενέργειας, οι οποίες από μόνες τους δεν θα μπορούσαν να ανταγωνιστούν τη συμβατική ενέργεια. Πρόκειται όμως για ένα ξεκάθαρο και πολύ λογικό οικονομικό επιχείρημα, βγαλμένο από την καθαρά οικονομική επιστήμη. Η ανάγκη επιχορήγησης, χρηματοδότησης, για να μπορεί να φτάσει στο ίδιο σκαλί και να ανταγωνιστεί πλέον, να πέσει σ' αυτόν το βιούρκο ή τον ωκεανό, όπως θέλετε πείτε τον, του ανταγωνισμού, όπου εκεί μπορεί να επιδιώξει τα σοβαρά αποτελέσματα καθαρά σε επίπεδο κόστους και οφέλους.

Άρα δεν είναι κρατικότικο, δεν είναι, αν θέλετε, πατερναλίστικο, δεν σημαίνει ότι φοβάται κανείς να εκτεθεί στον ανταγωνισμό, αν απαιτεί μια πρώτη φάση οικονομικής κρατικής ενίσχυσης των βασικών λειτουργιών των φορέων. Ξεκάθαρα, αυτό μπορεί να το πει κανείς σε οποιονδήποτε υφυπουργό ή σε οποιονδήποτε υπουργό έρχεται με εύκολα «οικονομικά» επιχειρήματα του στυλ: «Κολυμπήστε». Πρέπει να φτιαχτούν οι συνθήκες για να κολυμπήσει κανείς. Και αυτές είναι η επιχορήγηση.

Θέλω λοιπόν να τονίσω ότι πραγματικά, η, ας την ονομάσουμε, προσφορά ή, αν θέλετε, πώληση του προϊόντος που λέγεται προστατευτέα περιοχή σε έναν συνεχώς αυξανόμενο πληθυσμό, που μπορεί να είναι *in situ*, μπορεί να είναι και μακριά, πρέπει να αρχίσει να σκέφτεται κανείς πώς μπορεί να γίνει με το επιτυχημένο οπλοστάσιο, με τα οικονομικά εργαλεία με τα οποία προωθήθηκαν με επιτυχία αντίστοιχα εμπορεύματα. Χωρίς φόβο στην καρδιά και χωρίς να θεωρεί ότι ξεπουλά κάποια βασικότερη ηθική αρχή, πρέπει να δει κανείς πώς μπορεί να εκμεταλλευτεί αυτά τα εργαλεία.

Τι καλύτερο από το να μπει κανείς στο τεραινή του αντιπάλου και να αποδείξει ότι αυτό που προσπαθεί να προστατέψει έχει κοινωνική αξία από πίσω του, που αυτή τη στιγμή μπορεί να μην υλοποιείται σε έσοδα, αλλά όλοι νιώθουμε ότι υπάρχει. Άλλως, γιατί μιλάμε για ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας; Δεν μιλάμε για αλλαγή των προτιμήσεών της. Προφανάς, εννοούμε όλοι ότι η τοπική κοινωνία κατά βάθος θέλει την προστασία και ερχόμαστε να τραβήξουμε ένα παραπέτασμα από μπροστά της και να της δείξουμε: «Να ποιο είναι το πραγματικό σου συμφέρον».

Αν κάνουμε λοιπόν αυτό, και δεν το παίζουμε δημαγωγοί του στυλ «εσύ μέχρι τώρα θέλεις Mercedes, εγώ θα σου δείξω ότι πρέπει να έχεις γαϊδουράκι», τότε μια οικονομική λογική που θα μπορούσε να διερευνήσει αυτές τις προτιμήσεις, να δει πού στηρίζονται και ποιοι είναι πραγματικά οι τρόποι να υλοποιήσει σε πλεόνασμα εσόδων ένα πλεόνασμα ζήτησης το οποίο δεν εκδηλώνεται τώρα, θα ήταν μια ξεκάθαρη λογική σαν αυτή που υιοθετούν όλες οι σωστές επιχειρήσεις στο χώρο τους.

Μη φοβόμαστε να σκεφτόμαστε σε όρους επιχειρήσεων. Προφανάς οι επιχειρήσεις, από ΕΒΓΑ μέχρι Coca Cola, διαφέρουν. Αυτό είναι θέμα κλίμακας και θέμα προϊόντος που πουλά κανείς, αλλά η λογική είναι μία. Και η λογική είναι καθαρά οικονομική, δεν είναι ανάγκη να είναι αγοραία και δεν είναι ανάγκη να είναι πάντα αποδιοπιμπαίσος τράγος ή αιτία κακών. Πολλές φορές η έλλειψη αυτής της λογικής είναι η αιτία των κακών, διότι όντως δημόσιο αγαθό σημαίνει κατασπατάληση σε πολλές περιπτώσεις. Και δημόσιο αγαθό ανεξέλεγκτης ζήτησης και περιορισμένης προσφοράς σημαίνει αποτυχία στη διατήρηση. Αυτά είναι βασικά διδάγματα, συγχωρήστε μου το εν μέρει διδακτικό ίσως ύφος, αλλά πρέπει να αρχίσει κανείς —ο χώρος των ΜΚΟ και ο χώρος των ανθρώπων που ρίχνουν ιδρώτα για να υλοποιηθούν τα προεδρικά διατάγματα — να χρησιμοποιεί και τέτοια επιχειρήματα, τα οποία, είμαι σύγουρος, θα ανεβάσουν πάρα πολύ την αποτελεσματικότητα των δράσεών μας. Είναι καιρός να το κάνουμε.

Ψαρούδας Σπύρος

Νομίζω ότι βρισκόμαστε αυτή την περίοδο μπροστά σε μια σοβαρή πρόκληση· Την πρόκληση που λέγεται προστατευόμενες περιοχές, φορείς διαχείρισης κ.ο.κ. Επιτρέψτε μου λοιπόν να πω ότι αυτό που πάνω απ' όλα χρειάζεται τώρα είναι η διατύπωση κάποιων στρατηγικών αρχών, κάποιων αρχών δηλ. του τρόπου με τον οποίο θα συνεχίσουμε να λειτουργούμε στην κατεύθυνση αυτή, ώστε να τους δώσουμε ένα περιεχόμενο επιθυμητό — στους φορείς διαχείρισης και γενικότερα στην έννοια των προστατευόμενων περιοχών και στην προστασία του περιβάλλοντος.

Εδώ λοιπόν νομίζω ότι η αρχή ότι πρόκειται για δημόσιο αγαθό ή, αν προτιμάτε, για δημόσια αγαθά, στον πληθυντικό, είναι κάτι που δεν σηκώνει ούτε υβριδισμούς, Γιώργο, ούτε μπερδέματα, ούτε μπασταρδέματα. Σε αυτό τουλάχιστον πρέπει να είμαστε καθαροί. Νομίζω ότι απ' αυτό εξαρτάται η εξειδίκευση των προτάσεων της συμμετοχής των περιβαλλοντικών οργανώσεων και των άλλων φορέων που θα εκπροσωπηθούν μέσα σ' αυτούς τους φορείς διαχείρισης στην πορεία και, φυσικά, δεν μπορούμε να έχουμε την απαίτηση, τώρα και μέσα σ' αυτή την αίθουσα, να δώσουμε απαντήσεις στα πάντα και σ' όλα τα ζητήματα που έχουν τεθεί.

Καταλαβαίνω βέβαια, και πρέπει να το πω αυτό, ότι η διατύπωση αυτής της αρχής δεν είναι τόσο

αυτονόητη σε μια εποχή που το αγοραίο θεωρείται ότι υπερτερεί του δημοσίου, σε μια εποχή παγκοσμιοποίησης, που οργανισμοί όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα επιβάλλουν διαδικασίες ιδιωτικοποίησης, εμπορευματοποίησης διαφόρων αγαθών, όπως η παιδεία, η υγεία, γιατί όχι και το περιβάλλον.

Από την άλλη πλευρά, νομίζω ότι πρέπει να είμαστε καθαροί σ' αυτό το ζήτημα, γιατί, στο τέλος τέλος της γραφής, επιτρέψτε μου επίσης να είμαι αρκετά αισιόδοξος και να πιστεύω ότι οι ορθοδοξίες κάποια στιγμή καταρρίπτονται. Οι οποιεσδήποτε ορθοδοξίες. Θέλω λοιπόν να πω – εξειδικεύοντας λίγο παραπάνω σε σχέση με τους φορείς διαχείρισης –, ότι, για να γίνει αποδεκτή αυτή η αρχή, και, πολύ περισσότερο, για να εφαρμοστεί, πρέπει να υπάρχει διαφάνεια και δημοκρατικός προγραμματισμός. Με ό,τι μπορεί να σημαίνει αυτό. Σημαίνει συμμετοχή, έτσι όπως αναλύθηκε και προχθές, σημαίνει αφαίρεση κάθε εμποδίου στην πληροφόρηση και στη δυνατότητα άσκησης ελέγχου κ.ο.κ. Το άλλο πράγμα στο οποίο επιτρέψτε μου πάλι να νομίζω ότι υπάρχει κάποια σύγχυση, είναι οι έννοιες του δημοσίου και του κρατικού.

Άλλο είναι το δημόσιο και άλλο το κρατικό, κατά τη γνώμη μου. Να μην αναφέρω πολλά παραδείγματα, δεν χρειάζεται. Πιστεύω ότι υπάρχουν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου που λειτουργούν με ιδιωτικο-οικονομικά κριτήρια, λ.χ., και το αντίστροφο, πράγμα ίσως όχι τόσο συχνό στη χώρα μας, αλλά υπάρχουν ακόμα τέτοιοι θεσμοί – να μην πω τον ΕΛΓΑ [Ειδικός Λογαριασμός Αγροτικών Αποξημώσεων], να μη δώσω τέτοια παραδείγματα, που ενώ είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου υπηρετούν κοινωφελείς σκοπούς, έτσι; Και στο εξωτερικό είναι ακόμα πιο έντονο αυτό, σε ορισμένες περιπτώσεις.

Εδώ λοιπόν πρέπει να εξασφαλιστεί, εκτός από τον δημοκρατικό προγραμματισμό και τη διαφάνεια στη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών, και κάτι άλλο: η ανεξαρτησία, τόσο από τα οικονομικά και τα ιδιωτικά συμφέροντα όσο και από το κράτος. Πράγμα πολύ σημαντικό, κατά τη γνώμη μου, που πρέπει να συζητηθεί και να προβληματιστούμε πάνω σε αυτό. Δεν θα μπω σε λεπτομέρειες τώρα, γιατί δεν έχουμε και χρόνο, αλλά, αν θέλετε, μια συνέπεια της διατύπωσης αυτής της αρχής, πρώτα απ' όλα, αφορά δύο από τα ξητήματα που συζητήθηκαν κάπως σήμερα. Θα έλεγα ότι είναι σημαντικό ευθύς εξαρχής, από την εμβρυική ηλικία αυτού του θεσμού που πάει να στηθεί, να ξεκαθαριστεί ότι αυτό που επιδιώκεται είναι η αυτοδιαχείριση, γιατί μόνο η αυτοδιαχείριση των προστατευόμενων περιοχών είναι αυτή που εξυπηρετεί τις αρχές που ανέφερα προ ολίγου.

Και επιπλέον, ότι σ' αυτό, σ' ένα δευτεροβάθμιο επίπεδο, πρέπει επίσης να εξασφαλίσουμε την οριζόντια δικτύωση και να αποφύγουμε τον εναγκαλισμό είτε από τα ιδιωτικά συμφέροντα είτε από το κράτος. Εδώ, Βρασίδα, είπες «ας το συζητήσουμε όταν προκύψει, ακόμα έχουμε μόνο έναν φορέα διαχείρισης, τι να συζητήσουμε τώρα για δικτύωση» κ.ο.κ. Άλλα νωρίτερα λέγαμε ότι, ενώ υπάρχει ένας φορέας διαχείρισης, παράλληλα στήνονται θεσμοί ελέγχου των φορέων διαχείρισης από τα πάνω προς τα κάτω, καμία σχέση με μια διαδικασία εκ των κάτω προς τα ἀνω, που διακηρύχθηκε κατά καιρούς στα λόγια. Θα έχουμε δηλ. αυτή την Επιτροπή Φύση 2000, δεκατέσσερα μέλη, πανεπιστημιακοί, υπουργεία, ιδρύματα, τα οποία δεν ξέρουμε και τι ακριβώς σημαίνουν και τα οποία θα συντονίζουν τον Γιάννη Παντή. Αυτό είναι ύποπτο καταρχήν. Κατά

τη γνώμη μου. Από την άλλη πλευρά, πρέπει από τώρα να διατυπωθεί η αρχή, κατά τη γνώμη μου, ότι πρέπει να μιλάμε για εκ των κάτω προς τα άνω δικτύωση αυτών των φορέων διαχείρισης, για αυτοαξιολόγησή τους με κριτήρια αντικειμενικά, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει ακόμα και την αξιολόγηση εκ των εξω, αλλά σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να περιοριστούμε σε μια αξιολόγηση που θα κάνει ο οποιοσδήποτε υπουργός Περιβάλλοντος. Να βγάζει μια απόφαση, ότι ο φορέας διαχείρισης Ζακύνθου αξίζει περισσότερο από τον φορέα διαχείρισης Βορείων Σποράδων, και άρα να κατανέμει κατά το δοκούν, και με βάση άλλα πράγματα στο μυαλό του ίσως, τις χρηματοδοτήσεις. Νομίζω ότι, αν επιμείνουμε σ' αυτή την αρχή από τώρα, μπορεί να ωριμάσει. Θα μου πείτε «μα είναι δύσκολο», αλλά μπορεί να ωριμάσει η κατάσταση, έτσι ώστε να υπάρχει μια αυτοαξιολόγηση, ένας αυτοέλεγχος, μεταξύ των φορέων διαχείρισης, μια οριζόντια ανταλλαγή πληροφορίας, οριζόντια πληροφόρηση, οριζόντια ανταλλαγή τεχνογνωσίας, και, γιατί όχι, μπορούμε να φανταστούμε και το σύστημα παρακολούθησης ενταγμένο μέσα σε έναν τέτοιο φορέα.

Τώρα, το ότι μπορούν να υπάρχουν και ότι χρειάζονται και οι μηχανισμοί υποστήριξης, όπως είναι ίσως το ΕΚΠΑΑ, αυτό θα ήταν πολύ θετικό. Κλείνω, γιατί μιλησα ήδη πολύ, με το ζήτημα της χρηματοδότησης. Επίσης κατά τη γνώμη μου, νομίζω ότι ώς περιβαλλοντικές οργανώσεις όλοι έχουμε αντιμετωπίσει παρόμοια διλήμματα. Ναι στη χρονιά; Ναι στην αξιοποίηση προγραμμάτων κρατικών ή ευρωπαϊκών; Ή κάτι άλλο; Η γνώμη μου και σ' αυτό το ζήτημα είναι ότι, αν διατυπωθεί μια καθαρή αρχή, αν διατυπωθούν καθαροί στόχοι, καθαρές επιδιώξεις από τους φορείς διαχείρισης, με τον τρόπο που περιέγραψα παραπάνω, από κει και πέρα κρατάμε στο μυαλό μας ότι οι σκοποί καθορίζουν τα μέσα και δεν αγιάζουν τα μέσα, σε καμία περίπτωση. Είναι μεγάλο σφάλμα να πιστέψουμε ότι οι σκοποί αγιάζουν τα μέσα. Νομίζω ότι μπορούμε να εξασφαλίσουμε μια ποικιλία και να κινηθούμε προς την κατεύθυνση μιας ποικιλίας, ποικιλομορφίας, αν θέλετε, μιας πλειάδας χρηματοδοτικών μέσων, που θα εξασφαλίζουν, μέχρις ενός βαθμού πάντα, την ελευθερία, την αυτοδυναμία και την ανεξαρτησία αυτών των φορέων διαχείρισης. Νομίζω ότι θα ήταν λάθος να αποκλείσουμε εξαρχής, π.χ., μια και ακούστηκε αυτό, τη δυνατότητα της χρονιάς. Εννοείται ότι πρέπει να μπουν κάποια κριτήρια. Και η δ' ομάδα, στην οποία συμμετείχα, συζήτησε λίγο πάνω σ' αυτά τα θέματα. Δεν θέλω να σας κουράσω με λεπτομέρειες, νομίζω όμως ότι αν κρατάμε στο μυαλό ότι οι σκοποί καθορίζουν και το τι μέσα θα χρησιμοποιηθούν, νομίζω ότι μπορούν να δοθούν απαντήσεις συγκεκριμένες. Αυτά.

Καραβέλλας Δημήτρης

Ευχαριστώ Σπύρο. Πριν δώσω το λόγο στον επόμενο ομιλητή, θα ήθελα απλώς να μοιραστώ μαζί σας δύο κουβέντες που κάναμε με τον Λουκ Χόφμαν το μεσημέρι. Ο Λουκ έχει εμπειρία πολλών ετών από τη διαχείριση προστατευόμενων περιοχών σε πολλές χώρες και ήθελε να σχολιάσει δύο σημεία, τα οποία σας μεταφέρω. Το πρώτο για την οικονομική βιωσιμότητα και την υποστήριξη από το κράτος. Εδώ η εμπειρία του Λουκ λέει ότι είναι πολύ δύσκολο να υπάρξουν περιπτώσεις τέτοιες όπου το κράτος βγαίνει τελείως από την υπόθεση, δηλαδή παύει ο φορέας να έχει ανάγκη από κάποια υποστήριξη, έστω και για τα βασικά του λειτουργικά έξοδα, για τον πυρήνα των δράσεών του.

Και το δεύτερο σχόλιό του αφορούσε την οργάνωση και την υλοποίηση των συστημάτων

παρακολούθησης. Η εμπειρία του έχει δεῖξει και εδώ ότι σε κάποιες περιπτώσεις αυτά τα συστήματα σχεδιάζονται ίσως με λίγο φιλόδοξο τρόπο και ότι θα πρέπει πάντα να έχουμε υπόψη μας αυτό που είναι αναγκαίο, ως πληροφορία, για να διαχειριστούμε σωστά τις περιοχές. Αυτό είναι ο κορυφών των συστημάτων παρακολούθησης.

Μπλιώνης Γιώργος

Εγώ έχω δύο συμπληρωματικές παρατηρήσεις, που περισσότερο εστιάζονται στην προτελευταία ομάδα εργασίας. Καταρχήν μία παρατήρηση για το γενικότερο κεφάλαιο της οικονομικής στήριξης. Και ειδικότερα για τις οικοδεναγήσεις που γίνονται είτε από τους φορείς διαχείρισης είτε από τα κέντρα πληροφόρησης. Νομίζω ότι η κουβέντα έμεινε σε ένα γενικό επίπεδο, αν και υπάρχει ήδη αρκετή εμπειρία. Νομίζω ότι ήδη σε κέντρα πληροφόρησης, όπως του Έβρου, της Δαδιάς, της Κερκίνης, της Πρέσπας, του Αμβρακικού, υπάρχει μια εμπειρία που συσσωρεύεται, ιδιαίτερα όσον αφορά τις οικοδεναγήσεις με κάποιο αντίτυπο.

Αν και πιστεύω ότι κάποια συμπεράσματα ήδη μπορούν να βγουν ως κατευθυντήριες γραμμές – αν πρέπει να υπάρχει εισιτήριο στο κέντρο πληροφόρησης, πόσο κοστίζει μία ξενάγηση κ.ά. λεπτομέρειες –, πιστεύω ότι θα είναι πολύ χρήσιμο να γίνει μια μικρή έκθεση καταγραφής αυτής της εμπειρίας, ώστε να μας βοηθήσει και αργότερα, αν θέλουμε και αν νομίζουμε ότι είναι σωστό να καταλήξουμε και σε κατευθυντήριες γραμμές.

Η δεύτερη παρατήρηση έχει να κάνει με ένα θέμα που νομίζω ότι δεν θίγηκε σχεδόν καθόλου. Έχουμε μιλήσει για οικονομική στήριξη των φορέων, για κοινωνική στήριξη, για επιστημονική στήριξη μιλήσει ο Τάσος Δημαλέξης. Κατά την άποψή μου υπάρχει και ένα πολύ μεγάλο έλλειμμα πολιτικής στήριξης. Ξεκινώ παραδεχόμενος ότι οι φορείς διαχείρισης είναι ημιανεξάρτητοι φορείς, ότι δεν μπορούν να είναι εντελώς ανεξάρτητοι στον ιδιωτικό τομέα ούτε και εντελώς δημόσιοι φορείς. Και άλλωστε, όπως ειπώθηκε, είναι μια εθνική πολιτική, για την οποία όμως η οποιαδήποτε κυβέρνηση θα πρέπει να είναι πεισμένη ότι πρέπει να την ακολουθήσει. Δεν θα πρέπει να δίνει την αίσθηση ότι της επιβάλλεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και ότι αυτή δεν τη θέλει και ότι σύρεται να την ακολουθήσει. Έτσι, το μόνο που θα πετύχουμε είναι διπλά μηνύματα που θα μπερδέψουν τους πολίτες, και θα αφήσουμε κάποιους επιστήμονες μόνους τους σε κάποια περιοχή, να τους κατασπαράξουν οι αντιρρήσεις των τοπικών που θα βγουν στο προσκήνιο πολύ άγρια.

Ένα παράδειγμα πολιτικής στήριξης που νομίζω ότι έχει βγει από την εμπειρία των κέντρων πληροφόρησης, είναι ότι, π.χ., στην Κερκίνη έγιναν εγκαίνια από τον τοπικό νομάρχη, ενώ στην Βόλβη – Κορώνεια ή στον Αξιό δεν έγιναν καθόλου εγκαίνια. Το θεωρώ λίγο σχίζοφρενικό. Εκτός από το ότι το ΥΠΕΧΩΔΕ πρέπει να αναλάβει την ευθύνη αυτής της πολιτικής αλλά και την ευθύνη να τη στηρίξει, πιστεύω ότι και η τοπική αυτοδιοίκηση πρέπει να αναλάβει να τη στηρίξει, και, τουλάχιστον στα δικά μου τ' αυτιά, ακούστηκε πολύ άσχημα η παρέμβαση της κ. Νομαρχιακής Συμβούλου, στην πρωινή διαδικασία, που είπε ότι οι τοπικοί φορείς, οι νομαρχιακοί σύμβουλοι, δεν πρέπει να κινούνται παρά μόνο από το πολιτικό κόστος. Και γενικώς οι πολιτικοί. Αυτό το θεωρώ εκφυλισμό της πολιτικής. Πάντα πίστευα ότι η πολιτική πρέπει να έχει και ένα χαρακτήρα εκπαιδευτικό, ένα χαρακτήρα του τι πρέπει να γίνει, αν

βέβαια θεωρούν ότι είναι σωστό βήμα η προστασία ορισμένων περιοχών. Αν δεν το θεωρούν, τότε δεν χρειάζεται να γίνουν οι φορείς διαχείρισης. Αν δεν θεωρεί το ΥΠΕΧΩΔΕ ότι είναι μια άξια πολιτική να γίνει, δεν χρειάζεται να μπει σ' όλη αυτή τη φασαρία, και ας αφήσουν τις περιβαλλοντικές οργανώσεις να κάνουν τη δουλειά που έκαναν ώς τώρα στη διαχείριση αυτών των περιοχών, και να βγάλουν μόνες τους τα κάστανα απ' τη φωτιά, και να πείσουν τους τοπικούς παράγοντες. Αν δεν θέλουν όμως να γίνει αυτό το τελευταίο, πρέπει να στηρίξουν αυτή την πολιτική. Εδώ υπεισέρχεται ο παράγοντας της ενημέρωσης, των πολιτικών, και στο κεντρικό επίπεδο και στο επίπεδο της τοπικής αυτοδιοίκησης. Άλλα παρατήρησα ότι όποτε κάποιος μιλούσε για την ανάγκη της ενημέρωσης, πάντα περίμενε από κάποιον άλλο να ενημερώσει. Δεν έπαιρνε ο ίδιος την ευθύνη να διοργανώσει την ενημέρωση.

Για παράδειγμα, περίμενα από την τοπική νομαρχία να πάρει πρωτοβουλία ώστε να γίνει μια διευρυμένη σύσκεψη στην οποία θα καλέσει και πολιτικούς παράγοντες του ΥΠΕΧΩΔΕ και διοικητικούς παράγοντες του ΥΠΕΧΩΔΕ και μελετητές και ΜΚΟ, για να αναπτυχθεί ο περίφημος διάλογος που λέμε. Άλλιως, αν γίνει ένας διάλογος μόνο στο πλαίσιο τα γνωστό, ενός δήμου ή μίας νομαρχίας, ή μόνο στο πλαίσιο το κλειστό των ΜΚΟ, προφανώς δεν είναι διάλογος.

Και έρχομαι στο τελευταίο σημείο, που είναι ότι όλα όσα είπα ώς τώρα δείχνουν ότι χρειάζεται προεργασία πριν από την υπογραφή των προεδρικών διαταγμάτων. Μέχρι τώρα, έχουμε μια πολύ άσχημη εμπειρία από τα ΠΔ για τους υγρότοπους Ραμσάρ. Εκεί, η αναγγελία, η ανακοίνωση των σχεδίων προεδρικών διαταγμάτων έγινε από τους μελετητές μαζί με τους διοικητικούς υπεύθυνους του ΥΠΕΧΩΔΕ. Επειδή στις περισσότερες περιπτώσεις ξεσηκώθηκαν αντιδράσεις, από τότε κυριαρχησε, ή είχε κυριαρχήσει τουλάχιστον πέρυσι, η λογική: «Όχι, δεν χρειάζεται να γίνει συζήτηση, το σχέδιο προεδρικού διατάγματος στο οποίο καταλήγουμε υπογράφεται».

Νομίζω ότι αλλάζει σιγά σιγά αυτή η νοοτροπία, γίνεται διάλογος και προεργασία πριν από την υπογραφή των ΠΔ. Απλά, αυτό πρέπει να γίνει οργανωμένα, συνειδητά, και από το ίδιο το ΥΠΕΧΩΔΕ, και να αξιοποιηθεί και η εμπειρία που υπήρξε ώς τώρα από την προετοιμασία των ΠΔ, από τη συμμετοχή όλων των τοπικών παραγόντων από τα κέντρα πληροφόρησης, ώστε να αναπτυχθεί ένας πραγματικά δημοκρατικός και σωστός και οργανωμένος διάλογος πριν από την υπογραφή των ΠΔ.

Βασιλάκης Κώστας

Θα ήθελα να πω δύο πράγματα για τις προτεραιότητες για δημιουργία φορέων διαχείρισης. Ειπώθηκαν κάποια πράγματα από τον κ. Υφυπουργό, ειπώθηκαν κάποια πράγματα από τον κ. Παντή λίγο πιο πριν, και από τον κ. Ζάβρα. Απλώς ήθελα να σας πω, ή σε κάποιους να υπενθυμίσω, ότι υπάρχει ένα master plan που έχει ολοκληρωθεί εδώ και ενάμιση χρόνο και που βάζει καταρχάς κάποιες προτεραιότητες για την προστασία και τη διαχείριση συγκεκριμένων περιοχών. Οι προτεραιότητες που έχουν μπει έχουν να κάνουν με την οικολογική σημασία των περιοχών αυτών, δηλαδή αν είναι περιοχές SPA ή περιοχές PSCI ή αν είναι εθνικοί δρυμοί ή αν είναι Ραμσάρ κλπ. Έχει γίνει μια κατηγοριοποίηση και έχουν βγει κάποιες προτεραιότητες. Προτεραιότητα Α, προτεραιότητα Β, Γ και Δ. Αν θυμάμαι καλά, είναι τέσσερις κατηγορίες περιοχών. Επομένως, αυτή η κατηγοριοποίηση δύσον αφορά την οικολογική σημασία και την

ανάγκη να κάνουμε κάτι σ' αυτές τις περιοχές έχει ήδη γίνει και έχει παραδοθεί στο ΥΠΕΧΩΔΕ εδώ και ενάμιση χρόνο.

Επίσης, σ' αυτή τη μελέτη περιλαμβάνεται και μια εκτίμηση για τον αριθμό των φορέων διαχείρισης που θα μπορούσαμε να ιδρύσουμε ώστε, αφενός, να είναι οι λιγότερο δυνατοί, μια και υπάρχουν αυτά τα προβλήματα της χρηματοδότησης που ακούσαμε όλοι ποιν, και, αφετέρου, να καλύπτουν το σύνολο των περιοχών, και το νούμερο που βγήκε είναι ότι με την ίδρυση σαράντα φορέων διαχείρισης μπορείς να καλύψεις το σύνολο της Ελλάδας και τις διακόσιες εξήντα τόσες περιοχές του δικτύου. Επομένως, έχουμε και καθορισμένες προτεραιότητες στις περιοχές, αλλά και μια εκτίμηση του ελάχιστου αριθμού φορέων διαχείρισης. Είναι στο χέρι του ΥΠΕΧΩΔΕ να τα βάλει αυτά τα πράγματα κάτω, να δει επιτέλους αυτή τη μελέτη που του έχει παραδοθεί εδώ και ενάμιση χρόνο και, αν θέλει, ας την κάνει πολιτική, αν θέλει να την αλλάξει ας την αλλάξει, αλλά ας κάνει κάτι! Δεν μπορεί το ΥΠΕΧΩΔΕ να αναζητεί και να λέει τι προτεραιότητες να βάλω, να κάνω, π.χ., τον Σχοινιά εθνικό πάρκο, μια περιοχή που δεν είναι ούτε Natura, μόνο και μόνο για να δικαιολογήσει τα Ολυμπιακά έργα. Ή δεν μπορεί μια μέρα να ανεβαίνει στη Θεσσαλονίκη, να ακούει την πρόταση για τον φορέα του Θερμαϊκού και να λέει «θα κάνω Φορέα Θερμαϊκού». Είναι καταγεγραμμένες οι προτεραιότητες, είναι καταγεγραμμένες και οι ανάγκες, και το μόνο που χρειάζεται είναι να κάτσουν να διαβάσουν και να αποφασίσουν τι απ' όλα αυτά θα υλοποιήσουν.

Βέβαια, κ. Ζάβρα, αν έχετε το άγχος πόσοι φορείς διαχείρισης θα γίνουν μέσα στα δύο ή τρία επόμενα χρόνια, θα ήθελα να σας πω ότι είναι στο χέρι μας να πιέσουμε το ΥΠΕΧΩΔΕ να βάλει αυτές τις προτεραιότητες ή, επίσης, ότι είναι στο χέρι μας να ωριμάσουμε και τις συνθήκες, έτσι ώστε να δημιουργηθούν φορείς διαχείρισης. Ο κ. Υφυπουργός είχε πει προχθές ότι οι συνθήκες στη Ζάκυνθο είχαν ωριμάσει, υπήρξε κοινωνική συναίνεση, και γι' αυτό έγινε ο φορέας διαχείρισης. Αυτό που δεν μας είπε, κ. Παντή, είναι ότι οι συνθήκες ωρίμασαν όταν ορίστηκε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για να συζητηθεί το θέμα. Επομένως, πάλι είναι στο χέρι μας, αν θέλουμε. Και, αν πούμε ότι έχουμε αυτές τις δέκα περιοχές προτεραιότητας και θέλουμε να κάνουμε δέκα φορείς διαχείρισης, να πλακώσουμε να ρίξουμε δέκα καταγγελίες, να φτάσει σε τρία χρόνια στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, και τότε θα υπάρξει και η συναίνεση και όλη η ωριμότητα. Ευχαριστώ πολύ.

Λούκας Κώστας

Γεια σας, είμαι ο Κώστας Λούκας. Είμαι δασολόγος από τη Διεύθυνση Δασών Περιφέρειας και συμμετέχω στα κοινά μέσα από το Δίκτυο Οικολογικής Δράσης σε τοπικό επίπεδο, και από άλλες οργανώσεις. Εκείνο που θέλω να πω είναι ότι στους φορείς σε τοπικό επίπεδο υπάρχει ένα μεγάλο πρόβλημα: Δεν γίνονται τόσο αποδεκτοί από τις τοπικές κοινωνίες. Και δεν δέχομαι αυτό που είπε ο προλαλήσας, ότι δεν έχουν γίνει κουβέντες.

Έχουν γίνει πάρα πολλές συζητήσεις, σε νομαρχιακό, σε περιφερειακό επίπεδο, σε τοπικές κοινωνίες, σε παρέες, στην Ένωση Δασικών Συνεταιρισμών τώρα τελευταία, στους δήμους, στο Μέτσοβο, έχουν γίνει πάρα πολλές κουβέντες για ένα θέμα που τους αφορά όλους, αλλά το

πρόβλημα είναι ότι οι τοπικές κοινωνίες εδώ δεν θέλουν να δεχθούν κάποιες κατευθύνσεις, κάποια οικονομικά συμφέροντα, τα οποία θα έρθουν από την Αθήνα και θα καθιορίσουν την πολιτική σε τοπικό επίπεδο.

Έχουν γίνει και παλαιότερα προσπάθειες, σε τοπικό επίπεδο, να περάσουν ντιρεκτίβες από άλλον, όπως να μετατραπεί η περιοχή που βλέπετε μπροστά σας σε κυνηγετική περιοχή το 1975, προσπάθεια που απέτυχε. Απέτυχε διότι οι τοπικές κοινωνίες δεν δέχονταν ότι θα μπορούν οι κυνηγοί να περιφέρονται μέσα στα χωράφια τους και στις ιδιοκτησίες τους, καθιορίζοντας αυτοί τι πρέπει να γίνει εκείνη την περίοδο, και στο μέλλον αενάως. Θέλουν ότι γίνεται σε τοπικό επίπεδο να το προσδιορίζουν οι ίδιοι, διότι ξέρουν ότι όποιος έρχεται εδώ, έρχεται για να εξυπηρετήσει συγκεκριμένα συμφέροντα, και όχι για άλλους λόγους.

Για τον φορέα, θέλω να πω το εξής: Υπάρχει μια δασική υπηρεσία, η οποία διαχειρίζεται τα θέματα περιβάλλοντος από τη σύσταση του ελληνικού κράτους. Είναι από τις πρώτες υπηρεσίες που έγιναν στο ελληνικό δημόσιο. Ήρθαν οι Βαυαροί και οι πρώτες υπηρεσίες που έκαναν ήταν το Υπουργείο Δημοσίας Τάξεως και η Δασική Υπηρεσία. Διότι αντίστοιχες υπηρεσίες είχαν στη δικιά τους περιοχή. Θέλω να πω ότι υπάρχει μία υπηρεσία η οποία έχει δώσει εξετάσεις μέσα στην ελληνική κοινωνία και έχει γίνει αποδεκτή. Δηλαδή η Δασική Υπηρεσία. Όταν λειτουργούσε όμως με άλλα κριτήρια, λειτουργούσε με το κριτήριο ότι έδινε εργασία στον εδώ πληθυσμό, ότι συγκρατούσε τους ντόπιους εργάτες. Και όλα αυτά τα πέτρινα έργα που έχουν γίνει έγιναν με εκείνο το τεχνικό προσωπικό που είχε μια παράδοση σε τοπικό επίπεδο και που τα χρησιμοποίησε για ορισμένη χρονική περίοδο η δασική υπηρεσία, δίνοντας εκείνα τα πενιχρά μεροκάματα που έδινε το κράτος, αν και θα έπρεπε αυτοί οι άνθρωποι να παίρνουν όσο παίρνει ένας γιατρός ή όσο παίρνει ένας μηχανικός, ένα εκατομμύριο το μήνα δηλαδή. Έτσι θα μπορούσε να κρατηθεί η τοπική κοινωνία και η ντόπια παράδοση. Και δεν είναι τυχαίο ότι η συζήτηση από σας γίνεται σ' αυτό τον τόπο σήμερα, διότι βρήκατε εδώ το ανάλογο περιβάλλον, από αυτούς τους ανθρώπους οι οποίοι δημιούργησαν έναν πολιτισμό ανώτερο. Αυτό φαίνεται από τις κατασκευές και από τη διαχείριση του χώρου.

Άρα θα πρέπει εκεί που βλέπουμε ένα ψωμί να κυλάει, να δούμε σε τελική ανάλυση ποιος θα είναι αυτός που θα πρέπει να το διαχειριστεί και ποιον αποδέχεται η κοινωνία. Η κοινωνία αποδέχεται αυτούς που δίνουν εργασία. Και αυτούς που δεν θα έρθουν να τους πάρουν το πρωτογενές αυτό υλικό, το απίθανο υλικό, που δεν φτιάχτηκε τυχαία. Φτιάχτηκε από ανθρώπους με πλατιά μόρφωση, από ανθρώπους που ξενιτεύτηκαν και μετά γύρισαν στην πατρίδα τους.

Γι' αυτό πιστεύω ότι δεν είναι θέμα ενημέρωσης του κόσμου — είναι θέμα που πάνε τα λεφτά. Ένας τομέας που δεν αποδέχεται σήμερα η τοπική κοινωνία είναι βασικά το ελληνικό κράτος, αλλά το κράτος στην ουσία εξαρτάται από την τοπική αυτοδιοίκηση. Θα πρέπει λοιπόν η ανάπτυξη να περάσει μέσα από την τοπική αυτοδιοίκηση, σε τοπικό επίπεδο, και θα δείτε μετά ότι τα σχέδια διαχείρισης θα γίνονται αποδεκτά, αφού θα φτιάχνονται σε τοπικό επίπεδο.

Παπαγεωργίου Αριστοτέλης

Ήθελα πολύ πολύ σύντομα να απαντήσω στον Τάσο Δημαλέξη, που ρώτησε αν υπάρχουν

παραδείγματα από άλλες χώρες για συστήματα προστατευόμενων περιοχών. Το παράδειγμα μας το έδωσε την πρώτη ημέρα ο Πάολο Λομπάροντι, μας είπε ακριβώς τι έγινε στην Ιταλία. Στην Ιταλία, με το ακόμα πιο πολύπλοκο σύστημα από το δικό μας, που υπήρχαν ακόμα και ιδιωτικές περιοχές, συστάθηκε το '91 ένα θεσμικό πλαίσιο που περιλάμβανε τρία πράγματα. Το ένα είναι η ισχυρή νομοθεσία, το δεύτερο είναι μια υπηρεσία κεντρική να συντονίζει τα πράγματα και το τρίτο είναι περιγραφή πολιτική του προστατευτέον αντικειμένου και κατηγοριοποίηση περιοχών ανάλογα με αυτό. Αυτά τα τρία πράγματα πιστεύω ότι λείπουν και σ' εμάς, και έτσι η απάντηση νομίζω ότι είναι πολύ εμφανής.

Ζάβρας Βρασίδας

Πολύ σύντομα, κάτι με τα νούμερα. Ζητώ συγγνώμη που επιμένουμε, αλλά να πω δυο λόγια για τα νούμερα. Από την καταγεγραμμένη εμπειρία που έχουμε τα τελευταία δέκα χρόνια συνεχώς στις Σποράδες εκπονώντας προγράμματα που εύκολα θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι ένα κομμάτι της διαχείρισης της περιοχής, ασφαλώς όχι ολοκληρωμένο, δηλαδή συνεχής παρακολούθηση, συνεχής φύλαξη, ενημέρωση κλπ., έχει αποδειχθεί ότι το κόστος για το οποίο μιλάμε σε μία περιοχή γι' αυτές τις δράσεις, όταν θα γίνουν από τον φορέα διαχείρισης, θα είναι γύρω στα διακόσια με διακόσια πενήντα εκατομμύρια το χρόνο. Στάνταρ. Αυτό είναι το μίνιμουμ, το απόλυτο μίνιμουμ. Αν σ' αυτό προσθέσουμε το κόστος δράσεων που δεν κάνουμε, δηλαδή το αναπτυξιακό κομμάτι, το αντισταθμιστικό κομμάτι του φορέα και όλα αυτά, θα φτάσουμε πολύ γρήγορα στα τριακόσια πενήντα με τετρακόσια εκατομμύρια το χρόνο. Τετρακόσια εκατομμύρια το χρόνο σαν μίνιμουμ, με πέντε φορείς – όχι τρεις, όχι δέκα που λέει ο κ. Βασιλάκης, πέντε φορείς. Καταλαβαίνετε ότι μιλάμε για πάρα πολύ μεγάλα νούμερα, με μια προοπτική πενταετίας. Γι' αυτό είπα ότι, για να μιλάμε για χορηγούς, που θα καλύψουν, ας πούμε, το 30–40%. Φανταστείτε οι χορηγοί που θα δώσουν δύο και τρία δισ. σε μία πενταετία τι θα ζητήσουν! Διότι δεν είναι πολύ εύκολα τα πράγματα αυτά, απλώς για να δούμε λίγο για τι νούμερα μιλάμε, να έχουμε υπόψη μας λίγο τα νούμερα. Ευχαριστώ.

Παντής Γιάννης

Ένα από τα μεγάλα λάθη που είχαν γίνει στο παρελθόν είχε σχέση μ' εκείνο το αίτημα να μεταφερθούν οι αρμοδιότητες για το φυσικό περιβάλλον σιγά αλλά σταθερά προς την τοπική κοινωνία, δηλαδή προς τους δήμους, τις Νομαρχίες κλπ. Και αυτό νομίζω ότι ήταν ένα μεγάλο λάθος, διότι δεν είχαμε πάρει τότε υπόψη μας, είτε ως ΜΚΟ είτε ως άτομα που ασχολούμαστε με το περιβάλλον, ότι ουσιαστικά αυτό θα ήταν μπούμεραγκ, με την έννοια του πολιτικού κόστους και των τοπικών διευκολύνσεων. Εγώ, αν είδα κάτι τα τελευταία χρόνια, ήταν ότι εκεί που περιμέναμε παλιά τη βοήθεια από τις τοπικές κοινωνίες, δηλαδή τους τοπικούς φορείς, τη βοήθεια αντίθετα τη βρήκαμε από υπερεθνικούς φορείς, όπως είναι η ΕΕ. Νομίζω ότι αυτό μας δείχνει την κατεύθυνση προς την οποία πρέπει να πάμε.

Τι είναι λοιπόν ένας φορέας διαχείρισης; Ένας φορέας διαχείρισης είναι μια προσπάθεια να βρεθεί ένας τρόπος επικοινωνίας, συναίνεσης, συνεργασίας, σε τοπικό επίπεδο, αλλά πάντα μαζί με τις ΜΚΟ, με τα υπουργεία, με όλους που θα πρέπει να έχουν λόγο για την περιοχή. Αυτό ήταν

το σημαντικό. Αν τώρα αυτό το πράγμα συνδεθεί, κάτι που για μένα είναι πάρα πολύ σημαντικό, και με τον υπερεθνικό φορέα που ονομάζεται ΕΕ — ο οποίος εγγυάται είτε με οικονομικό τρόπο, γνωρίζουμε τα χρηματοδοτικά πρωτόκολλα, είτε με νομοθετικό τρόπο, γνωρίζουμε όλοι τις παρεμβάσεις που υπάρχουν κλπ. —, αυτό πλέον το σύστημα έχει δυνατότητα επιβίωσης. Αν δεν γίνουν αυτά, αν κοιτάξουμε μόνο προς τη μακρεύθυνση ή προς την άλλη, δεν έχουμε δυνατότητα επιβίωσης.

Τι είναι τώρα ένας φορέας διαχείρισης; Δυνοκούβετες θα πω, για να τελειώνω. Ένας φορέας διαχείρισης, ουσιαστικά, φτιάχνεται για την προστασία του περιβάλλοντος, που σε κάθε περιοχή έχει ένα συγκεκριμένο προστατευτέο αντικείμενο. Μπορεί να είναι η χελώνα, μπορεί να είναι το ένα, μπορεί να είναι το άλλο, αυτό δεν έχει σημασία. Σημασία έχει ο βασικός στόχος. Άλλα ταυτόχρονα με τον βασικό στόχο, που είναι και η φύλαξη, η παρακολούθηση, που συνδυάζεται με αυτό, ο φορέας διαχείρισης είναι και μια νέα δυνατότητα διαχειριστικής παρέμβασης στην περιοχή. Αυτό που είπα προηγουμένων, αυτά που λέγαμε τόσα χρόνια, να τα κάνουμε πράξη — με εναλλακτικούς τρόπους διαχείρισης. Ταυτόχρονα όμως, οι φορείς διαχείρισης είναι, και αυτό πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα τούτη τη σπιγμή — διότι μας επιτρέπει να γίνουν πολλοί φορείς διαχείρισης —, είναι και η μοναδική αναπτυξιακή περιφερειακή διαδικασία που μπορεί να υπάρξει.

Σκεφτείτε: Είνοισι φορείς διαχείρισης, σαράντα φορείς διαχείρισης, τι σημαίνει αυτό για την περιφέρεια... Καινοτόμες δραστηριότητες, βιολογική γεωργία, οικοτουρισμός, ότι μπορεί να σκεφτεί καθένας. Φύλαξη και προστασία του αντικειμένου, άρα προστασία του περιβάλλοντος. Σκεφτείτε δηλαδή πόσο μπορεί να χρησιμοποιηθεί αυτό το πρόγραμμα σαν ένας μοχλός που θα αλλάξει την περιφέρεια. Είναι πάρα πολύ σημαντικό, νομίζω, αν αυτό γίνει κατανοητό, και δεν θα πάω σ' αυτό που είπε ο κ. Σκούρτος, δηλ. την οικονομική αποτίμηση, ένα δολάριο βάζεις, οκτώ παίρνεις κέρδος, είτε ως ποιοτική αναβάθμιση είτε ως ποσοτική, συγκεκριμένη δραστηριότητα. Γιατί εδώ, άμα το δούμε, ποια άλλη, εντός εισαγωγικών, με συγχωρείτε για την έκφραση, «επένδυση», επένδυση για το περιβάλλον και για τη διαμόρφωση καινοτόμων δραστηριοτήτων σε μια περιοχή μπορεί να αποδώσει τόσα πράγματα; Είναι μια χρυσή, και το τονίζω, ευκαιρία. Σε περιφερειακό κυρίως επίπεδο. Τώρα για τα υπόλοιπα. Εγώ έφυγα, και θέλω να το πω αυτό, πολύ ευχαριστημένος απ' αυτή τη συνάντηση, ήταν μια πάρα πολύ σωστή επιλογή και το timing ήταν πολύ σωστό, γιατί έχουμε τους φορείς διαχείρισης που έρχονται. Εγώ κρατώ τα βασικά που ειπώθηκαν εδώ, και θα προσπαθήσουμε να τα εφαρμόσουμε όταν θα έχουμε και τα πρακτικά της συνάντησης. Και νομίζω ότι θα μας φανούν χρήσιμα στον ΦΔ της Ζακύνθου, σε θέματα αξιολόγησης, αυτοαξιολόγησης, διαφάνειας και δημοκρατικού προγραμματισμού. Διότι και εμείς στον ΦΔ της Ζακύνθου κάναμε κάποια λάθη, αφού δεν είχαμε μπούσουλα, και, στην προσπάθεια να καλύψουμε κάποια πράγματα, προσπεράσαμε κάποια άλλα.

Να πω και δυνο λόγια για την αξιολόγηση των δραστηριοτήτων, που είναι πάρα πολύ σημαντικό πράγμα. Ποια είναι εφικτή και ποια δεν είναι εφικτή νέα δραστηριότητα σε μια περιοχή; Η ανάδειξη παραδοσιακών και ιστορικά αποδεειγμένων δραστηριοτήτων σε μια περιοχή. Τι σημασία έχει αυτό και τι ρόλο; Η δημιουργία ενός συντονιστικού οργάνου, με οποιαδήποτε μορφή. Εμείς θα το ζητήσουμε. Τώρα, ποια μορφή θα του δώσουν οι πολιτικές ηγεσίες είναι έτερον εκάτερον. Έπειτα είναι κι ένα θέμα οικονομίας. Για να μην κάνουμε πολλές φορές το ίδιο πράγμα, πρέπει να δημιουργήσουμε κοινές δράσεις σε επίπεδο φορέων διαχείρισης ή και σε

οτιδήποτε άλλο, όπως είναι η ενημέρωση. Γιατί να μη γίνει με κοινή δράση η ενημέρωση, για όλη την Ελλάδα; Γιατί να μη γίνει ο οικοτουρισμός – που έτσι κι αλλιώς θα είναι μια δραστηριότητα στο σύνολο σχεδόν των φορέων διαχείρισης – σε ένα κεντρικό επίπεδο; Να γίνει μία μελέτη οικοτουρισμού, που θα εξειδικεύεται για τα επιμέρους. Όχι να κάνει μία η Ζάκυνθος, μία οι Σποράδες, μία το ένα, μία το άλλο, που είναι και χαμένα λεφτά και δεν επιτρέπουν και κεντρικό σχεδιασμό. Αυτά είναι νομίζω τα σημαντικά που βγαίνουν.

Κάτι άλλο πολύ σημαντικό και καθοριστικό είναι η σχέση των ΜΚΟ με αυτούς τους φορείς διαχείρισης. Εμείς κάναμε την αρχή και νομίζω ότι ήταν ένα πολύ καλό βήμα: Μνημόνια συνεργασίας, γενικό πλαίσιο συνεργασίας, που εξειδικεύεται ανά πάσα στιγμή. Για την παρακολούθηση τώρα. Πιστεύω ότι εκεί που γίνεται ήδη, από τον Αρχέλωνα στη Ζάκυνθο, από την ΜΟΜ εκεί, από μια ΜΚΟ κάπου αλλού, μπορεί να συνεχίσει να γίνεται. Να δούμε εμείς πώς μπορεί αυτό να χρηματοδοτηθεί από το φορέα διαχείρισης. Να δούμε ποιοι όροι πρέπει να τεθούν. Άλλα γιατί να μην υπάρχουν και οι ΜΚΟ να κάνουν ένα κομμάτι αυτών των δραστηριοτήτων; Έγώ πιστεύω ότι θα μπορούσαν να γίνουν. Γιατί να τα φορτωθεί όλα, την απόλυτη ευθύνη, ένας φορέας διαχείρισης; Θα μπορούσε ένα κομμάτι, με μια ειδική συμφωνία και συνεργασία που θα προσφέρει όλα τα εχέγγυα, να γίνεται και από μη ΜΚΟ. Ή ο φορέας διαχείρισης στην ΜΚΟ να το κάνει. Ή να επεμβαίνει, να κάνουμε κοινό πρόγραμμα, ας πούμε Life, και να εντάσσουν εκεί την παρακολούθηση, για τρία χρόνια, ώστε να μπορεί από κει να βρεθεί χρηματοδότηση για τα πρώτα χρόνια, και μετά να τα δίνει ο φορέας διαχείρισης.

Αυτά είναι πράγματα που νομίζω ότι θα μας βοηθήσουν να δούμε σε άλλη βάση αυτό που θα γίνει. Και άλλα πολλά, αλλά νομίζω ότι δεν χρειάζεται να τα πω τώρα. Απλώς να πω ότι ήταν μεγάλη εμπειρία. Και πάρα πολλά πράγματα απ' αυτά που ακούστηκαν εμείς θα τα βάλουμε μπροστά και στον ΦΔ Ζακύνθου, όταν θα έχουμε και τα κείμενα βέβαια, για να μπορούμε να τα προσδιορίσουμε ως στόχους. Ευχαριστώ.

Καζόγλου Γιάννης

Θα ήθελα να κάνω μία πολύ μικρή παρατήρηση, σχετική μ' αυτά που είπε ο κ. Ζάβρας. Έτσι όπως το αναλύσαμε πριν το θέμα, για πέντε φορείς διαχείρισης χρειαζόμαστε γύρω στα δύο δισ. Τα νούμερα βέβαια είναι μεγάλα, όπως και να το κάνουμε, αλλά ο κ. Λομπάρδης την πρώτη ημέρα μας είπε ότι στην Ιταλία χρειάζονται σαράντα πέντε εκατομμύρια ευρώ για δέκα χλμ. ενός αυτοκινητόδρομου, που μ' έναν γρήγορο υπολογισμό μεταφράζεται σε ενάμισι δισ. ανά χιλιόμετρο, και στην Ελλάδα το κόστος είναι ένα δισ. περίπου – απ' ότι μου είπαν εδώ κάποιοι φίλοι μελετητές. Αυτό είναι ένα μήνυμα που πρέπει να το περάσουμε και στους πολιτικούς: «Ε, δεν ξητάμε και τίποτα τελικά, εδώ που τα λέμε. Γίνονται πολλά χιλιόμετρα αυτοκινητόδρομοι κάθε χρόνο στην Ελλάδα. Εμείς ξητάμε ένα πολύ μικρό κομματάκι. Είκοσι χιλιομετράκια». Ευχαριστώ πολύ.

Βασιλάκης Κώστας

Συγγνώμη που σηκώθηκα πάλι, αλλά με προκάλεσε ο κ. Ζάβρας. Και ο κ. Καζόγλου το έθεσε πάρα πολύ σωστά το θέμα. Μιλώντας εδώ με τον Γιάννη Παντή, έμαθα ότι ένα χιλιόμετρο δρόμου

είναι 1,2 δισ. Κάτι τέτοιο. Δηλαδή δώδεκα χιλιόμετρα δρόμου είναι δεκατέσσερα δισ., όσο το ΕΠΠΕΡ Φύση, που είναι για την προστασία όλων των περιοχών στην Ελλάδα! Είναι μια μικρή παράκαμψη. Αυτό είναι το ένα στοιχείο. Το δεύτερο στοιχείο είναι — θα το κάνω για να σας αποδείξω, κ. Ζάρδα, ότι δεν είναι πολλά τα λεφτά. Απλώς προσπαθούν να μας το περάσουν στο μυαλό. Δεύτερο στοιχείο: Πρόσφατα εγκαινιάστηκε ένα κτίριο που έχει σχέση με το περιβάλλον και που κόστισε επτά δισ., δηλαδή τα μισά που θα δίνονται για τη φύση. Αν θέλετε, έχω και άλλα δύο παραδείγματα. Στο ΕΠΠΕΡ έχουν ενταχθεί τριάντα δισ. για την επαναδημιουργία μιας λίμνης, της Κάρλας, που αποξηράνθηκε το 1965. Δηλαδή τι κάνουμε; Αποξηράνουμε λίμνες ή τις αφήνουμε να καταστραφούν με το χρόνο, κάνουμε μελέτες, διαχειρι-στικά σχέδια, ΕΠΜ, περιμένουμε εκεί να ωριμάσουν, τελειώνει, καταστρέφεται η περιοχή, και μετά από τριάντα χρόνια ίσως σκεφτούμε να ξανέψουμε τα χρήματα για να τη σώσουμε. Αυτά τα τριάντα δισ. είναι δύο φορές ο προϋπολογισμός του ΕΠΠΕΡ Φύση για περιοχές που είναι ζωντανές σήμερα — και μπορεί να μην είναι αύριο. Έχω και ένα τελευταίο. Το 50% της έκτασης που απαλ-λοτριώνεται για να γίνει το κωπηλατοδόρμιο στο Σχοινιά — το 50%, διότι το υπόλοιπο 50% είναι δημόσιο —, το 50% λοιπόν που απαλλοτριώνεται κοστίζει είκοσι δισ. Για την απαλλοτρίωση μόνο, όχι για τα έργα που θα γίνουν μετά για το κωπηλατοδόρμιο των Ολυμπιακών Αγώνων, και τα οποία κοστίζουν είκοσι πέντε δισεκατομμύρια.

Επομένως, αυτό στο οποίο θέλω να καταλήξω είναι ότι εξαρτάται από το όραμα που έχεις ως χώρα — τι θέλεις να κάνεις ως χώρα, ποια είναι η πολιτική σου. Αν το βρεις αυτό, θα βρεις και τα χρήματα, θα βρεις και όλα τα άλλα για να κάνεις προστασία της φύσης.

Δημαλέξης Τάσος

Φοβάμαι ότι δεν θα τα πω τόσο ωραία όσο τα είπε ο κ. Βασιλάκης. Θα ήθελα βέβαια να σχολιάσω το τρίτο από τα τέσσερα παραδείγματα: Νομίζω ότι η Κάρλα, ακόμα και τριάντα δισ. να κάνει, αξίζει τον κόπο να γίνει, και είναι καλό για το ελληνικό φυσικό περιβάλλον, άσχετα πώς θα γίνει. Άλλα θα σταθώ σ' αυτά που είπε ο Κώστας, συνδέοντάς τα μ' αυτό που είπε ο Γιάννης — για τα 10 χλμ. δρόμου. Πιστεύω ότι ένα πράγμα που λείπει από την πολιτική, από τη στρατηγική τη δική μας, είναι αυτή η εκλαΐκευση. Τα παραδείγματα. Θέλω να πω, μιλάμε για τις προστατευόμενες περιοχές. Όλοι μας εδώ πέρα, πάνω κάτω, έχουμε στο μυαλό μας τι καλό κάνει μια προστατευόμενη περιοχή: για τη βιοποικιλότητα, για είδη που απειλούνται, για το ένα και το άλλο. Αυτό που έχουμε στο μυαλό μας πιστεύω ότι δεν έχουμε καταφέρει να το περάσουμε στο βαθμό που πρέπει στην κοινή γνώμη. Θα πω κι εγώ ένα πολύ απλό παράδειγμα και θα τελειώσω. Θα μιλήσω για ένα είδος που το ξέρω κάπως· τον γυπταετό. Ο οποίος πριν από δεκαπέντε χρόνια υπήρχε στην Ελλάδα και στη Βαλκανική σ' έναν αριθμό ζευγαριών ο οποίος ήταν δεκαπέντε, είκοσι, τριάντα, δεν ξέρω πόσα. Την ίδια εποχή στην Ισπανία ήταν πάλι δεκαπέντε τα ζευγάρια. Στην Ισπανία άρχισαν να τον διαχειρίζονται μέσα σε προστατευόμενες περιοχές — πρόγραμμα ενεργής διαχείρισης λοιπόν. Τα φτάσανε αυτή τη στιγμή σε εβδομήντα πέντε ή ενενήντα, δεν θυμάμαι ακριβώς το νούμερο. Την ίδια περίοδο εμείς έχουμε τρέξει δύο προγράμματα Life. Χωρίς να έχουμε όμως προστατευόμενες περιοχές. Το αποτέλεσμα ποιο είναι; Αυτή τη στιγμή έχουμε στην Κρήτη τρία ζευγάρια, και δεν ξέρω αν του χρόνου, του αντίχρονου, θα μας έχει

μείνει έστω και ένα ζευγάρι. Αυτό το παράδειγμα νομίζω, αν περάσει στον κόσμο, μπορεί να δώσει μία από τις συναινέσεις που ψάχναμε. Πάντως, μπορεί να δημιουργήσει πολιτική πίεση. Τα λεφτά που ζητάμε είναι ελάχιστα, σε σχέση με τα λεφτά που δίνονται. Αν δεν τρώω το χρόνο σας, να πω ένα ακόμη μικρό παράδειγμα.

Προχθές συνεδρίαζε στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, η Επιτροπή Προϋπολογισμού της Ολυμπιάδας. Θέλανε να κατεβάσουν τον προϋπολογισμό από το 1,7 τρισ. στο 1,45 τρισ. Καταλαβαίνετε για τι μεγέθη συζητάμε; Και τι είναι αυτό που ζητάμε εμείς, τι είναι αυτό που ζητάει ο φυσικός πλούτος της χώρας μας; Δεν το ζητάμε εμείς. Αυτό ήθελα να πω μόνο. Ευχαριστώ.

Παπαναστασίου Γαβριήλ

Καταρχήν να ζητήσω συγγνώμη που δεν μπόρεσα να έρθω σήμερα, αλλά πολλές δουλειές που είχα δεν μου επέτρεψαν να παρακολουθήσω το πρωινό. Εκείνο που έχει σημασία είναι τούτο: Ότι πέρυσι στον ίδιο χώρο είχαν μαζευτεί πάλι γύρω στα ογδόντα – ενενήντα άτομα και συζητούσαν τα ίδια πράγματα. Εγώ θα πω ότι σ' αυτά τα οποία είχαν συζητηθεί πέρυσι δυστυχώς δεν εδόθη καμία λύση. Δεν είναι ευθύνη μονάχα της πολιτείας. Άλλα και εμείς, οι τοπικές κοινωνίες, έχουμε μερίδιο ευθυνών, γιατί δεν εφαρμόστηκαν μερικά απλά πράγματα.

Δεν θέλω να καταναλώσω πολύ χρόνο. Επιγραμματικά θα σας πω, επιγραμματικότατα, αυτά τα προβλήματα που έχουμε στην περιοχή μας και δη στο Δήμο Κεντρικού Ζαγορίου. Καταρχήν βέβαια, συζητήσατε πολύ και έχω και ένα πρόβλημα, με την πρώτη ομιλία που έκανα, με τον κ. Υψηπούργο. Θα το πω βέβαια, δεν είναι εδώ πέρα, είναι απών, αλλά θα το πω. Ενώ εμείς ετοιμαζόμαστε και στο δήμο μας έγιναν πέντε συνεδριάσεις – έχει παρθεί και απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, ειλικρινά σας λέω –, είμαι αυτή τη στιγμή σαν να περπατώ ξυπόλυτος στ' αγκάθια. Διότι σήμερα πήρα δυο τρία τηλεφωνήματα από συναδέλφους δημάρχους, κυρίως του Ζαγορίου, οι οποίοι ρωτούσαν αν θα γίνει ή δεν θα γίνει. Και κάπου εκτιθέμεθα όλοι. Διότι εμείς πήραμε καταρχήν θετική απόφαση, ότι πρέπει οπωσδήποτε κάτι να γίνει σ' αυτόν εδώ το χώρο. Πρέπει να γίνει το εθνικό πάρκο. Πρέπει να γίνουν οι φορείς διαχείρισης. Για να γίνουν αυτοί βέβαια, πρέπει – έπρεπε να χειροκροτήσετε μετά, γιατί έχω και τρία πρέπει. Το πρώτο είναι ότι πρέπει οι τοπικές κοινωνίες – και θα συμφωνήσω πολύ με κάποια κυρία από τη Δαδιά, δεν ξέρω αν είναι εδώ πέρα, ότι δεν θα συζητάμε στο διηγεμένης για να γίνει κάτι. Πρέπει κάποτε να γίνει. Και δεν μπορεί αυτό που λέμε κοινωνική συναίνεση να το πιπιλίζουμε σαν καραμέλα στο σόμα μας. Πρέπει κάποια στιγμή κάτι να γίνει. Όταν δεν συμφωνούν κάποιοι, κάθονται παραπέρα. Εμείς εδώ πέρα έχουμε ένα παράδειγμα, γιατί πριν από δεκαπέντε χρόνια ήταν να γίνει κάποια ελεγχόμενη κυνηγετική περιοχή, και σήμερα όλοι αναθεματίζουν αυτούς εξαιτίας των οποίων δεν έγινε, και σήμερα το ζητάμε εναγωνίως. Άρα, το πρώτο είναι ότι πρέπει οι τοπικοί φορείς εδώ πέρα να ενημερωθούν. Δεν είναι ενημερωμένοι. Ειλικρινά σας λέω, και εγώ που μιλάω αυτή τη στιγμή είμαι πάρα πολύ λίγο ενημερωμένος, αλλά εν πάσῃ περιπτώσει προσπάθησα να ενημερωθώ.

Το δεύτερο είναι ότι έχουμε στα χέρια μας ένα προεδρικό διάταγμα υπό σύσταση. Αυτό το ΠΔ πουθενά δεν μιλάει για το ανθρώπινο δυναμικό που βρίσκεται εδώ σ' αυτή την περιοχή. Ή, αν

μιλάει, μιλάει ελάχιστα. Ενώ έπρεπε να αναφέρεται οπωσδήποτε στο ανθρώπινο δυναμικό, αφού χωρίς το ανθρωπογενές περιβάλλον δεν είναι δυνατόν να έχουμε αποτελέσματα και στο φυσικό περιβάλλον. Και εδώ πρέπει οπωσδήποτε, όταν κάνουμε κάποια πρόταση, να έχουμε και αντισταθμιστικά. Δεν μπορεί να λέμε όχι, όχι, όχι, και να μην παίρνουμε τίποτε. Πώς είναι δυνατόν να το δεχθούν εδώ οι τοπικές κοινωνίες;

Και το τρίτο, στο φορέα διαχείρισης, υπάρχει πρόβλημα και από τη μεριά της τοπικής κοινωνίας και από τον μελετητή, ο οποίος λέει ότι δύο μονάχα μέλη θα είναι από τις τοπικές κοινωνίες, και άλλα δύο από τη νομαρχιακή αυτοδιοίκηση, και βάζει και δύο μέλη από την περιφερειακή διοίκηση, η οποία δεν είναι σε καμία περίπτωση αυτοδιοίκηση. Είναι διορισμένη από το κράτος. Γιατί να μην έχουν οι τοπικές κοινωνίες δηλαδή τα έξι από τα έντεκα μέλη, για να γίνει περισσότερο δεκτό από τις τοπικές κοινωνίες; Αυτοί είναι οι τρεις παράγοντες που θα παίξουν σπουδαίο ρόλο. Διότι, αν δεν μπορέσουμε να επιτύχουμε σ' αυτούς τους τρεις σκοπούς και στόχους, δεν υπάρχει περίπτωση να γίνει τίποτα. Το είπα και την πρώτη ημέρα, το λέω και τώρα. Εάν δεν το δεχθούν οι τοπικές κοινωνίες, είναι σίγουρο ότι δεν πρόκειται να γίνει τίποτε στον τόπο μας εδώ πέρα.

Και τώρα πάω στα επιμέρους. Το υπό ψήφιση σχέδιο νόμου μιλάει για την ανάπτυξη των περιοχών. Και αν δείτε μέσα, επιγραμματικά αναφέρονται πέντε έξι δημοτικά διαμερίσματα. Δεν υπάρχει ισόρροπη ανάπτυξη, τουλάχιστον στην προκειμένη μελέτη. Αναφέρει δύο τρία δημοτικά διαμερίσματα, δύο τρία χωριά, τα οποία, λέει, θα αναπτυχθούν. Και τα άλλα τι θα γίνουν; Αμέσως αμέσως, από τα εκατό χωριά που έχουμε, θα έχουμε τα τρία υπέρ και τα υπόλοιπα θα τα έχουμε κατά. Και δεν πρόκειται να περιπατήσει τίποτα σ' αυτό τον τομέα. Μιλάμε τώρα για τη ζωνοποίηση. Απαγορεύεται, λέει, να κόψουμε ακόμα και φυτά στην Α' ζώνη. Και, βέβαια, και εγώ συμφωνώ, δεν πρέπει να γίνεται τίποτε στην Α' ζώνη. Άλλα στη Β' ζώνη, και θα έλεγα και στην Α' ζώνη, πρέπει οπωσδήποτε, εάν και εφόσον ειδικοί επιστήμονες το επιτρέπουν, να έχουμε μια βιολογική καλλιέργεια. Γιατί να μην υπάρχει και εκεί αυτή η καλλιέργεια; Δεν το καταλαβαίνω. Διότι αυτή τη στιγμή έχουμε πάρα πολλά οικόπεδα, πάρα πολλά κτήματα, τα οποία είναι μέσα στην Α' ζώνη, μέσα στους πυρήνες των δρυμών, και οπωσδήποτε οι άνθρωποι αυτοί επαναστατούν και λένε ότι εδώ θα μας τα πάρουν όλα, δεν μας αφήνουν να βιοσκήσουμετα ζώα μας, δεν μας αφήνουν να κόψουμε τα δάση μας, και δημιουργείται πρόβλημα.

Είπα γι' αυτές τις βιολογικές καλλιέργειες, στις οποίες πρέπει να δώσουμε πάρα πολύ μεγάλη σημασία. Πάμε τώρα στις αποζημιώσεις. Ειλικρινά, εδώ πέρα βέβαια, όσοι από σας έχουν ξήσει στο Ζαγόρι ξέρουν, εδώ γίνεται... Και σήμερα μάλιστα είχα μια επίσκεψη από κτηνοτρόφους, γιατί στο τάδε σημείο έφαγε η αρκούδα ένα ζώο. Δεν αποζημιώνεται, αν δεν είναι τέσσερα τα ζώα. Τι είναι αυτά τα πράγματα; Είναι δυνατόν, δηλαδή, όταν αποδεικνύεται από κάποιον κτηνιάτρο ότι ζώα έχουν από κάποιο άγριο θηρίο κατασπαραχθεί, πρέπει να είναι τέσσερα και να μην είναι ένα; Και βεβαίως, ξέρετε τι λέει αυτός; Λέει ότι εγώ θα πάρω τον τσεφτέ και — όσοι δεν το ξέρετε, τσεφτές είναι το όπλο — και θα σκοτώσω την αρκούδα.

Λοιπόν, στην Β' ζώνη αναφέρεται πενήντα μέτρα μονάχα, για να γίνουν κάποια καταλύματα των κτηνοτρόφων. Πενήντα μέτρα δεν χωράνε ούτε δέκα ζώα, πώς είναι δυνατόν; Αυτά όλα πρέπει να ληφθούν σοβαρώς υπόψη. Για το κυνήγι θα έχουμε σοβαρή αντίρρηση από τους κυνηγούς, και

βέβαια δεν θα προχωρήσει και εδώ πάλι τίποτε, εφόσον αυτοί οι άνθρωποι, είτε καλώς είτε κακώς – εγώ δηλώνω αντικυνηγός, το δηλώνω αυτό το πράγμα –, αλλά πρέπει κι αυτοί οι άνθρωποι κάπου να κάνουν το άθλημά τους. Όπως και κάποιοι άλλοι το κάνουν κάπου αλλού.

Λοιπόν, έχουμε προβλήματα στον Δρυμό του Βίκου. Επιτρέπεται το κανό καγιάκ και δεν επιτρέπεται η κολύμβηση. Είναι τραγικό! Είναι τραγικό! Έπειτα έχουμε ένα άλλο πρόβλημα. Μέσα από τη μελέτη βγαίνει ότι πάλι όλες οι εγκρίσεις θα έρχονται από την ΕΠΑΕ. Δηλαδή οι εγκρίσεις της ΕΠΑΕ θα έρχονται από την Αθήνα. Δεν το καταλαβαίνω. Αφού τώρα θα έχουμε φορέα διαχείρισης, πάλι οι εγκρίσεις θα έρχονται από την Αθήνα; Τι άλλαξε; Άλλαξε ο Μανωλιός και έβαλε την κάπα αλλιώς. Πάλι θα θέλουμε ένα μήνα ή, μάλλον, εξι μήνες, για να πάρουμε μια έγκριση. Και η υλοτομία. Η υλοτομία πρέπει να γίνει οπωσδήποτε με τα μέσα με τα οποία γίνεται σήμερα. Εκεί όμως που θέλουμε οπωσδήποτε να διατηρήσουμε την παραδοσιακή και μόνο για τουριστικούς λόγους, μπορούμε να έχουμε μια υλοτομία με ζώα και μ' αυτές τις σύρσεις, όπως λένε οι ειδικοί.

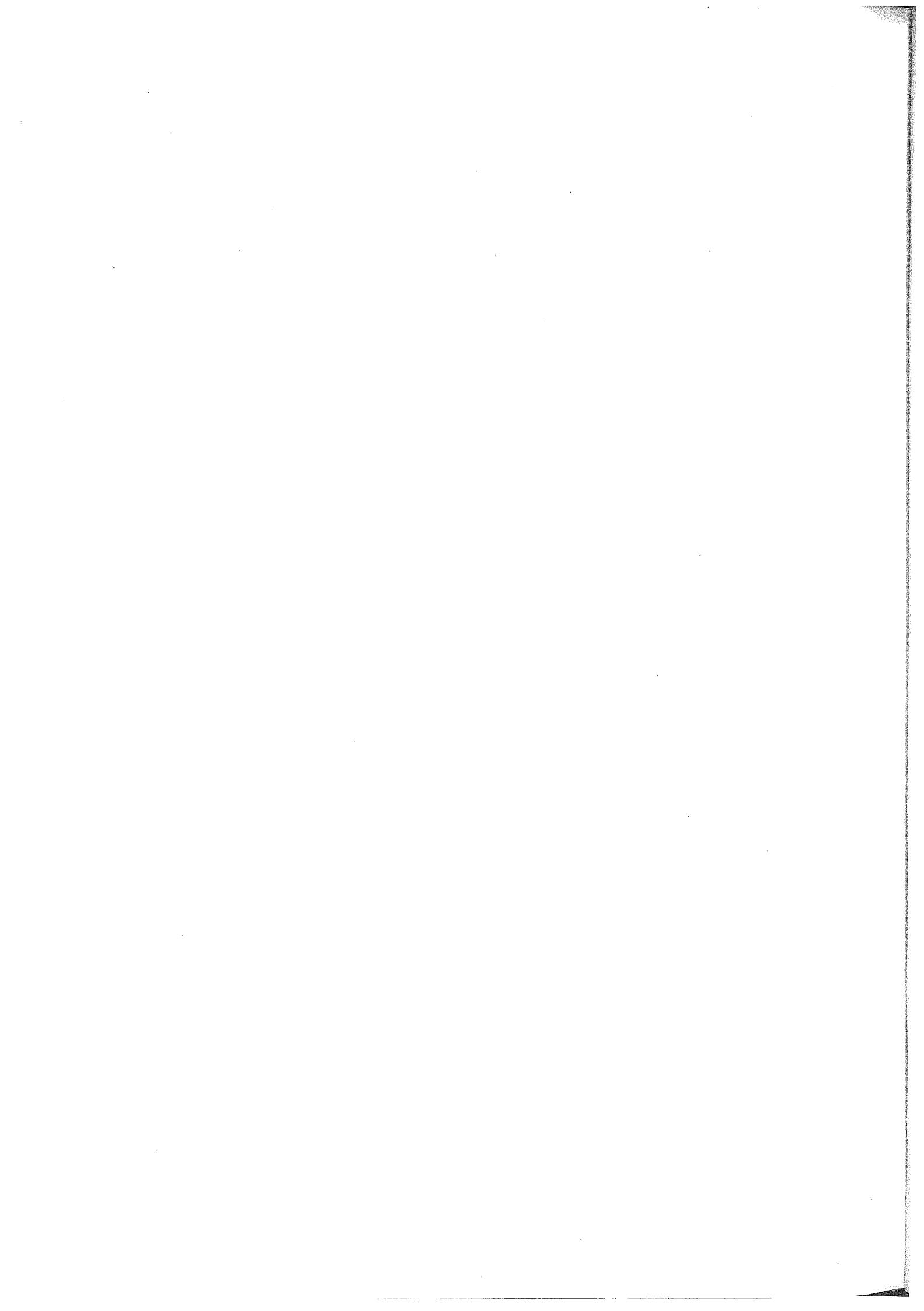
Έχουμε σοβαρότατο πρόβλημα με τα σκουπίδια. Από τη μια μεριά μας λένε να προτείνουμε χώρους για να κάνουμε έστω και υγειονομική ταφή, από την άλλη λένε να γίνει πάρκο. Αυτό δεν το καταλαβαίνω. Δηλαδή μέσα σ' ένα πάρκο θα έχουμε υγειονομική ταφή ή οποιαδήποτε άλλη χωματερή; Και εδώ είναι ένα πολύ σημαντικό θέμα, σε πόρους, το οποίο είναι το πιο σημαντικό, που το έθιξαν και οι τελευταίοι ομιλητές. Λέγεται να γίνει από ευρωπαϊκούς πόρους και ακόμη από κρατικούς αλλά και από τοπικούς. Δεν το καταλαβαίνω αυτό. Εδώ θα μας πάρουν από την τοπική κοινωνία, γιατί δεν θα έχουμε το δικαίωμα να βάσκουν τα ζώα μας σε κάποιους χώρους, να κάνουμε υλοτομία σε κάποιους χώρους, και, από την άλλη μεριά, λέει να εξευρεθούν και τοπικοί πόροι. Αυτό, ειλικρινά, δεν το καταλαβαίνω. Και βέβαια, στη συγκεκριμένη μελέτη μιλάει για τριάντα άτομα. Ένας τεράστιος χώρος αυτός, αν είναι δυνατόν να μπορεί να ελεγχθεί από τριάντα άτομα! Διότι οι περισσότεροι θα είναι επιστημονικό προσωπικό και πολύ λιγότεροι θα είναι οι φύλακες και όλοι οι άλλοι, οι οποίοι θα είναι μέσα σ' αυτό το πάρκο.

Και το τελευταίο, που πρέπει να το προσέξετε εσείς στις εισηγήσεις που θα κάνετε, είναι οι ιδιοκτησίες. Εκεί θα βρούμε πάλι σθεναρά αντίσταση από πάρα πολλούς· και μάλιστα εδώ, σ' αυτό το δημοτικό διαμέρισμα, που σε απόσταση ούτε εκατόν πενήντα μέτρων, ενώ είναι οικόπεδα, καλύβες, αλώνια παλιά, δεν μπορούν οι άνθρωποι να χτίσουν. Για ποιο λόγο να μη χτίσουν; Αφού υφίστανται αυτά τα κτίρια. Γιατί να μην μπορούν να χτίσουν εκεί πέρα στο εύρος που επιτρέπει ο νόμος; Εν πάσῃ περιπτώσει, είχα και άλλες, πάρα πολλές παρατηρήσεις, και επιμέρους θέματα, αλλά θα πω μόνο το εξής: Ότι για να περιπατήσουν αυτοί οι διαχειριστικοί φορείς και να γίνουν αυτά τα πάρκα, οπωσδήποτε χρειάζεται η κοινωνική συναίνεση, αλλά χρειάζεται περισσότερο ενημέρωση, κυρίως από σας, αλλά και εδώ πέρα, θα έλεγα. Εγώ έκανα έκκληση προς το δασαρχείο και προς άλλους φορείς, να είναι εδώ πέρα, να υποβάλλουν ερωτήσεις, να υποβάλλουν θέσεις κλπ. και να μην κρυβόμαστε πίσω από το δάχτυλό μας, γιατί στην τελευταία συζήτηση που έγινε στο Δήμο μας, και μάλιστα στο δημοτικό διαμέρισμα στους Κήπους, κάτι ανέφερα για το WWF και παραλίγο να με βγάλουν έξω οι κυνηγοί. Το ίδιο μπορεί να συμβεί τώρα και εδώ πέρα, αλλά, εν πάσῃ περιπτώσει, πιστεύω ότι δεν θα φτάσουμε σ' αυτό το σημείο. Εκείνο που έχει σημασία είναι ενημέρωση, ενημέρωση, ενημέρωση. Εγώ σας

ευχαριστώ, γιατί για δεύτερη φορά επιλέξατε το χώρο του Μονοδενδρίου, το Δημοτικό Διαμέρισμα Μονοδενδρίου, του Δήμου Κεντρικού Ζαγορίου, να κάνετε αυτή τη συνάντηση, από την οποία, εν πάση περιπτώσει, μέσα από διαφορετικές απόψεις, θα βγει κάτι το θετικό.

Εκείνο που έχει σημασία, και το δηλώνω, είναι ότι τουλάχιστον όλοι οι δήμαρχοι με τους οποίους συζήτησα είναι θετικοί προς την κατεύθυνση των διαχειριστικών αυτών φορέων και τη δημιουργία των πάρκων. Αλλά βέβαια χρειάζεται πάρα πολλή δουλειά και χρειάζεται και συναίνεση. Και εκεί που δεν θα υπάρχει συναίνεση, πρέπει οπωσδήποτε να κόψουμε το γόρδιο δεσμό με το σπαθί. Σας ευχαριστώ πολύ.

ΣΥΝΟΨΗ ΠΟΡΙΣΜΑΤΩΝ

**Δημήτρης Καραβέλλας, διευθυντής WWF Ελλάς
Σύνοψη πορισμάτων**

1. Είναι επιτακτική ανάγκη η Ελλάδα να προχωρήσει στη θεσμοθέτηση και αποτελεσματική διαχείριση προστατευόμενων περιοχών. Η διαπίστωση αυτή δεν είναι ζήτημα επιλογής αλλά θεσμική υποχρέωση που απορρέει και από την Οδηγία των Οικοτόπων (92/43/EOK). Η Οδηγία αυτή άλλωστε προσφέρει μεγάλες δυνατότητες για την ήπια ανάπτυξη περιοχών και θα πρέπει να εκληφθεί, τόσο σε κεντρικό όσο και τοπικό επίπεδο, ως ευκαιρία προς αξιοποίηση και όχι ως απαγορευτικό ή περιοριστικό πλαίσιο.
2. Ο ουσιαστικός στόχος της διαχείρισης μιας προστατευόμενης περιοχής στην Ελλάδα θα πρέπει να επικεντρωθεί στην προστασία των φυσικών ή/και πολιτιστικών στοιχείων μέσω της σωστής ωρίμησης των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι στη χώρα μας οι ανθρώπινες δραστηριότητες συνυπήρξαν επί πολλά χρόνια με το φυσικό περιβάλλον, αλλά και το διαμόρφωσαν.
3. Η στρατηγική της Ελλάδας για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος δεν θα πρέπει να περιοριστεί στην ίδρυση ενός δικτύου προστατευόμενων περιοχών. Το ουσιαστικό ζητούμενο είναι το δίκτυο αυτό να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι μιας συνολικής πολιτικής αειφόρου ανάπτυξης της χώρας, όπου όλες οι τομεακές πολιτικές (π.χ., γεωργία, ενέργεια, μεταφορές κλπ.) θα ενσωματώνουν ενεργά την περιβαλλοντική συνιστώσα.
4. Είναι σαφές ότι το θεσμικό πλαίσιο για τις προστατευόμενες περιοχές επιδέχεται βελτιώσεις. Ειδικά όμως και μετά την ψήφιση του ν. 2742/99, το θεσμικό πλαίσιο θεωρείται καταρχήν επαρκές και σίγουρα δεν είναι αυτό που έχει μέχρι στιγμής σταθεί εμπόδιο στη θεσμοθέτηση και στη διαχείριση προστατευόμενων περιοχών. Άλλοι παράγοντες, όπως η έλλειψη πολιτικής βιούλησης, η ανεπάρκεια του κρατικού διοικητικού μηχανισμού και η έλλειψη πόρων έχουν παίξει σαφώς μεγαλύτερο ρόλο και θα πρέπει άμεσα να διευθετηθούν. Τα προβλήματα που διαπιστώθηκαν στην εναρμόνιση της ελληνικής με την κοινοτική νομοθεσία δεν είναι ανυπέρβλητα και μπορούν να λυθούν, λαμβάνοντας υπόψη και τις προτάσεις που έγιναν από τη σχετική ομάδα εργασίας.
5. Καθοριστικό ρόλο στη σωστή διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών καλούνται να παίξουν οι φορείς διαχείρισης. Είναι ανάγκη το ΥΠΕΧΩΔΕ να προχωρήσει τον σχεδιασμό του με δεσμευτικό πρόγραμμα και χρονοδιάγραμμα για τη σύσταση φορέων διαχείρισης, πρώτα σε επιλεγμένες περιοχές και στη συνέχεια σε ένα ευρύτερο σύνολο περιοχών.
6. Δεδομένου ότι ο θεσμός των προστατευόμενων περιοχών και της διαχείρισης τους είναι νέο αντικείμενο, διαπιστώνεται μεγάλη ανάγκη για κατάρτιση και μεταφορά τεχνογνωσίας σε σχετικά θέματα. Οι περιβαλλοντικές μη κυβερνητικές οργανώσεις, με την εμπειρία που διαθέτουν, μπορούν να φανούν ιδιαίτερα χρήσιμες στον τομέα αυτό.

7. Για να λειτουργήσουν αποτελεσματικά οι φορείς διαχείρισης, θα πρέπει να εξασφαλιστεί η κοινωνική αλλά και οικονομική τους βιωσιμότητα. Ως κοινωνική βιωσιμότητα εννοείται η αποδοχή του φορέα διαχείρισης από την τοπική κοινωνία. Πέραν της ανάγκης του φορέα διαχείρισης να εμπνεύσει την τοπική κοινωνία για την ανάγκη προστασίας, αυτό συνεπάγεται ότι κάθε φορέας διαχείρισης θα διέπεται από αξιοπιστία, αξιοκρατία και διαφάνεια στη λήψη αποφάσεων και στη λειτουργία του.
8. Η οικονομική βιωσιμότητα των φορέων διαχείρισης προϋποθέτει τελικά τη συνεισφορά και του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα. Το αρχικό κόστος σύστασης και λειτουργίας (start-up funding) των φορέων διαχείρισης θα πρέπει να καλύπτεται από κρατικούς πόρους. Υπάρχει άλλωστε και σχετικό κονδύλι που έχει προβλεφθεί στο ΕΠΠΕΡ III και που πρέπει άμεσα να διατεθεί. Πέραν των αρχικών δαπανών του φορέα διαχείρισης, η κρατική οικονομική ενίσχυση θα πρέπει να υφίσταται σε συνεχή βάση, εξασφαλίζοντας τουλάχιστον τον πυρήνα των δράσεών του. Η πηγή των ενισχύσεων μπορεί να προέλθει και από την αναμόρφωση του ΕΤΕΡΠΣ, για την οποία προτάθηκε και συγκεκριμένη διατύπωση για νομοθετική ρύθμιση. Βεβαίως, οι φορείς διαχείρισης πρέπει, βάσει προγράμματος που θα αξιολογείται τακτικά, να στοχεύσουν στην οικονομική αυτοδυναμία. Έτσι, το σύστημα κρατικής χρηματοδότησης μπορεί να λειτουργήσει αντιστρόφως ανάλογα με την αυξανόμενη αυτοδυναμία κάθε φορέα.
9. Αναπόσπαστο και απαραίτητο στοιχείο στη διαχείριση μιας προστατευόμενης περιοχής είναι και το σύστημα επιστημονικής παρακολούθησης (ΣΕΠ). Το τοπικό ΣΕΠ είναι αυτό που παρέχει αξιόπιστα στοιχεία για την οικολογική κατάσταση κάθε προστατευόμενης περιοχής και που συμβάλλει στη βελτίωση των διαχειριστικών δράσεων, μέσω της περιοδικής αξιολόγησης και αναπροσαρμογής του. Παράλληλα με την ετοιμασία και τη λειτουργία των τοπικών ΣΕΠ, πρέπει να οργανωθεί ένα Ενιαίο ΣΕΠ, βασικός σκοπός του οποίου θα είναι η διαμόρφωση συνολικής εικόνας για την κατάσταση και τις τάσεις ειδών και οικοσυστημάτων στις προστατευόμενες περιοχές, μέσω της ανάπτυξης κοινών προσεγγίσεων. Κρίνεται αναγκαία η σύσταση ειδικού συντονιστικού οργάνου που θα υλοποιήσει το Ενιαίο ΣΕΠ και που θα συντονίζει, θα καθοδηγεί, θα υποστηρίζει και θα ελέγχει την υλοποίηση των τοπικών ΣΕΠ. Το δργανο αυτό πρέπει να έχει εξασφαλισμένη βιωσιμότητα, να παρέχει ανεξάρτητη, αντικειμενική και αξιόπιστη γνωμοδότηση, να έχει αποκλειστικό αντικείμενο το Ενιαίο ΣΕΠ και να διαθέτει την απαραίτητη τεχνογνωσία και επιστημονική επάρκεια.
10. Σημαντική θεωρείται η ανάγκη να υπάρξει σε κεντρικό επίπεδο ένας μηχανισμός συντονισμού και υποστήριξης των φορέων διαχείρισης. Η Επιτροπή Φύση 2000, όπως προβλέπεται από τον ν. 2742/99, έχει θεσμικά τη δυνατότητα να αναλάβει αυτόν το συντονιστικό ρόλο. Προτείνεται λοιπόν η Επιτροπή Φύση 2000 να συσταθεί άμεσα και να επιφορτιστεί με τον γενικό συντονισμό και το ρόλο υποστήριξης, σε κεντρικό επίπεδο, των φορέων διαχείρισης. Χωρίς να υποσκελίζει την αυτονομία των ΦΔ, θα χαράζει πολιτική και στρατηγική, θα υποστηρίζει οριζόντιες δράσεις (π.χ., ανάπτυξη, υλοποίηση και συντονισμό των τοπικών ΣΕΠ) και θα συντονίζει τους ΦΔ σε κοινές δράσεις, θα διευκολύνει τη μεταφορά τεχνογνωσίας κλπ., θα αναδιανέμει πόρους (ανθρώπινους πόρους, εμπειρίες, πιθανά οικονομικά πλεονάσματα κλπ.). Σε αυτόν το ρόλο, η Επιτροπή Φύση 2000 προτείνεται να υποστηρίζεται από το Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΚΠΑΑ). Το προτεινόμενο σχήμα μπορεί να λειτουργήσει χωρίς καμία παρέμβαση σε επίπεδο τυπικού νόμου.

Γλωσσάρι

- ΔΣ** διοικητικό συμβούλιο
ΕΘΠ εθνικό θαλλάσιο πάρκο
ΕΚΠΑΑ Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος & Αειφόρου Ανάπτυξης
ΕΛΓΑ Ειδικός Λογαριασμός Γεωργικών Αποζημιώσεων
ΕΠΜ ειδική περιβαλλοντική μελέτη
ΕΠΑΕ επιτροπή αρχιτεκτονικού ελέγχου
ΕΠΠΕΡ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον
ΕΤΕΡΠΣ Ειδικό Ταμείο Εφαρμογής Ρυθμιστικών και Πολεοδομικών Σχεδίων
ΖΕΠ ζώνη ειδικής προστασίας
ΖΟΕ ζώνη οικιστικού ελέγχου
ΚΠ κέντρο πληροφόρησης
ΚΠΣ Κοινοτικό Πρόγραμμα Στήριξης
ΚΥΑ Κοινή Υπουργική Απόφαση
ΜΚΟ μη κυβερνητική οργάνωση
ΜΠΕ μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων
ΝΠΔΔ νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου
ΝΠΙΔ νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου
ΠΔ Προεδρικό Διάταγμα
ΠΠ προστατευόμενη περιοχή
ΣΕΠ σύστημα επιστημονικής παρακολούθησης
ΤΑ τοπική αυτοδιοίκηση
ΥΠΕΧΩΔΕ Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων
ΦΔ φορέας διαχείρισης

IUCN International Union for the Conservation of Nature

PA protected area

PSCI proposed sites of community importance

SPA special protection area

